KLAUS SCHÖNHERR

LUPTELE WEHRMACHTULUI ÎN ROMÂNIA 1944

editura militară

Locotenent-colonelul Klaus Schönherr (r) s-a născut în 1947, în apropiere de Köln (Germania). După absolvirea liceului, la Hanau, a efectuat stagiul militar timp de 18 luni, la Giessen. A studiat la Universitatea din Giessen şi la Viena istoria, arheologia, pedagogia, precum şi ştiinţele politice. A absolvit studiile universitare cu titlul „Magister Artium" şi a intrat ca ofiţer în Bundeswehr. Din 1980, ofiţer de stat major – istoric la Institutul de Cercetare a Istoriei Militare de la Freiburg (din 1994, la Potsdam). În această perioadă de timp a fost şi profesor în cadrul Şcolii de Ofiţeri a Trupelor de Uscat. S-a specializat în istoria celui de-al Doilea Război Mondial, concentrându-şi atenţia asupra evenimentelor din România şi din Slovacia. Rezultatele cercetărilor sale au fost publicate în Germania, dar şi în România, Slovacia, Austria, Ungaria, Rusia, Anglia şi S.U.A. Pentru realizarea prezentului volum a studiat şi în arhivele militare din Bucureşti şi din Piteşti.

ISBN 978-973-32-0968-3

www.edituramilitara.ro

INSTITUTUL PENTRU STUDII POLITICE DE APĂRARE
ŞI ISTORIE MILITARĂ

MILITÄRGESCHICHTLICHE FORSCHUNGSAMT
POTSDAM

Klaus Schönherr, *Die Kämpfe der Wehrmacht in Rumänien. 1944*

Deutsche Originalausgabe in:
Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg, Band 8
Deutsche Verlag-Anstalt, München

KLAUS SCHÖNHERR

LUPTELE WEHRMACHTULUI ÎN ROMÂNIA 1944

Traducere din limba germană de
ELENA MATEI

Ediţia a II-a,
revizuită şi adăugită

EDITURA MILITARĂ
BUCUREŞTI, 2015

Coperta: Adrian PANDEA
Layout: Marius IORGULESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Militare Naţionale

SCHÖNHERR, KLAUS
Luptele Wehrmachtului în România: 1944 / Klaus Schönherr ; trad.: Elena Matei. - Bucureşti : Editura Militară, 2015
Bibliogr.
ISBN 973-32-0674-1

I. Matei, Elena (trad.)

355(498:430)"1944"

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE LA EDIŢIA A DOUA 7

PREFAŢĂ LA EDIŢIA ÎNTÂI 9

CUVÂNT INTRODUCTIV LA EDIŢIA ÎNTÂI 13

INTRODUCERE 17

FLANCUL DE SUD AL FRONTULUI DE RĂSĂRIT LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1944 21

GRUPUL DE ARMATE „UCRAINA DE SUD" ÎN APĂRARE PE FRONTUL ROMÂNESC. VARA ANULUI 1944 43

a. Caracteristici geostrategice ale teatrului de război din România 45

b. Situaţia aprovizionării în primăvara şi vara anului 1944 52

c. Structurile de comandă germane din România 66

d. Frontul românesc – posibilităţi operative 72

e. Relaţiile de comandă în cadrul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" 78

f. Teatrul de război din România în vara anului 1944 81

g. Inamicul sovietic 102

LUPTELE DESFĂŞURATE PE TERITORIUL ROMÂNIEI LA SFÂRŞITUL VERII ANULUI 1944 107

a. Situaţia premergătoare declanşării „Operaţiei Iaşi–Chişinău" 108

b. Primele zile ale confruntării 127

c. Evenimentele de la Bucureşti din ziua de 23 august 176
d. Contralovitura germană. Luptele din regiunea Bucureşti–Ploieşti 184
e. Reacţia Grupului de Armate „Ucraina de Sud" faţă de „lovitura de stat" de la Bucureşti 208
f. Cursa pentru culmile Carpaţilor 217
g. Drumul fără întoarcere al Armatei a 6-a 223
h. Retragerea spre Bulgaria 239

LUPTELE DIN TRANSILVANIA DIN TOAMNA ANULUI 1944 251
a. Construirea liniei de apărare în Carpaţi 252
b. Luptele din centrul Transilvaniei 265
c. Pierderea definitivă a Transilvaniei în octombrie 1944 289

CONSIDERAŢII FINALE 309

IZVOARE DOCUMENTARE ŞI BIBLIOGRAFIE 313

CUVÂNT-ÎNAINTE
LA EDIȚIA A DOUA

Acum 70 de ani, la flancul sudic al frontului de est, teatrul de război a cuprins teritoriul Regatului României, cel mai apropiat aliat al Reichului german. În timp ce România anticipa dezastrul ce se profila și se retrăgea din Axă, trecând de partea Aliaților, Wehrmachtul își ducea mai departe lupta contra Armatei Roșii. Prin continuarea luptei, lipsită de sens în acel moment al conflagrației, regatul și populația sa au fost supuse ororilor și violenței războiului.

În timp ce, în România, evenimentele politice și militare din 1944 au reprezentat un punct de turnură pentru țară și locuitorii ei, din perspectiva germană, în contextul general al războiului – mai presus de toate, debarcarea Aliaților în Franța –, aceste evenimente au avut o importanță redusă. De aceea, evenimentele din 1944 din România au avut parte de un interes redus în istoriografia germană, fiind abordate în principal în literatura memorialistică generală a Wehrmachtului. Odată cu lucrarea mea, *Luptele Wehrmachtului în România. 1944*, analiza unui volum mare de documente din arhivele românești și germane a făcut posibilă o nouă perspectivă asupra cursului evenimentelor politice și militare. Aceste rezultate au probat imaginea dominantă de până atunci asupra evenimentelor militare și politice din vara lui 1944 în România.

Luptele Wehrmachtului în România. 1944 (care a văzut lumina tiparului prima oară în România, în 2004 – n.red.) a apărut într-o formă verificată și redusă în volumul opt al monografiei *Reichul german și cel de-al Doilea Război Mondial*, sub titlul *Lupta în retragere în România și Transilvania*[1]. În ciuda aspectelor noi scoase la iveală prin studiul meu, ce revizuiesc substanțial cercetarea istorică germană a acestei teme, acestea nu au reușit – cel puțin până în acest moment – să aibă un impact în istoriografia germană.

La final, doresc să îi mulțumesc pentru angajamentul său și completa sa înțelegere și colaborare directorului Editurii Militare, Adrian Pandea. Încă o dată, mulțumirile mele Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară și Arhivelor Ministerului Apărării Naționale pentru sprijinul amplu oferit lucrării mele, precum și doamnei Elena Matei pentru traducerea profesionistă.

Locotenent-colonel (r) KLAUS SCHÖNHERR, M.A.
Landau / Pfalz, iulie 2014

[1] Klaus Schönherr, *Die Rückzugskämpfe in Rumänien und Siebenbürgen*, în *Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg*, vol. 8, München, 2007 (ediția a 2-a, 2011), p. 731-848.

PREFAȚĂ
LA EDIȚIA ÎNTÂI

Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară are, de peste un sfert de secol, relații foarte bune de colaborare științifică cu Institutul de Cercetări de Istorie Militară al armatei germane. Acesta își desfășoară activitatea, după reunificarea celor două state germane, la Potsdam. Cercetătorii români și germani au participat la reuniuni bi și multilaterale, au publicat studii și articole în revistele celor două institute, au efectuat stagii de documentare în arhive și biblioteci etc.

Avem plăcerea să oferim cititorului român o nouă expresie a acestei fructuoase colaborări. Este monografia *Luptele Wehrmachtului în România. 1944*, realizată de locotenent-colonelul Klaus Schönherr, cercetător la institutul de la Potsdam. Cartea reprezintă varianta dezvoltată a unui capitol din volumul 8 al monumentalei lucrări în 10 volume *Reichul german și cel de-al Doilea Război Mondial.*

Problematica abordată de locotenent-colonelul Klaus Schönherr este esențială pentru istoria participării României la cea de-a doua conflagrație mondială, deoarece anul 1944 marchează etapa finală a colaborării militare româno-germane. După cum se cunoaște, la 23 august 1944 România a părăsit alianța cu Germania, ce data din toamna anului 1940, și s-a alăturat coaliției Națiunilor Unite. În cursul aceluiași an,

așadar, România s-a aflat într-o postură inedită: alături de Axă și, apoi, împotriva ei.

Pentru istoriografia română, lucrarea domnului Schönherr are o importanță aparte, deoarece oferă viziunea germană asupra schimbării de fronturi a României. În buna tradiție a școlii istoriografice germane, autorul și-a fundamentat demersul pe o solidă investigare a izvoarelor primare aferente perioadei, efectuând o analiză sobră și profundă. De mare importanță este și faptul să autorul folosește multe documente din arhivele românești, pe care le-a consultat timp de câțiva ani buni.

Lucrarea analizează trei mari secvențe ale raporturilor româno-germane din anul 1944 – „bătălia Moldovei", respectiv operațiile trupelor române și germane în perioada martie-august 1944; schimbarea de alianță de la 23 august 1944 și consecințele sale asupra raporturilor bilaterale și a mersului întregului război; confruntările din lunile septembrie–octombrie 1944 din nord-vestul României. Referitor la primul aspect autorul evidențiază contribuția aliatului român, în lunile martie-aprilie 1944, la oprirea ofensivei sovietice și stabilizarea frontului în Moldova și Basarabia, între Carpații Orientali și Nistru. În perioada următoare, Înaltul Comandament German s-a confruntat cu o serioasă criză de efective, ceea ce l-a obligat să deplaseze o serie de mari unități din dispozitivul din estul României pe frontul central al înfruntării cu forțele sovietice. Acest lucru a îngrijorat autoritățile statului român, mareșalul Ion Antonescu subliniind în mod repetat că, în aceste condiții, lupta comună are puține șanse să continue.

Foarte interesante și relativ noi sunt informațiile și aprecierile eșaloanelor germane, în primul rând ale comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud", asupra evoluției

situației interne din România. Ele confirmau faptul că atât pe front, cât mai ales în București, se acționa tot mai mult în direcția reorientării politicii externe. Din acest punct de vedere opiniile Grupului de Armate „Ucraina de Sud" erau diferite față de cele ale Legației de la București, conduse de baronul Manfred von Killinger, încrezător în soliditatea regimului Ion Antonescu.

Cât privește întoarcerea de arme de la 23 august, autorul aduce noi informații cu susținerea ideii că opinia deformată a lui Hitler despre evenimentele de la București a reprezentat cauza principală care a dus la instituirea stării de război dintre foștii aliați.

Ultima mare secțiune a lucrării abordează confruntările din lunile septembrie-octombrie ce au avut drept rezultat retragerea trupelor germane, la sfârșitul lunii octombrie 1944, de pe întreg teritoriul român.

În ansamblu, valoroasa lucrare a locotenent-colonelului Klaus Schönherr reprezintă un eveniment științific pentru comunitatea istoricilor din România, contribuind la înțelegerea mai profundă a unei problematici spinoase, nelipsită de controverse.

General-maior (r) dr. MIHAIL E. IONESCU
Directorul Institutului pentru Studii Politice
de Apărare și Istorie Militară

CUVÂNT INTRODUCTIV
LA EDIȚIA ÎNTÂI

Când, în urmă cu 60 de ani, la sfârșitul lui martie 1944, Frontul 2 Ucrainean a înaintat în nordul Moldovei și al Basarabiei, pătrunzând pe teritoriul românesc, a avut loc un eveniment ce urma să influențeze profund nu numai situația militară a puterilor Axei, ci și configurația politică din sud-estul Europei. Chiar dacă Grupul de Armate „Ucraina de Sud", puternic susținut de unitățile române, a reușit să se opună încă o dată masivului atac inamic, stopând ofensiva sovietică de primăvară în nord-estul Regatului român și pe Nistru, rămânea, gravă și amenințătoare, problema apărării împotriva ocupării de către Armata Roșie a teritoriului celui mai important aliat al Germaniei, pe care se aflau și rezervele de petrol, indispensabile continuării războiului. Spre norocul trupelor germano-române, afectate de tensiunea crescândă a luptei în defensivă, în aprilie 1944 trupele sovietice și-au întrerupt aproape în totalitate operațiile din sectorul sudic al frontului de răsărit, astfel încât comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a câștigat, în vara anului 1944, un bun răgaz pentru întocmirea și realizarea unui plan de apărare. Începând din iunie 1944, relațiile dintre cei doi aliați, aflați acum într-o zonă de operații pe teritoriul României, s-au deteriorat sensibil, sub efectul derulării dezastruoase a evenimentelor militare, în special a celor din sectorul central al frontului de

răsărit, la care s-a adăugat și influența nefastă a instabilității politice interne din România.

Când, la 20 august 1944, Armata Roșie și-a început ofensiva de vară, în drumul ei spre sud, către litoralul Mării Negre, a străpuns frontul germano-român de la Iași și de la Tiraspol încă de la primul atac. Acest succes sovietic nu a adus doar dezastrul militar în estul României, ci a determinat și o evoluție a factorului politic românesc ce a destabilizat fundamental poziția Germaniei în sud-estul Europei. În timp ce, inflexibil, al III-lea Reich, în ciuda dezastrului din Moldova și din Basarabia, era hotărât să continue războiul, aliatul român, sub impresia amenințătoarei prăbușiri militare, s-a desprins din coaliția cu puterile Axei, intrând, ca urmare a presiunii sovietice, în rândul inamicilor fostului aliat.

După catastrofa înregistrată de Grupul de Armate „Ucraina de Sud" în estul României, unde, pe teritoriul Basarabiei, Armata a 6-a, abia refăcută, fusese din nou aproape în totalitate nimicită, resturile acestei armate împreună cu cele ale Armatei a 8-a au reușit să constituie un nou front pe crestele Carpaților. În ciuda gravei inferiorități, slabele forțe germane, cu sprijinul unităților ungare aliate, au menținut, o perioadă considerabilă de timp, prin lupte crâncene de apărare, teritoriul Transilvaniei, astfel încât ultimele trupe ale Wehrmachtului s-au retras din Maramureș abia în a doua jumătate a lunii octombrie, părăsind astfel definitiv teritoriul românesc.

Pentru elaborarea prezentului volum, ce constituie forma extinsă a unui capitol din volumul 8 al lucrării *Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg*, editat de către Institutul de Cercetare a Istoriei Militare de la Potsdam, autorul a folosit pentru prima oară, pe lângă documentele germane, și docu-

mente din arhivele românești. Acest fapt a însemnat nu numai verificarea, ci și corectarea tezelor existente în istoriografia militară germană cu referire la cauzele catastrofei militare din România, ce aduc în discuție „erorile unităților române", precum și „trădarea aliatului". Realizarea prezentului volum, ce redă noi aspecte din istoria militară a ambelor țări, a fost posibilă datorită strânsei colaborări a Institutului de Cercetare a Istoriei Militare de la Potsdam cu Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară din București, precum și cu Serviciul Arhive și Documentare Militară din cadrul Ministerului Apărării Naționale român, care au susținut încă de la început, într-un mod exemplar, activitatea de cercetare a domnului locotenent-colonel Klaus Schönherr. Prin publicarea de către Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară a volumului *Luptele Wehrmachtului în România. 1944,* elaborat de către domnul locotenent-colonel Schönherr, se înregistrează un remarcabil pas în dezvoltarea colaborării științifice dintre institutele de cercetare a istoriei militare din cele două țări.

Căpitan de marină dr. JÖRG DUPPLER
Șeful Institutului de Cercetare a Istoriei Militare, Potsdam

INTRODUCERE

Ofensiva sovietică desfășurată în vara anului 1944 în sectorul sudic al frontului de răsărit s-a transformat în numai trei zile într-o catastrofă pentru trupele germano-române aflate în zona de operații din Moldova și din Basarabia. Pentru a doua oară, într-un interval de exact doi ani, Armata a 6-a era încercuită și nimicită. Efectele prăbușirii Grupului de Armate „Ucraina de Sud" nu s-au resimțit de această dată numai din punct de vedere militar, ci au reverberat profund și la nivel politic. Părăsirea Axei de către România a pus în funcțiune principiul dominoului, în scurt timp hegemonia germană în sud-estul Europei încetând.

Prin această lucrare se dorește prezentarea, în primul rând, a operațiilor militare desfășurate pe teritoriul României în vara și în toamna anului 1944. Sunt tratate însă și acele aspecte politice și economice care au influențat operațiile militare.

Desigur că analiza acestor evenimente nu putea fi realizată doar pe baza izvoarelor documentare germane, fiind necesară și abordarea fondului arhivistic românesc referitor la intervalul de timp vizat. Pentru posibilitatea acordată de a studia în arhivele române le mulțumesc atât șefilor Institutului (german) de Cercetare a Istoriei Militare, domnului general

dr. Günther Roth și domnului căpitan de marină dr. Werner Rahn, și coordonatorilor Biroului de cercetare, domnului profesor dr. Wilhelm Deist (†) și domnului profesor dr. Hans-Erich Volkmann, cât și directorilor Institutului (român) pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, domnului general de brigadă Ion Safta (†) și domnului general-maior (r) dr. Mihail E. Ionescu, care m-au susținut într-un mod deosebit în timpul stagiilor de studiu la București. Îi sunt profund recunoscător domnului colonel dr. Alexandru Oșca, șeful Serviciului Arhive și Documentare Militară din București, care mi-a fost de un deosebit ajutor în cursul cercetărilor mele în cadrul arhivelor militare din București și din Pitești, precum și în cadrul arhivei Ministerului de Externe și în Arhivele Naționale Române.

În continuare aș dori să dau expresie mulțumirilor îndreptate către colegul meu, domnul dr. Hans Umbreit (†), director științific, și către domnul colonel dr. Karl-Heinz Frieser, care m-au susținut în mod deosebit în activitatea implicată de scrierea acestui volum. Pentru susținere și încurajare aș dori să le mulțumesc și cercetătorilor de la Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară din București, respectiv domnilor general de brigadă (r) dr. Nicolae Ciobanu, colonel dr. Petre Otu, dr. Alexandru Madgearu și domnului colonel (r) dr. Alesandru Duțu. Le mulțumesc și domnului inginer Nogli și doamnelor Mörig, Borisch și Becker de la Biroul de cartografie al Institutului [german] de Cercetare a Istoriei Militare pentru deosebitele lucrări executate în sprijinul acestui volum. În mod deosebit îi mulțumesc doamnei Elena Matei de la Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice

„General Radu Rosetti" din Pitești, care m-a ajutat nu numai cu excelentele sale cunoștințe în domeniul arhivisticii, dar, cunoscând limba germană, și prin numeroasele traduceri ce mi-au fost de mare folos.

Locotenent-colonel KLAUS SCHÖNHERR
Potsdam, noiembrie 2003

FLANCUL DE SUD AL FRONTULUI DE RĂSĂRIT LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1944

După ce în anul 1943, odată cu înfrângerile de la Stalingrad și din nordul Africii, precum și prin ieșirea Italiei din Axă, fusese depășit punctul culminant al dominației germane în Europa, al III-lea Reich a încercat, fără succes, să mențină restul teritoriilor ocupate. Wehrmachtul și aliații săi, ajunși acum în defensivă, nu au mai putut să recâștige însă inițiativa pe teatrele de luptă. Acest aspect a fost evident, în special, în segmentul sudic al frontului de est, unde, în cursul anului 1943, trupele germane și române au fost constrânse să se retragă mai mult de 1 000 km spre vest, până la Nipru. Situația din sudul sectorului de luptă al Înaltului Comandament al Trupelor Terestre (OKH)[1] a afectat, înainte de toate, România, a cărei conducere politică și militară, după înfrângerea de la Stalingrad, a privit cu ochi critic evoluția evenimentelor de la est și nord de Marea Neagră. În decembrie 1943, trupele sovietice atinseseră gurile de vărsare ale Niprului, astfel că vârful Frontului 4 Ucrainean se afla la mai puțin de 100 km de Bug, unde, în urma anexării Transnistriei, începea teritoriul administrat de statul român.

[1] Acțiunile de luptă de pe teatrul de război sovietic au fost conduse de Înaltul Comandament al Trupelor Terestre (*Oberkommando des Heeres*, în continuare OKH), în timp ce toate celelalte zone de operații s-au aflat sub comanda Înaltului Comandament al Wehrmachtului (*Oberkommando der Wehrmacht*, în continuare OKW).

În consecință, situația evoluase spre concretizarea unui factor considerabil de amenințare a statului român. Chiar dacă la sfârșitul anului 1943 guvernul de la București spera încă să evite pericolul ocupației sovietice prin tratative politice[2], tocmai politica „coaliției anti-Hitler" nu i-a lăsat României decât „alegerea" de a rămâne de partea celui de-al III-lea Reich. Eforturile conducerii statului român de „a se desprinde de Germania" au eșuat în fața „ezitării puterilor occidentale [...] de a accepta o capitulare separată"[3].

În ciuda tuturor atacurilor care au avut loc în sectorul sudic al frontului de răsărit, până la sfârșitul lui 1943 armatele germano-române reușiseră să împiedice pătrunderea sovieticilor pe la nord de Marea Neagră. Acest fapt a fost plătit cu mari sacrificii în oameni și în material de război. Din fericire pentru grupurile de armate „Sud" și „A", care își desfășurau operațiile în sudul frontului de răsărit, spre sfârșitul anului, ofensiva Armatei Roșii a pierdut din intensitate, după atacuri de luni de zile, trupele acesteia dând semne de oboseală. Conducerea Wehrmachtului era însă convinsă că Armata Roșie va folosi iarna pentru a-și continua ofensiva în direcția României. Pe lângă aceste aspecte, Înaltul Comandament al Trupelor Terestre nu a neglijat nici posibilitatea unui atac inamic pentru recucerirea Crimeei, care reprezenta o zonă vitală în strategia germană de apărare. Acestor planuri operative sovietice li se opuneau forțele Axei cu o capacitate de luptă insuficientă, din

[2] Din toamna anului 1943 au avut loc la Ankara și la Stockholm discuții intense ale reprezentanților diplomatici ai României cu Aliații. Hillgruber, *Hitler...*, p. 211-213; Bulei, p. 130; Roman, p. 163-165; Völkl, *Rumänien...*, p. 156 și urm.

[3] Hildebrand, p. 129.

ce în ce mai diminuată în ultimele luni și fără a dispune de rezerve. Situația ar fi putut fi rezolvată, într-o anumită măsură, dacă s-ar fi conceput o nouă grupare a trupelor disponibile, ținându-se cont, în primul rând, de evoluția frontului dintre Marea Neagră și Marea Baltică și dacă ar fi fost evacuată Crimeea. De asemenea, dacă Hitler, având în vedere situația gravă din zonă, ar fi renunțat la planul său, precizat prin directiva[4] din 3 noiembrie, de a se acorda „în mod deosebit prioritate teatrului de război din vest, în privința asigurării cu personal și a dotării materiale, față de teatrul de război din est"[5], înlocuindu-l cu măsuri adaptate realității frontului[6]. În aceste condiții, din perspectivă operativă ar fi fost neapărat necesară retragerea grupurilor de armate „A" și „Sud" pe segmentul de front Cerkassî–Kirovograd–Inguleț–Nikolaev. Având în vedere condițiile schimbate ale cadrului general, a fost cu totul absurdă insistența de a se păstra Crimeea sub ocupație. În ciuda deplasării spre vest a centrului de greutate al frontului, neluând în considerare propunerile comandantului Grupului de Armate „Sud", feldmareșalul von Manstein[7], și nici pe cele ale șefului Statului Major al Trupelor Terestre, generalul-colonel Kurt Zeitzler[8], Hitler a ținut cu obstinație la planul său,

[4] *Directivele lui Hitler*, p. 233-238.

[5] Gruchmann, p. 187.

[6] Directiva nr. 51 din 03.11.1944 se baza pe concepția strategică a lui Hitler de asigurare a apărării împotriva invaziei Aliaților pe coastele Atlanticului mai întâi, pentru ca ulterior, cu toate forțele disponibile, să se intervină decisiv pe teatrul de război din est.

[7] Feldmareșal Erich von Manstein (1887-1973); 22.11.1942-29.03.1944 – comandant al Grupului de Armate „Don"/„Sud".

[8] General-colonel Kurt Zeitzler (1859-1963); 24.09.1942-01.07.1944 – șef al Statului Major al Trupelor Terestre.

de a disloca Armata 1 Tancuri pe platoul de pe cursul inferior al Niprului, la Zaporojie[9], neacceptând ideea de a renunţa de bunăvoie la regiunea mineralieră de la Nikopol–Krivoi Rog, cu toate că acum se extrăgeau cantităţi mici de minereu, care, oricum, nu mai puteau fi transportate către Germania.

Obiectivul strategic, aşa cum fusese ordonat de către Hitler la începutul lunii noiembrie, a fost depăşit de evoluţia evenimentelor deja la sfârşitul lunii decembrie 1943, odată cu prăbuşirea frontului german din Ucraina. La începutul ofensivei sovietice de iarnă, deschise la 24 decembrie de către generalul de armată Vatutin, cu Frontul 1 Ucrainean, în zona Kievului, Armata a 4-a Tancuri nu a putut opri atacul inamic, astfel că sovieticii au izbutit să străpungă linia de apărare germană pe o lungime de 35 km, în direcţia Jitomir. Toate încercările feldmareşalului von Manstein de a rezista înaintării inamicului au rămas fără succes, în ciuda dislocării în zonă, la sfârşitul lui decembrie, a încă patru divizii[10]. Avantajul asupra forţelor germane a fost exploatat fără menajamente de către trupele generalului de armată Vatutin, până la începutul lunii februarie 1944 vârful atacului sovietic atingând deja regiunea Rovno–Luţk[11].

În timp ce Frontul 1 Ucrainean forţa continuu înspre vest, s-a înrăutăţit situaţia şi în dispozitivul central al grupului de

---

[9] Phillipi/Heim, p. 226 şi urm.

[10] Cele patru divizii (trei divizii de tancuri şi una de infanterie) au fost transferate de către comandantul Grupului de Armate „Sud" de la Armata 1 Tancuri, slăbind astfel capacitatea de apărare pe cursul inferior al Niprului.

[11] Study P-114c, volumul VI, capitolul 4, p. 360-380; "Bundesarchiv-Militärarchiv (Arhiva Militară germană, în continuare BA-MA), ZA 1/2074, f. 98-118; Eliseev, p. 34; Grylew, p. 351-360.

Sursa: Phillipi, Alfred; Heim, Ferdinand; *Der Feldzug gegen Sowjetrussland 1941 bis 1945*, Skizze 23 und 25.

armate, inamicul, care înaintase pe direcția Vinnița–Uman, obligând Armata a 4-a Tancuri să se replieze, la începutul lunii ianuarie, pe aliniamentul Berdicev–Șepetovka. Concomitent, Frontul 1 Ucrainean amenința flancul stâng al Armatei 1 Tancuri, care, având în vedere superioritatea inamicului, s-a văzut constrânsă să-și retragă unitățile din acest sector pe direcția Belaia Cerkov. Situația gravă l-a determinat pe feldmareșalul von Manstein să solicite din nou retragerea frontului înaintat de la Krivoi Rog–Nikopol. Prin scurtarea frontului, coman-

dantul grupului de armate spera să elibereze urgent acele forţe necesare unui contraatac pe flancul înaintat al sectorului sovietic de la Vinniţa şi Uman. Luându-se aceste măsuri, rămânea speranţa de a se opri înaintarea armatelor 38 şi 40 sovietice. În timp ce Hitler respingea din nou această propunere[12], pe Nipru, la Kirovograd, se contura o nouă criză, odată cu reluarea ofensivei de către Frontul 2 Ucrainean împotriva flancului de est al Armatei a 8-a. Generalul Konev nu a izbutit însă o pătrundere decisivă, deşi atacase sectorul sudic al dispozitivului de apărare al Armatei a 8-a cu patru armate. Situaţia a devenit şi mai critică la Berdicev şi la Jitomir, unde Armata a 3-a Tancuri Gardă a fost împinsă peste Bug, în direcţia Vinniţa. Cu puţinele rezerve angajate de grupul de armate împotriva ambelor flancuri ale forţelor inamice, ofensiva sovietică a fost respinsă şi breşa a putut fi pentru un timp din nou închisă[13].

Dacă până în ianuarie Frontul 1 Ucrainean atacase numai înspre vest, la mijlocul lunii şi-a întors spre sud două armate ale flancului stâng, aflate la Belaia Cerkov, ameninţând importantul punct de aprovizionare de la Uman. Prin atacul inamic asupra Umanului, Armata 1 Tancuri germană, a cărei masă se afla dispusă în apărare pe Nipru, între Kanev şi Cerkassî, a fost pusă în pericolul de a-i fi tăiate legăturile cu spatele frontului. Printr-o reacţie flexibilă, feldmareşalul von Manstein a angajat pe frontul de la Vinniţa unităţile puse la dispoziţie de

[12] Hitler şi-a susţinut decizia „cu argumente din sfera politicului, nu din cea militară, gândind că o retragere din cotul Niprului ar fi făcut inevitabilă cedarea Crimeei şi, în final, ar fi determinat din nou schimbarea de atitudine a Turciei neutre şi, în continuare, a Bulgariei şi a României". Gruchmann, p. 188.

[13] Study P-114c, vol. VI, cap. 4, p. 380-382; BA-MA, ZA 1/2074, f.118-120.

către Hitler în ultima clipă, care au reușit nu doar să blocheze înaintarea Armatei 38, ci, împreună cu unități ale Armatei 1 Tancuri, au respins și atacul trupelor de blindate sovietice la nord de Uman, putându-se astfel structura o linie sensibilă de siguranță în sectorul Armatei a 4-a Tancuri și pe flancul stâng al Armatei 1 Tancuri[14].

Chiar dacă evenimentele de la Vinnița și de la Uman avuseseră o evoluție favorabilă, proeminențele liniei frontului de la Cerkassî și de la Nikopol–Krivoi Rog prezentau, în continuare, un pericol extrem pentru stabilitatea segmentului sudic al frontului de est. Aceste capete de pod, înfipte precum spinii în teritoriul inamic, erau o provocare pentru generalii sovietici. Conducerea rigidă a operațiilor de către Hitler, blocând rectificarea frontului la vest de Nipru, a oferit Frontului 1 Ucrainean ocazia de a porni un atac în clește împotriva trupelor germane aflate la Cerkassî. În acest sector foarte înaintat, devenit total inutil din punct de vedere operativ, dacă ținem seama de evoluția evenimentelor, și blocând forțe ce erau urgent necesare altor sectoare de luptă, se aflau corpurile de armată XLII și XI. La 25 ianuarie, fronturile 1 și 2 ucrainene au pornit ofensiva, înaintând spre Svenigorodka dinspre nord și dinspre sud, ajungând în numai trei zile în spatele celor două corpuri germane de armată. Forțele sovietice au reușit nu doar să încercuiască mai mult de 50 000 de oameni la nord-vest de Cerkassî, dar au creat și o breșă de 100 km pe lungimea frontului german, care le-a deschis drum nestingherit până la Bug. În loc să le aprobe ieșirea imediată din încercuire, Hitler a interzis celor două corpuri de armată orice

[14] Phillipi/Heim, p. 232 și urm., Eliseev, p. 34 și urm.

acțiune independentă, ordonându-le să nu cedeze sectorul de luptă. Măsurile ţineau de planul său utopic, conform căruia printr-o contraofensivă s-ar fi putut încercui forţele sovietice din zona Svenigorodka, în urma acestui succes recâștigându-se inițiativa în regiunea Kievului. În consecinţă, comandantului Grupului de Armate „Sud" i s-a lăsat un anumit spaţiu de mișcare pentru a pregăti operaţia împotriva forţelor inamice de la Svenigorodka. Pentru îndeplinirea misiunii, feldmareșalul von Manstein a dispus formarea câte unei grupări de luptă la nivelul fiecăreia dintre cele două armate de tancuri vizate, grupări ce constau, în special, din unităţi de blindate. Pentru că intenţia lui Hitler urma să fie realizată doar prin reorganizarea efectivului existent, grupările de atac trebuiau să intervină cu cea mai mare rapiditate, pentru a surprinde un inamic superior din punct de vedere numeric. Aceste condiţii absolut necesare n-au putut fi îndeplinite încă de la început, atât din cauza iernii, cât și a dificultăţilor legate de gruparea diviziilor din sectoarele învecinate. În ciuda tuturor greutăţilor, la 3 februarie, comandantul grupului de armate a ordonat ambelor grupări de blindate trecerea la atac. În timp ce gruparea de luptă a Armatei 1 Tancuri, condusă de Corpul III Tancuri, a atacat cu succes dinspre vest, gruparea Armatei a 8-a[15] nu a reușit să străpungă apărarea inamică. Nici Corpul III Tancuri nu a putut stabili legătura cu unităţile încercuite, împresurate de inamic într-un spaţiu din ce în ce mai redus. Abia la mijlocul lui februarie, când, din cauza epuizării, Corpul III Tancuri și-a oprit înaintarea la numai câţiva kilometri depărtare de Cerkassî, Hitler a aprobat, în sfârșit, ieșirea din încercuire.

[15] Această grupare de atac a fost condusă de Corpul XLVII Tancuri.

Din cei aproape 50 000 de oameni, care la 17 februarie se pregăteau să-şi croiască drum pentru a scăpa din cleştele inamicului, numai 30 000 au reuşit să revină în propriile linii, materialul de luptă fiind în totalitate pierdut în teritoriul de la Cerkassî. S-a izbutit totuşi închiderea, chiar dacă pentru scurt timp, a periculoasei breşe de la Svenigorodka, printr-un efort ce a costat multe vieţi omeneşti şi mult material de luptă[16].

În timp ce Grupul de Armate „Sud" a încercat tot ce a fost posibil pentru scoaterea din încercuire a trupelor rămase în zona Svenigorodka, o nouă criză s-a înregistrat pe aliniamentul sudic al frontului, odată cu declanşarea ofensivei, la 31 ianuarie, de către armatele 37 şi 46 sovietice, aflate sub comanda generalului de armată Malinovski, atacul fiind îndreptat spre nordul dispozitivului Armatei a 6-a germane. Operaţia, concentrată împotriva capului de pod de la Nikopol, a debutat cu atâta succes, încât cele patru corpuri de armată germane au ajuns în foarte scurt timp în primejdia de a fi izolate. Întrucât Hitler nu era dispus să renunţe la regiunea Nikopol, misiunea de a apăra legăturile acestui sector cu spatele frontului i-a revenit „Grupului Schörner"[17]. Abia la 21 februarie, după săptămâni întregi de luptă în defensivă şi în ofensivă, când situaţia devenise atât de gravă încât „Grupul Schörner" pierduse

---

[16] *Armata a 8-a*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3 (01.02-29.02.1944; 03-18.02.1944); BA - MA, RH 20-8/125, p.17-116; Study P-144c, vol. VI, cap.4, p. 391-415; BA - MA, ZA 1/2074 f.129-153; Buchner, p. 15-72; Eliseev, p. 35-37; Grylew, p. 351-358; Overy, p. 359 şi urm. Pierderile în oameni s-au situat la cifra de 25 000 de soldaţi; BA-MA, RW6V/559, f. 9.

[17] Corpurile de armată XXX, XVIII, IV şi XXIX, angajate în regiunea Nikopol, au fost grupate sub conducerea Corpului XL Tancuri (comandant: generalul de vânători de munte Ferdinand Schörner).

orice şansă de a se menţine pe poziţii, Grupul de Armate „A" a primit ordinul de a evacua regiunea Nikopol şi de a se retrage spre vest, în zona localităţii Inguleţ. Retragerea trupelor a fost încheiată abia la sfârşitul lunii februarie, întreaga acţiune fiind afectată de dispoziţia dată de către Hitler, conform căreia flancul stâng al Grupului de Armate „A" trebuia menţinut pe aliniamentul de la vărsarea Niprului[18]. La sfârşitul lui februarie a început dezgheţul şi, odată cu acesta, pentru scurt timp a scăzut şi intensitatea acţiunilor de luptă pe întreaga linie a frontului ucrainean, grupurile de armate „Sud" şi „A" găsind răgazul pentru realizarea unei relative consolidări. Înaltul Comandament al Trupelor Terestre a înţeles că această pauză nu va dura prea mult, inamicul folosind perioada noroioasă pentru a-şi completa efectivele, precum şi pentru a ocupa poziţii în vederea reluării ofensivei. Pe baza rapoartelor de situaţie, Statul Major al Trupelor Terestre a ajuns la convingerea că Armata Roşie nu îşi va schimba centrul de greutate al viitoarelor operaţii, aşteptându-se ca ofensiva să vizeze, în continuare, dispozitivul sudic al frontului de răsărit. Înaltul Comandament al Trupelor Terestre a anticipat că Frontul 2 Ucrainean îşi va orienta lovitura principală pornind din zona Uman-Şepetovka spre sud, pentru ca, în cooperare cu trupele generalilor Malinovski şi Tolbuhin, să încercuiască unităţi ale grupurilor de armate „Sud" şi „A" în spaţiul dintre Inguleţ,

[18] *Grupul de Armate „A"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 4, f. 51-196 (10-31.01.1944); vol. 5, f. 1-206 (01 18.02.1944); BA-MA, RH 19 V/23, f. 54-198, RH 19 V/24, f. 3-207; fond Armata a 6-a (germană), Studiul în manuscris „Die Winterschlacht der 6. Armee im großen Dnjepr Bogen, im Brückenkopf Nikopol und im Raum Nikopol-Apostolowo-Kriwoi Rog vom 10.1. bis 18.2.1944", întocmit de către maior dr. Franck; BA-MA, RH 20-6/358; Eliseev, p. 38-40.

Nistru și Marea Neagră. Potrivit concepției comandamentului german, ofensiva de primăvară a sovieticilor era determinată înainte de toate de factorul politic, primul obiectiv al URSS-ului fiind înfrângerea românilor, fapt ce ar fi pus capăt dominației germane în sud-estul Europei[19].

Întreruperea operațiilor a dat trupelor germane posibilitatea să-și construiască o linie de siguranță continuă, chiar dacă nu tocmai puternică, între Pripiet și Marea Neagră, pentru cazul în care li s-ar fi îngăduit să se retragă pe aliniamentul mai scurt al Bugului. Forțele care ar fi devenit astfel disponibile ar fi putut fi folosite pentru închiderea breșelor provocate de către inamic pe lungimea frontului. Însă, așa cum se întâmplase atât de des în ultimele luni, și această posibilitate a eșuat în fața hotărârii inflexibile a lui Hitler, care iarăși a respins ideea de a se scurta lungul front de 1 200 km. La începutul lunii martie, când comandanții ambelor grupuri de armate se străduiau să-l convingă pe Hitler să adopte o poziție mai flexibilă în conducerea operațiilor, toate cele patru fronturi ucrainene au declanșat ofensiva de primăvară, atacând pe segmentul sudic al frontului de răsărit. La 3 martie, fulgerător, au început din nou luptele în dispozitivul Armatei 1 Tancuri, precum și în dispozitivele armatelor 8 și 6 germane. În acest timp, generalul de armată Jukov a ordonat angajarea a patru armate la vest de Șepetovka, împotriva flancului stâng al Grupului de Armate „Sud". Ofensiva, orientată spre sud, pe cursul superior al Bugului, s-a desfășurat cu atât de mult succes, încât, în numai două zile (până la a le fi blocată înaintarea, la 10 martie, prin contraofensiva lansată de Armata 1 Tancuri), vârfurile de atac

[19] Eliseev, p. 40 și urm.

ale Frontului 1 Ucrainean se apropiaseră de linia Tarnopol–Proskurov–Vinniţa. Cu mult mai critică a devenit situaţia în dispozitivul Armatei a 8-a, Frontul 2 Ucrainean atacând la nord de Uman cu cinci armate. În scurt timp unităţile mareşalului Konev au pătruns în dispozitivul de apărare, astfel că Umanul a fost cedat la numai o săptămână de la declanşarea ofensivei. În faţa totalei superiorităţi a inamicului, Armata a 8-a s-a văzut în imposibilitatea de a se apăra. Prin urmare, până la mijlocul lui martie, vârfurile atacului sovietic au atins Bugul, la Gaivron şi, în continuare, Nistrul, în zona Iampol. Dezastrul din segmentul sudic al frontului de est a fost provocat de puternica lovitură a Frontului 2 Ucrainean, în urma căreia trupele mareşalului Konev au reuşit să intercepteze linia principală de cale ferată Lemberg [Lvov – *n. edit.*] – Odessa. Acest succes al trupelor inamice a paralizat coloana vertebrală a logisticii germane în zona de operaţii ucraineană. Grupurile de armate „Sud" şi „A" urmau acum să fie aprovizionate pe căile ferate româneşti, a căror capacitate de transport, având în vedere lipsa infrastructurii, era, evident, insuficientă[20].

Între timp, Frontul 3 Ucrainean, comandat de generalul de armată Malinovski, a atacat, pornind din zona Krivoi Rog, forţele Armatei a 6-a, plasate în dispozitiv înaintat înspre est. Deşi generalul Malinovski şi-a construit atacul principal cu numai două armate, Armata a 6-a germană nu a avut resurse pentru a împiedica străpungerea poziţiilor sale. Şi la Krivoi Rog, în foarte scurt timp, inamicul a străpuns frontul pe o lungime de 40 km. Astfel, Frontul 3 Ucrainean şi-a deschis drum nestingherit spre vest, către cursul inferior al Bugului. Pe

[20] Study P-114c, vol. VI, cap. 4, p. 427-443; BA-MA, ZA 1/2074, f.165-181.

lângă aceste direcţii principale de atac, încă înainte de a atinge Ingul, generalul Malinovski a ordonat unei părţi a unităţilor sale ca la Novi Bug să-şi schimbe direcţia înaintării înspre sud. Prin această măsură operativă, Frontul 3 Ucrainean urmărea încercuirea între Inguleţ, Bug şi Marea Neagră a cinci corpuri germane de armată, dislocate pe flancul stâng al Grupului de Armate „A", corpuri de armată care izbutiseră cu puţine săptămâni înainte, cu mari eforturi, să se elibereze dintr-o încercuire la Nikopol. Abia după ce atacul sovietic a tăiat aproape toate legăturile Armatei a 6-a cu spatele, Hitler a cedat presiunilor feldmareşalului von Kleist[21] şi a aprobat retragerea flancului stâng al grupului de armate pe cursul inferior al Bugului. Până la mijlocul lunii martie, Armata a 6-a a reuşit să-şi amenajeze o linie de apărare provizorie pe malul de vest al râului, având un cap de pod bine configurat la est de Nikolaev[22].

La mijlocul lunii martie, Armata Roşie nu numai că atinsese graniţa de est a Transnistriei, dar ocupase şi teritorii din nordul acestei regiuni. Deja în cursul ofensivei din vara lui 1943, după ce trupele sovietice au traversat cursul superior al Niprului, a început evacuarea, îndeosebi a materialelor, în teritoriul dintre Bug şi Nistru, aflat sub autoritate românească din august 1941. Ca urmare a situaţiei militare, în ianuarie 1944 mareşalul Antonescu a transferat generalului Gheorghe Potopeanu întreaga administraţie a acestui teritoriu. La sfârşitul anului 1943, Wehrmachtul a reacţionat faţă de deteriorarea situaţiei din zona frontului de est, iar Înaltul Comanda-

[21] Feldmareşal Ewald von Kleist (1881-1954); 10.09.1942-31.03.1944 – comandant al Grupului de Armate „A".

[22] Study P-114c, vol. VI, cap. 5, p. 502-509; BA-MA, ZA 1/2074, f.240-247; Phillipi/Heim, p. 239; Eliseev, p. 41 şi urm.

ment al Trupelor Terestre a înființat o nouă structură numită „Comandamentul trupelor germane din Transnistria". Odată cu atacul sovietic pe Bug și pătrunderea inamicului în partea de nord a teritoriului aflat sub administrație română, Grupul de Armate „A" a preluat controlul din punct de vedere militar asupra regiunii dintre Bug și Nistru, oficial zona fiind totuși considerată în continuare sub autoritate românească. În fapt însă, din acest moment, administrația română în Transnistria a încetat. Succesiunea evenimentelor a constrâns și Armata a 6-a să facă pași înapoi, astfel că, până la sfârșitul lunii martie, a fost cedat și restul teritoriului, până în zona deluroasă dintre Tiligut și Nistru, în apropiere de Dubăsari. La mijlocul lunii aprilie și această zonă a intrat sub controlul inamicului[23].

Până la mijlocul lunii martie, raportul de forțe în zona de operații ucraineană prefigura o catastrofă pentru trupele germane, comandanții grupurilor de armate „Sud" și „A" așteptând acum decizii vitale în urma convorbirilor cu Hitler, de la 19 martie. Cei doi feldmareșali au trăit însă sentimentul unei profunde frustrări în fața deciziei Führerului de a menține Armata a 6-a pe linia Bugului, în ciuda pericolului de a fi din nou izolată de către inamic prin interceptarea legăturilor cu spatele frontului. Mai mult încă, Hitler a ordonat comandamentului Armatei a 6-a să disloce un corp blindat în spatele flancului stâng, ca rezervă, și să trimită un număr de divizii în susținerea Armatei a 8-a, în sectorul căreia sovieticii izbutiseră mai multe breșe. Astfel de hotărâri demonstrează cât de departe se afla Hitler de realitatea situației din sectorul sudic al frontului de răsărit. Deciziile lui rămân inexplicabile chiar dacă s-ar lua în calcul credibilitatea politică acordată aliatului român și

[23] Völkl, *Transnistrien*, p. 97-100.

presupunând, în circumstanţele gravelor situaţii de pe Bug şi din Bucovina, că Führerul se aştepta la o susţinere militară de anvergură din partea mareşalului Antonescu. Întrucât teatrul de război a ajuns în martie pe teritoriul românesc, mareşalul român a ordonat extinderea măsurilor de mobilizare a armatei sale şi dislocarea în Moldova a trei divizii, care au fost subordonate Armatei a 4-a române. În foarte scurt timp, aceste ordine operative ale lui Antonescu urmau să influenţeze decisiv luptele de apărare din nordul Moldovei.

După ce forţa ofensivei sovietice înregistrase o scădere, la 21 martie, generalul Jukov a atacat la vest de Proskurov, cu trei armate de blindate, segmentul central al frontului apărat de Grupul de Armate „Sud". Deja în cursul primului asalt vârfurile de atac inamice au străpuns poziţiile de apărare în zona de joncţiune a armatelor 1 şi 4 tancuri, deschizându-şi culoar în adâncime, spre sud, către Nistru. În acelaşi timp, generalul Jukov a ordonat deplasarea unei armate de blindate în direcţia Kolomea, cu misiunea de a înlătura sensibila linie de siguranţă dinspre Galiţia, apărată de Armata a 4-a Tancuri germană. Simultan cu ofensiva inamică de la Proskurov a început şi atacul Frontului 2 Ucrainean pe Nistru, între Moghilev-Podolski şi Iampol, prin care mareşalul Konev intenţiona să-şi facă drum până la Prut şi să intercepteze culoarul de deplasare spre sud al Armatei 1 Tancuri germane. Mişcarea de întoarcere a Armatei a 4-a Tancuri sovietice în zona Kameneţ-Podolski a pus Armata 1 Tancuri germană, aflată sub comanda generalului Hube[24], în pericolul de a fi încercuită. Având o capacitate de luptă insuficientă pentru a se apăra împotriva masivului atac al celor

[24] Generalul-colonel Hans Valentin Hube (1890-1944); comandantul Armatei 1 Tancuri 29.10.1943-21.04.1944.

șase armate sovietice, în scurt timp trupele generalului-colonel Hube au fost împinse în regiunea Kameneț-Podolski. Cererea feldmareșalului von Manstein de a se angaja în zonă noi forțe pentru a elibera unitățile germane încercuite a provocat o reacție inexplicabilă din partea lui Hitler. Acesta a ordonat ca Armata 1 Tancuri să-și păstreze ferm pozițiile și să mențină liber culoarul de retragere. În continuare, Hitler aștepta încrezător ca Armata 1 Tancuri să-și prelungească flancul stâng până la Tarnopol, pentru a recuceri zona pierdută din regiune[25]. După ce feldmareșalul von Manstein a intervenit împotriva acestei dispoziții bizare, Führerul a aprobat, în sfârșit – nu înainte de a-și afirma încă o dată, cu tărie, punctul de vedere –, transferarea unui corp de blindate din Franța la Grupul de Armate „Sud". Astfel, feldmareșalul von Manstein a reușit scoaterea din încercuire a Armatei a 4-a Tancuri prin angajarea în acest efort a unor unități ale Armatei 1 Tancuri germane[26].

În timp ce Hitler acceptase retragerea Armatei 1 Tancuri înspre vest, ceea ce implica și abandonarea regiunii de la est de Cernăuți, Armata a 6-a a rămas pe poziții, pe aliniamentul Bugului, cu toate că amenințarea devenea din ce în ce mai pronunțată pe adâncimea flancului nordic al Grupului de Armate „A", sector apărat la 24 martie de Armata a 8-a[27]. Mareșalul Konev ordonase ca linia de apărare Balta–Bălți să fie testată cu prudență de către cele cinci armate angajate în

[25] Buchner, p. 93-96.

[26] Study P-114c, vol. VI, cap.4, p. 450-467; BA-MA, ZA 1/2074, f. 188-205.

[27] *Grupul de Armate „A"*, Ofițer la-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol.6, p. 199 (24.03.1944), p. 214 (26.03.1944); BA-MA, RH 19 V/25, f. 201, 216.

acest scop, pentru a afla dacă sunt condiţii favorabile realizării intenţiei sale de a intercepta trupele feldmareşalului von Kleist înainte să ajungă la Nistru. Oricum, Grupul de Armate „A" avea şanse minime de a rezista unui atac al Frontului 2 Ucrainean. Trupele germano-române reuşiseră să improvizeze o linie de siguranţă cu o adâncime redusă pe aliniamentul Prut–Iaşi, până la sud de Balta. Nici transferarea Armatei a 4-a române în subordinea Grupului de Armate „A" nu a sporit considerabil şansele de a fi oprită înaintarea inamicului în nordul Moldovei. Tensiunea în dispozitivul Grupului de Armate „A" s-a accentuat însă alarmant, constatându-se că în acelaşi timp Frontul 3 Ucrainean, aflat sub comanda generalului Malinovski, supunea unei puternice presiuni poziţiile germane din zona gurilor de vărsare a Bugului. În aceste circumstanţe, la 27 martie feldmareşalul von Kleist a anunţat Înaltul Comandament al Trupelor Terestre că va evacua dispozitivul de pe Bug pe propria sa răspundere, pentru a întări cu aceste forţe segmentul nordic al frontului. Pus în faţa acestei alternative de către comandantul Grupului de Armate „A", Hitler, împotriva voinţei sale, a cedat, dar a ordonat ca Armata a 6-a să nu se retragă mai departe de Tiligul[28].

În momentul în care se părea că frontul german din Bucovina şi din nordul Moldovei se va prăbuşi, a început perioada cea mai ploioasă a anului. Starea vremii a salvat puterile Axei, ajunse pe poalele estice ale Carpaţilor Păduroşi, de la o înfrângere de proporţii. În aceste condiţii de climă, Armata Roşie nu a mai putut menţine ritmul iniţial al ofensivei, iar Grupul de Armate „Sud", susţinut de Armata 1 ungară, a izbutit să

[28] Study P-114c, vol. VI, cap.5, p. 522-524; BA-MA, ZA 1/2074, f.260-262; Eliseev, p. 42 şi urm., 44 şi urm.

improvizeze o linie de apărare de la Brodi, peste Kolomea, până la Rădăuţi. La sfârşitul lunii martie, Grupul de Armate „A", cu ajutorul armatei române, în special al Armatei a 4-a, a reuşit să blocheze ofensiva mareşalului Konev pe aliniamentul Rădăuţi–Suceava–Târgu Neamţ–Târgul Frumos. La sfârşitul perioadei ploioase, trupele inamice nu au mai avut resurse pentru a relua ofensiva, astfel că armata germană, cu ajutorul aliatului său român, a avut răgazul să se refacă. Doar trupele generalului Malinovski au atacat Armata a 6-a la Tiligul, pe coasta nordică a Mării Negre, străpungând linia de apărare germano-română, astfel că la 5 aprilie o mare parte a armatelor 6 germană şi 3 română se aflau aproape încercuite în regiunea Odessei. Deşi Hitler a interzis la început părăsirea portului ucrainean, după puternice controverse, noul comandant al Grupului de Armate „Ucraina de Sud"[29], generalul-colonel Schörner, şi-a impus punctul de vedere, astfel că de la 10 aprilie a început evacuarea Odessei. Ofensiva sovietică de primăvară s-a oprit pe Nistru, această linie a frontului menţinându-se până la mijlocul lunii aprilie. Între timp Armata Roşie şi-a asigurat mai multe capete de pod pe malul vestic al Nistrului, dintre care cel de la Tiraspol, câteva luni mai târziu, avea să pecetluiască soarta Armatei a 6-a germane[30]. Însă, deocamdată, se instalase liniştea în sudul frontului de răsărit, care, cel puţin pentru teritoriul românesc, avea să dureze mai multe luni. Numai Armata a 17-a, izolată în Crimeea, se vedea expusă, începând cu 8 aprilie, unei ofensive în forţă

[29] La 05.04.1944 Grupul de Armate „A" a primit denumirea de Grupul de Armate „Ucraina de Sud".

[30] Study P-114c, vol.6, cap.5, p.529-531; BA-MA, ZA 1/2074, f.267-269; Eliseev, p. 46; Koltunow, p. 381-387.

a Frontului 4 Ucrainean, aflat sub comanda generalului de armată Tolbuhin.

În timp ce Subgrupul de Armate „Dumitrescu" încerca să stabilizeze linia frontului pe Nistru și să-și salveze unitățile încercuite la est de malul Nistrului, la 8 aprilie, Frontul 4 Ucrainean a declanșat ofensiva pentru recucerirea Crimeei. Puternicului asalt a încercat să i se opună Armata a 17-a cu cele 11 divizii germane și române din subordine. După pierderea Odessei, fiindu-i asigurată aprovizionarea prin portul Constanța, Armata a 17-a nu a mai avut capacitatea de luptă necesară pentru a rezista masivei ofensive sovietice, lipsindu-i în primul rând mijloacele tehnice de luptă. Lipsa blindatelor s-a resimțit profund chiar a doua zi după începerea atacului sovietic, când unitățile de tancuri ale Armatei 2 Gardă au străpuns linia de apărare în strâmtoarea de la Perekop, făcându-și culoar de înaintare spre Simferopol. Pentru a opri atacul, Hitler a aprobat, la 10 aprilie, dislocarea Corpului V Armată, care apăra Peninsula Kerci, în regiunea Feodosia. Oricum, ordinul a sosit prea târziu, pentru că trupele germane și române în retragere au fost în parte învăluite pe flancuri de către unitățile sovietice rapide, atât Corpul XLIX Munte, care fusese respins de pe linia de apărare de la Perekop–râul Sivaș, cât și Corpul V Armată ajungând în pericolul de a fi atacate din spate. Toate eforturile Armatei a 17-a de a-și aduna în zona Simferopol unitățile risipite în focul luptei au eșuat. Comandamentului armatei îi rămăsese doar posibilitatea de a se retrage la Sevastopol, port important nu numai pentru aprovizionare, ci și pentru evacuare. În ciuda situației militare de o gravitate ce lăsa să se întrevadă un dezastru, la 12 aprilie Hitler a ordonat să se lupte pentru Sevastopol până la ultimul om.

Având în vedere că diviziile ajunseseră la capacitatea de luptă a unui regiment, era greu de acceptat ideea că frontul din faţa Sevastopolului, cu o desfăşurare de 40 km, putea să fie apărat mult timp. Situaţia critică din Crimeea l-a determinat pe comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud", generalul-colonel Schörner, să-i solicite lui Hitler, la 21 aprilie, ordinul de evacuare a peninsulei. Führerul a respins categoric această solicitare, acceptând totuşi continuarea retragerii trupelor române, precum şi evacuarea serviciilor spatelui, ordonate de către mareşalul Antonescu. Armata a 17-a a rezistat presiunii sovietice până la 5 mai, însă două zile mai târziu nu a mai avut forţa de a împiedica inamicul să-şi croiască drum prin linia de apărare de la sud de Sevastopol. Din acel moment, cucerirea în totalitate a Crimeei de către sovietici a devenit o problemă de zile. La 9 mai, în faţa acestei situaţii disperate, Hitler a fost de acord cu evacuarea ultimilor soldaţi germani şi români care mai luptau în peninsulă. Lăsând materialul greu de luptă în mâna inamicului, în patru zile, trupele de marină au reuşit să salveze din infernul de la Sevastopol aproximativ 30 000 de oameni, pe care i-au transportat la Constanţa. La 13 mai, şi ultimii apărători de la Cherson au capitulat în faţa Frontului 4 Ucrainean[31]. Această luptă de apărare, în fapt inutilă, a costat viaţa a aproximativ 75 000 de soldaţi germani şi români[32].

---

[31] Armata a 17-a, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 10, 01-13.05.1944; BA-MA, RH 20-17/260; Hillgruber, *Krim*; Oroian, Teofil, *The Defence and the Evacuation of Crimeea,* în *Romania World War II*, p. 242-245; Koltunow, p. 387-394.

[32] Numai Armata a 17-a a pierdut 53 500 de soldaţi germani în luptele din perioada 08.04-13.05.1944. BA-MA, RW 6/v.559, f. 19. Armata română a pierdut aproximativ 22 000 de soldaţi (Duţu, Alesandru, *Armata română*, p. 135).

În primele luni ale anului 1944, puterile Axei au suportat din nou grele înfrângeri în războiul împotriva Uniunii Sovietice. În numai patru luni, armata germană și cea română s-au văzut constrânse să se retragă peste 500 km, de la Nipru până la Nistru, precum și în Bucovina, până la zidul Carpaților. După mai mult de patru ani de război și după o luptă aproape neîntreruptă dusă pe parcursul a aproape trei ani de zile împotriva Armatei Roșii, trupele germane, ca și cele aliate, erau în așa măsură slăbite, atât din punctul de vedere al efectivului uman, cât și al înzestrării materiale, încât nu au mai putut contracara masivul atac sovietic. Pe lângă această epuizare, la înfrângerile din primele luni ale anului 1944 a contribuit și maniera inflexibilă în care Hitler a condus operațiile militare, căci necesarul mare de forțe și uzura enormă implicate de ordinele sale operative nu au putut fi nici pe departe acoperite de resursele limitate ale celui de-al III-lea Reich. Totuși, la începutul lunii aprilie, eșalonul de comandă german a avut norocul de a putea improviza un front, într-o oarecare măsură, coerent. În tot cazul, configurația frontului din România, precum și starea în care se aflau unitățile de pe aliniamentul sudic al frontului de răsărit erau cauze temeinice de îngrijorare. Din perspectiva de ansamblu asupra situației războiului, pozițiile înaintate de apărare de pe Nistru, aflate mult prea departe spre est, solicitau forțe de care armata germană nu dispunea. Pe lângă aceasta, configurația frontului între Kuti (la poalele Carpaților) și Bugaz (la Marea Neagră) oferea inamicului condiții optime ca, printr-o mare operație de învăluire, să izoleze și să nimicească părți considerabile ale forțelor germano-române. Acum, în primăvara anului 1944, urma să se demonstreze dacă Înaltul Comandament german era apt și

pregătit să dezvolte o concepţie defensivă, înainte de toate realizabilă, care să ofere şansa de a se opune o rezistenţă energică inamicului sovietic pe frontul din România.

GRUPUL DE ARMATE „UCRAINA DE SUD" ÎN APĂRARE PE FRONTUL ROMÂNESC. VARA ANULUI 1944

După ce, cu susținerea puternică a armatei române, reușise să oprească ofensiva de primăvară a fronturilor 2 și 3 ucrainene în nord-estul României și pe Nistru, Grupul de Armate „A" se afla acum în fața dificilei probleme care implica realizarea condițiilor necesare apărării teritoriului românesc de invazia sovietică. La 30 martie, când urmau a fi luate decizii importante în privința apropiatelor confruntări cu inamicul, Hitler l-a destituit pe feldmareșalul von Kleist[33], numindu-l în funcția de comandant al Grupului de Armate „A" pe generalul-colonel Ferdinand Schörner. La începutul lunii aprilie, noul comandant a preluat o armată decimată și obosită de lupte, care rezistase atacurilor inamice angajându-și ultimele resurse și fiind susținută puternic de către aliatul român. Schörner primise de la Hitler ordinul nu numai de a apăra România și căile de acces spre Câmpia Dunării, ci și de a asigura zona petroliferă de la Ploiești. Pe lângă hotărârea sa de a nu se ceda nicăieri nicio palmă de pământ, Hitler era constrâns și de motive politice să păstreze cu orice preț teritoriul României. În cazul în care s-ar fi pierdut și alte regiuni, ar fi crescut și pericolul ca România să se desprindă din alianță. Într-o astfel

[33] *Grupul de Armate „A"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 6, p. 253 și urm. (30.03.1944); BA-MA, RH 19 V/25, f. 255 și urm.

de perspectivă, Hitler se temea că într-un timp foarte scurt dominația germană în sud-estul Europei s-ar fi prăbușit. În afară de factorul politic, o importanță vitală în calculul militar german a avut-o petrolul românesc. Accesul neîngrădit la petrolul din Valea Prahovei însemna o necesitate urgentă pentru războiul purtat de Germania național-socialistă. Resursele din această zonă au acoperit cea mai mare parte a consumului de carburanți, indispensabili armatei germane în operațiile abordate. Din fericire pentru Grupul de Armate „A" – devenit, de la 5 aprilie 1944, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" –, și trupele fronturilor 2 și 3 ucrainene obosiseră în urma luptelor îndelungate, astfel că nici ele nu au mai forțat, deocamdată, apărarea germano-română.

Pentru a evita ocuparea României de către trupele sovietice, se impuneau a fi rezolvate imediat trei probleme majore. Pe lângă asigurarea unei linii de apărare eficiente pe Nistru, în nordul Basarabiei și în nordul Moldovei, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" trebuia să închidă neîntârziat breșa de pe flancul stâng al Armatei a 8-a, între Iași, Târgu Neamț și cursul superior al Siretului. Numai astfel puteau fi împiedicate străpungerea liniei defensive germano-române de către inamic și extinderea teatrului de război în nord-estul Transilvaniei. Cu toate că unitățile românești interveniseră într-un mod remarcabil în Moldova, împiedicând prăbușirea totală a aliniamentului sudic al frontului de răsărit, Hitler, neavând încredere în forțele aliate, a ordonat la 2 aprilie ca diviziile române să fie astfel dislocate, încât segmentele de front amenințate de atacul trupelor blindate sovietice să revină exclusiv unităților germane[34].

[34] *Directivele lui Hitler*, p. 250 și urm.

La 3 aprilie, când a sosit la noul său cartier general aflat la Galaţi[35], generalul-colonel Schörner avea în subordine Subgrupul de Armate „Wöhler" (alcătuit din Armata a 8-a germană și Armata a 4-a română), precum și Armata a 6-a germană și Armata a 3-a română[36]. La începutul lunii aprilie, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" dispunea de 17 divizii germane și de 23 de divizii române, precum și de 26 de detașamente divizionare germane, care, după multe luni de luptă în defensivă, erau epuizate și decimate. Pentru stabilizarea aliniamentului de sud al frontului de răsărit noul comandant avea de rezolvat probleme grave: refacerea unităţilor atât din punctul de vedere al efectivelor, cât și al dotării materiale, asigurarea aprovizionării trupelor în zona de operaţii din România, precum și întărirea liniei de apărare. Având în vedere situaţia politică și militară din sectorul sudic al frontului de est, aceste enorme dificultăţi nu puteau fi înlăturate doar de către armata și autorităţile germane. În aceste circumstanţe era necesar ajutorul fără rezerve al aliatului român.

a. Caracteristici geostrategice ale teatrului de război din România

Când, în aprilie, ofensiva rusească în Basarabia și în Moldova pierduse din intensitate, frontul Grupului de Armate

---

[35] *Grupul de Armate „A"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii,* nr. 3, vol.7, p. 18 (03.04.1944); BA-MA, RH 19 V/26, f.19.

[36] Armatele a 6-a germană și a 3-a română au fost incluse la 07.04.1944 în structura Subgrupului de Armate „Dumitrescu". *Grupul de armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Srat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 7, p.45 (07.04.1944); BA-MA, RH 19V/26, f. 46.

„Ucraina de Sud" se întindea pe o lungime de aproape 650 km de-a lungul versantului estic al Carpaţilor, de la Kuti până la Târgu Neamţ, pe cursul superior al râului Moldova, iar de acolo înspre est, traversând oblic Moldova și Basarabia pe la nord de Iași și Chișinău, atingând râul Răut în zona Orheiului. Acum cele două râuri, Răut și Nistru, formau linia de demarcaţie între puterile Axei și Armata Roșie. Aliniamentul apărării germano-române atingea Marea Neagră în zona localităţii Bugaz.

Frontul, în desfășurarea lui, putea fi împărţit, luând în considerare factorii strategici și geografici, în trei sectoare, ce ofereau posibilităţi operative diferite și, în consecinţă, impuneau și pregătirea specifică a planurilor de acţiune pentru a se asigura o apărare coerentă în faţa inamicului. Aliniamentul din zona de nord a sectorului grupului de armate, între Kuti și Târgu Neamţ, unde erau amplasate corpurile de armată XVII german și VII român, se desfășura de-a lungul marginii vestice a regiunii subcarpatice din Bucovina și din Moldova, paralel cu Carpaţii Pădureși. Această zonă deluroasă, atingând între 200 și 500 m înălţime, presărată cu podișuri tăiate de cursurile de apă pe direcţia nord-sud, părea predestinată luptelor de apărare. În special cursul apelor, cu malurile pline de vegetaţie și formând depresiuni, oferea condiţii bune de apărare în cazul unui atac inamic dinspre est. Dificultatea consta în parcurgerea zonei pe axa transversală est-vest, drumurile existente urmând, cu preponderenţă, cursul râurilor. Un alt obstacol, aflat în spatele zonei de operaţii, era lanţul carpatic cu înălţimile sale de până la 2 300 m, fapt ce punea sub semnul întrebării posibilitatea aprovizionării dinspre vest a Armatei a 4-a române. Pe lângă puţinele drumuri de munte, ce nu asigurau

condiţiile unor transporturi suficiente, exista o singură cale ferată, simplă, care lega Clujul, prin Vatra Dornei, de Suceava, şi care, nici pe departe, n-ar fi putut asigura aprovizionarea unei armate. Având în vedere alianţa germano-română, eşalonul de comandă al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" şi-a întocmit planurile pornind de la premisa că reţelele de comunicaţie vor fi folosite exclusiv pentru transportul din Germania în zona de operaţii a personalului, a tehnicii de luptă şi a muniţiei; de asemenea, considera că zona subcarpatică, intens cultivată, dispunea de resursele agrare necesare pentru aprovizionarea Armatei a 8-a. În afară de căile de comunicaţie peste culmile Carpaţilor, exista pentru asigurarea logistică a Armatei a 8-a şi posibilitatea folosirii drumurilor şi căilor ferate din Muntenia, care, în virtutea situaţiei militare din vara anului 1944, se terminau în zona Paşcani–Iaşi. În tot cazul, aceste căi de comunicaţie urmau să fie folosite, cu precădere, pentru aprovizionarea Armatei a 4-a române, precum şi a unor unităţi din subordinea Armatei a 6-a germane.

Partea centrală a aliniamentului sudic al frontului de răsărit părăsea zona subcarpatică la Târgu Neamţ, traversând spre est sudul zonei deluroase a Moldovei şi Basarabiei, ajungând la Orhei, pe râul Răut şi coborând apoi pe direcţia sud-est. Segmentul de front orientat către nord era apărat de Subgrupul de Armate „Wöhler" şi, la est de Prut, de către Corpul VII armată german, aflat în subordinea Armatei a 6-a germane. Valea Prutului era linia de demarcaţie dintre Subgrupul de Armate „Wöhler" şi Subgrupul de Armate „Dumitrescu".

De ambele părţi ale Prutului se întinde câmpia uşor vălurită, care din zona subcarpatică a Moldovei se desfăşoară peste Nistru, înspre est. Configuraţia acestei regiuni este determi-

nată de văile celor două râuri, Prut și Nistru, orientate spre sud, precum și de afluenții acestora, ce sapă adânc în solul moale. Caracteristice pentru văile acestor râuri sunt formațiunile stâncoase, care, pe de o parte, împiedică deplasarea pe axa transversală vest-est, iar pe de altă parte, au determinat dispunerea căilor de comunicație de-a lungul cursurilor de apă. Construirea unei rețele eficiente de drumuri a fost împiedicată nu numai de văile adânci, ci și de rezistența slabă a solului. Zona deluroasă a Moldovei se termină abrupt cu Dealul Repedea, la sud de Iași, la izvoarele râului Bârlad. Această pantă continuă și de cealaltă parte a Prutului și constituie marginea nordică a zonei deluroase numită Codrul Bâcu[37]. Regiunea dintre Bârlad și Codrul Bâcu se distinge atât prin pantele abrupte ce se înșiră către nordul zonei de câmpie, cât și prin culmile împădurite, ce se desfășoară tot către nord, întrerupte de depresiuni adânci. Acest teritoriu oferea „prețioase aliniamente pentru apărare dinspre nord [...]"[38]

Zona de câmpie, neîmpădurită și uscată, de la nordul regiunii Bârlad–Codrul Bâcu era puțin indicată pentru operații militare defensive. Cu toate acestea, linia frontului se desfășura în continuare între Târgu Neamț și malul vestic al Prutului, trecând pe lângă Dealul Repedea, întrucât trebuia apărată capitala istorică a Moldovei, respectiv orașul Iași, aflat pe valea Bahluiului. Din considerente istorice și de prestigiu, aliatul român nici nu putea și nici nu voia să accepte ideea pierderii centrului Moldovei. Din punct de vedere operativ, configurația teritoriului oferea totuși condiții bune pentru apărarea sudului Basarabiei și Moldovei, întrucât un potențial inamic nu

[37] Codrul Bâcu este cunoscut și sub denumirea de Dealul Cornești.

[38] *Militärgeographischer Überblick Südost-Europa*, p. 109.

putea să-și concentreze acțiunile de luptă decât pe văile râurilor. Aceste zone de acces mărginite de pante abrupte puteau fi blocate cu puține forțe blindate, dar foarte mobile, astfel încât existau reale șanse ca operațiile inamice orientate către sud, spre Delta Dunării și Marea Neagră, să fie interceptate din vreme. Terenul deluros, impracticabil, din centrul Moldovei și din jumătatea nordică a Basarabiei era cu precădere indicat pentru apărare împotriva atacului inamic dinspre nord, astfel că eșalonul de comandă al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a ordonat construirea la nord de Dealul Repedea a unui sistem de apărare (sistemul de apărare fortificat „Traian"), care în august 1944 era aproape finalizat. Pentru sectorul dintre Prut și Răut (Ungheni–Orhei), mareșalul Antonescu propusese o linie de apărare cu sprijin pe partea dinspre nord a regiunii deluroase de la Cornești. Această idee a coincis cu intențiile Grupului de Armate „Ucraina de Sud"[39]. Pentru misiunile operative din sectorul central al liniei sale de apărare, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" avea nevoie de divizii de tancuri și de infanterie motorizată, care, în condițiile unei bune mobilități, puteau fi angajate în spatele frontului. Pornind de la aceste premise și cu condiția ca pozițiile de interceptare să fie amplasate în zona Dealului Repedea, se putea spera în menținerea aliniamentului Târgul Frumos–Orhei.

Pentru ambele subgrupuri de armate staționate în Moldova și în Basarabia, o dificultate permanentă au constituit-o căile de comunicație, inexistente sau aflate într-o stare precară, chiar dacă erau mai bune decât cele din teritoriul dintre

[39] *Scrisoarea lui Hitler către mareșalul Antonescu*, din 30.03.1944, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare, Arhiva MAE), fond „Germania", dosar 94/1944, f. 118.

Nistru și Prut. Pentru aprovizionarea Subgrupului de Armate „Wöhler" s-a dovedit a fi deosebit de importantă calea ferată ce lega Bucureștiul, prin Ploiești și valea Siretului, de Iași, care se distingea prin capacitatea mare de transport. De la Dunăre porneau mai multe linii de cale ferată, puțin eficiente, spre estul Moldovei și spre Basarabia, asigurând legătura porturilor Galați și Brăila cu orașele Iași, Chișinău, Tighina (Bender) și Cetatea Albă. Paralel cu principala linie nordică a frontului, se desfășura un traseu de cale ferată de la Târgul Frumos, prin Iași, către Chișinău și Tighina, ce permitea transportarea rapidă a trupelor în zona de operații. Rețeaua de drumuri care asigura legăturile, în special pe direcția nord-sud, era puțin eficientă în raport cu volumul transporturilor militare ce se impuneau, având în vedere că doar puține dintre aceste șosele suportau tonaj greu. De altfel, numai legăturile din Muntenia spre Moldova corespundeau unui transport fluent.

Aliniamentul sudic al frontului, pe care era amplasat Subgrupul de Armate „Dumitrescu", compus din trei corpuri ale Armatei a 6-a germane și Armata a 3-a română, se întindea de la Orhei, de-a lungul malurilor vestice ale Răutului și Nistrului, până la Bugaz, pe țărmul Mării Negre. Până la Tighina, ambele râuri săpaseră adânc în terenul deluros basarabean, astfel că văile lor formau în această zonă adevărate bariere naturale. În continuare, cursul sinuos al Nistrului era mărginit de vegetație bogată și pante ce coborau lin spre malurile râului. Aceste detalii diminuau „valoarea de obstacol a văii Nistrului [...]"[40]. Valea îngustă se termină în zona Tighina–Tiraspol, în continuare râul trecând printr-o câmpie joasă, cu o lățime

[40] *Militärgeographischer Überblick Südost-Europa*, p. 107.

de 5-6 km, acoperită de păduri și mlaștini. Cu aproximativ 45 km înainte de delta de la vărsarea în Marea Neagră, Nistrul formează un sistem de lacuri cunoscut sub denumirea de „Limanul Nistrului". De la Tighina, în aval, râul forma un obstacol ce putea fi depășit doar iarna, când zona mlăștinoasă era înghețată.

La vest de Nistru se întinde câmpia basarabeană, cu pământul ei negru și moale. Acest sol, care în timpul ploilor se transformă în noroi, precum și văile adânci tăiate dinspre nord spre sud făceau imposibilă traversarea spre vest a teritoriului, cu atât mai mult cu cât lipsea o rețea consolidată de drumuri. Starea precară a infrastructurii din sudul Basarabiei îngreuia aprovizionarea frontului și făcea imposibilă o eventuală retragere spre Carpați. Tocmai această stare de fapt avea să pecetluiască soarta Armatei a 6-a germane la sfârșitul verii anului 1944[41].

Considerate separat, sub aspect geostrategic, cele trei segmente ale frontului Grupului de Armate „Ucraina de Sud" erau foarte indicate pentru operațiile defensive până în zona Târgu Neamț–Prut. Existau însă și porțiuni vulnerabile. Dacă inamicul ar fi izbutit să pătrundă prin zona dintre cursurile inferioare ale râurilor Moldova și Răut și să atace de-a lungul râurilor Prut, Bârlad, Bâcul și Cogâlnic, spre sud, atunci Subgrupul de Armate „Dumitrescu" s-ar fi aflat în primejdia de a fi încercuit. Situația ar fi fost cu atât mai gravă, cu cât terenul accidentat din sudul Basarabiei și lipsa unei rețele adecvate de căi de comunicație făceau imposibilă retragerea rapidă spre vest. Acest pericol potențial a fost sesizat atât de comandan-

[41] *Ibidem*, p. 105-112.

tul Grupului de Armate „Ucraina de Sud", generalul-colonel Schörner, cât și de succesorul său, generalul-colonel Friessner, amândoi luând măsuri menite să evite o astfel de criză. Ambii comandanți au văzut soluția în amplasarea, ca rezerve, a unor unități rapide, la sud de linia Târgu Neamț-Orhei. Frontul din centrul Moldovei și din Basarabia a fost întărit cu divizii de tancuri și de infanterie motorizată, amplasate în zonele vulnerabile. Numai astfel exista șansa de a se stăvili amenințarea din sudul frontului de răsărit.

b. Situația aprovizionării în primăvara și vara anului 1944

Când, la sfârșitul lunii martie, în retragerea pe Nistru, trupele germane și aliate ajunseseră în jumătatea nordică a Basarabiei și în centrul Moldovei, în nord-estul României și în Crimeea se aflau aproximativ 950 000 de oameni care aparțineau Grupului de Armate „A"[42]. Luând în considerare situația militară gravă existentă la sfârșitul anului 1943, șeful spatelui grupului de armate a dispus dislocarea serviciilor de aprovizionare în Basarabia și Moldova. Secția VI intendență luase în calcul staționarea în această regiune a aproximativ 120 000 de soldați. Din cauza ofensivei sovietice de iarnă, lucrările pe linie de aprovizionare abordate în toamnă au fost amânate pentru începutul anului 1944[43].

---

[42] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secția VI intendență, anexe la *Jurnalul de operații* (01.07-30.09.1944), vol. 6, *Tratate economice cu România în vederea aprovizionării Grupului de Armate „Ucraina de Sud"*, aprilie-august 1944; BA-MA, RH 19 v/88, f.14.

[43] *Ibidem*, f. 29.

Situaţia militară, care până în martie 1944 se schimbase fundamental, a impus o nouă planificare şi organizare a aprovizionării unităţilor germane din zona de operaţii. Dificultatea cea mai mare a constituit-o compensarea deficitului în alimente, ivit în urma pierderii depozitelor de la est de Nistru[44]. La aceasta a contribuit şi ordinul Înaltului Comandament al Trupelor Terestre prin care se interzisese dislocarea bazelor de aprovizionare din Ucraina în nord-estul României[45]. Având în vedere că efectivul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" se afla, în continuare, pe poziţii de luptă, problema putea fi rezolvată numai în cooperare cu aliatul român. Infrastructura precară, lipsa mijloacelor de transport, precum şi factorii economici nu permiteau celui de-al III-lea Reich să realizeze completarea suficientă a efectivelor şi aprovizionarea cu materiale a unităţilor germane din nord-estul României şi din Crimeea fără sprijinul aliaţilor. Înfrângerile din iarna 1943-1944 obligau acum Grupul de Armate „Ucraina de Sud" să asigure aprovizionarea cu alimente, împrospătarea efectivelor şi a materialelor necesare unităţilor din subordine. Conform planificării făcute la începutul lui aprilie 1944, rezulta un necesar de cel puţin 1 300 t alimente şi 2 700 t furaje pe zi, în ideea asigurării unui minimum de aprovizionare. Pentru transportarea acestor cantităţi din Germania în zona de operaţii şi în zona etapelor din România ar fi fost necesare zilnic 30 de garnituri de tren. Dezvoltarea capacităţii de transport

[44] Numai Grupul de Armate „A" pierduse în timpul retragerii, pe lângă armament, tehnică de luptă şi mijloace de transport, aproximativ 136 000 t de alimente – OKW, *Jurnalul de operaţii*, vol. IV/1, f. 774.

[45] Study T-8, vol. 19, cap. F, p. 24; BA-MA, ZA 1/2335, f. 263 [Aprovizionarea Grupului de Armate „A" (Ucraina de Sud)].

a sistemului român de căi ferate fusese limitată de condiţiile geografice specifice, astfel că nu era posibilă efectuarea a mai mult de 15 transporturi pe zi către flancul sudic al frontului de răsărit. În această situaţie, Germania ar fi putut să asigure doar jumătate din alimentele şi furajele de care aveau nevoie trupele din Moldova şi din Basarabia. În acest calcul nu fuseseră incluse şi trenurile necesare pentru transportul personalului, al tehnicii de luptă şi al muniţiei[46].

Având în vedere relaţiile politice şi militare, conducerea armatei germane a considerat colaborarea cu aliatul român în rezolvarea acestei probleme de aprovizionare ca pe un fapt de la sine înţeles. Berlinul a conceput o repartizare a competenţelor, în cadrul căreia părţii germane îi revenea aprovizionarea cu tehnică de luptă şi muniţie, în timp ce partea română urma să asigure necesarul de hrană, în special alimentele perisabile şi furajele[47]. Aceste planuri se bazau pe rezultatele negocierilor purtate în decembrie 1943 de şeful Misiunii Militare Germane în România, generalul Hansen, cu reprezentanţii Marelui Stat Major român. În urma încheierii acestora, conducerea militară de la Bucureşti se declarase pregătită „să elaboreze planurile necesare în eventualitatea dislocării în România a încă două armate germane"[48]. Proiectele ce urmau a fi realizate de către Marele Stat Major român implicau aprovizionarea cu alimente şi cazarea trupelor germane de pe teritoriul României, precum şi asigurarea unor sume de bani în monedă naţională.

---

[46] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secţia a VI-a, anexe la *Jurnalul de operaţii* (01.07-30.09.1944); BA-MA, RH 19 V/88, f. 136.

[47] Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik (în continuare, ADAP), seria E, vol. 8, doc. 6, p. 11-14.

[48] OKW, *Jurnal de operaţii*, vol. IV/1, p. 760.

Când, la sfârșitul lui martie 1944, după ofensiva sovietică de primăvară, toate efectivele Grupului de Armate „Ucraina de Sud" au ajuns pe teritoriul României, se aștepta ca Regatul român, în virtutea acordurilor din decembrie, să pună la dispoziție surplusul producției sale agricole pentru întreținerea trupelor germane. Această „așteptare" era cauzată și de faptul că Înaltul Comandament al Wehrmachtului interzisese autorităților germane din România să rechiziționeze sau să cumpere alimente și furaje de pe piața românească. Din considerente politice, OKW-ul a insistat asupra menținerii acestei decizii, deși în primăvara lui 1944 situația aprovizionării unor unități ale Grupului de Armate „Ucraina de Sud" devenise atât de critică, încât rațiile de pâine fuseseră reduse la 150 g pe zi[49]. Încercarea comandamentului român de a ameliora situația prin distribuirea așa-ziselor „bonuri cu plată" serviciilor germane din zona de operații a avut un efect limitat, pentru că nici comercianții români și nici țăranii n-au acceptat necondiționat acest „surogat financiar"[50]. Chiar dacă negocierile dintre reprezentantul Înaltului Comandament al Trupelor Terestre, generalul Wagner, și reprezentantul Marelui Stat Major român, generalul Mardari, au dus la parafarea, la 9 aprilie, a unui acord bilateral „privind aprovizionarea, evacuarea și asigurarea transporturilor" în sectorul de front al Grupului de Armate „Ucraina de Sud", problema importantă a aprovizionării cu alimente și a asigurării monedei naționale românești pentru trupele germane a rămas nediscutată, în timp ce a fost

[49] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secția economic, Serviciul aprovizionare, doc. nr. 1570/44 din 31.05.1944; aprovizionarea Grupului de Armate „Ucraina de Sud"; BA-MA, RH 19V/88, f. 29.

[50] *Ibidem*, f. 29, 36, 43 și urm.

abordat în detaliu acordul referitor la livrarea de către germani a tehnicii de luptă și a muniției către armata română[51].

După cum se constatase încă de la sfârșitul lunii martie, soluția procurării alimentelor pe baza „bonurilor cu plată" nu fusese suficientă pentru ameliorarea reală a aprovizionării grupului de armate. După ce s-au epuizat resursele salvate în timpul retragerii, în condițiile menținerii interdicției de a se cumpăra sau rechiziționa alimente de pe piața românească, s-a impus luarea unor măsuri pentru soluționarea acestei probleme măcar pe termen scurt. Cu toată înțelegerea pentru situația politică internă a României, soldații germani realizau cu greu ideea că „în cea mai bogată țară agrară din Europa"[52] trebuiau să îndure foamea. Nici încercarea de a procura alimentele din Germania nu a contribuit în mare măsură la rezolvarea crizei ivite în aprovizionarea trupelor de pe frontul de est, lipsa capacităților de transport, pe de o parte, absența căilor de comunicație și suprasolicitarea celor existente, pe de altă parte, împiedicând acest lucru. În aceste circumstanțe s-a recurs la produsele agrare prevăzute pentru export în Germania prin acordul din 9 februarie 1944[53]. Și ministrul plenipotențiar dr. Clodius[54], care, la cererea lui Hitler, se afla de la 23 aprilie

[51] Acordul germano-român din 09.04.1944 referitor la aprovizionarea, dislocarea și cazarea armatei germane pe teritoriul românesc, Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare Arhiva M.Ap.N.), fond 948, M.St.M., Secția a 7-a, dosar 530, f. 7-11.

[52] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secția a VI-a, anexe la *Jurnalul de operații* (01.07-30.09.1944); BA-MA, RH 19 V/88, f. 29, 136.

[53] ADAP, seria E, vol. 8, doc. 213, p. 409 și urm.; Hillgruber, *Hitler...*, p. 216-218.

[54] Ministrul plenipotențiar dr. Carl Clodius fusese însărcinat de către Hitler, personal, să poarte nu numai negocieri la nivel economic, ci să

la București, a încercat să limiteze, prin măsuri directe, criza de alimente ce se prefigura în aprilie la nivelul Grupului de Armate „Ucraina de Sud". În cel mai scurt timp, el a dispus ca toate cantitățile de produse agricole care urmau să fie exportate în Germania, conform acordului comercial germano-român, să fie puse la dispoziție direct trupelor germane aflate în zona de operații din estul României[55].

Cu toate măsurile improvizate, atât comanda grupului de armate, cât și conducerea politică și militară de la Berlin așteptau încă de la aliatul român o implicare de fond în rezolvarea crizei din aprovizionare. Și, pentru că nici cantitățile de produse agrare prevăzute prin acordul comercial germano-român nu acopereau necesarul tuturor unităților din subordinea Grupului de Armate „Ucraina de Sud", Berlinul s-a văzut constrâns să redeschidă negocierile la nivel economic. Din însărcinarea guvernului german, dr. Clodius, secondat de colonelul dr. Krull, ca reprezentant al Statului Major al Trupelor Terestre[56], a reluat discuțiile la București în speranța lichidării dificultăților și dezacordurilor generate de prezența pe teritoriul României a efectivului complet al Grupului de Armate „Ucraina de Sud"[57]. Dar în următoarele săptămâni s-a constatat că poziția negociatorilor germani era deosebit de di-

---

reprezinte și interesele politice ale Reichului în România, ministrul Germaniei la București, baronul von Killinger, înregistrând prea puțin succes în acest sens. Hillgruber, *Hitler...*, p. 229 și urm.

[55] OKH/Direcția intendență, II, doc. nr. F/375/44 din 23.04.1944; BA-MA, RH 19 V/88, f. 11; OKW, *Jurnal de operații*, vol. IV/1, f. 793.

[56] Colonelul Krull urma să reprezinte interesele militare în cadrul negocierilor bilaterale. OKW, *Jurnal de operații*, vol. IV/1, f. 779.

[57] OKH/Direcția intendență, II, doc. nr. F/375/44 din 23.04.1944; BA-MA, RH 19 V/88, f. 11.

ficilă atât din cauza situaţiei acordului în sine, cât şi din cauza cererilor formulate de reprezentanţii militari germani, care, în fapt, purtau discuţii în litera strictă a instrucţiunilor Führerului. Din motive uşor de înţeles, guvernul român a pornit de la ideea că acordurile din 9 februarie ar fi fost suficiente pentru rezolvarea problemelor de aprovizionare ale Grupului de Armate „Ucraina de Sud". În consecinţă, autorităţile de la Bucureşti nu erau de părere că ar fi necesară reluarea negocierilor pentru modificarea unui acord încă în vigoare. Întrucât Hitler interzisese exercitarea oricăror presiuni politice asupra aliatului român, ministrului plenipotenţiar dr. Clodius nu i-a rămas ca mijloc de acţiune decât conducerea cu abilitate a discuţiilor, astfel încât să determine partenerul român să vină de bunăvoie în întâmpinarea propunerilor părţii germane. În acelaşi timp trebuia să ia în calcul faptul că segmentul militar al conducerii germane avea puţină înţelegere pentru sensibilitatea demersului diplomatic. Atât Înaltul Comandament al Wehrmachtului, cât şi generalul-colonel Schörner ceruseră ca responsabilitatea pentru aprovizionarea cu alimente a trupelor germane din zona de operaţii română să fie transferată exclusiv autorităţii militare[58]. Prin aceste negocieri se urmărea atingerea a două obiective esenţiale: în primul rând – eliminarea rapidă a crizei existente şi asigurarea unei aprovizionări corespunzătoare a trupelor pe termen lung; în al doilea rând – punerea la dispoziţia armatei germane a mijloacelor financiare necesare pentru plata în lei a unei părţi a soldei trupelor

[58] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secţia cartier, doc. nr. 1570/44 din 31.05.1944 şi doc. nr. 1642/44 din 17.06.1944; BA-MA, RH 19 V/88, f. 29-35 şi 43.

germane din teritoriu, precum și pentru efectuarea altor plăți impuse de planurile germane de aprovizionare de pe piața românească.

Discuțiile care au fost deschise, după lungi tergiversări, la începutul lunii aprilie, l-au pus pe dr. Clodius într-o situație precară, întrucât, în intervalul martie-mai, cel de-al III-lea Reich nu reușise să facă livrările contractate cu partea română. În aceste circumstanțe, nici guvernul Antonescu nu a răspuns solicitării germane privind corectarea acordurilor comerciale. Poziția pe care s-a situat partea română a fost total respinsă de către comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud". Generalul-colonel Schörner a subliniat că „această situație, intolerabilă [...], se explică, în parte, prin dorința, de înțeles în sine, de a nu se leza înțelegerea politică cu România prin solicitări împovărătoare; se subordonează astfel factorului politic imperativele situației militare"[59]. Schörner a solicitat ca „Grupului de Armate «Ucraina de Sud» [...] să i se permită susținerea intereselor la București, în fața autorităților germane și române, de către reprezentanți din directa sa subordine. Numai astfel poate fi exercitată influența pe care o impune situația militară din zona de operații."[60] Schörner nu aștepta multe rezultate de la negocierile diplomatice ale civililor, dimpotrivă, anticipa lipsa de finalitate a acestora și considera oportun ca administrația românească, ineficientă, după părerea sa, să fie pusă sub control german – eventual chiar sub control militar german –, pentru a se elimina criza aprovizionării din zona de

[59] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secția economic, doc. nr. 93/44, din 17.06.1944; BA-MA, RH 19 V/88, p. 43.

[60] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secția economic, doc f.n. din 13.05.1944; BA-MA, RH 19 V/88, f. 26.

operații din Moldova și din Basarabia, și, în această perspectivă, recomanda măsuri administrative punctuale, în special în privința produselor agrare. Astfel vedea comandamentul de la Slănic realizarea unei aprovizionări optime a trupelor din teritoriu[61]. Din această cauză, generalul-colonel Schörner solicita clar, ca „Grupul de Armate «Ucraina de Sud» [...] să-și reprezinte nemijlocit interesele în fața Marelui Stat Major român. Reprezentantul Reichului doar să consilieze delegația grupului de armate. Va reprezenta grupul de armate numai când, din motive speciale, va fi absolut necesar."[62] Vădite contradicții dintre revendicările militarilor și posibilitățile politice au impus abordarea diplomatică a cauzei, manieră recomandată, de altfel, de către Hitler.

La București, dorința părții germane de a se modifica acordurile economice existente a fost întâmpinată cu rezerve, întrucât guvernul Antonescu, având în vedere condițiile economice precare și valul de scumpiri, se străduia să evite o deteriorare și mai accentuată a situației economice naționale. Atât pierderea de teritoriu din nord-estul României, cât și problema refugiaților provocaseră tensiuni politice interne, care, în cazul unei înrăutățiri a condițiilor de trai, amenințau să devină explozive. Totuși, în ciuda situației tensionate din țară, luând în considerare numărul covârșitor al trupelor germane prezente pe teritoriul României, guvernul Antonescu s-a văzut constrâns să accepte punctul de vedere al aliatului său. În cadrul convorbirilor începute în luna mai, ministrul pleni-

[61] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secția cartier, doc. nr. 1570/44, din 31.05.1944; BA-MA, RH 19 V/88, f. 32-35.

[62] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secția cartier, doc. nr. 1866/44 din 29.07.1944; BA-MA, RH 19 V/88, f. 139.

potenţiar german a înregistrat un prim succes. Regatul român a acceptat să majoreze suma de 1,6 miliarde lei[63], convenită în februarie pentru susţinerea cheltuielilor armatei germane în România, la 3 miliarde lei, lunar, începând din iunie[64]. Clodius a obţinut acest acord în ciuda opoziţiei vehemente a Băncii Naţionale[65]. Înţelegerea, pe care guvernul român a respectat-o până la mijlocul lunii iulie, a dat prilej Secţiei intendenţă a Grupului de Armate „Ucraina de Sud" şi Misiunii Militare Germane în România să elaboreze planuri pe termen lung. Serviciile militare germane au putut acum să dea comenzi mai mari întreprinderilor şi atelierelor din România şi să plătească personalul civil român. Şi soldaţii germani au primit o treime a soldei în moneda naţională românească[66]. În ciuda rezervei manifestate de autorităţile române, ei puteau acum să-şi procure alimente de pe piaţa autohtonă. Aceste măsuri au contribuit la destinderea crizei din aprovizionare, dar lipsa de bani

[63] Procesul-verbal al şedinţei a XIV-a a Comisiei guvernamentale româno-germane, de la 9 februarie 1944, cap. IV, art. 59, Arhiva M.Ap.N., fond 948, Marele Stat Major, Secţia a 7-a, dosar 1477, f. 4.

[64] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secţia cartier, 08.08.1944 şi 15.08.1944; BA-MA, RH 19/V88, f. 41, 152 şi urm.

[65] Convorbirea referitoare la finanţarea trupelor germane din România desfăşurată sub preşedinţia ministrului de finanţe, prof. Netea, la 15.06.1944; conferinţa de la 30.06.1944 a Băncii Naţionale Române; convorbirile pe tema politicii financiare, desfăşurate sub conducerea lui Mihai Antonescu, la 16.06.1944. Arhivele Naţionale Române (în continuare ANR), fond „Preşedinţia Consiliului de Miniştri", dosar 6/1944, f. 93-96; dosar 17/1944, f. 101-123; dosar 29/1944, f. 2-29.

[66] Pentru plata integrală a soldei în moneda naţională a celor aproape un milion de soldaţi germani aflaţi în România la începutul verii 1944, ar fi fost necesare 12 miliarde de lei pe lună. Solicitarea unei astfel de sume era imposibilă. Hillgruber, *Hitler*..., p. 228 şi urm.

care s-a manifestat în iulie a determinat guvernul Antonescu să restrângă plăţile către armata germană[67].

Mult mai anevoioase şi complicate s-au dovedit a fi negocierile privind ameliorarea aprovizionării trupelor aflate în zona de operaţii din estul României. Ca urmare a situaţiei politice interne, guvernul român nu era dispus să mărească volumul livrărilor de alimente către armata germană. În discuţiile purtate, începând cu mijlocul lunii mai, de către ministrul plenipotenţiar Clodius cu Mihai Antonescu, nu s-a ajuns la un consens. Partea română a tergiversat îndelung soluţionarea acestei probleme. Pentru a evita o posibilă bruscă încetare a negocierilor, Mihai Antonescu s-a declarat, în final, de acord cu mărirea cantităţilor de alimente destinate aprovizionării Grupului de Armate „Ucraina de Sud". Gestul lui Antonescu a fost întărit şi de către subsecretarul de stat din Ministerul Aprovizionării, generalul Arbore, care a promis livrarea a 90 000 t cereale, 30 000 t cartofi şi legume, precum şi a 2 000 t de carne. Aceste cantităţi acopereau consumul zilnic pentru aproximativ trei luni. În tot cazul, aliatul român a cerut ca livrările suplimentare de alimente să fie acoperite fie prin devize, fie prin clearing. Din considerente politico-economice, guvernul român a respins ideea efectuării acestor livrări pe baza unui sistem de credite. În primăvara lui 1944, cel de-al III-lea Reich dispunea de puţine rezerve de aur şi de devize, iar conturile clearing germano-române erau epuizate, astfel că oferta Bucureştiului a pus autorităţile de la Berlin într-o mare dificultate. Deşi la mijlocul lunii mai guvernul german alocase Grupului de Armate „Ucraina de Sud" 700 000 de mărci pen-

[67] OKW, *Jurnal de operaţii*, vol. IV/1, p. 803.

tru aprovizionare[68], suma era insuficientă pentru plata cantităţilor de alimente puse la dispoziţie de partea română[69].

Pe cât de îmbucurătoare a fost oferta guvernului român, pe atât de frustrantă a fost atitudinea sa oficială faţă de aplicarea măsurilor menite să rezolve problema aprovizionării. Descurajarea trupelor aflate în zona de operaţii din Moldova şi din Basarabia era cu atât mai mare, cu cât pe malul Nistrului vedeau la păşunat turme de animale, care, în cazul unei ofensive sovietice, ar fi fost, inevitabil, pierdute, iar pe câmpuri legume şi fructe lăsate în voia intemperiilor. Serviciile militare germane nu aveau bani să le cumpere, iar agricultorii locali nu acceptau să-şi dea marfa contra „bonurilor cu plată"[70]. Având în vedere prezenţa militară germană atât de numeroasă pe teritoriul ţării, Antonescu s-a străduit să nu creeze impresia că România ar boicota cererile aliatului său. Pentru a ieşi din acest impas, mareşalul i-a trimis pe negociatorii germani la fiecare dintre ministerele de resort pentru a discuta cu specialiştii în domeniu elementele de detaliu ale aprovizionării[71]. Generalul Arbore îi comunicase încă din iunie „Generalului

[68] Fond „Înaltul Comandament al Trupelor Terestre", Stat Major, Direcţia Intendenţă, doc. nr. F/635/44, din 21.05.1944; BA-MA, RH 19V/88, f. 28.

[69] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secţia cartier, doc. f.n. din 18.06.1944; BA-MA, RH 19V/88, f. 51.

[70] „Generalul german de pe lângă Comandamentul Armatei Române" (*Deutscher General beim Oberkommando der Rumänischen Wehrmacht*), Intendent şef, doc. nr. 488/44 din 25.06.1944. *Armata a 6-a*, Ofiţer Ia-Stat Major, doc. nr. 1015/44, din 29.07.1944. *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secţia cartier, doc. f.n. din 08.08.1944; BA-MA, RH 19V/88, p. 103,133,147.

[71] OKW, *Jurnal de operaţii*, vol. 4/1, p. 793-795.

german de pe lângă Comandamentul Armatei Române", că Bucureștiul era de acord ca, până la sfârșitul lui septembrie, să majoreze livrările de cereale, de cartofi și de animale pentru sacrificare[72].

În ciuda tuturor acestor fricţiuni, Clodius a obţinut un succes notabil, în urma negocierilor sale separate Marele Stat Major declarându-se de acord ca anumite cantităţi de alimente să fie livrate trupelor din Moldova şi de pe Nistru prin intermediul societăţilor comerciale de stat. Secţia a IV-a a Marelui Stat Major a decis ca, de la 28 iunie, ofiţerii români de legătură de pe lângă structurile de comandă germane să dea cale liberă contingentelor de alimente destinate aprovizionării trupelor germane. Aceste livrări urmau a fi făcute prin intermediul societăţilor comerciale de stat. Cu această dispoziţie Marele Stat Major a desfiinţat sistemul atât de puţin eficient al „bonurilor cu plată"[73]. Nici această măsură nu a fost însă suficientă pentru eliminarea completă a crizei din aprovizionarea Grupului de Armate „Ucraina de Sud". Existau şi o serie de lacune în privinţa transpunerii ei în practică, întrucât nu fuseseră făcute precizări privind modul de decontare sau de plată şi nu fusese stipulată nici garanţia că întreprinderile respective de stat ar dispune de cantităţile de alimente promise. De asemenea, nu erau introduse reglementări care să permită finanţarea intermediară a livrărilor[74]. În următoarele luni s-au ivit, în consecinţă, dezacorduri, pentru că, într-adevăr, soci-

[72] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secţia cartier, doc. f.n. din 25.06.1944; BA-MA, RH 19V/88, f. 78.

[73] Fond M.St.M., Secţia a IV-a, doc. nr. 721.390 din 13.06.1944; BA-MA., RH 19 V/88, f. 50.

[74] Fond M.St.M., Secţia a IV-a, doc. nr. 745.474 din 28.06.1944; BA-MA, RH 19V/88, f. 95 şi urm.

etăţile comerciale de stat n-au putut livra decât o parte din cantităţile de alimente convenite[75]. Chiar dacă s-au făcut noi precizări, care demonstrau disponibilitatea părţii române de a se implica activ în rezolvarea acestei grave probleme, dificultăţile administrative n-au permis Grupului de Armate „Ucraina de Sud" să-şi elaboreze planuri exacte de aprovizionare înainte de începutul ofensivei sovietice.

Ministerul de Război, guvernul de la Bucureşti şi-au arătat disponibilitatea de a susţine cel puţin în parte cererile părţii germane. În şedinţa de la 18 iulie, Consiliul de Miniştri a hotărât ca armatei germane să i se permită să-şi procure direct de pe piaţa românească legumele şi fructele proaspete şi, de asemenea, a dispus să i se acorde, în regim de urgenţă, mijloacele financiare pentru cumpărarea produselor imediat necesare[76]. Intendentul-şef al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a folosit în acest scop o parte a celor 700 de milioane de lei puse la dispoziţia compartimentului său pentru cheltuielile lunare[77].

În ciuda dificultăţilor birocratice, la nivelul Secţiei cartier s-a reuşit, începând cu mijlocul lunii mai, să se limiteze criza din aprovizionare atât pentru trupele Grupului de Armate „Ucraina de Sud", cât şi pentru cele ale Misiunii Militare Germane în România. Până în vara lui 1944, soldaţilor germani li s-a asigurat o minimă normă de hrană. În bilanţul de la

---

[75] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secţia cartier, doc. f.n. din 20.07.1944; BA-MA, RH 19V/88, f. 120.

[76] „Generalul german de pe lângă Comandamentul Armatei Române", Intendent-şef, doc. nr. 104.35 din 20.07.1944, f. 4; BA-MA, RH 19V/88 f. 122.

[77] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secţia cartier, doc. f.n. din 26.06.1944; BA-MA, RH 19V/88, f. 81.

15 iulie, intendentul grupului de armate constata că serviciile germane, din momentul sosirii pe teritoriul românesc până la 30 mai, reuşiseră să procure din România, pe diverse căi, printre altele, 24 000 t de făină, 550 t de pâine, 11 000 t de cartofi, aproximativ 2 000 t de bere şi vin, precum şi 8 milioane de ţigări[78]. Chiar dacă aliatul român nu fusese întotdeauna cooperant, se putuse asigura cel puţin strictul necesar[79].

c. Structurile de comandă germane din România

După ce, la mijlocul lunii martie, Frontul 2 Ucrainean a străpuns linia de apărare a Armatei a 8-a germane, reuşind să înainteze peste Prut, pe teritoriul românesc, Înaltul Comandament al Wehrmachtului s-a văzut nevoit să-şi reorganizeze structurile de comandă din România în funcţie de noua situaţie militară. Organigrama eşaloanelor de comandă, pe baza căreia „Generalul german de pe lângă Comandamentul Armatei Române" reprezentase până acum interesele Germaniei în România, devenise improprie pentru rezolvarea diverselor probleme, în special a celor cu caracter operativ şi logistic. Nici autorităţile militare germane de la Bucureşti nu aveau competenţele necesare pentru a adresa aliatului român cererile impuse de situaţia operativă din nord-estul ţării şi din Crimeea. Deplasarea teatrului de război pe teritoriul Regatului român şi dislocarea structurilor de comandă ale armatei germane în

[78] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secţia cartier, doc. 62 k 12 (I)-I, 1 din 15.07.1944; BA-MA, RH 19 V/88, f. 114 şi urm.

[79] Pe această temă, detaliat în: Schönherr, Klaus, *Problema aprovizionării...*

Basarabia și în Moldova au impus aplicarea unor măsuri prin care să se delimiteze exact sferele de autoritate. Desigur, și rezolvarea acestei probleme implica buna cooperare cu aliatul român, întrucât o conducere eficientă a operațiilor, precum și susținerea acestora cu trupele și logistica necesare nu puteau fi realizate fără aportul eșalonului român de comandă. În aceste circumstanțe delimitarea exactă a competențelor și sferelor de autoritate era esențială.

Armata germană și-ar fi rezolvat fără dificultate această problemă dacă între comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" și șeful Misiunii Militare Germane în România n-ar fi existat confruntări de opinii și animozități personale. Situația militară impunea delimitarea clară a competențelor și a relațiilor de subordonare. Cei doi generali aveau însă puncte de vedere diferite. În timp ce generalul-colonel Schörner aprecia situația generală din punctul de vedere al militarului aflat în zona de operații, generalul Hansen, în calitatea sa de intermediar între cei doi aliați, punea în discuție implicațiile acestor relații bilaterale, interesele și stările de fapt din România. Luând în calcul și personalitatea puternică a fiecăruia dintre cei doi generali, divergența părea a fi insurmontabilă. Hitler interzisese exercitarea oricărei presiuni asupra lui Antonescu. În consecință, în acțiunile sale, Hansen avea în vedere anume menajamente politice, pentru care comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" nu avea nicio înțelegere, de aceea nu era de așteptat ca disputa să se stingă cu ușurință. Pentru dezamorsarea tensiunii a fost necesară intervenția conjugată a Statului Major al Wehrmachtului și a Statului Major al Trupelor Terestre. Însă nici la acest nivel nu s-a ajuns la o bună cooperare, întrucât și între cele două înalte eșaloane

de comandă exista o susținută concurență pentru extinderea sferelor de competență și de autoritate[80].

Deja la sfârșitul lunii martie, în timpul luptelor grele din Bucovina și din nord-estul României, Secția operații a Înaltului Comandament al Trupelor Terestre a început reorganizarea structurii de comandă. La 29 martie, generalul Hansen a primit de la Statul Major al Trupelor Terestre ordinul prin care i se comunica faptul că, în calitatea sa de comandant al trupelor germane din România, se va subordona direct Grupului de Armate „A"[81]. Înaltul Comandament al Trupelor Terestre și-a fundamentat decizia în fața Statului Major al Wehrmachtului, argumentând că Statul Major al Trupelor Terestre este singurul eșalon răspunzător pentru conducerea operațiilor și trupelor pe frontul de est. De aceea, Statul Major al Trupelor Terestre a ordonat ca în problemele de tactică „Generalul german" din România să fie subordonat Grupului de Armate „A". Această schimbare a relațiilor de subordonare contravenea instrucțiunilor pe care șeful Misiunii Militare Germane le primise de la Înaltul Comandament al Wehrmachtului, astfel că generalul Hansen doar cu greu mai putea să reprezinte interesele germane în fața Marelui Stat Major român. Deosebit de afectată a fost activitatea pe linie de cazare și aprovizionare a trupelor, ajungându-se în aceste circumstanțe la dezacorduri, nu lipsite de semnificație, cu partea română. Pentru clarificarea situației la fața locului, Statul Major al Wehrmachtului l-a trimis la București pe colonelul Poleck. Acesta a sosit în România la 30 martie, unde a rămas până la 2 aprilie. Repre-

[80] OKW, *Jurnal de operații*, vol. IV/1, p. 775.

[81] *Grupul de armate „A"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 6, p. 247 (29.03.1944); BA-MA, RH 19V/25, f. 249.

zentantul OKW-ului a constatat că, în această dispută pentru competențe, dificultățile fuseseră provocate, în special, de Grupul de Armate „A", care pornea în demersurile sale exclusiv de la imperativele militare din zona de operații, fără a lua în considerare factorul politic. De pe această poziție, Cartierul Grupului de Armate „A" dăduse dispoziții care contraveneau acordurilor economice și politice ale celor două state. Măsurile și directivele Grupului de Armate „A" provocaseră neînțelegeri considerabile între București și Berlin. Pentru a evita astfel de tensiuni în alianță, Înaltul Comandament al Wehrmachtului a emis, la 2 aprilie, „Instrucțiunea provizorie pentru coordonarea activității de aprovizionare în România", prin care a fost anulată subordonarea „Generalului german" față de Grupul de Armate „Ucraina de Sud". De asemenea, se preciza că în ceea ce privește aprovizionarea și cazarea trupelor din teritoriu, generalul Hansen și serviciile sale se vor subordona exclusiv Înaltului Comandament al Wehrmachtului[82].

Prin instrucțiunea din 2 aprilie s-a corectat doar o eroare organizatorică, dar nu s-a rezolvat aspectul de fond, respectiv delimitarea exactă a sferelor de competență pe teritoriul României. Abia după ce Statul Major al Wehrmachtului a clarificat acest fapt împreună cu Înaltul Comandament al Trupelor Terestre, au fost deschise și discuțiile cu partea română. Generalul Wagner, șeful Secției cartier din cadrul Înaltului Comandament al Trupelor Terestre, a început convorbirile în prima jumătate a lunii aprilie, la București, cu mareșalul Antonescu și Marele Stat Major român, pentru ca, în colaborare, să se stabilească relațiile pe linie de comandă și compe-

[82] OKW, *Jurnal de operații*, vol. IV/1, p. 776 și urm.

tenţele fiecărei structuri. Încă din timpul discuţiilor, guvernul Antonescu a declarat „zonă operativă" regiunea de la est de linia pasul Buzău (în Carpaţi)–Cislău–Mizil–Urziceni–Dunăre, şi de la Silistra până la Marea Neagră, la sud de Constanţa. Măsura luată de partea română a corespuns şi intenţiilor germane, astfel că această problemă a fost rezolvată rapid şi în deplin acord. Regiunea din nord-estul aşa-numitei linii de demarcaţie a revenit „autorităţii Comandamentului armatei române, exercitată prin comandamentele române de armată şi prin Comandamentul român al etapelor[83]. Pentru îndeplinirea acestei sarcini Marele Stat Major de la Bucureşti a numit un comandant militar, care, ajutat de autorităţile locale, urma să coordoneze independent administrarea teritoriului. Zona de operaţii stabilită prin protocolul germano-român a fost împărţită în regiunea propriu-zisă a frontului, ce se întindea pe linia pasul Ghimeş–Moineşti–Faraoani (pe Siret)–Leova (pe Prut)–Romăneşti–Sărata–Gălileşti (în Delta Dunării), iar la sud de acest aliniament s-a delimitat zona etapelor, alcătuită, la rândul ei, din cinci comandamente de etape române[84]. Sectorul de front român era protejat de zona de operaţii germană, aflată, din punct de vedere operativ, sub comanda Grupului de Armate „Ucraina de Sud". În schimb, în zona etapelor partea germană trebuia să-şi orienteze activitatea pe principiul unei strânse colaborări cu autoritatea română de comandă. Pentru susţinerea unei cooperări cât mai eficiente, fără fricţiuni, şi pentru asigurarea unei intermedieri responsabile între cele

[83] *Protocolul germano-român din 09.04.1944*, p. 1, Arh. M.Ap.N., fond 948, M.St.M., Secţia a 7-a, dosar 530, f. 7.

[84] *Ibidem*, f. 11; OKW, *Jurnal de operaţii*, vol. IV/1, p. 782 şi urm., 795.

două armate, germană și română, Înaltul Comandament al Trupelor Terestre l-a numit pe generalul Auleb „comandant pentru zona de nord a României (Befehlshaber Nordrumänien)", abilitat să asigure legătura dintre Grupul de Armate „Ucraina de Sud" și comandantul român din zona etapelor. Întrucât „Comandantul pentru zona de nord a României" era subordonat direct Grupului de Armate „Ucraina de Sud", în zona de operații germană s-a conturat o structură clară de comandă care a facilitat conducerea operațiilor. Restul teritoriului român, la vest de linia de demarcație, a rămas în continuare sub administrație românească. Împărțirea din punct de vedere militar a teritoriului a delimitat și zona de competență a generalului Hansen, respectiv regiunea de la vest de linia de demarcație. Ordinele, directivele și instrucțiunile șefului Înaltului Comandament al Wehrmachtului aveau valabilitate, în continuare, numai în Muntenia, la vest de această linie[85]. Generalul Hansen avea de susținut, ca și până acum, interesele politice și economice ale Wehrmachtului atât în fața Marelui Stat Major și a guvernului de la București, cât și la nivelul Legației germane din România[86]. La 19 aprilie au intrat în funcțiune noile relații de comandă. Însă, până la ofensiva sovietică din august, fricțiunile dintre armata germană prezentă în România și Marele Stat Major de la București nu au încetat, astfel că Misiunea Militară a trebuit să intervină în repetate rânduri pentru a asigura buna înțelegere a celor doi aliați[87].

[85] OKW, *Jurnal de operații*, vol. IV/1, p. 787.

[86] *Ibidem*, p. 783.

[87] Informații cuprinzătoare pe această temă se află în dosarele Secției a 7-a a Marelui Stat Major. Arhiva M.Ap.N., fond „Marele Stat Major" Secția a 7-a, dosarele 363, 388, 391, 392, 394, 395, 396, 397, 398, 400, 401.

d. Frontul românesc – posibilităţi operative

Linia înaintată a frontului Grupului de Armate „Ucraina de Sud", așa cum se conturase din aprilie, după ofensiva sovietică de iarnă, prezenta, din punct de vedere geostrategic și operativ segmente vulnerabile în desfășurarea ei, cauzate, în special, de doi factori. Cel mai slab punct al frontului era între Prut și Siret, întrucât sistemul de apărare, amplasat pe un teren moale, în plin câmp inundabil, era tăiat pe direcţia nord-sud atât de văile râurilor, cât și de reţeaua de drumuri. Având în vedere că în centrul Moldovei niciun obstacol natural nu ar fi putut stânjeni o ofensivă înspre sud, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" și-a concentrat atenţia asupra acestui segment de front în toate planurile sale operative. Din punct de vedere strategic Moldova oferea Armatei Roșii posibilitatea ca, exploatând reţeaua de drumuri dintre Prut și Nistru, orientată pe direcţia nord-sud, să atace flancul nordic al Grupului de Armate „Ucraina de Sud"și să blocheze trecerile peste Prut[88]. Și în Basarabia linia frontului se desfășura între Nistru și Prut, de la est la vest, traversată fiind, de asemenea, atât de văile râurilor, cât și de drumurile paralele cu acestea, dar aici construirea aliniamentului de apărare nu a întâmpinat dificultăţi deosebite. În jumătatea nordică a Basarabiei configuraţia reliefului favorizase amplasarea unui sistem defensiv eficient, exploatându-se masivul împădurit Cornești.

Generalul-colonel Schörner spera în menţinerea liniei de apărare de pe Nistru, zonă în care la începutul lunii aprilie ajunsese Subgrupul de Armate „Dumitrescu". Dorea, de

[88] Friessner, p. 33.

asemenea, să evite aplicarea directivei lui Hitler din 8 martie 1944[89]. Optimismul comandantului părea să se confirme, în special în ultimele zile ale lui aprilie, când s-a reușit oprirea masivului atac al Frontului 3 Ucrainean împotriva întregului aliniament de pe Nistru, în timpul căruia s-a forțat cu deosebire sectorul Armatei a 6-a germane[90]. Totuși, în cursul verii, Subgrupul de Armate „Dumitrescu" nu a putut împiedica instalarea inamicului în mai multe locuri, la vest de Nistru. În ciuda măsurilor luate, Frontul 3 Ucrainean nu a putut fi respins din capul de pod pe care și-l asigurase în zona de joncțiune dintre Armata a 6-a germană și Armata a 3-a română, la vest de bucla formată de Nistru, între Tighina (Bender) și Răscăeți. Grupul de Armate „Ucraina de Sud" s-a văzut în imposibilitatea de a se opune eficient inamicului, întrucât din luna iulie îi fuseseră retrase unitățile de rezervă. După ce trupele Armatei Roșii au ocupat poziții pe malul vestic al Nistrului, s-a pierdut valoarea de obstacol natural a râului. Acum, linia de apărare a Grupului de Armate „Ucraina de Sud" prezenta încă un sector vulnerabil, la nord de Iași, între Siret și Prut, care, în cazul unei ofensive sovietice, ar fi însemnat nimicirea apărătorilor germani și români. Capetele de pod de pe malul vestic al Nistrului ofereau inamicului posibilitatea de a imobiliza nu numai unitățile Subgrupului de Armate „Dumitrescu", ci, printr-un atac pe flancuri ale fronturilor 2 și 3 ucrainene,

---

[89] *Directivele lui Hitler*, p. 251.

[90] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 7 (01-30.04.1944) p. 231 și urm., 237, 242 și urm., 248-250, 254 și urm., 260 și urm., 263 și urm., 272 și urm., 280 și urm.; BA-MA, RH 19 V/26, f. 232 și urm., 238, 243 și urm., 249-251, 255 și urm., 261 și urm., 264 și urm., 269 și urm., 273 și urm., 277 și urm., 281 și urm.

puteau fi încercuite în regiunea dintre Prut și Nistru și părți considerabile ale armatelor 4 (română) și 6 (germană).

Atât generalul-colonel Schörner, cât și succesorul său, generalul-colonel Friessner, și-au dat seama de vulnerabilitatea acestor segmente de front și au conceput proiecte operative menite să pareze atacurile sovietice și să împiedice pierderea României. Planul lor se baza pe trei elemente esențiale. În primul rând trebuiau construite eșalonat, în adâncime, și întărite sectoarele de apărare dintre Carpați și Prut, din centrul Moldovei și din jumătatea nordică a Basarabiei. Având în vedere gradul de expunere a acestui segment de front, se impunea și amplasarea unui aliniament intermediar pornind din regiunea Siret-Prut, pe lângă Dealul Repedea, la sud de Iași, continuând înspre est, până la confluența dintre Răut și Nistru. Ca măsură suplimentară, planul prevedea asigurarea unor rezerve mobile, suficiente pentru ambele grupuri de armate, care ar fi urmat să staționeze în Moldova, în spatele Armatei a 4-a române și în apropiere de bucla înspre est a aliniamentului înaintat ocupat de Armata a 6-a germană. Cei doi comandanți au fost de părere că tocmai văile din Moldova, orientate pe direcția nord-sud, și rețeaua de drumuri din Basarabia, aflată într-o stare relativ bună, invitau inamicul sovietic să atace în zona Iași–Chișinău, pentru a tăia spatele frontului de pe Nistru[91]. Se credea că acest pericol va putea fi înfruntat cu unitățile blindate rapide. Planul avea anume șanse de succes, întrucât văile de la sud de Iași și de Chișinău fuseseră blocate cu mijloace de apărare antitanc. Chiar dacă nu erau numeroase, aceste mijloace ofereau totuși posibilitatea stopării atacurilor inamice. Condiția importantă era însă ca trupele germano-române

[91] Phillipi/Heim, p. 257.

să reacţioneze prompt, printr-o deplasare rapidă. În afară de planul de apărare pentru centrul Moldovei şi nordul Basarabiei, s-a luat în considerare şi o variantă suplimentară, ce implica pregătirea liniei defensive Carpaţi–Focşani–Galaţi–Dunăre, care îşi dovedise importanţa în Primul Război Mondial[92]. La sfârşitul lunii martie 1944 Antonescu declarase că, dacă situaţia o va impune, va retrage frontul românesc pe aliniamentul Dunăre–Galaţi–Carpaţi[93]. Chiar dacă această variantă implica dezavantajul pierderii nord-estului României, pe de altă parte ea oferea avantajul scurtării segmentului sudic al frontului de răsărit, caz în care din diviziile astfel disponibilizate se putea alcătui rezerva necesară stabilizării întregului front dintre Marea Baltică şi Marea Neagră.

Construirea liniei de apărare în Moldova şi în Basarabia, începută deja în aprilie[94], cu eforturi concentrate îndeosebi în regiunea de la nord de Iaşi, şi amenajarea aliniamentului intermediar „Traian" în regiunea Bârladului au decurs conform planurilor, fără a se întâmpina dificultăţi notabile. Greu de realizat s-a dovedit a fi asigurarea rezervelor blindate şi motorizate în spatele frontului. După luptele din timpul ofensivei sovietice de iarnă, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" înregistrase pierderi atât de mari, încât niciuna din cele 42 de divizii germane nu mai avea efectivul complet, mai mult de jumătate dintre aceste unităţi supravieţuind încă sub forma

---

[92] OKW, *Jurnal de operaţii*, vol. IV/1, p. 773; Hillgruber, *Waffenbruderschaft...*, p. 385 şi urm.

[93] ADAP seria E, vol. 7, doc. 304, p. 587; Hillgruber, *Hitler...*, p. 223 şi urm.

[94] *Scrisoarea din 29.03.1944 a comandantului Subgrupului de Armate „Wöhler" către comandantul Armatei a 4-a române*, Arh. M.Ap.N., fond „Germania", dosar nr. 94/1944, f. 116 şi urm.

unor grupe de luptă[95]. Deosebit de afectată din acest punct de vedere era Armata a 6-a germană. Pentru a evita continua retragere a sectorului sudic al frontului de răsărit, care ar fi fost urmată de pierderea unor noi regiuni din teritoriul României, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a introdus în luptă toate forţele disponibile, încercând să asigure o linie de apărare eficientă. În aceste condiţii, alcătuirea unei rezerve operative s-a dovedit a fi însă imposibilă. La mijlocul lunii aprilie, cele şapte unităţi germane blindate din zona de operaţii românească mai dispuneau de aproximativ 61 de tancuri în stare de funcţionare şi de 75 de tunuri de asalt intacte, fapt ce demonstrează că şi din punct de vedere material unităţile germane erau aproape de epuizare[96].

La sfârşitul lunii martie, înainte de a se putea schimba planul operativ, s-a impus stabilizarea liniei de apărare, mai ales în sectorul dintre Carpaţi şi Nistru, pentru a se bloca înaintarea inamicului pe direcţiile Iaşi–Vaslui, Târgul Frumos–Roman şi Paşcani–Roman. Ca o primă măsură, Marele Stat Major român a angajat în acest sector trei divizii, trupelor germane revenindu-le astfel sectoare de front mai reduse. Intervenţia unităţilor române a împiedicat prăbuşirea sectorului sudic al frontului de răsărit, iar încetarea atacurilor sovietice a fost un bun răgaz pentru puterile Axei[97]. La începutul lunii aprilie, odată cu stabilizarea frontului, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a trecut la activitatea de completare a tuturor diviziilor

---

[95] Mehner, *Tagesberichte*, vol. 10, p. 497 (situaţia de la 15.04.1944). 26 de divizii existau încă doar ca grupe de luptă.

[96] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 7, p. 150 (15.04.1944); BA-MA, RH 19V/26, f. 150.

[97] Hillgruber, *Waffenbruderschaft*, p. 384-386.

germane cu personal și material de luptă. Până la mijlocul lunii iunie, în ciuda luptelor grele din Crimeea, acest plan a fost realizat în punctele lui esențiale. Deși numărul inițial al unităților germane și române a fost redus, ajungându-se de la 67 de divizii și 3 regimente la 63 de divizii și 4 brigăzi, capacitatea de luptă a grupului de armate a fost îmbunătățită, întrucât, pe de o parte, fiecare grupă de luptă a atins puterea unei divizii, iar, pe de altă parte, a crescut numărul unităților rapide cu încă o divizie de tancuri, grupul de armate dispunând acum de 9 divizii de blindate[98]. De asemenea, existau acum 265 de tancuri în stare de funcționare și 328 de tunuri de asalt, concentrate cu precădere în sectorul operativ al Subgrupului „Wöhler", pe flancul stâng al Grupului de Armate „Ucraina de Sud"[99]. Înainte ca Armata Roșie să declanșeze ofensiva de vară, generalul-colonel Schörner își realizase în bună parte planurile sale de pregătire a trupelor în vederea viitoarelor confruntări. La construirea pozițiilor de apărare s-au ivit, firește, și dificultăți, întrucât partea română nu a putut pune la dispoziție cantitatea de lemn necesară[100]. Până la 19 august nu se reușise amenaja-

---

[98] Mehner, *Tagesberichte*, vol.10, p.497 și 502.

[99] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 9, p. 132 (20.06.1944); BA-MA, RH 19V/28, f. 135.

[100] Scrisoarea din 25.06.1944 a „Generalului German de pe lângă Comandamentul Armatei Române", doc. nr. 488/44, Intendent-șef, către Marele Stat Major român, Secția a IV-a, f. 4; scrisoarea din 16.07.1944 a Comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud", Secția cartier, către „Generalul german de pe lângă Comandamentul Armatei Române"; *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secția cartier, nota din 08.08.1944 privind vizita generalului Șteflea la șeful Statului Major al grupului de armate; scrisoarea din 08.08.1944 a „Generalului German de pe lângă Comandamentul Armatei Române", Secția operații către Statul Major al Trupelor Terestre, Secția operații; *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secția

rea întregii linii intermediare de apărare. Totuși, la începutul ofensivei sovietice de vară aliniamentele puternic amenințate de la nord de Iași și din centrul Moldovei, precum și cele de la nord și est de Chișinău erau finalizate.

e. Relațiile de comandă în cadrul Grupului de Armate „Ucraina de Sud"

Încă de la începutul războiului împotriva Uniunii Sovietice, cooptarea aliatului român în structurile de comandă a îmbrăcat conotații diferite. Acest aspect fundamental al războiului în coaliție, care în timpul campaniei din Est a fost adesea prilej de discuții și divergențe[101], a dobândit semnificații noi din momentul în care teatrul de război a ajuns pe teritoriul României. Conștienți de faptul că trebuie să își apere țara de invazia Armatei Roșii, Marele Stat Major de la București și însuși Antonescu au ridicat îndreptățita pretenție de a se implica substanțial în conducerea operațiilor militare de pe teritoriul României. În aceste circumstanțe partea română s-a opus vehement integrării armatei sale în planurile de operații fără a-și exercita dreptul de a participa la elaborarea acestora și la conducerea operațiilor. Antonescu a respins categoric subordonarea trupelor române din Basarabia și din Moldova comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud"[102].

---

cartier, procesul-verbal întocmit cu prilejul convorbirii de la București din 12.08.1944; BA-MA, RH 19V/88, f. 103, 106, 147, 149, 151, 167.

[101] A se vedea și Förster, Jürgen, *Stalingrad*, p. 29 și urm.

[102] Duțu, Alesandru, *Moldovian Front*, în *Romania World War II*, p. 180 și urm.

Atitudinea părții române a contravenit atât concepției lui Hitler, cât și celei a șefului Înaltului Comandament al Trupelor Terestre. Aflându-se sub efectul traumatizant al Stalingradului[103], Berlinul își considera aliatul ca incapabil să conducă independent, cu bune rezultate, o operație. De aceea Hitler a ordonat ca unitățile române să fie dislocate pe front în sectoare intercalate cu cele ale trupelor germane.

Pentru că ambele părți au insistat asupra propriilor puncte de vedere, s-a apelat la un compromis, care avusese succes în cadrul Grupului de Armate „A". Astfel, Înaltul Comandament al Trupelor Terestre a subordonat comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud" două subgrupuri de armate, unul condus de către un comandant german, iar celălalt de către un comandant român. Fiecare dintre cele două subgrupuri era alcătuit din câte o armată germană și una română, care la rândul lor aveau în structură corpuri și divizii atât române, cât și germane. Această soluție a avut însă și un dezavantaj, constând în faptul că unitățile și autoritățile de comandă române au fost subordonate Grupului de Armate „Ucraina de Sud" numai din punct de vedere tactic. În toate celelalte probleme, mareșalul Antonescu și șeful său de stat-major, generalul de corp de armată Ilie Șteflea[104], precum și Marele Stat Major și-au exercitat autoritatea de comandă asupra armatei române,

---

[103] Această traumă fusese provocată de luptele de pe Volga de la sfârșitul toamnei 1942, când Armata Roșie a reușit să străpungă pozițiile armatelor a 3-a și a 4-a române, pe care OKH le angajase în nordul și sudul Stalingradului. Succesul sovietic a dus la încercuirea și nimicirea Armatei a 6-a germane. A se vedea *Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg*, vol. 6, p. 997-1024 (Wegner).

[104] Generalul Ilie Șteflea (1887-1946) a fost șeful Marelui Stat Major de la 20 ianuarie 1942 până la 23 august 1944.

cu vădita intenţie de a nu-şi lăsa în niciun fel limitate competenţele de către aliatul german[105]. În aceste circumstanţe, comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a trebuit să se acomodeze cu ideea că puterea sa absolută de comandă în zona de operaţii încetase. Fusese deja stabilit anterior că în zona etapelor avea competenţe limitate.

Dificultatea deosebită legată de structura de comandă o demonstrează exemplar situaţia ivită în iulie 1944. Generalul-colonel Schörner urma să părăsească România la 23 iulie 1944, în consecinţă trebuia suplinită funcţia de comandant al Grupului de Armate „Ucraina de Sud". Conform punctului de vedere al comandamentului, această suplinire trebuia să fie asigurată de către ofiţerul cu gradul cel mai înalt dintre cei doi comandanţi de subgrupuri de armate aflate în subordine, iar acesta era generalul-colonel român Dumitrescu. Aceeaşi opinie a fost exprimată şi de comandantul Armatei a 8-a, generalul de infanterie Wöhler. Dar Înaltul Comandament al Trupelor Terestre a respins categoric ideea ca un general român, şi nu unul german să suplinească această înaltă funcţie. Numai după ce şi generalul-colonel Schörner, la intervenţia ofiţerului său de stat major, colonelul von Trotha[106], a susţinut punctul de vedere al comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud" s-a acceptat ca generalul-colonel Dumitrescu să preia, provizoriu, comanda acestui grup de armate. În tot cazul, la 23 iulie, la numai câteva ore după luarea acestei decizii, gene-

[105] Study T-8, vol.19, cap. E, p. 4; BA-MA, ZA 1/2335, f. 205; Hillgruber, *Waffenbruderschaft*, p. 386; Antonescu, Drăgan, p. 375 şi urm.

[106] Colonelul Ivo-Thilo von Trotha – din aprilie până în octombrie 1944, şef al Secţiei operaţii (Ia) în Statul Major al Grupului de Armate „Ucraina de Sud".

ralul-colonel Friessner a fost numit comandant al Grupului de Armate „Ucraina de Sud".[107]

Reţinerile reciproce şi animozităţile celor doi aliaţi au îngreuiat, firește, colaborarea. Nu trebuie însă trecut cu vederea faptul că reorientarea politică a României din vara anului 1944 a provocat o sensibilă distanţare a părţii române faţă de aliatul german. Noua direcţie politică, pe care regele Mihai a susţinut-o aproape fără rezerve, a influenţat și corpul ofiţerilor, devotat, cu deosebire, monarhului. Și acest aspect a contribuit la apariţia disensiunilor în cadrul structurii de comandă a Grupului de Armate „Ucraina de Sud".

f. Teatrul de război din România în vara anului 1944

La trei luni după oprirea ofensivei sovietice pe Nistru și în nord-estul României, generalul-colonel Schörner putea să considere bilanţul evenimentelor, din punct de vedere militar, ca fiind, în principiu, pozitiv. Grupul de Armate „Ucraina de Sud" reușise până în a doua jumătate a lunii iunie să completeze cu efective și să pregătească diviziile germane, aducându-le la nivelul capacităţii de luptă necesare. Segmentul sudic al frontului de răsărit fusese stabilizat și întărit pentru a face faţă unui atac inamic masiv. Prin acţiuni proprii, grupul de armate reușise să scurteze linia frontului, în special în zona expusă de la nord de Iași, îmbunătăţind astfel șansele de apărare. Nu numai construirea de poziţii în Moldova și în Basarabia, ci și

[107] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer la-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 10, p. 102 și urm. (23.07.1944); BA-MA, RH 19V/29 f. 102 și urm.; Duţu, Alesandru, *Relaţii româno-germane 1944*.

formarea rezervelor de blindate, condiție importantă în planificarea operațiilor, au fost aduse până la sfârșitul lunii iunie la stadiul în care se configurau șanse reale de a se rezista cu succes unei ofensive sovietice de anvergură. Pe lângă eforturile de a se asigura o linie de apărare eficientă în nordul și estul României, se afla acum în construcție și un sistem de apărare pe adâncime, aliniamentul Dunăre–Carpați. Se exploataseră în acest fel toate posibilitățile menite să apere vestul României și regiunea Balcanilor de ocupația sovietică.

Când, la 22 iunie, Armata Roșie și-a deschis ofensiva cu șapte grupuri de armate în regiunea dintre lacul Peipus și cursul superior al Prutului, la nivelul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" exista impresia că totul fusese în așa fel pregătit și organizat, încât oricând s-ar fi putut bloca un atac sovietic. După părerea șefului de stat major, generalul-locotenent Wenck,[108] forța Grupului de Armate „Ucraina de Sud" atinsese stadiul în care și-ar fi putut ceda din unitățile de blindate, dacă ar fi fost necesar, pentru a întări alte zone sensibile de pe frontul de est[109]. Această evaluare contravenea, în parte, dispoziției date de către generalul-colonel Schörner relativ la viitoarea conducere a operațiilor. În această privință „el[110] [...] consideră ca fiind zone vulnerabile segmentele de front ale Subgrupului de Armate «Dumitrescu» din fața capului de pod inamic de la Răscăeți și din arcul de front de la Chișinău, precum și regiunea văilor Prutului și Siretului, din dispozitivul de

[108] Generalul-locotenent Walter Wenck a fost șef al Statului Major al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" în perioada 24.03-21.07.1944.

[109] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 9, p. 139 (21.06.1944); BA-MA, RH 19 V/28, f. 142.

[110] Generalul-colonel Schörner.

apărare al Subgrupului de Armate «Wöhler». În cursul următoarelor săptămâni [...] Subgrupul de Armate «Dumitrescu» are misiunea de a întări frontul de pe Nistru cu un sistem de apărare pe adâncime, Subgrupul de Armate «Wöhler» [are misiunea de a întări] poziţiile de la nord de Iaşi, precum şi de a pregăti acţiuni limitate de luptă pentru lichidarea buclei înaintate a frontului din Valea Prutului. Se face cunoscută intenţia Grupului de Armate «Ucraina de Sud» de a crea o rezervă operativă în zona Huşi, alcătuită din Divizia de Infanterie Moto «Grossdeutschland», Divizia 14 Tancuri şi, mai târziu, din Divizia 10 Infanterie Moto, reunite sub comanda Corpului de Armată XL Tancuri."[111] Puţine zile după declanşarea, la 22 iunie, a ofensivei sovietice de vară, în sectorul de front al Grupului de Armate „Centru" s-a conturat o catastrofă, astfel încât Înaltul Comandament al Trupelor Terestre s-a văzut constrâns să direcţioneze spre această zonă toate forţele disponibile[112]. Criza din sectorul Grupului de Armate „Centru" a influenţat, desigur, şi Grupul de Armate „Ucraina de Sud", pe măsură ce operaţiile se extindeau în Galiţia. Încă de la 1 iulie Înaltul Comandament al Trupelor Terestre a retras Divizia 17 Tancuri, repartizând-o Grupului de Armate „Ucraina de Nord". Comandamentul de la Slănic[113] nu a obiectat în pri-

[111] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 9, p. 103 şi urm. (14.06.1944); BA-MA, RH 19V/28, f. 106 şi urm.

[112] Convorbirea telefonică din 29.06.1944, ora 21.30, a şefului Statului Major al Trupelor Terestre cu comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud"; *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 9, p. 175 şi urm. (29.06.1944); BA-MA, RH 19 V/28, f. 178 şi urm.

[113] De la 30.05.1944 Statul Major al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a fost dislocat în localitatea Slănic.

vinţa acestei dispoziţii, dimpotrivă a raportat că Grupul de Armate „Ucraina de Sud" avea disponibilităţile necesare pentru a-şi permite să renunţe la o divizie de tancuri. Cu această ocazie, generalul-locotenent W. Wenck[114] a declarat că grupul de armate, „dacă situaţia o impune, poate să cedeze în continuare şi alte unităţi"[115], întrucât nu existau semnale privind o eventuală declanşare a ofensivei inamice. Cu această ofertă făcută Înaltului Comandament al Trupelor Terestre, Wenck a creat premisa care opt săptămâni mai târziu a dus la eşuarea planului operativ al Grupului de Armate „Ucraina de Sud". Situaţia militară din iulie 1944 de pe frontul dintre Marea Baltică şi Galiţia a solicitat dirijarea permanentă a unor noi forţe către această zonă, multe divizii fiind retrase în acest scop de pe frontul din România. Dacă la început Grupul de Armate „Ucraina de Sud" crezuse că ar avea influenţă asupra deciziei de transferare a unor unităţi din subordine, trei săptămâni mai târziu avea să constate că Înaltul Comandament al Trupelor Terestre nu era dispus să-i ia în considerare obiecţiile. Criza militară din Marea Baltică şi Galiţia absorbise în aşa măsură unităţi iniţial dislocate în sectorul sudic al frontului de răsărit, încât la sfârşitul lunii iulie şansele de a se rezista unei ofensive sovietice masive deveniseră îngrijorător de sensibile. Situaţia militară din centrul şi nordul frontului de răsărit a constrâns Grupul de Armate „Ucraina de Sud" ca în numai trei săptămâni să cedeze Grupului de Armate „Ucraina de Nord" cinci

[114] General-locotenent Walter Wenck, şeful Statului Major al Grupului de Armate „Ucraina de Sud".

[115] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 10, p. 1 şi urm., (01.07.1944); BA-MA, RH 19 V/29, f. 3 şi urm.

divizii de blindate, o divizie de infanterie, două brigăzi de asalt, precum și Corpul XL Tancuri[116]. La mijlocul lunii iulie, comandamentul de la Slănic a făcut cunoscut Statului Major al Trupelor Terestre că grupul său de armate se află în imposibilitatea de a mai ceda alte unități, diminuarea efectivelor din acest sector operativ atingând o limită periculoasă. A avertizat că, în cazul continuării transferului de trupe, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" nu-și va putea îndeplini misiunea ce se prefigurează într-un viitor apropiat. Cu această ocazie, generalul-locotenent Wenck a subliniat că „ar trebui să se ia în considerare faptul că Grupul de Armate «Ucraina de Sud» a introdus în dispozitivul său operativ 18 unități românești"[117]. Diviziile române nu atinseseră nivelul corespunzător de instrucție și dotare, iar transferarea unităților din acest sector al frontului de răsărit, mai ales a forțelor blindate, era greu de compensat. Protestul grupului de armate nu a fost luat în considerare de către Înaltul Comandament al Trupelor Terestre, iar situația dezolantă a războiului din vara lui 1944, și nu numai pe frontul de est, constrângea înaltul for de comandă să apeleze, în continuare, la resursele frontului din România.

Situația de la Marea Baltică a generat dezacorduri grave între comandantul Grupului de Armate „Nord", generalul de infanterie Friessner, și Hitler. În aceste circumstanțe, Hitler a considerat că intransigentul general-colonel Schörner este cel indicat să lichideze criza din nordul frontului de răsărit. În consecință, a decis să facă schimb între cei doi comandanți[118].

---

[116] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 10, p. 95 (22.07.1944); BA-MA, RH 19V/29, f. 95.

[117] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 10, p. 57 (15.07.1944); BA-MA, RH 19V/29, f. 58.

[118] Kaltenegger, *Schörner...*, p. 243-245; Friessner, p. 26-30.

La 23 iulie 1944 Friessner a fost numit comandant al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" și avansat la gradul de general-colonel. Când Hitler i-a prezentat situația zonei de operații din România, noul comandant a sesizat punctele vulnerabile ale frontului din Basarabia și, mai ales, din Moldova. Din punctul său de vedere, flancul nordic dintre Carpați și Nistru, rămas descoperit, provoca inamicul la un atac spre sud, de-a lungul văilor Prutului și Siretului. În felul acesta sovieticii și-ar fi creat posibilitatea de a bloca, printr-o înaintare rapidă, trecerile peste Prut, în spatele Subgrupului de Armate „Dumitrescu", ce ar fi rămas încercuit în Basarabia. Un pericol deosebit se contura și pentru Armata a 6-a germană, care, în cazul unui atac al Frontului 3 Ucrainean din capul de pod de la Tiraspol înspre vest, ar fi fost expusă încercuirii în regiunea dintre Chișinău și Tighina, iar în această perspectivă nimic nu ar fi putut-o salva de la pieire. Hitler nu a fost de acord cu argumentele aduse de Friessner și a dezaprobat categoric solicitările de a se opera schimbări în organizarea frontului, neacceptându-le nici măcar pe cele ce vizau sectoarele vizibil expuse[119]. Și propunerea făcută de către noul comandant de a i se permite „ca, în cazul unui atac sovietic pe direcția nord-sud, să retragă bucla înaintată a frontului grupului de armate dincoace de Prut, a fost respinsă, cu recomandarea"[120] ca mai întâi Friessner să cerceteze situația la fața locului și abia după aceea, dacă va fi cazul, să intervină cu soluțiile operative corespunzătoare.

După schimbarea comandantului a urmat, fapt de pus sub semnul întrebării din punct de vedere militar, și revocarea

[119] Friessner, p. 33.

[120] *Ibidem*, p. 37.

din funcţie a şefului Statului Major al grupului, respectiv a generalului-locotenent Walter Wenck, în locul lui fiind numit generalul-maior Helmuth von Grolmann.[121]

Încă înainte de sosirea generalului-colonel Friessner la Cartierul General de la Slănic, Înaltul Comandament al Trupelor Terestre, având în vedere obiecţiile noului comandant, a emis o nouă dispoziţie privind „conducerea operaţiilor pe frontul de răsărit", prin care se sublinia foarte clar voinţa lui Hitler de a nu se face nicio modificare pe linia frontului Grupului de Armate „Ucraina de Sud". În continuare, grupului de armate i se dădea misiunea să exploateze prin atacuri locale limitate punctele vulnerabile ale frontului inamic, pentru ca, prin blocarea forţelor acestuia, să se împiedice transferarea unor unităţi ale fronturilor 2 şi 3 ucrainene în sectorul de nord al frontului de răsărit. Înaltul Comandament al Trupelor Terestre nu s-a limitat la instrucţiuni operative, ci, pe deasupra, a ordonat ca Grupul de Armate „Ucraina de Sud" să analizeze care alte unităţi din subordinea sa ar putea fi, în continuare, cedate, în afară de cele deja transferate, respectiv cele 6 divizii de blindate, Divizia de Infanterie Moto „Grossdeutschland", Divizia 1 Infanterie şi Divizia 1 Munte[122]. În ciuda dificultăţilor semnalate în sectorul sudic al frontului, Statul Major al Trupelor Terestre nu a găsit de cuviinţă să ia în considerare propunerile şi solicitările generalului-colonel Friessner, prin

[121] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr 3, vol. 10, p. 95 (22.07.1944); BA-MA, RH 19 V/29 f. 95. Generalul-maior Helmuth von Grolmann a fost şef al Statului Major al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" de la 20.07.1944 până la 23.03.1945.

[122] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 10, p. 110 şi urm. (24.07.1944); BA-MA, RH 19 V/29. f. 110 şi urm.

care se urmărea, în fapt, organizarea unei apărări eficiente a României. De aceea i se poate reproșa acestui înalt eșalon de comandă că prin directivele sale a plasat conceptul operativ al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" în sfera absurdului. Prin transferarea atâtor unități, indispensabile unei apărări eficiente în Moldova și în Basarabia, prin ordinul strict de a nu se opera nicio modificare în organizarea liniei frontului, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a pierdut aproape toate șansele de a rezista unei ofensive sovietice de anvergură.

Când, la 25 iulie, noul comandant a sosit la Cartierul General de la Slănic, șeful de stat major i-a prezentat o evaluare a situației care l-a pus pe generalul-colonel Friessner în fața unei realități neretușate a dificultăților operative din sectorul grupului său de armate. Din analiza Secției operații rezulta că, luând în considerare situația inamicului, rezervele[123] de care dispunea încă la acea vreme grupul de armate[124] ar fi putut doar cu greu opri o ofensivă. În cazul în care inamicul și-ar fi realizat intenția de a ataca frontul germano-român printr-o ofensivă de mari proporții, atunci Grupul de Armate „Ucraina de Sud", având în vedere capacitatea sa de luptă mereu diminuată, n-ar fi putut opune o rezistență reală decât un timp foarte limitat. Această perspectivă l-a determinat pe Friessner să solicite comandamentului de la Berlin aprobarea de a-și disloca unitățile în pozițiile de pe adâncimea frontului în cazul în care ofensiva sovietică ar fi amenințat să străpungă linia de

[123] La 25.07.1944 rezerva operativă a Grupului de Armate „Ucraina de Sud" era alcătuită din două divizii de tancuri, o divizie de infanterie moto, două divizii de infanterie și o divizie blindată română.

[124] Până la 25.07.1944 fuseseră transferate de la Grupul de Armate „Ucraina de Sud" opt divizii și două brigăzi.

apărare germano-română. O altă concluzie care s-a impus în urma analizei întreprinse la nivelul comandamentului grupului de armate a fost aceea că misiunea încredințată putea fi îndeplinită numai dacă se renunța la transferarea altor unități din zona de operații din Moldova și din Basarabia. S-a constatat, de asemenea, necesitatea unei mai bune dotări cu tehnică de luptă, în special cu autoblindate. De la mijlocul lunii iulie numărul tancurilor în stare de funcționare fusese diminuat cu 60%, iar cel al tunurilor de asalt cu 33%[125]. Rezultatele, cu semnificații alarmante, ale evaluării situației din sectorul Grupului de Armate „Ucraina de Sud", pe care Friessner nu le-a comunicat Berlinului, acestea constituind baza intervențiilor, luărilor de poziție și solicitărilor ulterioare, erau generate de enormele dificultăți din zonele centrală și nordică ale frontului de răsărit[126].

Dacă la Rastenburg, cu prilejul numirii sale în funcție, Friessner observase, din prezentările făcute, situația dificilă a grupului de armate pe care urma să-l comande, acum trebuia să-și facă urgent o imagine nemijlocită, la fața locului, în privința stării reale a armatelor sale. În timpul inspecțiilor, Friessner a sesizat atmosfera ce caracteriza situația politică internă

[125] La 11.07.1944, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" dispunea de 424 de tancuri, 390 de tunuri de asalt și 40 de obuziere autopropulsate. Până la 01.08.1944 îi mai rămăseseră 155 de tancuri, 225 de tunuri de asalt și 30 de obuziere autopropulsate. *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 9, p. 38 (11.07.1944) și vol. 10, p. 3 (01.08.1944); BA-MA, RH 19 v/29 f. 39 și RH 19 V/30 f. 3.

[126] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 9, p. 115 și urm. (25.07.1944); BA-MA, RH 19 V/29, f. 115 și urm.

a României, pe care a perceput-o mult diferit de imaginea pe care și-o făcuse Hitler. Cu puține zile înainte, comandantul suprem al armatei germane declarase că situația internă din România este absolut stabilă. Hitler afirmase: „Mareșalul îmi este devotat. Și poporul român, și armata română stau în spatele lui precum un singur om."[127] Vizitând frontul la sfârșitul lui iunie, comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a constatat că impresiile lui Hitler despre relațiile interne ale Regatului român nu concordă nici pe departe cu realitatea. În mod repetat, i-a parvenit zvonul că politica mareșalului nu mai are același impact asupra corpului român de ofițeri, ceea ce pentru percepția germană însemna că ofițerii români nu mai prezentau încrederea de odinioară. Această impresie s-a accentuat în vara lui 1944, când ofițeri superiori, generali și comandanți de divizii au fost revocați sau numiți în funcții fără ca Grupul de Armate „Ucraina de Sud" să fie informat[128]. Tot acum generalul-colonel Friessner a primit informații că la Alba Iulia avuseseră loc întruniri la care participaseră atât

[127] Friessner, p. 33. Această declarație a lui Hitler contravine parțial informării din 12.07.1944 făcute de către directorul ministerial dr. Clodius pe tema situației din România. ADAP, seria E, vol. 8, doc. 110, p. 199 și urm.

[128] Această politică de personal nu a fost practicată în vara lui 1944 numai de către aliatul român, ci și de partea germană. La 30.03.1944 Hitler a revocat din funcție pe comandantul Grupului de Armate „A", feldmareșalul Ewald von Kleist, numindu-l în locul lui pe generalul-colonel Schörner, fără ca mareșalul Antonescu să fie informat în această privință. Șeful Misiunii Militare Germane în România, generalul Hansen, a raportat Grupului de Armate „Ucraina de Sud" că Antonescu a fost foarte lezat de acest procedeu. *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 7, p. 14 (02.04.1944); BA-MA, RH 19 V/26, f. 15.

generali, cât și politicieni din opoziție, întruniri bănuite de colaborare cu Aliații, în ideea înlăturării lui Antonescu. După cum a declarat după război, Friessner a raportat Berlinului în repetate rânduri informațiile sale privind relațiile politice din România și influența acestora asupra armatei române[129]. Deosebit de surprins a fost de schimbările ce au avut loc la începutul lunii august la nivelul comandamentului Armatei a 4-a române. În ciuda deteriorării situației din sectorul de front al acestei mari unități, generalul Mihail Racoviță[130] nu s-a mai întors la postul său după plecarea în concediu[131]. Mareșalul Antonescu a transferat comanda Armatei a 4-a generalului de corp de armată Gheorghe Avramescu, până atunci aflat în funcția de locțiitor al comandantului. Schimbarea atitudinii politice, sesizată de generalul-colonel Friessner în timpul inspecțiilor sale pe front, precum și în cadrul conversațiilor purtate cu diferite persoane aflate în funcții de conducere la nivel politic sau militar, era cauzată, în special, de permanenta înrăutățire a situației militare și economice. Mai ales evoluția evenimentelor de pe frontul de est generase îndoieli în rândul opoziției politice și al populației în privința încheierii războ-

[129] Friessner, p. 51 și urm. Aceste afirmații făcute după război de către Friessner nu au fost identificate în documentele fondului Grupul de Armate „Ucraina de Sud".

[130] După „lovitura de stat" de la 23.08.1944, generalul de corp de armată Mihail Racoviță (1889-1954) a preluat funcția de ministru al apărării naționale în guvernul Sănătescu, funcție pe care a exercitat-o până în iunie 1945.

[131] Raportul șefului Detașamentului de Legătură nr. 2 german din 09.08.1944. *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 11, p. 47 (09.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 49.

iului și a consecințelor lui asupra României. În timpul acestei sensibile schimbări a climatului politic din Regat, Marele Stat Major a inițiat o acțiune pentru a se constata numărul exact și dislocarea soldaților germani aflați în România. Operația strict secretă „Cosma" urma să aibă considerabile consecințe negative atât pentru Grupul de Armate „Ucraina de Sud", cât și pentru trupele germane de pe teritoriul român[132].

Schimbările politice din sud-estul Europei, marcate la sfârșitul lunii iulie prin distanțarea Turciei față de al III-lea Reich, iar la 2 august prin ruperea relațiilor diplomatice, situația militară catastrofală a puterilor Axei, având în vedere invazia Aliaților în Vest și presiunea sovietică de pe frontul de răsărit, au influențat puternic situația politică internă din România. Oboseala provocată de îndelungatul război, vizibilă la cea mai mare parte a populației, l-a făcut pe Friessner să aibă îndoieli în privința disponibilității armatei române de a lupta mai departe alături de Germania. După cum observase noul comandant și în cursul inspectării frontului, dispoziția trupelor române de a continua războiul slăbise considerabil. Această percepție a comandantului a fost confirmată și de statul său major, care în urma analizei situației politice interne a ajuns

[132] La 12.06.1944, Marele Stat Major român a planificat „Operația Cosma", prin care se urmărea stabilirea numărului soldaților germani aflați în România, precum și a zonelor de dislocare a acestora. Din motive de securitate, Marele Stat Major român nu a emis niciun ordin scris cu privire la „Operația Cosma". Mărturii documentare referitoare la această operație, aflate în Arhiva Militară română, provin din perioada următoare ieșirii României din alianța cu al III-lea Reich. Arh. M.Ap.N., fond 948-Marele Stat Major, Secția a 2-a, dosar nr. 354, f. 57 și urm.; fond „Marele Stat Major", Secția operații, dosar 2758, filele 25-27; Tinică, Gheorghe, *Military preparations,* în *Romania World War II*, p. 192.

la aceeași concluzie[133]. Pentru a-și face o impresie definitivă, Friessner i-a contactat la 1 august, la București, pe baronul von Killinger, pe generalul Hansen, șeful Misiunii Militare Germane, și pe generalul-locotenent Gerstenberg, comandantul Misiunii Militare a Aviației. În cursul convorbirilor, generalul-colonel Friessner a constatat că reprezentanții Germaniei la București aveau o opinie cu totul opusă celei pe care și-o formase el însuși în legătură cu situația politică internă din România. Punctul de vedere al Legației germane la București a fost rezumat de către baronul von Killinger prin afirmația că „mareșalul Antonescu este susținut atât de popor, cât și de guvern"[134]. Această opinie nu a înlăturat îndoielile comandantului Grupului de Armate „Ucraina de Sud", astfel că în aceeași zi a ordonat armatelor 6 și 8 germane să-și organizeze unități de intervenție[135], desigur, prin aplicarea unor măsuri discrete, astfel ca în cazul unei răsturnări politice, grupul de armate să poată interveni prompt[136].

Îngrijorarea provocată de punctul de vedere al reprezentanților Germaniei la București în legătură cu situația politică internă din România l-a determinat pe generalul-colonel Friessner să se adreseze lui Hitler printr-o scrisoare personală, în care prezenta, pe de o parte, situația militară din sectorul de sud al

---

[133] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 11, p. 2 și urm. (01.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 4 și urm.

[134] Friessner, p. 54.

[135] Fiecare comandament de armată trebuia să-și pregătească până la 2 august câte un detașament întărit, precum și câte o structură de rezervă, de tăria unui regiment alcătuit din două batalioane.

[136] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, doc. nr. 2923 din 01.08.1944; BA-MA, RH 19 V/30, f. 5.

frontului de răsărit, analizând măsura în care se putea conta, în continuare, pe sprijinul armatei române, iar, pe de altă parte, își declara neliniștea în legătură cu situația politică internă a Regatului. Tot în această scrisoare, ce urma a fi înmânată lui Hitler de către ofițerul I de stat major, colonelul von Trotha, Friessner evalua situația grupului său de armate, menționând că „în acest moment nu există motive de îngrijorare; frontul poate fi apărat în cazul în care Grupului de Armate «Ucraina de Sud» îi vor fi lăsate rezervele de care dispune (două divizii de tancuri și o divizie de infanterie moto germane, precum și o divizie română de blindate)"[137]. Pe baza concluziilor la care ajunsese în privința situației interne din România, Friessner considera imperios necesar „să se ia toate măsurile pentru a se putea preîntâmpina orice eventualitate din acest punct de vedere". În continuare, sublinia că în aceste circumstanțe pe teritoriul românesc „se impune o comandă *centralizată*. De aceea comandantul îl roagă pe Führer să-i fie transferată competența de a reprezenta autoritatea de comandă a Wehrmachtului în teritoriu."[138] În același timp, Subgrupul de Armate „Wöhler" a înaintat comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud" un studiu în care era analizată capacitatea Armatei a 8-a germane de a apăra teritoriul românesc în cazul în care românii ar fi ieșit din război. Concluzia era aceea că, având în vedere forțele existente, s-ar fi reușit cel mult menținerea pozițiilor de apărare în estul Carpaților, de-a lungul Siretului,

[137] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 11, p. 12 (03.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30 f. 14.

[138] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 11, p. 13 (03.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30 f. 15. Kissel, *Rumänien*, p. 23 și urm.

până în zona Adjudului[139]. Aceasta însemna că, în cazul în care România părăsea Pactul Tripartit, întregul teritoriu de la est de Siret și din nordul Dunării urma să fie pierdut.

În timpul prezenței sale la Cartierul General al Führerului, Trotha a avut convorbiri cu feldmareșalul Keitel, precum și cu generalii Jodl, Guderian și Wenck. După cum i-a raportat comandantului său la întoarcerea de la Rastenburg, Trotha a discutat cu șeful Statului Major al Trupelor Terestre situația teatrului de război din România, ajungându-se, cu această ocazie, la concluzia că ar fi fost imposibil să se reziste unui atac sovietic masiv în cazul în care ar fi continuat transferarea de unități din sectorul sudic al frontului de est și dacă poziția aliatului român nu se evalua corect. Pornind de la aceste premise, Statul Major al Trupelor Terestre s-a declarat de acord cu ideea că Grupul de Armate „Ucraina de Sud" trebuia să-și replieze forțele pe aliniamentul Dunăre–Carpați. Dar deși Guderian împărtășise, în principiu, îngrijorările comandamentului de la Slănic, în privința dislocării trupelor din sudul frontului de răsărit nu și-a exprimat un punct de vedere clar. În consecință, Friessner, împreună cu eșalonul său de comandă, s-a văzut în situația de a-și elabora în continuare planuri operative fără a se baza pe certitudini. După convorbirea cu Hitler, șeful Statului Major al Trupelor Terestre a declarat doar că, în cazul unei astfel de evoluții a situației, „are speranța să poată da grupului de armate ordinele necesare în timp util"[140]. Nici întâlnirile

[139] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 11, p. 13 (03.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 15.

[140] Friessner, p. 56. De asemenea, *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 10, p. 38 (08.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 40.

colonelului von Trotha cu șeful Înaltului Comandament al Wehrmachtului nu au dus la rezultatele așteptate de Grupul de Armate „Ucraina de Sud". Feldmareșalul Keitel nu a fost de acord nici cu schimbarea structurii de comandă din România, prin care i s-ar fi transferat comandantului grupului de armate autoritatea deplină în acest teritoriu, și nici cu aplicarea unor măsuri preventive pentru cazul retragerii părții române din alianță. Cu toate acestea, în consfătuirea de la 4 august avusese o reacție pozitivă față de propunerile generalului-colonel Friessner. La început, feldmareșalul Keitel împărtășise și îndoiala acestuia în legătură cu fidelitatea aliatului român. Atitudinea șefului Înaltului Comandament al Wehrmachtului s-a schimbat fundamental în ziua de 5 august, după ce Hitler avusese o întrevedere de câteva ore cu Antonescu. Schimbarea de poziție a fost cu atât mai surprinzătoare, cu cât, la întrebarea lui Hitler dacă România va rămâne până la final în alianța cu cel de-al III-lea Reich, Antonescu răspunsese foarte evaziv[141]. În dialogul cu Hitler mareșalul afirmase clar că „dacă trupele germane nu vor putea păstra acest sector de front pe aliniamentul actual, atunci România nu va putea să reziste până la distrugerea totală de partea Germaniei[142]. Nici mențiunea făcută de Antonescu la sfârșitul prezentării sale, că „dacă Germania nu asigură condițiile necesare apărării noastre [...] România nu-și poate menține la nesfârșit actuala poziție"[143], nu a zdruncinat

[141] ADAP, seria E, vol. 8, doc. 150, p. 294-308; Hillgruber, *Hitler...*, p. 249 și urm.

[142] *Memoriul mareșalului Ion Antonescu din 06-07.08.1944 privind convorbirea cu Hitler, de la 05.08.1944*, care a avut loc la Cartierul General al Führer-lui, la Rastenburg. Arh. M.A.E., fond „Germania", dosar 94/1944, f. 434.

[143] *Ibidem*, f. 436.

convingerea lui Hitler și a lui Keitel că Regatul român este puternic legat de alianța cu al III-lea Reich. Șeful Înaltului Comandament al Wehrmachtului a rămas, în continuare, la părerea că „România este, la bine și la rău, alături de noi". Și, de altfel, „nu credea că în următorul timp avea să se întâmple ceva deosebit"[144]. Feldmareșalul a evitat din nou să ia o decizie ce ar fi putut influența definitiv următoarele operații ale Grupului de Armate „Ucraina de Sud", preferând să se facă reprezentantul opiniei preconcepute a lui Hitler, pentru a ocoli, astfel, o confruntare directă cu Führerul. La întoarcere, colonelul von Trotha l-a informat pe comandantul său în legătură cu desfășurarea convorbirilor de la Rastenburg. Friessner s-a văzut nevoit să admită faptul că scrisoarea sa nu-i determinase nici pe Hitler și nici pe feldmareșalul Keitel să reacționeze potrivit situației grave în care se afla Grupul de Armate „Ucraina de Sud". Șeful Înaltului Comandament al Wehrmachtului s-a limitat să declare că „are în vedere problema unei transferări a competențelor de comandă ale Wehrmachtului, în teritoriul românesc, comandantului [Grupului de Armate «Ucraina de Sud» – *nota trad.*]"[145]. Cu aceasta, situația de pe teatrul de război din România a rămas neschimbată, iar Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a executat, în continuare, ordinele ce implicau transferarea unităților sale în alte puncte amenințate ale frontului, deși de la 7 august Frontul 2 Ucrainean își intensificase considerabil activitatea în fața dispozitivului grupului de armate germano-român.

---

[144] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 10, p. 39 (08.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 41.

[145] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 10, p. 39 (08.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 41.

La 9 august, în timp ce soseau primele informaţii despre numeroasele dislocări de trupe sovietice în regiunea de la nord-est de Iaşi, a sosit la Slănic şeful Marelui Stat Major român, generalul de corp de armată Ilie Şteflea, pentru a discuta cu şeful Statului Major al Grupului de Armate „Ucraina de Sud", generalul-locotenent von Grolmann. Pe lângă raportul părţii române referitor la întâlnirea de la Rastenburg dintre Antonescu şi Hitler, în centrul schimbului de idei s-a aflat construirea liniei de apărare Dunăre–Carpaţi. Von Grolmann a subliniat importanţa acestui aliniament, dar a accentuat că, având în vedere gravitatea consecinţelor ce s-ar răsfrânge asupra Regatului român, retragerea pe linia Carpaţi–Focşani–Galaţi–Dunăre va avea loc numai în caz de forţă majoră. Generalul Şteflea a declarat că partea română a intensificat ritmul lucrărilor pe acest aliniament şi că o mare parte a amenajărilor este deja finalizată. A subliniat, de asemenea, necesitatea de a se pregăti condiţiile pentru o eventuală retragere a frontului. În perspectiva unei ofensive inamice, cei doi generali au stabilit modalităţi de conducere în cooperare a operaţiilor, o deosebită atenţie dându-se flancului drept al Subgrupului de Armate „Wöhler". Concentrarea masivă de trupe sovietice în regiunea de la nord de Iaşi semnala pregătirea centrului de greutate al atacului[146].

În timp ce, pe baza constatărilor făcute în sectorul operativ al grupului său de armate, generalul-colonel Friessner devenise sceptic în privinţa devotamentului aliatului român, arătându-se deosebit de îngrijorat din cauza relaţiilor politice interne din România, frontul germano-român părea a fi ex-

[146] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 10, p. 43 şi urm. (09.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 45 şi urm.; Kissel, *Rumänien*, p. 24.

trem de liniștit și de stabil. Până la 6 august, comandamentul grupului de armate tindea a crede că, din cauza operațiilor de amploare din regiunea dintre Marea Baltică și Beskide, Armata Roșie nu-și mai găsea resursele necesare pentru deschiderea unei ofensive hotărâtoare pe frontul din România. De la 7 august această opinie a început să se schimbe treptat și definitiv. Atunci Subgrupul de Armate „Wöhler" a observat pentru prima dată mari deplasări de trupe inamice în fața flancului său drept, la est de Prut. Acest segment de front, de la est de Iași, la joncțiunea dintre subgrupurile de armate „Wöhler" și „Dumitrescu", constituia un punct sensibil al sistemului de apărare al Grupului de Armate „Ucraina de Sud". Deși nu se aștepta ca în următoarele săptămâni sovieticii să-și deschidă ofensiva de vară, statul major de la Slănic a dislocat totuși Divizia 10 Infanterie Moto, ca rezervă operativă, în spatele flancului stâng al Armatei a 6-a germane[147]. Pe lângă mișcarea de trupe din nordul Basarabiei, în timpul zborurilor de recunoaștere, Flotila 4 Aeriană a semnalat și „puternice concentrări de nave în portul Odessa"[148]. În următoarele zile s-a intensificat activitatea din fața capetelor de pod Târgul Frumos și Iași, devenind din ce în ce mai clar că inamicul își concentrează trupele. Nici Subgrupul de Armate „Wöhler" și nici comandamentul de la Slănic nu au putut să se edifice în privința scopului acestor mișcări de trupe, nefiindu-le clar dacă era vorba despre o regrupare a forțelor sau despre pregătirea unei acțiuni ofensive. În acest interval de timp, comandamentul Armatei a 6-a con-

[147] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 10, p. 29-32 (07.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 31-34.

[148] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 10, p. 31 (07.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 33.

tinua să privească dislocarea de forţe din faţa frontului de pe Nistru ca pe o activitate absolut normală a inamicului[149]. Nici o săptămână mai târziu nu erau cunoscute intenţiile sovietice, deşi Frontul 2 Ucrainean îşi continua activitatea la fel de susţinut în regiunea dintre Prut şi Siret. În final, generalul-maior von Grolmann a ajuns la convingerea că Armata Roşie îşi pregăteşte un atac local, de mică anvergură[150]. În timp ce trupele inamice din faţa sectorului de front al Armatei a 4-a române erau în continuă mişcare[151], situaţia de pe frontul de pe Nistru părea, la mijlocul lunii august, aproape neschimbată. În tot cazul, în evaluările sale de situaţie, comandantul a ajuns la concluzia că pentru următoarea perioadă poate fi luată în calcul o ofensivă sovietică doar în sectorul dintre Siret şi Prut. Se presupunea că inamicul avea intenţia de a izola capetele de pod de la Târgul Frumos şi de la Iaşi. Deşi cercetarea aeriană germană constatase că sovieticii îşi întăriseră enorm artileria, ceea ce indica evidente pregătiri pentru ofensivă, comandamentul Armatei a 8-a germane a considerat că poate înfrunta un atac inamic cu propriile sale forţe[152].

În sectorul operativ al Subgrupului de Armate „Dumitrescu" situaţia a cunoscut schimbări abia după 15 august, când

---

[149] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 10, p. 36-40 (07- 08.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 38-42.

[150] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 10, p. 71 (15.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 37.

[151] A se vedea rapoartele de situaţie ale Armatei a 4-a române din 07-18.08.1944; Arhiva M.Ap.N., fond „Armata a 4-a", dosar 221, f. 38-108.

[152] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 10, p. 69-83 (15-17.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 71-85.

s-au observat mari dislocări de trupe în zona capului de pod de la Tiraspol, precum și pe flancul stâng al Corpului XXIX Armată german, în zona de joncțiune dintre armatele 6 germană și 3 română. În urma analizei făcute, comandamentul Armatei a 6-a a ajuns la concluzia „că rușii procedează doar la înlocuiri de trupe pe aliniamentul din fața Corpului XXX Armată"[153]. Doar două zile mai târziu, Armata a 6-a germană a fost pusă în situația de a-și revizui într-o oarecare măsură punctul de vedere, constatându-se că Frontul 3 Ucrainean își întărise nu numai capul de pod de la Tiraspol, ci și artileria din sectorul aflat în fața liniei de apărare a Corpului XXIX Armată german. În ciuda tuturor schimbărilor petrecute atât în zona Subgrupului de Armate „Wöhler", cât și în zona Subgrupului de Armate „Dumitrescu", comandamentul Armatei a 6-a a rămas totuși la părerea sa, că nu poate fi vorba despre o ofensivă sovietică de anvergură, considerând că măsurile luate de inamic au în vedere un atac pe o direcție secundară, pentru a izola trupele germane de pe Nistru și pentru a împiedica o eventuală înaintare a acestora spre nordul sectorului operativ dintre Nistru și Siret. Cu acest punct de vedere s-a declarat de acord și Secția operații a Statului Major al Trupelor Terestre[154].

După evaluarea situației inamicului, Statul Major al Trupelor Terestre și Secția Armate Străine – Est mai credeau încă într-un atac inamic restrâns în zona Târgul Frumos-Iași, considerând gruparea de forțe sovietice din fața frontului germano-român ca „insuficientă pentru un atac de mari proporții

[153] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 11, p. 75 (16.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 77.

[154] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 11, p. 88 (18.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 90.

cu obiective decisive"[155]. Subgrupul de Armate „Wöhler" și-a revizuit însă punctul de vedere în legătură cu intenţiile operative ale Armatei Roșii. Neliniștiți de creșterea continuă a mișcării trupelor inamice în fața flancului drept al subgrupului lor de armate, generalul Wöhler și șeful său de stat major, generalul-maior Reinhardt, au ajuns la convingerea că Frontul 2 Ucrainean pregătește, de fapt, un atac de anvergură, cu scopul de a străpunge linia de apărare germano-română[156]. În ciuda rapoartelor alarmante ale comandamentului Armatei a 8-a, nici Înaltul Comandament al Trupelor Terestre, nici comandamentul de la Slănic nu au crezut că sovieticii își concentrează trupele în nordul Moldovei și la Tiraspol cu intenţia de a ataca și nimici Grupul de Armate „Ucraina de Sud" și de a cuceri România[157].

g. Inamicul sovietic

După ce, la începutul lunii mai 1944, intenţia Armatei Roșii de a străpunge frontul germano-român în zona Iași și în

[155] Evaluarea situaţiei inamicului făcută de către Secţia Armate Străine – Est din cadrul Înaltului Comandament al Trupelor Terestre (OKH), la 17.08.1944, apud Kissel, *Rumänien*, p. 180.

[156] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 11, p. 85 și urm. (18.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30 f. 87 și urm.

[157] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 10, p. 96-98 (19.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 98-100; Duţu, Alesandru, *A Command Crisis on the Moldavian Front*, în *Romania World War II*, p. 196; *Deutschland im Zweiten Weltkrieg*, vol. 6, p. 64; Kissel, *Rumänien*, p. 25, 180; Phillipi/Heim, p. 258 și urm.

sectorul Tighina–Tiraspol a eșuat, comandamentul de la Moscova a întrerupt operațiile din nord-estul României. Fronturile 2 și 3 ucrainene, ca și alte forțe militare sovietice dintre Marea Baltică și Galiția au trecut în defensivă. Comandamentul armatei sovietice a luat această măsură, întrucât după atât de mari pierderi, epuizare și dificultăți în aprovizionare, soldații Armatei Roșii pierduseră din forța ofensivă. După o perioadă de refacere a unităților, Înaltul Comandament sovietic a renunțat la ideea de a relua operațiile pe Nistru și în nord-estul României, preferând să angajeze o parte a trupelor în sectoarele nordic și central, pentru a grăbi înfrângerea definitivă a grupurilor de armate „Centru" și „Ucraina de Nord". Provizoriu a fost dislocat în aceeași regiune și un mare număr de tancuri, reducându-se, astfel, capacitatea de luptă a celor două grupuri de armate sovietice din sud. Diminuarea numărului de unități inamice nu a rămas necunoscută comandamentului de Slănic. Era informat exact în privința dislocării Armatei 5 Tancuri Gardă și a Armatei 8 Gardă[158]. Până la începutul lunii august de pe fronturile 2 și 3 ucrainene fuseseră retrase aproximativ două armate de tancuri, trei armate de infanterie, între opt și zece corpuri de armată rapide și în jurul a 28 de divizii de infanterie[159]. În ciuda acestei reduceri de efective, a fost totuși surprinzător faptul că niciunul dintre cele două comandamente sovietice nu a avut o reacție notabilă față de

[158] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 9, p. 181 (30.06.1944); *Jurnal de operații*, vol. 10, p. 39 (11.07.1944), p. 84 (20.07.1944); BA-MA, RH 19 V/28, f. 184, RH 19 V/29, f. 40, 85.

[159] Study T-8, vol. 19, anexa E, p.7; BA-MA, ZA 1/2335, f. 208; Kissel, *Rumänien*, p. 179.

dislocarea unităţilor germane din sudul frontului de răsărit în zona de operaţii din Galiţia. În primele zile ale lui august situaţia urma să se schimbe însă fundamental.

La 2 august Stalin a emis directiva privind „Operaţia Iaşi–Chişinău", prin care a ordonat fronturilor 2 şi 3 ucrainene pregătirea şi executarea unei ofensive în nordul Moldovei şi Basarabiei. Se preciza prin această directivă că Frontul 2 Ucrainean, sub comanda generalului de armată Malinovski, va ataca poziţiile inamice de la nord de Iaşi, forţând înspre sud, în timp ce Frontul 3 Ucrainean, sub comanda generalului de armată Tolbuhin, urma să atace înspre vest, pornind din capul de pod de la Tiraspol, pentru ca, împreună cu trupele lui Malinovski, să încercuiască şi să înfrângă forţele inamice în zona Chişinăului. În planul de operaţii un rol deosebit îl aveau unităţile rapide, care, după străpungerea apărării inamice, primiseră misiunea de a forţa şi de a ocupa în cel mai scurt timp trecerile peste Prut, de la sud de Iaşi[160].

Intervalul dintre 2 şi 19 august a fost folosit de ambele comandamente pentru organizarea atacului, în aşa fel încât de la primul asalt să se reuşească deschiderea unor breşe definitive în frontul germano-român. Planul operativ prevedea ca trupele din zona Iaşi–Chişinău să fie susţinute în luptă de Flota Mării Negre, ce urma să execute o operaţie de desant maritim la Cetatea Albă, precum şi de Flotila de Dunăre, care trebuia să transporte peste Nistru trupele de infanterie ale Frontului 2 Ucrainean, urmând ca acestea să fie angajate împotriva Armatei a 3-a române. Prin acţiunea de la Marea Neagră comandamentul sovietic intenţiona să încercuiască Armata a

[160] Krikunov, p. 14 şi urm.

3-a română în sudul Basarabiei[161]. Pentru realizarea planului operativ a fost necesară regruparea fronturilor 2 și 3 ucrainene în așa fel, încât presiunea atacului să fie concentrată în zona Iași și în zona capului de pod Tiraspol. Direcția desfășurării ofensivei sovietice viza segmentele vulnerabile ale frontului germano-român, zone în care erau angajate cu preponderență unități române a căror capacitate de luptă era considerată a fi sub nivelul atins de unitățile germane. Pregătirea pentru atac a fronturilor 2 și 3 ucrainene nu a rămas necunoscută comandamentelor germano-române. Însă sovieticii au reușit să-și camufleze atât de bine intențiile, încât Grupul de Armate „Ucraina de Sud" și Înaltul Comandament al Trupelor Terestre n-au realizat nici în ultimele zile premergătoare atacului dimensiunile neobișnuite ale pericolului care amenința Moldova și Basarabia[162].

La mijlocul lunii august, liniștea de pe frontul din România, care durase mai mult de trei luni, părea a fi aproape de sfârșit. Din aprilie și până în iunie 1944, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" avusese răgazul să-și completeze efectivele și să atingă din nou capacitatea de luptă ce îndreptățea speranța într-o rezistență încununată de succes în fața unei ofensive sovietice. Dar tot în această perioadă s-au manifestat fricțiuni și dezacorduri între partea germană și cea română. Multă energie a fost consumată de permanentele divergențe privind acordarea sumelor de bani în monedă națională și aprovizionarea cu alimente a trupelor germane. Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a fost marcat și de semnalele ce puneau sub semnul întrebării fidelitatea trupelor române și, desigur, de relațiile

[161] Krikunov, p. 7 și urm.; Mazulenko, p. 23-30.

[162] Kissel, *Rumänien*, p. 180.

politice interne, din ce în ce mai tensionate, din România. Declanșarea ofensivei de vară de către sovietici în sectorul central al frontului de răsărit a determinat o considerabilă diminuare a capacității de luptă a unităților germane din România, multe dintre ele fiind transferate în regiunea dintre Marea Baltică și Galiția. Când, la începutul lunii august, sovieticii și-au început pregătirea ofensivei, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" era atât de slăbit, încât posibilitatea de apărare a frontului de pe teritoriul României devenise dramatic incertă.

LUPTELE DESFĂŞURATE PE TERITORIUL ROMÂNIEI LA SFÂRŞITUL VERII ANULUI 1944

De la începutul lunii aprilie, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" s-a implicat cu toată energia în misiunea de a apăra România şi de a tăia orice acces al inamicului spre zona petroliferă de la Ploieşti şi spre Câmpia Dunării. Aceasta denotă marea preocupare a celui de-al III-lea Reich de a-şi respecta garanţia dată în privinţa frontierelor Regatului român, mai ales că între timp fusese pierdut nordul Moldovei. Situaţia s-a schimbat major odată cu pătrunderea Aliaţilor în Franţa şi, în mod deosebit, la sfârşitul lunii iunie, după deschiderea de către sovietici a ofensivei de vară pe frontul apărat de Grupul de Armate „Centru", ofensivă ce s-a extins şi în sectoarele grupurilor de armate „Nord" şi „Ucraina de Nord", deteriorând considerabil şi zona frontului apărată de trupele germano-române. În contradicţie cu hotărârea declarată a lui Hitler de a se rezista cu orice preţ, hotărâre fundamentată pe o evaluare total eronată a situaţiei militare în ansamblu, Antonescu a perceput febrila activitate sovietică din faţa frontului germano-român ca pe o ameninţare de mari proporţii, ce punea în discuţie chiar ideea supravieţuirii. Cu toate evaluările optimiste de situaţie făcute de către Înaltul Comandament al Trupelor Terestre, în care nu erau semnalate pericole iminente pe frontul din Moldova şi din Basarabia, Antonescu şi-a menţinut, ferm, punctul de

vedere. Deşi în cursul întrevederii de la 5 august Hitler îşi declarase voinţa nezdruncinată de a apăra frontul de pe Nistru şi din Moldova, Antonescu s-a menţinut pe poziţia sa impusă de realitatea situaţiei militare. El a precizat că „nu există îndoieli în privinţa bunei intenţii de a se păstra actuala linie a frontului din Moldova şi din Basarabia. Dar, ca militar cu experienţă acumulată în timp, adaug, totuşi, că nu trebuie să avem în vedere numai ceea ce vrem să facem. Totul depinde de condiţiile existente şi, mai ales, de intenţiile inamicului."[163] Tocmai intenţiile fronturilor 2 şi 3 ucrainene aveau să determine în următoarele zile şi săptămâni evoluţia evenimentelor din sectorul de front al Grupului de Armate „Ucraina de Sud". Şi în această situaţie factorul decisiv consta în posibilitatea de a se menţine linia de apărare din Moldova şi din Basarabia în faţa unui atac sovietic masiv. Altfel se contura pericolul ca România să abandoneze alianţa cu Germania, eventualitate pe care Antonescu o menţionase deschis, în întrevederea cu Hitler de la începutul lunii august[164].

a. Situaţia premergătoare declanşării „Operaţiei Iaşi–Chişinău"

„Acţiunile din ultimele zile şi atacurile din această după-amiază sunt semnale certe că inamicul va declanşa mâine

[163] Arhiva M.A.E., fond „Germania", dosar nr. 94/1944, f. 435.

[164] În cursul întrevederii cu Hitler, care a avut loc la 5 august, la Cartierul General de la Rastenburg, mareşalul Antonescu subliniase că, „dacă trupele germane nu vor putea apăra acest segment de front, România nu va fi în stare să rămână de partea Germaniei până la distrugerea totală", Arhiva M.A.E., fond „Germania", dosar nr. 94/1944, f. 434.

ofensiva așteptată, la vest de Prut, cu centrul atacului orientat spre zona dintre Rediu Mitropoliei[165] și Belecești[166]. Nu sunt excluse atacuri de fixare și în alte regiuni ale frontului."[167] La această concluzie ajungea generalul-colonel Friessner în seara zilei de 19 august 1944, după întrunirea la care participaseră șefii de stat major de la Grupul de Armate „Ucraina de Sud", de la armatele a 6-a și a 8-a, precum și de la Flota a 4-a Aeriene și în cursul căreia se analizase situația militară și fuseseră evaluate informațiile transmise de către comandamentele din subordine. Acum urma să se constate dacă frontul lung de 650 km, întărit, începând din aprilie, cu aliniamente intermediare dispuse în adâncime, putea rezista unei ofensive sovietice de amploare sau dacă urma să se prăbușească treptat, din prima fază a luptelor, așa cum se întâmpla de două luni în nordul și centrul frontului de răsărit. Transferarea, începând cu sfârșitul lunii iunie, a celor 11 divizii[168], printre care se aflau și unități

---

[165] Localitate ce se află la aproximativ 17 km nord de Iași, pe râul Jijia.

[166] Localitate ce se află pe valea Bahluiului, la aproximativ 11 km nord de Târgul Frumos.

[167] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 11, p. 92 (19.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30 f. 94. Aceeași consemnare este făcută la 19.08.1944 și în *Jurnalul de operații* al Armatei a 4-a române; Arhiva M.Ap.N., fond Armata a 4-a, dosar 221, f. 110.

[168] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 11, p. 62 (13.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30 f. 64. În intervalul 29.06-19.08.1944 au fost transferate de la Grupul de armate „Ucraina de Sud" la grupurile de armate „Centru" și „Ucraina de Nord" următoarele unități: Corpul XXXX Tancuri, diviziile 3, 14, 17, 23 și 24 tancuri, Divizia de Infanterie Moto „Grossdeutschland"; diviziile 17 și 304 Infanterie, Divizia 97 Infanterie Alpină, Divizia 3 SS „Totenkopf"; Brigada 3 Proiectoare, Brigada 236 Asalt.

blindate, rapide, indispensabile pentru apărarea frontului dintre Carpaţi şi Nistru, afectase dramatic şansele unei înfruntări eficiente cu inamicul. Dar nu numai reducerea forţelor, ci şi atitudinea nesigură a aliatului român reprezenta un considerabil factor de risc. Cu toate acestea, atât generalul-colonel Friessner, cât şi Înaltul Comandament al Trupelor Terestre continuau să creadă şi la 17 august că forţele aflate în sectorul românesc de operaţii vor putea face faţă ofensivei fronturilor 2 şi 3 ucrainene[169].

Cu o zi înainte de începerea marelui atac sovietic, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" avea în subordine 24 de divizii germane, precum şi 18 divizii şi 6 brigăzi române, pe linia principală a frontului fiind dislocate 21 de unităţi germane şi 16 unităţi româneşti. Pentru angajarea pe linia intermediară de apărare „Traian", comandamentul de la Slănic dispunea de patru unităţi române în zona de la sud de Târgul Frumos şi pe malul vestic al Prutului, la Zberoaia, care urmau să-şi ocupe poziţiile în dispozitivul operativ doar în caz de alarmă. Ca urmare a cedării multor unităţi în sprijinul celorlalte sectoare ale frontului de răsărit, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" nu mai avea resurse pentru a-şi asigura rezerva operativă necesară. La mijlocul lui august, doar patru divizii germane şi române alcătuiau o slabă structură de rezervă, care, în cazul unei crize, urma să fie angajată pentru redresarea situaţiei. În ciuda acestei dificultăţi, dacă armata română continua să lupte alături de armata germană, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" îşi păstra şansele unei apărări efi-

[169] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 11, p. 82 şi urm. (17.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 84 şi urm.

ciente în fața ofensivei sovietice. Faptul că unitățile din sudul frontului de răsărit erau odihnite, bine instruite și, în principiu, corespunzător încadrate cu efective, întreținea speranța într-o apărare eficientă a sectorului dintre Siret și Nistru. Având în vedere configurația liniei de apărare dispuse mult înspre est, comandamentul grupului de armate își repartizase forțele disponibile în așa fel, încât să asigure puncte de concentrare a ripostei pe întreaga lungime a frontului. Flancul sudic, începând de la Cetatea Albă (Akkerman), pe coasta Mării Negre, până la Cioburciu pe Nistru, era apărat de Armata a 3-a română, cu un potențial extrem de redus, fiind alcătuită doar din șase mari unități, printre care și o divizie germană. Se asigurase o zonă centrală de apărare germano-română în sectorul Armatei a 6-a germane, dislocate la nord de sectorul de front încredințat Armatei a 3-a române. Armata a 6-a, care dispunea de 14 divizii germane și de o mare unitate română, avea de apărat zona dintre Cioburciu și Cornești. Segmentul de front, deosebit de amenințat, incluzând ambele maluri ale Prutului, până la Leţcani, pe râul Bahlui, era apărat de șapte mari unități din subordinea Armatei a 4-a române, dintre care două divizii erau rezervate pentru ocuparea pozițiilor pe aliniamentul intermediar „Traian". Relațiile politice instabile din România au creat dificultăți în organizarea dispozitivului de apărare, în aceste circumstanțe grupul de armate bazându-se doar pe diviziile germane. De aceea, generalul Wöhler a dislocat mari unități germane în sectoarele de front presupuse a fi cel mai mult amenințate. Pe flancul stâng, care se desfășura de la râul Bahlui până la Kuti, la poalele Carpaților bucovineni, a fost angajată Armata a 8-a germană, alcătuită din patru mari unități germane și șase române. Ca aliniament defensiv inter-

mediar era prevăzut același sistem fortificat „Traian", care, în caz de alarmă, urma să fie ocupat de o divizie de infanterie și de o brigadă de munte române[170].

Deși în ultimele două luni Înaltul Comandament al Trupelor Terestre ordonase succesive dislocări de unități din sudul frontului de răsărit, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a încercat, cu enorme eforturi, să-și asigure un minimum de forțe de rezervă. În acest scop au fost retrase unități de pe linia frontului, luându-se, desigur, în calcul riscul diminuării capacității de luptă pe aliniamentul înaintat de apărare. Rezerva grupului de armate a fost alcătuită atât din unități germane, cât și din unități române. Este de semnalat că una dintre aceste structuri de rezervă, respectiv Divizia Blindată „România Mare", aflată în dispozitivul operativ al Armatei a 8-a germane, era încă în faza de organizare în luna august 1944. În continuare, în spatele Armatei a 4-a române erau dislocate, ca rezerve, Divizia 10 Infanterie Moto, lângă Cornești, și Gruparea de luptă „Kessel"[171], care urmau să intervină în eventualitatea unor situații de criză. Subgrupul de Armate „Dumitrescu" era susținut de o divizie română de cavalerie, ca rezervă a Armatei a 3-a române, și de Divizia 153 Instrucție, care, în caz de forță majoră, urma să susțină Armata a 6-a germană[172].

La mijlocul lunii august, comandamentul de la Slănic, luând în calcul dislocarea trupelor sovietice și concentrarea forțelor în zona sectorului apărat de Subgrupul de Armate

---

[170] Study P-114c, partea a VII-a, vol.1, p.82; BA-MA, ZA 1/2077, f.134; Kissel, *Rumänien*, p. 27.

[171] Gruparea de luptă 20 Tancuri Divizionară, aflată sub comanda generalului-locotenent von Kessel.

[172] Study P-114c, partea a VII-a, vol.1, p. 80, 82 și urm; BA-MA, ZA 1/2077, f.132, 134 și urm.

„Wöhler", a ajuns la concluzia că Frontul 2 Ucrainean este în cursul pregătirii unei mari ofensive, care părea a avea ca direcție principală de atac pozițiile de apărare germano-române de pe aliniamentul Târgul Frumos–Iași. După îndelungi ezitări, la 18 august, generalul-maior von Grolmann[173] a decis ca Divizia 10 Infanterie Moto să fie dislocată de la Cornești la sud-est de Iași, pe malul vestic al Prutului, pentru ca, în cazul ruperii frontului de către inamic, să poată interveni cu promptitudine. Hotărârea lui Grolmann a implicat însă dezavantajul că Armata a 6-a germană și-a pierdut astfel singura sa unitate de rezervă din spatele flancului stâng. Pentru înlăturarea acestei deficiențe, la 20 august, Divizia 258 Infanterie a fost dislocată din dispozitivul de pe malul sudic al Răutului în zona Cornești, sectorul său de apărare fiind preluat de către diviziile 62 și 282 infanterie[174]. La 19 august, Divizia 13 Tancuri și-a început deplasarea spre noul sector aflat între Iași și aliniamentul fortificat „Traian", pentru ziua următoare fiind planificată dislocarea la Cornești a Diviziei 258 Infanterie[175]. Deși generalul-colonel Friessner considera indispensabilă structurarea unei linii de rezervă puternice pentru reușita apărării împotriva ofensivei sovietice, a renunțat totuși la dislocarea altor unități din sectorul de front al Armatei a 6-a, temându-se, după cum o dovedise experiența anterioară, că aceste divizii vor fi iarăși transferate pentru susținerea și întărirea zonei nordice a frontului de răsărit[176].

---

[173] Șeful Statului Major al Grupului de Armate „Ucraina de Sud".

[174] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 11, p. 87 (18.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 89.

[175] *Ibidem*, p. 98 (19.08.1944), RH 19 V/30, p. 100.

[176] Study p.-114c, partea a VII-a, vol. 1, p. 89 și urm.; BA-MA, ZA 1/2077, f. 141 și urm.; Kissel, *Rumänien*..., p. 29.

ORGANIGRAMA GRUPULUI DE ARMATE
„UCRAINA DE SUD"
SITUAŢIA DE LA 19.08.1944

GRUPUL DE ARMATE „UCRAINA DE SUD"

La dispoziţie: Divizia 153 Instrucţie (germană)
Divizia 10 Infanterie Moto (germană)
Divizia 1 Tehnică (slovacă)
Divizia 97 Infanterie Vânători (germană) – în curs de transferare

A. SUBGRUPUL DE ARMATE „DUMITRESCU"

La dispoziţie: Corpul LXXII Armată (german)
Divizia 1 Cavalerie (română)
Divizia 258 Infanterie (germană)
Divizia 13 tancuri (germană)

1. Armata a 3-a (română)

Corpul II Armată (român):	Divizia 9 Infanterie (română) Comandamentul „Dunărea" (român)
Corpul III Armată (român):	Divizia 2 Infanterie (română) Divizia 15 Infanterie (română) Brigada 110 Infanterie (română)
Corpul XXIX Armată (german):	Divizia 9 Infanterie (germană) Divizia 21 Infanterie (română) Divizia 4 Munte (română)

2. Armata a 6-a (germană)

Corpul XXX Armată (german):	Divizia 15 Infanterie (germană) Divizia 302 Infanterie (germană) Divizia 257 Infanterie (germană) Divizia 384 Infanterie (germană) Divizia 306 Infanterie (germană)
Corpul LII Armată (german):	Divizia 161 Infanterie (germană) Divizia 294 Infanterie (germană) Divizia 320 Infanterie (germană)
Corpul XLIV Armată (german):	Divizia 62 Infanterie (germană) Divizia 282 Infanterie (germană) Divizia 385 Infanterie (germană)

Corpul VII Armată (german):	Divizia 14 Infanterie (română) Divizia 106 Infanterie (germană) Divizia 370 Infanterie (germană)

B. SUBGRUPUL DE ARMATE „WÖHLER"

La dispoziție:	Divizia 20 Tancuri (germană) Divizia Blindată „România Mare" Divizia 8 Infanterie (română) Divizia 18 Munte (română)

1. Armata a 8-a (germană)

Gruparea „Mieth" (Comandamentul Corpului IV Armată german)

Corpul IV Armată german:	Divizia 11 Infanterie (română) Divizia 79 Infanterie (germană) Divizia 376 Infanterie (germană)
Corpul IV Armată (român):	Divizia 5 Cavalerie (română) Comandamentul 102 Munte (român) Divizia 7 Infanterie (română) Divizia 3 Infanterie (română)

2. Armata a 4-a (română)

Gruparea „Kirchner" (Comandamentul Corpului LVII Tancuri german)

Corpul VI Armată (român):	Divizia 5 Infanterie (română) Divizia 76 Infanterie (germană) Comandamentul 101 Munte (român) Divizia 46 Infanterie (germană) Divizia 1 Infanterie (română) Divizia 13 Infanterie (română)
Corpul V Armată (român):	Divizia 1 Gardă (română) Divizia 4 Infanterie (română)
Corpul I Armată (român):	Divizia 6 Infanterie (română) Divizia 20 Infanterie (română)
Corpul VII Armată (român):	Comandamentul 103 Munte (român) Comandamentul 104 Munte (român)
Corpul XVII Armată (german):	Divizia 3 Munte (germană) Divizia 8 Infanterie Vânătoare (germană) Unități de grăniceri (române)

Nu numai insuficienţa unităţilor de rezervă din spatele zonei de operaţii, ci şi dotarea cu material de luptă a trupelor germane au ridicat grave probleme Grupului de Armate „Ucraina de Sud". În primul rând, materialul de artilerie şi armamentul greu de infanterie se aflau, în mare parte, într-un avansat grad de uzură, iar, şi mai îngrijorător încă, pentru armamentul ce nu era de provenienţă germană se acoperea cu greu necesarul de muniţie. Deficientă era, de asemenea, dotarea cu autovehicule, maşini de luptă şi camioane pentru serviciile auxiliare, fapt ce afecta considerabil mobilitatea operaţiilor. Insuficiente erau şi mijloacele de transmisiuni, astfel că toate comandamentele, de la cel de grup de armate şi până la cel de corp de armată, se vedeau în imposibilitatea de a interveni prompt în desfăşurarea acţiunilor de luptă. Unităţile de infanterie erau dotate insuficient cu proiectile perforante. În următoarele zile toate aceste deficienţe aveau să favorizeze succesul rapid al ofensivei sovietice. Lipsa mijloacelor antitanc a permis, pe de o parte, străpungerea fără dificultate a frontului germano-român de către unităţile rapide ruseşti, iar, pe de altă parte, a împiedicat blocarea în timp util a breşelor provocate de inamic în sistemul de apărare. După ce, în ultimele săptămâni, Grupului de Armate „Ucraina de Sud" îi fusese redus numărul de tancuri şi de tunuri de asalt, care fuseseră transferate pentru susţinerea altor zone periclitate ale frontului de răsărit, acum, când era direct ameninţat, acesta îşi vedea mult reduse şansele de a apăra frontul din Moldova şi din nordul Basarabiei[177]. În schimb, rezultatul comparării

[177] La 19.08.1944 Grupul de Armate „Ucraina de Sud" avea de apărat un front de 654 km cu numai 121 de tancuri şi 283 de tunuri de asalt. *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol.11, p. 95 (19.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 97.

efectivelor celor doi beligeranți nu isca motive de îngrijorare. Celor peste 700 000 de soldați ai Grupului de Armate „Ucraina de Sud", aflați în zona de operații, dintre care aproximativ 380 000 purtau uniforma Wehrmachtului sau a trupelor SS, li se opuneau aproximativ 900 000 de oameni ai forțelor armate sovietice[178]. Pe lângă pozițiile de apărare de pe linia principală a frontului, bine construite și organizate, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a inclus în planul său operativ și aliniamentul Carpați–Dunăre. Până la mijlocul lunii august se reușise pregătirea acestei linii fortificate, astfel încât, în situația unei retrageri, exista șansa blocării ofensivei sovietice pe aliniamentul Focșani–Brăila[179].

O altă componentă a apărării germano-române era constituită din aviație și din artileria antiaeriană. Pentru susținerea apărării frontului în colaborare cu Grupul de Armate „Ucraina de Sud", fusese trimisă în România Flota a 4-a Aeriană,[180]

---

[178] Situația de efective a Grupului de Armate „Ucraina de Sud" la 01.08.1944. *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Secția a IV-a Intendență, anexe la *Jurnalul de operații*, 01.07-30.09.1944, vol. 6; BA-MA, RH 19 V/88, f. 157. Situația numerică a efectivelor germane prezente în România la 30.07.1944. Arh. M.Ap.N., fond „Marele Stat Major", Secția a 7-a, dosar 380, f. 56-59. De o evidență aproximativ exactă a trupelor germane de pe teritoriul României a dispus Marele Stat Major român în urma executării „Operației Cosma". Conform acestei situații de efective, la 31.07.1944 se aflau în zona de operații aproximativ 800 000 de oameni, dintre care 381 000 erau soldați germani. Krikunov, p. 8.

[179] Duțu, Alesandru, *Wehrmacht*, p. 158 și urm; *România în războiul antihitlerist*, p. 54-56; Otu, Petre, *The geostrategic position*, în *Romania World War II*, p. 175 și urm.; Friessner, p. 56.

[180] La mijlocul lunii august 1944, Flota a 4-a Aeriană se afla sub comanda generalului-locotenent Paul Deichmann, comandantul Corpului I Aero german. Generalul-locotenent Deichmann îl suplinea pe generalul-colonel Paul Dessloch, aflat în permisie.

căreia îi erau subordonate unitățile Corpului I Aero și Divizia 15 Antiaeriană. Corpul aerian avea sub comandă peste 7 escadrile de cercetare, 2 escadrile de luptă pe timp de noapte, o escadrilă de vânătoare-bombardament, 3 grupuri de vânătoare, un grup de bombardament și un grup de asalt, în total 318 aparate de zbor, dintre care, la 19 august, erau pregătite pentru misiuni de luptă doar 232. Pe lângă avioanele de luptă și de cercetare, Flota a 4-a Aeriană dispunea și de o escadrilă de transport. Divizia 15 Antiaeriană asigura apărarea împotriva bombardierelor inamice atât în zona de operații din Moldova și din Basarabia, cât și în principalele centre industriale românești, cum erau Brașovul, Clujul și Aradul, având misiunea de a proteja punctele vitale ale rețelelor de drumuri și căi ferate, instalațiile industriale, precum și porturile și aeroporturile.

Zona petroliferă de la Ploiești, vizată în mod deosebit de atacurile aeriene inamice, era apărată de Divizia 5 Antiaeriană, în parte dislocată în dispozitiv încă din vara anului 1941. Aceasta se afla în subordinea generalului-locotenent Gerstenberg, comandantul aviației germane în România. Scindarea comenzii apărării antiaeriene urma să aibă consecințe grave asupra retragerii armatei germane din România în cursul Operației sovietice Iași–Chișinău. Destinată exclusiv apărării zonei din jurul Ploieștiului împotriva atacurilor aeriene, Divizia 5 Antiaeriană și-a angajat bateriile din subordine doar într-o mică măsură în luptele terestre, întrucât dispunea preponderent de tunuri antiaeriene fixe, care puteau fi folosite la sol doar în cazul atacului direct. Insecuritatea era sporită și de faptul că aproape jumătate din tunurile antiaeriene erau deservite de soldați români, ceea ce în timpul ofensivei sovietice a devenit un dezavantaj considerabil. Pe lângă Divizia 5 Antiaeriană, în

subordinea generalului Gerstenberg s-au aflat și o brigadă de apărare antiaeriană, concentrată cu precădere în zona Ploiești, precum și unități de transmisiuni aero, dislocate în restul teritoriului românesc. O componentă esențială a apărării antiaeriene germane din zona petroliferă au constituit-o unitățile[181] Grupării Aviației de Vânătoare în România. Și aceste forțe se aflau în subordinea generalului Gerstenberg[182].

Pentru apărarea coastelor și a navigației în vestul Mării Negre, precum și pentru apărarea Dunării și a gurilor sale de vărsare, marina militară germană și-a trimis în zonă atât unități maritime, cât și fluviale. Comanda acestor forțe a fost încredințată viceamiralului Brinkmann, „Amiralul Mării Negre" (Admiral Schwarzes Meer). Misiunea operativă a comandamentului marinei germane era aceea de a intercepta un eventual desant maritim sovietic, mai ales în zona de coastă dintre vărsarea Niprului și a Dunării, pentru a proteja, astfel, Subgrupul de Armate „Dumitrescu" împotriva unui posibil atac dinspre sud, care i-ar fi tăiat legăturile cu spatele frontului. De o importanță deosebită era și menținerea navigației nestingherite pe Dunăre, care, în circumstanțele insuficientei infrastructuri de pe teritoriul României, reprezenta o importantă cale de aprovizionare a trupelor germano-române. „Amiralul Mării Neagre" avea la dispoziție pentru aceste misiuni un număr mic de unități pregătite, în principal, pentru acțiuni defensive[183]. Ca măsură preventivă împotriva pătrunderii uni-

[181] Gruparea de Aviație de Vânătoare în România dispunea de o escadrilă de vânătoare alcătuită din două grupări, un grup de vânătoare de noapte și o escadrilă de vânătoare de noapte germane.

[182] Kissel, *Rumänien*, p. 35-38, 213-215.

[183] „Amiralului Mării Negre" îi erau subordonate Flotila 1 Vedete Rapide, Flotila 30 Submarine, flotilele 1 și 6 Submarine Vânătoare, Flotila

tăţilor marinei sovietice a fost amplasat, încă din mai 1944, un baraj de mine pentru blocarea accesului prin Delta Dunării. La mijlocul lunii august, când pregătirile Armatei Roşii în vederea declanşării ofensivei împotriva frontului din Moldova şi din Basarabia au devenit evidente, comandamentul marinei militare germane din România a primit misiunea de a elabora planurile sale de intervenţie pentru cazul în care trupele terestre ale Grupului de Armate „Ucraina de Sud" ar fi fost puse în situaţia de a se retrage pe aliniamentul Dunăre–Carpaţi. Pentru această eventualitate, marina militară şi-a planificat acţiunile pe două coordonate: pe de o parte, unităţile sale aveau misiunea de a bloca zona de vărsare a Dunării prin amplasarea cordoanelor de mine, pe de altă parte, era prevăzută transportarea unităţilor terestre cu ajutorul ambarcaţiunilor aflate la dispoziţie. Şi serviciile marinei militare germane au observat pregătirile de acţiune ale trupelor sovietice de pe ţărmul Mării Negre. Începând de la 10 august, cercetarea radio a înregistrat o intensificare a activităţii marinei sovietice din zona vărsării Nistrului, precum şi o dinamizare a circulaţiei navelor către portul Odessa. Tot acum, navele sovietice de deminare şi-au început activitatea de îndepărtare a minelor din zona portului Constanţa[184].

La mijlocul lunii august, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" era ameninţat pe aliniamentul dintre Carpaţii bucovineni şi Dubăsari, pe Nistru, de Frontul 2 Ucrainean, comandat de generalul de armată Malinovski, iar către sud şi în continuare pe cursul Nistrului, de Frontul 3 Ucrainean, comandat

30 Escortă, flotilele 3 şi 30 Dragaj, flotilele 1, 3 şi 7 Desant (maritim), precum şi flotilele 1 şi 2 Pază litoral.

[184] Kissel, *Rumänien*, p. 38-40.

de generalul de armată Tolbuhin. Din structura Frontului 2 Ucrainean făceau parte șase armate de infanterie și o armată de tancuri, precum și trei corpuri de armată independente, toate aceste mari unități fiind susținute de unități de aviație. Astfel, în fața sectorului nordic al frontului Grupului de Armate „Ucraina de Sud" stăteau pregătite pentru atac 23 de corpuri de armată sovietice, având aproximativ 60 de divizii, ale căror acțiuni vizau Subgrupul de Armate „Wöhler" și flancul stâng al Armatei a 6-a germane. Având în vedere că Frontul 3 Ucrainean cu cele 35 de divizii[185] ale sale, dispuse pe malul estic al Nistrului, avea o capacitate de luptă mai redusă decât a grupului de armate sovietic din nordul frontului, era evident că atacul inamic urma să se concentreze în zona dintre Siret și Prut. Conducând operațiile pe direcția sud, de-a lungul cursurilor celor două râuri, comandamentul sovietic urmărea, pe de o parte, încercuirea Armatei a 6-a în sudul Basarabiei, iar pe de altă parte, atacarea centrului politic al României, Bucureștiul, precum și a zonei petrolifere de la Ploiești. Pe lângă diviziile și comandamentele din structura celor două grupuri de armată, inamicul dispunea de rezerve alcătuite din unități independente de tancuri, pionieri și artilerie, care, în funcție de evoluția confruntării, urmau a fi introduse în luptă pentru susținerea operațiilor. Armata Roșie angajase pe aliniamentul sudic al frontului de răsărit între 900 000 și un milion de oameni, care aveau a se confrunta cu rezistența a aproximativ 800 000 de soldați germani și români[186]. Dar nu această dife-

[185] Cele aproximativ 35 de divizii erau conduse de 14 corpuri de armată.

[186] Arh. M.Ap.N., fond Marele Stat Major, dosar 380, f. 96; Grif, p. 205 și urm., Hillgruber, *Hitler...*, p. 251, 343; Krikunov, p. 8; Kissel, *Rumänien*, p. 32, 65.

renţă numerică a ridicat probleme, ci lipsa tancurilor, tunurilor şi avioanelor necesare trupelor germane şi române, fapt ce urma să se resimtă grav în timpul desfăşurării operaţiilor.

Liniştea din flancul sudic al frontului de răsărit, ce dura de aproape trei luni de zile, a început a se pierde treptat de la 8 august, odată cu intensificarea acţiunilor de observare şi a atacurilor izolate din zilele de 17 şi 18 august din sectorul Subgrupului de Armate „Dumitrescu". La 19 august, sudul frontului de răsărit a intrat brusc în tumultul războiului. Observând febrila activitate a inamicului din ultimele săptămâni, precum şi concentrarea forţelor sale în faţa sectorului de apărare dintre Târgul Frumos şi Iaşi, comandamentul de la Slănic se aştepta ca cele două fronturi ucrainene să declanşeze ofensiva încă de la 19 august[187]. În ciuda acestei prognoze, cu excepţia unor tentative de atac înregistrate la sud de capul de pod de la Tiraspol, în sectorul Corpului XXIX Armată, o deosebită linişte a cuprins întregul front, prelungindu-se până la mijlocul zilei. Situaţia s-a schimbat în primele ore ale după-amiezii, când numeroase poziţii de pe frontul din Moldova şi din Basarabia au fost atacate cu forţe de tăria unei companii sau a unui batalion, testându-se astfel capacitatea de apărare a Grupului de Armate „Ucraina de Sud". În dispozitivul Armatei a 6-a germane, inamicul a atacat aliniamentul ocupat de

[187] Având în vedere evoluţia situaţiei din faţa sectorului său de luptă, Subgrupul de Armate „Wöhler" a anticipat atacul Frontului 2 Ucrainean pentru ziua de 19 august 1944. Armata a 8-a comunica la 18 august Comandamentului de la Slănic aceeaşi concluzie. Împărtăşind acest punct de vedere, Comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a informat Înaltul Comandament al Trupelor Terestre. *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 11, p. 87-89 (18.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 89-91.

Corpul VII Armată, între Cornești și Orhei, reușind să străpungă în mai multe locuri sistemul de apărare, dar, printr-un contraatac, corpul de armată a izbutit să redreseze situația. În același timp și aplicând aceeași tactică, inamicul a atacat și frontul apărat de Subgrupul de Armate „Wöhler". De data aceasta acțiunile sovietice s-au concentrat asupra mai multor poziții apărate de Armata a 4-a română și pe flancul drept al Armatei a 8-a germane. Atacurile, în cele mai multe cazuri de tăria unui batalion, au generat, în parte, situații dificile. Intențiile inamicului de a testa capacitatea de ripostă a trupelor germano-române și de a-și crea breșe în sistemul de apărare al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" au fost zădărnicite aproape în întregime atât pe malul estic al Prutului, la nord de Ungheni, cât și în arcul de front de la nord de Iași. Doar în partea vestică a sectorului apărat de Corpul IV român atacul sovietic s-a desfășurat cu succes, forțând Divizia 5 Infanterie română să se retragă. Gruparea „Kirchner" (Corpul LVII Tancuri), aflată la vest de Târgul Frumos, s-a dovedit a fi destul de puternică pentru a respinge atacul inamic. Consecințe grave a avut acțiunea de pe ambele maluri ale Siretului, la sud de Pașcani, în urma căreia Armata a 7-a Gardă sovietică a străpuns pozițiile de pe flancul drept al Corpului I Armată român. Până seara nu s-a reușit închiderea breșei, astfel că deja în aceste prime ore ale ofensivei generalul von Grolmann a angajat Gruparea „Kessel" (Divizia 20 Tancuri) pentru a redresa situația din sistemul de apărare germano-român. În sectorul Corpului V Armată român evenimentele au evoluat, de asemenea, spre cote de pericol, inamicul reușind să străpungă și aici sistemul de apărare. Dar, până seara, printr-un contraatac, corpul român de armată a forțat trupele sovietice să se retra-

gă. La 19 august singura zonă deosebit de liniștită era cea a flancului nordic al Armatei a 8-a germane. Rușii executaseră o acțiune de testare a forțelor doar pe râul Moldova, la vest de Fălticeni[188].

Încă din această etapă de tatonare a rezistenței frontului de către inamic a rezultat că punctele sensibile se situau în zonele apărate de trupele române. Deficiențele constatate atât în privința nivelului instrucției, cât și a dotării cu material de luptă au făcut loc temerii că inamicul va ataca în forță tocmai sectoarele apărate de unitățile aliate. Pe lângă acești doi factori, se făcea resimțită în zona de operații și o considerabilă oboseală provocată în România de eforturile de război. Comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" ținuse cont în planurile sale operative de faptul că „trupele românești nu ar putea rezista unei mari ofensive rusești ce și-ar angaja întregul potențial de luptă"[189].

Deși mișcările de unități sovietice sporiseră într-un mod alarmant, iar concentrarea de trupe în fața pozițiilor germano-române crescuse enorm, generalul-colonel Friessner nu a perceput totuși dimensiunile reale ale pericolului. Evenimentele petrecute cu două luni înainte în zonele apărate de grupurile de armate „Centru" și „Ucraina de Nord" ar fi trebuit considerate de către comandantul sectorului sudic drept avertismente, ceea ce l-ar fi obligat să ordone comandamentelor și unităților din subordine să ia măsuri sporite de siguranță.

[188] *Ibidem*, p. 92-98 (19.08.1944); f. 94-100; Armata a 4-a română, Stat Major, Secția a 3-a, *Jurnal de operații*, 01-31.08.1994; Arh. M.Ap.N, fond „Armata a 4-a", dosar 221, f. 109-120. Kissel, *Rumänien*, p. 45-48; Friesssner, p. 62-64.

[189] Kissel, *Rumänien*, p. 32.

Dacă toate forţele disponibile ar fi fost pregătite să întâmpine ofensiva inamică, atunci ar fi existat pentru grupul de armate o reală şansă de a rezista pe linia sa de apărare. În ciuda acestor premise hotărâtoare pentru succesul operaţiilor defensive, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a întârziat până la 19 august atât dislocarea puţinelor sale rezerve de tancuri în spatele celor mai ameninţate sectoare ale frontului, cât şi ordonarea stării de alarmă sporită pentru unităţile din subordine. De asemenea, a fost omisă punerea în stare de alarmă sporită a unităţilor prevăzute pentru ocuparea sistemului de apărare fortificat „Traian". Chiar dacă maniera inflexibilă a lui Hitler de a conduce războiul (manieră ce, „în locul mobilităţii operative pentru recâştigarea iniţiativei, impunea păstrarea cu cerbicie a poziţiilor ocupate")[190] i-a lăsat generalului-colonel Friessner puţină libertate de mişcare, ar fi fost totuşi necesar ca măcar instrucţiunile dictate de situaţia din ce în ce în ce mai tensionată să fie transmise în timp util comandanţilor din subordine. Deşi în cunoştinţă de cauză, comandamentul de la Slănic, ca, de altfel, şi Înaltul Comandament al Trupelor Terestre[191], aşteptând, încă de la 18 august, declanşarea ofensivei sovietice în orice clipă, a lăsat totuşi ca trupele din subordine să-şi desfăşoare aceeaşi activitate de rutină – program de instrucţie, serviciu pe unitate, program de pregătire fizică, toa-

[190] Gruchmann, p. 100.

[191] Secţia Armate Străine – Est din cadrul Înaltului Comandament al Trupelor Terestre evalua situaţia la 17.08.1944 în următorii termeni: „Chiar dacă trupele aflate deja în faţa flancului nordic al Grupului de armate [„Ucraina de Sud", *nota trad.*] şi cele ce se află în curs de afluire nu vor fi suficiente pentru un atac de mari proporţii, cu obiective de amploare, trebuie să se ia totuşi în calcul posibilitatea unor atacuri puternice în sectorul Iaşi-Târgul Frumos". Apud Kissel, *Rumänien*, p. 180.

te neschimbate –, fără a le avertiza explicit asupra pericolului iminent. Numai așa a fost posibil ca la 19 și 20 august, într-o atmosferă aproape pașnică, să se desfășoare în cadrul unor unități întreceri sportive[192], în timp ce altele duceau lupte grele de apărare. Semnalele ce anunțau marea ofensivă a fronturilor 2 și 3 ucrainene l-au determinat pe generalul-colonel Friessner ca la 18 august să dea ordinul „prin care preciza că rămâne valabilă misiunea de a se apăra linia principală a frontului prin toate mijloacele aflate la dispoziție"[193]. Acest ordin, prin care nu se precizau nici misiuni concrete pentru apărarea frontului și nu se dădeau nici instrucțiuni în vederea pregătirii stării de alarmă, nu putea să sensibilizeze pe niciunul dintre comandanții unităților din subordine, fie ei germani sau români, în privința gravității situației în care se aflau.

Având în vedere intensele pregătiri de atac ale armatei sovietice, atitudinea generalului-colonel Friessner și a comandamentului grupului de armate a rămas neînțeleasă și ulterior. Chiar dacă se ia în calcul faptul că eșalonul de comandă al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" s-a gândit să evite o posibilă descurajare a aliatului român prin aplicarea măsurilor de alarmă, ar rămâne totuși sub semnul întrebării modul de acțiune al comandamentului de la Slănic, care și-a lăsat unită-

[192] La 19 august au avut loc în cadrul Comandamentului Armatei a 6-a întreceri sportive la care au participat diviziile 257 și 338 Infanterie, activitate ce a fost continuată, în toată liniștea, și în zilele de 20 și 21 august, cu toate că în alte zone ale acestei armate, precum și în sectoarele armatelor 4 română și 8 germană aveau loc puternice lupte de apărare Kissel, *Rumänien*, p. 47.

[193] *Grupul de armate „Ucraina de Sud"*, ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 11, p. 90 (18.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, p. 92. Ordinul este publicat integral în: Kissel, *Rumänien*, p. 190.

ţile şi comandanţii din subordine într-o amăgitoare incertitudine în privinţa dimensiunilor reale ale pericolului. Din acest punct de vedere li se poate reproşa atât generalului-colonel Friessner, cât şi întregului eşalon de comandă al grupului de armate cel puţin neglijenţa în relaţiile cu structurile din subordine, de vreme ce nu au avertizat în privinţa unei situaţii deosebit de grave de care ei înşişi erau conştienţi.

În virtutea manierei lui Hitler de a conduce războiul, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a rămas într-un sector de apărare ce prezenta considerabile dificultăţi din punct de vedere operativ, fără a dispune de rezervele necesare, fiind constrâns să angajeze în prima linie a frontului un aliat ezitant, care ar fi putut înceta lupta în timpul ofensivei inamice. În ciuda acestor factori, având şi certitudinea superiorităţii adversarului atât în ceea ce priveşte efectivul uman, cât şi din punctul de vedere al dotării cu material de luptă, conducerea militară a celui de-al III-lea Reich a însărcinat totuşi Grupul de Armate „Ucraina de Sud" cu o misiune ce în aceste circumstanţe era greu de îndeplinit, mai mult încă, fără a-i oferi şi perspectiva unui ajutor eficient, a unei susţineri reale[194].

b. Primele zile ale confruntării

După ce, la sfârşitul celei de a doua decade a lunii august, sovieticii şi-au finalizat pregătirile pentru „Operaţia Iaşi–Chişinău", în dimineaţa zilei de 20 august Frontul 2 Ucrainean, comandat de generalul de armată Malinovski, a declanşat

[194] Study P-114c, partea a VII-a, vol. 1, p. 87; BA-MA, ZA 1/2077, f. 139.

ofensiva împotriva liniei de apărare germano-române, la nord-vest de Iași. Aproape în același timp a început lupta și la sud de Tiraspol, unde Armata 37 din subordinea Frontului 3 Ucrainean a atacat, la vest de Slobozia, flancul sudic al Armatei a 6-a germane. Simultan, Armata 46 a forțat sistemul de apărare al Armatei a 3-a române. Astfel a început în sectorul sudic al frontului de răsărit temuta ofensivă sovietică, al cărei impact s-a dovedit a fi mai puternic decât se anticipase. Centrul de greutate al atacului a fost orientat pe aliniamentul de numai 35 km, între Munteni[195] și Cârpiți[196], în această acțiune fiind angajate două armate sovietice cu șase corpuri de armată. Această desfășurare de forțe a lăsat să se întrevadă intențiile inamicului de a rupe sectorul de apărare de la Dealul Mare și de a pătrunde de-a lungul traseului de cale ferată Iași-Vaslui, prin valea Bârladului, înspre sud, precum și de a ocupa trecerile peste Prut, la sud-est de Iași. În cazul realizării acestui plan, Frontul 2 Ucrainean avea șansa de a intercepta spatele Armatei a 6-a germane, blocându-i retragerea spre vest, către zidul Carpaților.

După un intens foc de artilerie susținut și de aviația de vânătoare, ce a început în jurul orei 5:15, durând aproximativ două ore, Frontul 2 Ucrainean a atacat cu precădere pozițiile unităților române din sectorul de apărare al corpurilor VI și IV armată, de asemenea, române. Deosebit de afectat a fost Corpul VI Armată, vizat, surprinzător, în mod deosebit de artileria inamică tocmai în momentul în care soldații români erau aproape epuizați, având în vedere că la ora 4.30 fuseseră angajați într-un contraatac, după ce se aflaseră întreaga noapte

[195] Localitate aflată la aproximativ 15 km nord-est de Târgul Frumos.
[196] Localitate aflată la aproximativ 10 km nord de Iași.

sub puternicul foc al inamicului[197]. Din cauza puţinelor mijloace de transmisiuni şi a distrugerii reţelei de legături telefonice de către artileria sovietică, comandamentul Subgrupului de Armate „Wöhler" a reuşit să-şi facă o imagine de ansamblu asupra situaţiei din sectorul său de luptă abia în primele ore ale dimineţii. A constatat că Armata 52 sovietică pătrunsese deja în zona apărată de Corpul VI Armată român, avangarda acesteia aflându-se deja la marginea dinspre nord-vest a oraşului Iaşi. De asemenea, unităţi înaintate ocupaseră malul sudic al Bahluiului, de cealaltă parte a şoselei Târgul Frumos-Iaşi. Pe flancul stâng al Corpului VI, în zona localităţii Erbiceni, Armata 27 străpunsese, la rându-i, linia de apărare, forţând constant către sud. Divizia 5 Infanterie română, angajată în dimineaţa aceleiaşi zile într-un contraatac, iar acum în centrul sectorului de apărare al Corpului VI Armată, a dat încă de la început semne de oboseală. În fâşia de acţiune a Frontului 2 Ucrainean, cuprinsă între localităţile Munteni şi Cârpiţi, cele două divizii de infanterie germane şi-au menţinut aliniamentul. De altfel, sovieticii au atacat extrem de puţin pe acest segment de front. În urma focului de artilerie rusesc, din cauza întreruperii legăturilor cu unităţile române învecinate, acestea n-au avut în prima parte a zilei nicio informaţie privind evoluţia situaţiei din celelalte sectoare de luptă.

---

[197] Fond Armata a 4-a, *Jurnal de operaţii*, august 1944 (20.08.1944), f. 10; Arh. M.Ap.N, fond Armata a 4-a română, dosar 221, f. 131. Atât în *Jurnalul de operaţii* al Grupului de Armate „Ucraina de Sud", cât şi în prezentările lui Kissel, *Rumänien*, lui Friessner şi Hinze, *Verzweiflung*, s-a afirmat că Divizia 5 Infanterie română, angajată în centrul sectorului de luptă al Corpului VI Armată, s-ar fi retras încă în timpul focului sovietic de artilerie, cedându-şi poziţiile fără luptă. Consemnările din *Jurnalul de operaţii* al Armatei a 4-a române conferă acestei afirmaţii un caracter relativ.

În ciuda situației critice, comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" nu s-a abătut de la misiunea încredințată de către Înaltul Comandament al Trupelor Terestre, respectiv păstrarea liniei principale a frontului cu toate mijloacele aflate la dispoziție, drept care, încă din această etapă de început a operațiilor, a hotărât să angajeze în luptă și unitățile de rezervă. Spera ca prin această măsură să blocheze atacul inamicului înainte ca acesta să atingă valea Bahluiului și, de asemenea, să închidă brețele făcute de sovietici în sistemul de apărare germano-român. Unitățile de rezervă ale Grupării Mieth[198] au reușit să asigure flancul drept al Corpului IV Armată german în zona de joncțiune cu Corpul IV Armată român, pe direcția vest, dar breșa de la sud de Tătărești, din centrul sectorului Corpului VI Armată român, nu a mai putut fi închisă. Neținând cont de situația gravă dintre Erbiceni și Cârpiți, comandamentul grupului de armate a insistat asupra recuceririi aliniamentului de pe Bahlui. În acest scop, în după-amiaza zilei de 20 august 1944, comandamentul de la Slănic a ordonat angajarea în contraatac a Diviziei 3 Infanterie române, ce asigura o parte a aliniamentului fortificat „Traian", și a Diviziei 18 Munte, de asemenea, română, aflată în rezervă. Pe lângă această măsură, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a ordonat să se atace flancul inamic înspre est, cu unități de blindate, comandantul Armatei a 4-a române, generalul Gheorghe Avramescu, punând la dispoziție

[198] Gruparea Mieth era alcătuită din Corpul IV Armată român și Corpul IV Armată german și a fost angajată pe flancul drept al Subgrupului de Armate „Wohler", în arcul de front de la nord de Iași. Gruparea se afla sub comanda generalului de infanterie Friedrich Mieth, în același timp și comandant al Corpului IV Armată german.

în acest scop Divizia Blindată „România Mare". Subgrupul de Armate „Wöhler" spera ca, prin intervenţia dinspre vest a diviziei blindate, a Grupării „Kessel" şi a unei brigăzi de asalt, să reintre în posesia văii Bahluiului[199]. În acelaşi timp, comandamentul de la Slănic a încercat să stabilizeze şi situaţia de la nord de Iaşi, dislocând în sud-vestul oraşului Divizia 10 Infanterie Moto, pentru a împiedica ocuparea localităţii de către inamic.

În timp ce comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" făcea eforturi, în continuare, pentru recucerirea văii Bahluiului, la vest de Iaşi, mareşalul Antonescu, şeful Marelui Stat Major, generalul Ştefleа, precum şi generalul Wöhler şi generalul Avramescu au venit cu propunerea de a se retrage unităţile din zona breşei făcute de sovietici pe aliniamentul întărit „Traian", pentru ca de pe această poziţie de apărare să se intercepteze şi să se blocheze înaintarea Frontului 2 Ucrainean[200]. Abia când autorităţile de comandă germane şi, mai ales, române din Moldova au adus în discuţie retragerea frontului pe linia fortificată „Traian", comandamentul grupului de armate a informat Secţia Operaţii a Înaltului Comandament al Trupelor Terestre în legătură cu începerea ofensivei sovietice şi situaţia din zona de operaţii din România. În raportul obişnuit de situaţie, care a ajuns la Berlin abia în prima parte a zilei de 20 august, se preciza că situaţia militară din zona de

---

[199] A se vedea Ordinul nr. 304922 din 20.08.1944, ora 10.50, al Armatei a 4-a române. Armata a 4-a română, *Jurnal de operaţii*, august 1944, (20.08.1944), f. 5; Arh. M.Ap.N., fond „Armata a 4-a", dosar nr. 221, f. 126.

[200] Fond „Armata a 4-a română", *Jurnal de operaţii*, august 1944, (20.08.1944), f. 5 şi urm. şi f. 8; Arh. M.Ap.N., fond "Armata a 4-a", dosar nr. 221, f. 126 şi urm. şi f. 129.

operaţii germano-română nu este gravă şi că trupele disponibile sunt suficiente pentru oprirea atacului inamic[201].

Comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" aprecia situaţia militară din Moldova ca fiind, într-adevăr, serioasă, în schimb vedea acţiunile de luptă din sectorul Subgrupului de Armate „Dumitrescu" ca pe simple atacuri de fixare, neconsiderându-le importante din punct de vedere operativ. Împotriva sectorului de apărare de pe Nistru şi-a îndreptat ofensiva Frontul 3 Ucrainean, concentrându-şi acţiunile spre zona de joncţiune dintre Armata a 6-a germană şi Armata a 3-a română. Armata 46 sovietică a reuşit relativ uşor să străpungă poziţiile de pe flancul nordic al Corpului XXIX german, apărate de Divizia 4 Munte[202] şi de Divizia 21 Infanterie, ambele române. Întrucât aceste unităţi suferiseră mari pierderi în urma bombardamentului inamic, au reuşit cu greu să se opună atacului Armatei 46[203]. În special evenimentele de pe flancul drept al Corpului XXX Armată german au cauzat mari îngrijorări comandantului Armatei a 6-a, generalul Fretter-Pico. Poziţiile Diviziei 306 Infanterie germane au fost atacate în forţă de şase divizii sovietice de infanterie, susţinute

---

[201] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer la-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 5 şi urm. (20.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 7 şi urm. Kissel, *Rumänien*, p. 68-76, 82.

[202] Kissel, în *Rumänien*, afirmă că pe flancul drept al Corpului de Armată XXIX german era angajată Brigada 4 Munte română, în realitate era vorba de o divizie. A se vedea raportul de activitate al Diviziei 4 Munte pentru perioada 20-24.08.1944; Arh. M.Ap.N., fond „Armata a 3-a", dosar nr. 2903, f. 192-194.

[203] Raport de activitate al Diviziei 4 Munte pentru perioada 20-24.08.1944, f. 1; raport de activitate al Diviziei 21 Infanterie pentru perioada 19-24.08.1944, f. 1 şi urm.; Arh. M.Ap.N., fond „Armata a 3-a", dosar nr. 2903, f. 185 şi urm., f. 189, f. 192.

de considerabile unităţi de blindate. În sectorul Diviziei 15 Infanterie germane, la sud de Tighina, a atacat Armata 57 sovietică. Superioritatea inamicului, care angajase în luptă peste 50 de tancuri, a înfrânt rezistenţa celor două divizii, astfel că în cursul zilei au fost obligate să se retragă spre sud-vest, până la şoseaua Tighina–Olăneşti. Împotriva forţelor ruseşti, care străpunseseră deja flancul stâng al sectorului său operativ, comandamentul Armatei a 6-a a angajat în contraatac Divizia 13 Tancuri. Succesul acestei intervenţii a fost însă doar parţial. În aceste circumstanţe comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a transferat Corpul XXIX german din subordinea Armatei a 3-a române în subordinea Armatei a 6-a germane, sperând să asigure, astfel, o comandă unitară în sectorul de front de la vest de capul de pod Tighina–Tiraspol. Generalul Petre Dumitrescu a acceptat această măsură doar în urma insistenţei hotărâte a comandamentului de la Slănic[204]. În ciuda tuturor încercărilor Diviziei 13 Tancuri şi ale celorlalte unităţi specializate în apărarea antitanc, până la sfârşitul zilei nu s-a reuşit respingerea Armatei 37 şi a Corpului 4 Mecanizat Gardă, poziţiile iniţiale rămânând, în continuare, sub ocupaţia inamicului. Totuşi a fost cel puţin încetinită înaintarea sovieticilor, iar până spre seară s-a izbutit asigurarea unei sensibile linii de apărare de la Răscăieţi, pe Nistru, de-a lungul şoselei Căuşani–Olăneşti şi de acolo, de-a lungul şoselei Căuşani–Tighina, până la Hagimuş[205]. Comandantul Armatei a 6-a germane spera să oprească atacul rusesc doar cu forţele pe

[204] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 6 (20.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 8.

[205] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 1, 3, 10 şi urm. (20.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 3, 5, 12 şi urm.

care le avea în subordine și, chiar dacă situația evoluase într-o notă mai gravă decât se anticipase, era departe de gândul că Armata a 6-a se îndrepta spre un dezastru.

În sectorul Subgrupului de Armate „Wöhler", în zona apărată de Gruparea „Mieth", sovieticii și-au făcut drum, în primele ore ale după-amiezii, intrând în Iași dinspre nord-vest. Unități ale Corpului 21 Infanterie Gardă au forțat până la punctele de trecere peste Bahlui, izolându-l pe șeful german al operațiilor în nordul orașului[206]. Încă de la începutul zilei situația din nord-vestul istoricei așezări moldovene a evoluat dramatic. La ordinul comandamentului de la Slănic, care a refuzat cu vehemență orice mișcare de retragere, Divizia 76 Infanterie s-a văzut obligată să rămână pe poziții, deși avangarda inamică înainta înspre sud pe ambele părți ale fâșiei pe care era dislocată în apărare marea unitate germană. Încercarea Diviziei 18 Munte române de a restabili legătura cu Divizia 76 Infanterie[207], în speranța de a bloca pătrunderea rușilor cel puțin prin brеșa dintre Iași și Lețcani, a eșuat încă înainte de a se atinge malul sudic al Bahluiului[208]. După ce, în cursul după-amiezii comandamentul Subgrupului de Armate „Wöhler" a reușit să-și facă o imagine de ansamblu în privința

[206] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 7 și urm. (20.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 9 și urm.

[207] Divizia 18 Munte română a primit ordinul de intervenție (nr. 304901) de la Comandamentul Armatei a 4-a la ora 8; fond „Armata a 4-a", *Jurnal de operații*, august 1944, f. 2; Arh. M.Ap.N., fond „Armata a 4-a", dosar 221, f. 123.

[208] Fond „Armata a 4-a", Raport de situație nr. 305007 din 21.08.1944, ora 10; fond „Armata a 4-a", *Jurnal de operații*, august, 21.08.1944, f. 11; Arh. M.Ap.N., fond „Armata a 4-a", dosar 221, f. 149.

dimensiunilor atacului sovietic, constatând că nu mai există nicio posibilitate de recucerire a poziţiilor pierdute, a ordonat retragerea Diviziei 76 Infanterie spre malul sudic al Bahluiului. La ora 18.30 marea unitate a ajuns în noul dispozitiv, ocupându-şi poziţiile de apărare în zona localităţii Leţcani. În timp ce trupele Subgrupului de Armate „Wöhler" aflate în perimetrul breşei făcute de inamic au fost constrânse să se retragă, situaţia din Iaşi a impus contraatacul Diviziei 10 Infanterie Moto, pentru eliberarea şefului operaţiilor, izolat în nordul oraşului. Comandamentul de la Bârlad spera să închidă prin acest contraatac şi breşa ce lăsa inamicului culoar de înaintare spre Divizia 76 Infanterie[209].

Dacă în seara zilei de 20 august generalul-colonel Friessner şi comandamentul său evaluau situaţia de la nord de Iaşi ca fiind tensionată, dar nu extrem de critică, mareşalul Antonescu a perceput evoluţia evenimentelor din sectorul Armatei a 4-a române şi din cel al Subgrupului de Armate „Wöhler" ca îngrijorător de ameninţătoare, drept pentru care în aceeaşi zi a plecat împreună cu şeful Marelui Stat Major la Cartierul General român de la Bacău. La scurt timp după sosirea sa, a avut loc o întrunire pentru analizarea situaţiei operative, la care au participat şi comandantul Armatei a 4-a române, generalul Avramescu, precum şi generalul Wöhler[210]. Se pare că genera-

[209] Schmidt, *Divizia 10 Infanterie Moto*, p. 232-234; Löser, *Divizia 76 Infanterie*, p. 372-382.

[210] Pe lângă cei amintiţi au mai fost prezenţi la această discuţie: şeful Statului-Major al Armatei a 4-a, colonelul Dragomir, comandantul Aviaţiei, general Jienescu, ofiţerul cu cercetarea, colonelul Tomescu, precum şi şeful Secţiei Intendenţă, colonelul Munteanu, din cadrul Armatei a 4-a. Armata a 4-a, *Jurnal de operaţii*, august 1944, 21.08.1944, f. 8; Arh. M.Ap.N., fond „Armata a 4-a", dosar nr. 221, f. 129.

lul-colonel Friessner și comandamentul său nu au primit nicio notă oficială în legătură cu prezența lui Antonescu în zona de operații germano-română. Erau totuși informați în această privință, având în vedere că în cursul menționatei întruniri generalul Wöhler a vorbit îndelung la telefon cu generalul-colonel Friessner[211]. În convorbirea cu comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud", generalul Wöhler a afirmat că „impresia pe care o fac trupele române este catastrofală"[212] și că nu există nicio perspectivă de recucerire a orașului Iași și de recâștigare a pozițiilor de pe linia inițială de apărare. Propunea, în consecință, mutarea liniei frontului din zona breșei făcute de inamic – mai ales din zona Iași – pe malul sudic al Bahluiului și stabilizarea flancului în partea estică a orașului cu ajutorul diviziilor 79 Infanterie germană și 11 Infanterie română, pentru a se evita, astfel, pierderea legăturii cu Armata a 6-a germană[213]. Generalul-colonel Friessner a fost de acord întru totul cu propunerea lui Wöhler, precizând „că această linie trebuie cu orice preț menținută"[214]. În continuare, comandantul Armatei a 8-a germane și-a făcut cunoscută intenția de a disloca Divizia 258 Infanterie în locul Diviziei 10 Infanterie

[211] Hillgruber afirmă la p. 253 a cărții sale *Hitler...*, că în zilele de 20 și 21.08.1944 mareșalul Antonescu s-a aflat în zona de operații din Moldova. Această informație a lui Hillgruber se bazează pe o afirmație a lui Friessner făcută în anul 1953 (p. 397). Dar nici în *Jurnalul de operații al Grupului de Armate „Ucraina de Sud"* și nici în volumul lui Friessner, *Verratene Schlachten,* nu se menționează că Antonescu s-ar fi aflat în zilele de 20-21 august pe frontul din Moldova. *Nota edit.*: și totuși Antonescu a fost.

[212] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 8 (20.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 10.

[213] *Ibidem.*

[214] *Ibidem.*

Moto, pentru ca aceasta din urmă să se poată deplasa într-un timp scurt înspre vest, urmând a-și ocupa pozițiile pe un nou aliniament de apărare. Prin aceste măsuri tactice generalul Wöhler spera să oprească atacul sovietic înainte ca acesta să atingă pozițiile întărite ale sistemului de apărare „Traian". Chiar dacă forțele germano-române se străduiau să se retragă cât mai puțin posibil din fața fronturilor 2 și 3 ucrainene, superioritatea aeriană a sovieticilor le-a zădărnicit efortul[215].

În contradicție cu evaluarea situației și măsurile prezentate telefonic comandantului Grupului de Armate „Ucraina de Sud", în convorbirea de peste patru ore cu mareșalul Antonescu, generalul Wöhler și-a exprimat un alt punct de vedere, conform căruia presiunii sovietice urma să i se opună o rezistență vehementă, răspunzându-i-se peste tot prin contraatacuri hotărâte. Deși Antonescu și generalul Șteflea s-au declarat în principiu de acord cu această abordare a situației, ceilalți comandanți români au susținut ideea retragerii trupelor din nordul Moldovei[216].

În ciuda așteptărilor comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud", introducerea în luptă a tuturor unităților de rezervă disponibile nu a detensionat situația din sectorul Târgul Frumos–Iași. Deja în cursul serii acțiunea blindatelor românești a eșuat, spatele diviziei fiind interceptat de către inamic în timpul înaintării în valea Bahluiului. Nici Gruparea „Mieth" nu a reușit să închidă breșa de la nord-vest de Iași și să restabilească legătura cu Divizia 76 Infanterie. Retragerea acestei mari unități a fost respinsă însă categoric de către co-

[215] *Ibidem.*

[216] Fond „Armata a 4-a", *Jurnal de operații*, august 1944, (20.08.1944), f. 8; Arh. M.Ap.N., fond „Armata a 4-a", dosar 221, f. 129.

mandamentul de la Slănic, întrucât exista teama că în această situaţie i s-ar fi creat Frontului 2 Ucrainean şansa de a înainta fără rezistenţă până la sistemul fortificat „Traian". Numai în Iaşi s-a înregistrat un relativ succes, după ce s-a reuşit eliberarea şefului operaţiilor, care fusese încercuit în nordul oraşului[217].

În ziua următoare comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" intenţiona să asigure menţinerea liniei frontului de pe râul Bahlui şi întărirea flancului stâng al Corpului VI Armată german, pentru a nu se pierde legătura cu Armata a 6-a germană aflată la est de Prut. În prima zi a marii ofensive sovietice se constatase că unităţile aliate române nu puteau rezista enormei presiuni inamice. Atât frontul din nordul Moldovei, cât şi cel de pe Nistru, de la Tiraspol, fuseseră destabilizate. Cu toate acestea generalul-colonel Friessner nu a renunţat la ideea blocării ofensivei ruseşti cu propriile sale forţe. Comandamentul de la Slănic considera, de asemenea, că, în cazul în care atacul inamic, contrar aşteptărilor, ar fi forţat constant frontul de pe Nistru, atunci, prin lupte de temporizare, trupele germano-române şi-ar fi putut câştiga timpul necesar retragerii pe malul vestic al Prutului. Comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" accepta ideea cedării zonei nord-estice a României şi a retragerii pe aliniamentul Dunăre–Carpaţi numai în condiţii de forţă majoră (*worst case*). Evaluările optimiste ale generalului-colonel Friessner, rapoartele comandamentului de la Slănic în care era eludată gravita-

[217] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 9 şi urm. (20.08.1944); BA-MA, RH 19 V/36, f. 10 şi urm. Mehner, *Tagesberichte*, vol. 10, f. 458; Study P-114 c, partea a VII-a, vol. 1, p. 91-94; BA-MA, ZA 1/2077, f. 143-146; Kissel, *Rumänien*, p. 68-83.

tea situației au determinat Înaltul Comandament al Trupelor Terestre de la Berlin să nu considere necesară o intervenție în sectorul sudic al frontului de răsărit. Mai mult încă, după dramatica schimbare a situației operative din ziua de 20 august, care a impus angajarea în luptă a tuturor rezervelor disponibile pentru stabilizarea frontului din Moldova și de pe Nistru, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" nu a făcut niciun demers împotriva transferării Diviziei 97 Infanterie Vânători, care începuse cu două zile înainte.

În fața năvalnicului atac al celor două grupuri de armate sovietice, soldat cu incontestabile succese din prima lui fază, comandamentul de la Slănic nu a reacționat altfel decât prin introducerea în luptă a tuturor rezervelor disponibile. În această situație gravă Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a aplicat inflexibil litera misiunii trasate și nu a îngăduit retragerea liniei de apărare decât în cazurile în care toate posibilitățile de rezistență erau epuizate. „Dar această situație nu era de ținut sub control prin simple măsuri tactice."[218]

În timpul nopții, generalul von Grolmann, generalul Reinhardt și colonelul Estor[219] au analizat situația operativă din zona breșei făcute de inamic pe frontul din Moldova. Șeful Statului Major al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" și-a exprimat intenția de a continua și ziua următoare atacul împotriva forțelor sovietice din valea Bahluiului, până la nimicirea acestora. Această propunere a generalului von Grolmann contravenea opiniei eșalonului de comandă al subgrupului de armate, care avea îndoieli în privința posibilității de a se men-

[218] Study P-114 c, partea a VII-a, vol. 1, p. 93; BA-MA, ZA 1/2077, f. 145.

[219] Ofițer I în Statul Major al Armatei a 8-a.

ţine, în continuare, linia frontului pe Bahlui. Grolmann era însă de părere că forţele diviziei române de tancuri şi cele ale Grupării „Kessel" erau suficiente pentru lichidarea breşei făcute de inamic şi pentru stabilizarea liniei frontului. Abstracţie făcând de intenţiile operative ale Grupului de Armate „Ucraina de Sud", ambii şefi de stat major au analizat posibilităţile de stabilizare a frontului din zona localităţii Târgul Frumos, în discuţie fiind luate trei variante. Comandamentul grupului de armate avea de ales între menţinerea desfăşurării actuale sau scurtarea frontului, în acest din urmă caz existând posibilitatea de a se realiza joncţiunea cu sistemul întărit „Traian" printr-o buclă ce ar fi trecut fie prin vestul, fie prin estul oraşului. În cazul scurtării frontului ar fi rămas trupe care puteau fi angajate în susţinerea contraofensivei la nord de aliniamentul „Traian", precum şi în asigurarea punctelor de trecere peste Prut. Deja în primele ore ale dimineţii s-a constatat că intenţia Grupului de Armate „Ucraina de Sud" de a se menţine poziţiile de pe râul Bahlui era irealizabilă. De remarcat faptul că, în această situaţie critică, la Slănic nu se decisese încă în privinţa măsurilor operative ce urmau a fi luate în zona oraşului Târgul Frumos. Până în dimineaţa zilei de 21 august se înrăutăţise îngrijorător şi situaţia din zona oraşului Iaşi, unde puternicele blindate ruseşti zădărniciseră contraatacul Diviziei 10 Infanterie Moto. În acelaşi timp comandamentul grupului de armate a fost informat că Divizia Blindată „România Mare" fusese aproape în întregime nimicită, pierzându-şi în cursul confruntării cu inamicul aproape toate maşinile blindate[220].

---

[220] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer la-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 18 şi urm. (21.08.1944); BA-MA, RH 19 V/36, f. 20 şi urm.

Când în după-amiaza zilei de 21 august mareșalul Antonescu a sosit la Slănic pentru a discuta cu generalul-colonel Friessner, întâlnire ce avea să dureze două ore, se făceau simțite deja primele semne care trimiteau cu gândul la dezastrul militar înregistrat de puterile Axei cu numai câteva săptămâni înainte în nordul și în centrul frontului de răsărit. Cu toate acestea, în cursul convorbirii cu mareșalul, comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a prezentat situația din zona de operații germano-română ca fiind normală, după părerea lui neexistând motive pentru o abordare dramatică a evenimentelor. Și situația de pe flancul drept al Subgrupului de Armate „Wöhler" a considerat-o ca fiind liniștită și, de asemenea, normală. Intenționa ca, în sectorul de luptă al Grupării Kirchner, să recucerească, în cursul serii următoare, arcul de front de la nord de Târgul Frumos, pentru „a câștiga astfel timpul necesar bunei organizări a pozițiilor pe aliniamentul «Traian»[...]"[221]. Spera ca prin aceste măsuri să-i rămână trupe în zona orașului Târgul Frumos, pe care ar fi urmat să le disloce în sectorul foarte amenințat de pe linia intermediară de apărare de la Voinești. Mai mult încă, Friessner intenționa să retragă unități germane de pe linia Nistrului, pentru a întări pozițiile de pe aliniamentul „Traian". În ciuda insuccesului din ziua anterioară, considera că, prin regruparea forțelor, linia de apărare de la Coasta Iașilor putea fi întărită în așa măsură, încât să se obțină cel puțin o temporizare a atacului sovietic. A menționat, de asemenea, că operațiile planificate pot avea succes numai dacă toate trupele opun rezistență reală atacurilor inamice. În această idee, a apelat la mareșalul An-

[221] Kissel, *Rumänien*, p. 240.

tonescu, cerându-i să pretindă unităţilor române să lupte cu mai multă hotărâre. Doar astfel se putea evita interceptarea trupelor germano-române dinspre estul Prutului. Rezumând evoluţia ofensivei inamice, Friessner a concluzionat că „rusul nu a intenţionat o mare desfăşurare de forţe. Altfel şi-ar fi angajat imediat diviziile de rezervă. El ţine mult la prestigiul de a cuceri oraşul Iaşi. În aceste circumstanţe, trebuie să se aibă în vedere că abia acum va urma să-şi regrupeze forţele, dacă vrea să forţeze în continuare."[222]

În cadrul întâlnirii cu mareşalul Antonescu, generalul-colonel Friessner a adus în discuţie şi evoluţia situaţiei din Basarabia. A apreciat buna reacţie a generalului Dumitrescu împotriva ofensivei inamice din sectoarele corpurilor de armată XXIX şi XXX germane, la sud-vest de Tiraspol. Prin transferarea Corpului XXIX german din subordinea Armatei a 3-a române în subordinea Armatei a 6-a, precum şi prin angajarea Diviziei 13 Tancuri, marea unitate de rezervă a subgrupului de armate, în contraofensivă, generalul Dumitrescu a creat comandamentului de la Tarutino posibilitatea de a-şi organiza mai bine apărarea de pe Nistru şi de a reacţiona eficient împotriva ofensivei Frontului 3 Ucrainean. Friessner şi-a exprimat convingerea „că trebuie să se angajeze în luptă toate rezervele posibile pentru a se bloca atacul inamic din ziua următoare şi îl atenţiona pe generalul-colonel Dumitrescu asupra pericolului ce consta în intenţia inamicului de a forţa, în continuare, spre sud [...]"[223] Pentru lichidarea acestui pericol, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a ordonat Armatei a 3-a române să întărească flancul sudic în zona breşei făcute de sovietici şi să

[222] *Ibidem.*
[223] *Ibidem.*

disloce în acest sector puternice forțe pentru susținerea liniei de apărare. Pe lângă aceste importante măsuri operative, generalul-colonel Friessner a dispus comandamentului subgrupului de armate de la Bolgrad să blocheze în așa fel brеșa făcută de inamic în sectorul Căușani–Fеștilița–Ciobucciu, încât să se poată realiza o nouă linie de apărare la est de șoseaua Căușani–Olănești. Convins fiind că centrul de greutate al atacului sovietic se va plasa pe frontul din Moldova, Friessner considera că este foarte important „să se stabilizeze frontul din sectorul Subgrupului de Armate «Dumitrescu», astfel încât să se poată întări Subgrupul de Armate «Wöhler»”[224]. În continuare, a adus în discuție și eventuala retragere a trupelor germano-române de pe Nistru pe Prut, în cazul în care superioritatea sovieticilor ar fi făcut imposibilă menținerea pozițiilor, menționând că se întocmiseră planurile corespunzătoare unei astfel de situații[225]. Pe parcursul întâlnirii cu Antonescu, comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” a adus în discuție și posibilitatea retragerii armatelor sale pe aliniamentul Dunăre–Carpați în situația în care presiunea inamicului ar fi crescut periculos. A precizat însă că la o astfel de acțiune nu se va recurge în niciun caz înainte de vreme. În eventualitatea unei astfel de evoluții a evenimentelor urma să se asigure, înainte de toate, o

---

[224] *Ibidem*, p. 242.

[225] Pentru acest caz existau doar proiectele Grupului de Armate „Ucraina de Sud”. Planul pentru retragerea de pe pozițiile din Moldova și din Basarabia „Operația Ursul” consta, la 19.08.1944, doar dintr-o schiță operativă. În afară de o hartă întocmită la nivelul Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, nu mai exista nicio altă lucrare sau proiect. A se vedea: *Grupul de armate „Ucraina de Sud”*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, vol. 11, p. 95 (19.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 97; Kissel, *Rumänien*, p. 45; Friessner, p. 65.

coordonare severă a fiecărei mișcări, astfel încât retragerea să se desfășoare conform planului, fără niciun fel de fricțiuni.

La rândul său, mareșalul Antonescu a accentuat punctul de vedere al părții române, potrivit căruia Basarabia și, din motive politice, mai ales Moldova și orașul Iași nu era îngăduit să fie pierdute. Dacă frontul germano-român s-ar fi prăbușit, nu numai România, ci întreaga Peninsulă Balcanică urma să ajungă sub ocupație sovietică. Pentru realizarea unei colaborări efective între structurile de comandă germane și cele române și pentru asigurarea conducerii unitare, fără fricțiuni a operațiilor, mareșalul Antonescu a propus ca generalul Șteflea, șeful Marelui Stat Major român, să rămână în zona de operații, în scopul coordonării acestor misiuni, mai ales la nivelul comandamentului Armatei a 4-a române. Față de prezentarea făcută de Friessner a avut o atitudine critică, exprimându-și îndoiala că „trupele care au fost învinse pe aliniamentul Nistrului ar putea rezista pe o următoare linie de apărare într-un teren deschis, fără niciun obstacol natural în fața lor"[226]. În acest sens, mareșalul a susținut ideea retragerii treptate a frontului direct pe linia fortificată dintre Dunăre și Carpați[227].

Prezentarea făcută de către generalul-colonel Friessner în convorbirea cu mareșalul Antonescu era însă departe de realitatea gravei situații din zona de operații din România. În legătură cu intențiile operative ale sovieticilor, comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" susținea același punct de vedere, afirmat încă înainte de declanșarea „Operației Iași–Chișinău" atât de către propriul său stat major, cât și de către

[226] Kissel, *Rumänien*, p. 243.

[227] Kissel, *Rumänien*, p. 240-243; Study P-114 c, partea a VII-a, vol. 2 anexe, anexa 75; BA-MA, ZA 1/2078, f. 147-151.

Înaltul Comandament al Trupelor Terestre. În consecinţă, a menţionat de mai multe ori posibilitatea unui atac inamic pe flancuri, cu intenţia de încercuire a Armatei a 6-a germane în regiunea Chişinăului. Consideraţiile lui Friessner asupra situaţiei militare din Moldova şi din Basarabia denotau că la Slănic se subestima într-un mod riscant ameninţarea sovietică. Această constatare este susţinută şi de faptul că, în primele două zile de luptă, Înaltul Comandament al Trupelor Terestre a fost contactat într-o măsură nesemnificativă. Termenii în care generalul-colonel Friessner a analizat situaţia de pe front lăsau să se întrevadă intenţia acestuia de a redresa dezechilibrul creat doar cu ajutorul puţinelor sale rezerve şi prin regruparea forţelor existente. A subliniat faptul că, în eventualitatea unei retrageri, factorul timp avea să joace un rol determinant, timp ce încă de pe acum părea a fi insuficient pentru o astfel de amplă mişcare. Intenţiile comandantului Grupului de Armate „Ucraina de Sud" erau depăşite de situaţia reală încă din prima parte a zilei de 21 august. Comandamentul Armatei a 4-a române a evaluat situaţia militară din nordul Moldovei mult mai obiectiv decât aliatul german. Cu o seară înainte eşalonul de comandă al Armatei a 4-a constatase că Moldova nu mai putea fi apărată, impunându-se, ca atare, retragerea frontului[228].

Dar în cadrul acestei întâlniri, Friessner şi Antonescu nu au discutat numai despre situaţia militară din Basarabia şi din Moldova şi despre planurile operative ale Grupului de Armate „Ucraina de Sud", ci şi despre situaţia politică. Generalul

[228] Fond „Armata a 4-a", *Jurnal de operaţii*, august 1944, (21.08.1944), f. 8; (22.08.1944), f. 6-8, Arh. M.Ap.N., fond „Armata a 4-a", dosar 221, f. 129, 144-147.

Friessner l-a invitat pe mareşal la o discuţie confidenţială, în timpul căreia a făcut referiri la situaţia politică instabilă din România, situaţie ce constituia o cauză de neliniște pentru partea germană. A observat în acest context că în ultimele săptămâni mai mulţi comandanţi români ai unor unităţi de pe front fuseseră înlocuiţi de către Marele Stat Major român fără ca el să fie informat și fără a i se cere acordul. După părerea sa, acest fapt era și cauza „eșecului unităţilor române"[229]. În aceste circumstanţe, mareşalul Antonescu i-a prezentat generalului-colonel Friessner un rezumat al relaţiilor politice germano-române. I-a reamintit faptul că România era un aliat de încredere, cu toate că al III-lea Reich contribuise în mare măsură la amputarea sa teritorială. I-a reproşat în special ministrului german de externe faptul că a smuls României Transilvania, „vatra formării poporului român"[230], dând-o Ungariei, care nu avea niciun drept asupra acestui teritoriu[231]. A accentuat ideea că, în ciuda politicii germane eronate, România a rămas în timpul întregului război de partea aliatului său[232]. Declaraţia mareşalului Antonescu reprezenta punctul de vedere politic pe care conducerea de stat a României îl susţinea de la mijlocul anului 1943[233].

[229] Friessner, p. 75.

[230] *Ibidem*, p. 77.

[231] *Ibidem.*

[232] *Ibidem*, p. 74-81.

[233] Deși această prezentare făcută de Antonescu la 21.08.1944, la Slănic, este consemnată numai de către Friessner, întrucât din cauza răsturnării politice mareșalul nu a mai avut ocazia să-și facă note pe marginea întrevederii, ea poate fi considerată autentică, pentru că asemenea afirmaţii pot fi regăsite în mai multe memorii întocmite pe tema politicii externe de către personalităţi din conducerea de stat a României. A se vedea: Arhiva

În timpul convorbirii de la Slănic trupele sovietice își continuau ofensiva, forțând mai ales în zona localității Coasta Iașilor. Acolo generalul Malinovski își concentrase unitățile de tancuri, cu intenția de a-și croi drum prin sistemul întărit „Traian" și de a pătrunde în Câmpia Dunării, în cursul acestei operații blindatele urmând să asigure flancurile culoarului de înaintare. Cu aceasta, planul comandamentului de la Slănic de a nimici Armata 53 și Armata 6 Tancuri în zona de la sud de Bahlui a devenit iluzoriu. În dimineața zilei de 21 august s-a constatat că, din cauza marilor pierderi, fuseseră scoase din luptă cinci divizii române[234] și că eșuaseră ambele contraatacuri ale rezervelor blindate. Nu a mai putut fi realizat nici planul de întărire a liniei de apărare la sud-vest de Iași, prin dislocarea unor unități germane din sectorul mai liniștit al Armatei a 6-a și a unităților ce ar fi rămas în urma scurtării frontului din zona localității Târgul Frumos. În aceste circumstanțe, cu puținele forțe aflate încă în luptă, era aproape imposibil să se închidă brеșa făcută de sovietici la sud de valea Bahluiului, lângă Iași. Speranța generalului-colonel Friessner de a opri ofensiva rusească pe aliniamentul întărit „Traian" s-a spulberat la mijlocul zilei, când sectorul apărat de forțele rămase din Corpul VI Armată român a fost străpuns de aproximativ 30 de tancuri sovietice, însoțite de trupe de infanterie. Cele dintâi unități inamice care au pătruns în pozițiile liniei fortificate „Traian" au fost cele ale Corpului 35 Infanterie Gardă. Acest succes al sovieticilor a anulat importanța unui

---

M.A.E., fond: „Germania", dosar 92/1943, f. 249-255, dosar 93/1943, f. 181-200, dosar 94/1944, f. 426-430, dosar 103/1943-1944, f. 158-163.

[234] Este vorba de diviziile 3, 5 și 7 Infanterie, Divizia 5 Cavalerie și Divizia 18 Munte.

sistem de apărare care jucase un rol considerabil în planurile operative ale comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud". Acum se manifestau consecinţele modului în care comandamentul de la Slănic condusese operaţiile. Doar cu o zi înainte întârziase într-atât retragerea Diviziei 76 Infanterie, încât o pusese în primejdia de a fi încercuită şi nimicită. Retragerea precipitată a provocat dezordine, greu de ţinut sub control, de la nivelul regimentelor până la cel al companiilor, iar divizia şi-a pierdut aproape întregul potenţial de luptă[235]. Inamicul a exploatat avantajul superiorităţii sale asupra Corpului VI Armată român, lărgind breşa de lângă Coasta Iaşilor, astfel încât să poată trece prin acest culoar cât mai multe trupe ce urmau să grăbească înaintarea spre sud. Situaţia a devenit şi mai tensionată câteva ore mai târziu, când, printr-un al doilea atac, şi Armata a 6-a Tancuri sovietică a străpuns linia fortificată „Traian", în zona localităţii Voineşti. Nici aici germanii şi românii nu au putut împiedica lărgirea breşei. Subgrupul de Armate „Wöhler" îşi angajase în luptă toate rezervele cu o zi înainte, întăririle prevăzute nu sosiseră încă, astfel că, practic, nu a existat nicio posibilitate de a opri înaintarea inamică. Abia în cursul zilei au ajuns la Ciurbeşti, la sud-vest de Iaşi, resturile Diviziei 76 Infanterie, care au fost subordonate Diviziei 10 Infanterie Moto[236]. Ambele divizii au încercat să asigure o linie de apărare de-a lungul şoselei Iaşi–Vaslui, având în faţă aproximativ 100-150 de tancuri ale Armatei 52 sovietice. La mijlocul zilei de 21 august s-a constatat că generalul Malinovski mutase centrul de greutate al atacului pe flancul estic al breşei făcute de trupele sale în sectorul apărării germa-

[235] Löser, p. 383.
[236] *Ibidem*, p. 384.

no-române. Acum amenințarea sovietică nu se îndrepta doar spre sud, ci se contura și pericolul de a fi ocupat malul vestic al Prutului, între Ungheni și Huși. În cursul zilei, resturile corpurilor VI și IV armată române, aflate încă în luptă, au fost constrânse să se retragă în mod repetat înspre Prut[237].

În timp ce în partea estică a breșei făcute de inamic au avut loc lupte puternice întreaga zi, pe frontul de la Târgul Frumos a fost, relativ, liniște. După ce contraatacul Diviziei Blindate „România Mare" a eșuat în fața rezistenței sovietice, acțiunile de luptă au fost reluate în a doua parte a zilei de 21 august, când Corpul 104 Infanterie rusesc a încercat să întoarcă flancul de vest, de-a lungul șoselei Iași–Târgul Frumos. Atacul a fost blocat de Gruparea „Kessel", astfel că eforturile Armatei a 7-a Gardă de a pătrunde în sectorul de apărare al corpurilor V și I armată române au fost zădărnicite în această zi[238].

Succesul ofensivei Frontului 2 Ucrainean, ale cărui trupe înaintau victorioase prin breșa mereu lărgită din zona capului de pod de pe malul vestic al Bahluiului, a determinat refugierea populației românești din regiune. Confruntarea armată provocase imense pagube nu numai în Iași, ci și în zona intens cultivată a văii Bahluiului. Cerealele și vitele care scăpaseră de focul războiului erau acum rechiziționate de trupele sovietice. Pentru a proteja populația, în jurul orei 15, prefecturile au primit ordinul de a evacua întreaga regiune de la nord de ali-

[237] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 13 și urm. (21.08.1944); BA-MA, RH 19 V/36, f. 15 și urm.; Kissel, *Rumänien*, p. 86-89; Rehm, *Jassy*, p. 47-51.

[238] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 14 și urm. (21.08.1944); BA-MA, RH 19 V/36, f. 17 și urm.; Hinze, *Divizia 20 Tancuri*, p. 307 și urm.

niamentul Piatra Neamţ–Roman–Băcești–Vaslui–Iași[239]. Deși această măsură schimba considerabil situaţia din teritoriu, nici Marele Stat Major de la București, nici mareșalul Antonescu și nici generalul Șteflea nu au informat comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" sau pe „Generalul german de pe lângă Înaltul Comandament al Armatei Române". Pe baza rapoartelor primite de la Armata a 4-a, conducerea politică de la București evaluase extrem de realist situaţia și, în consecinţă, luase decizia de a se evacua populaţia civilă din spatele frontului, dar hotărârea a venit prea târziu. Având în vedere optimismul partenerului german în aprecierea situaţiei din sudul frontului de răsărit[240], guvernul român nu și-a închipuit că frontul din Moldova se va transforma într-un dezastru într-un timp atât de scurt.

Aproximativ în același interval de timp în care a fost dat ordinul de evacuare, mareșalul Antonescu, întorcându-se de la întrevederea de la Slănic, s-a oprit la Bacău, la comandamentul Armatei a 4-a, unde, într-o discuţie la care au participat generalii Wöhler, Șteflea și Avramescu, precum și colonelul Dragomir, s-a analizat situaţia operativă, constatându-se „că

---

[239] Fond Armata a 4-a română, *Jurnal de operaţii*, august 1944 (21.08.1944), f. 4; Arh. M.Ap.N., fond Armata a 4-a, dosar 221, f. 147. Evacuarea a avut loc la ordinul Secţiei I a Marelui Stat Major român, pe baza instrucţiunilor speciale întocmite de Secţia a IV-a a aceluiași eșalon. Coordonarea și realizarea evacuării, care a primit denumirea de „Operaţia 1111", au fost încredinţate Detașamentului „General Moșoiu". Ordinul a vizat atât structurile militare, cât și autorităţile civile. A se vedea fond „Marele Stat Major", Secţia I, dosar 4352, f. 2.

[240] A se vedea convorbirile mareșalului Antonescu de la 5 și 6 august 1944 cu Hitler și convorbirea de la 21.08.1944 care a avut loc la comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud".

inamicul a înregistrat succese importante, devenind o amenințare serioasă pentru trupele aflate în nordul Moldovei"[241], fapt ce punea problema retragerii frontului. Generalul Wöhler s-a declarat împotriva aplicării acestei măsuri înainte de sosirea în regiunea Bârladului a unei așteptate unități de tancuri[242]. Prin angajarea acestor forțe blindate, comandantul Armatei a 8-a germane spera să stabilizeze din nou frontul de la sud-vest de Iași. În ciuda planului german de a întări apărarea cu o unitate de blindate, atât generalul Avramescu, cât și șeful Marelui Stat Major român au rămas la părerea că era mult mai indicată retragerea trupelor spre sud[243].

Se pare că Armata a 8-a nu a informat comandamentul de la Slănic despre această convorbire de la Bacău, care a durat aproape patru ore și în cursul căreia s-au conturat clar pozițiile divergente ale comandanților germani și români în privința soluțiilor operative. Ar fi fost important ca eșalonul de comandă al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" să cunoască punctul de vedere și intențiile comandantului Armatei a 4-a și ale șefului Marelui Stat Major român, cu atât mai mult cu cât acestea se deosebeau total de cele ale generalilor germani. Friessner avea nevoie de toate informațiile pentru a putea evalua capacitatea de angajare a unităților armatei aliate. Tocmai această lipsă de informații îl determina ca într-o scrisoare că-

[241] Arh. M.Ap.N., fond Armata a 4-a, *Jurnal de operații*, august 1944 (21.08.1944), f. 8, dosar 221, f. 146.

[242] Această mare unitate de tancuri urma a fi formată din Brigada 905 Infanterie Asalt, din unități ale Diviziei 20 Tancuri, dintr-un batalion de asalt al Școlii militare de pe lângă Armata a 8-a și din 30 de tancuri ale Diviziei 2 Tancuri române, aflată în formare la Tecuci. Kissel, *Rumänien*, p. 97.

[243] *Ibidem*, p. 146 și urm.

tre Hitler să facă referire la atitudinea indiferentă a trupelor române din subordinea sa și la faptul că structuri de comandă române luau decizii care nu erau comunicate și aliatului german. Intenţiile operative ale generalilor Avramescu și Șteflea erau determinate de starea fizică și de spirit a armatei române, care, din cauza uzurii și epuizării, cu greu își găsea resursele pentru a opune rezistenţă, în continuare, inamicului. Aliatul român își pierduse și încrederea în capacitatea de luptă a germanilor, motiv pentru care o parte a comandanţilor români vizau măsuri operative care, din punctul lor de vedere, erau corespunzătoare și necesare situaţiei de pe front.

Spre deosebire de derularea evenimentelor în regiunea de la sud-vest de Iași, unde acţiunile de luptă nu și-au pierdut din intensitate nici în ziua următoare, în capul de pod de la Tiraspol, cel puţin în prima parte a zilei de 21 august, nu s-au înregistrat confruntări semnificative. Aici păreau a se confirma previziunile Grupului de Armate „Ucraina de Sud", care anticipase în zona frontului de pe Nistru doar atacuri locale, limitate, fără implicaţii majore. Frontul 3 Ucrainean își redusese acţiunile operative încă din cursul nopţii, intensitatea acestora începând din nou să crească abia spre mijlocul zilei de 21 august. Sprijinită atât de aviaţie, cât și de blindate, Armata 46 sovietică a atacat masiv slaba linie de apărare germană de la vest de șoseaua Căușani–Olănești. Divizia 13 Tancuri germană, întărită cu resturile Diviziei 306 Infanterie, nu a reușit să oprească înaintarea inamică, o mare parte din forţele ei fiind pierdută în luptele de apărare ce avuseseră loc cu o zi înainte. Cu cele 20 de tancuri rămase în stare de funcţionare, menţinerea liniei de apărare a fost imposibilă[244]. Chiar dacă unităţile germane au distrus aproape 100 de tancuri rusești, pătrunderea

[244] Kissel, *Rumänien*, p. 91.

inamicului în zona localității Feștiliţa nu a putut fi împiedicată, în consecinţă, Corpul XXX Armată german și-a pierdut legătura de pe flancul drept cu Corpul XXIX Armată german. Situaţia a fost generată nu numai de insuficienţa forţelor germane, ci și de scăzuta voinţă de a lupta a unităţilor române din vecinătatea sectorului de la Feștiliţa. Superioritatea inamicului sovietic a determinat Subgrupul de Armate „Dumitrescu" să-și angajeze în luptă unitatea de rezervă, respectiv Divizia 13 Tancuri, încă din prima zi a atacului. În situaţia critică ivită în după-amiaza zilei de 21 august, Armata a 6-a germană nu a mai avut la dispoziţie, ca rezervă, decât Divizia 153 Instrucţie, a cărei capacitate de luptă era, oricum, necorespunzătoare anvergurii acestei confruntări. Armata a 6-a germană a angajat în luptă unităţi ale acestei divizii de instrucţie, încercând să evite un dezastru la vest de Feștiliţa. În ciuda tuturor eforturilor, nu s-a reușit închiderea brеșei. Întrucât Grupul de Armate „Ucraina de Sud" își introdusese în luptă toate forţele de rezervă aflate în sectorul de pe Nistru, acum nu mai exista nicio posibilitate de a apăra sudul Basarabiei de ocupaţia rusească. La 21 august, unităţile Armatei 46 sovietice n-au întâmpinat aproape nicio rezistenţă în înaintarea lor spre sud-vest, către Tarutino. Seara, trupele rusești atinseseră deja linia Nicolăieni-Volintiri-Mânza, aflată la numai 20 km depărtare de Tarutino, locul dislocării cartierului Armatei a 6-a. În timp ce la sud-vest de capul de pod Tiraspol s-au desfășurat lupte intense, situaţia de pe flancul stâng al acestei armate a rămas în continuare extrem de liniștită[245].

[245] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 13, 17 și urm. (21.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 15, 19 și urm. Divizia 21 Infanterie (română), *Raport de activi-*

În ciuda angajării rezervelor sale, de altfel, insuficiente, eșalonul de comandă al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" își pierduse deja în a doua zi a ofensivei rusești posibilitățile oricărei inițiative operative, ajungând în situația de a fi sever dominat de inamic. Având în vedere că unitățile germano-române suferiseră pierderi considerabile, perspectiva menținerii frontului din Moldova și de pe Nistru devenise puțin credibilă și cu atât mai puțin realizabilă. Abia în această situație de criză comandamentul de la Slănic a ajuns la concluzia că eforturile trebuie concentrate pentru retragerea în etape a frontului. În acest sens se impunea ca, pe de o parte, unitățile din Moldova să-și reia pozițiile de pe aliniamentul „Traian", iar, pe de altă parte, Subgrupul de Armate „Dumitrescu" să-și asigure o nouă linie de apărare pe malul vestic al Prutului. Și comandantul, și șeful său de stat major erau conștienți că aceste măsuri nu însemnau mai mult decât o soluție provizorie. De aceea intenționau ca, pentru asigurarea unor efecte de mai lungă durată, să retragă linia de apărare pe aliniamentul dintre Dunăre și Carpați[246].

Deși încă din prima zi ofensiva sovietică s-a dovedit a fi mult mai puternică decât se așteptase comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud", informarea exactă a Înaltului Comandament al Trupelor Terestre privind gravitatea situației de pe frontul germano-român s-a realizat abia în momentul în care retragerea pe Prut și pe linia fortificată „Traian" devenise inevitabilă. Generalul-maior von Grolmann i-a raportat seara

---

tate, 19-24.08.1944; Arh. M.Ap.N., fond Armata a 3-a, dosar 2903, f. 186 și urm.; Mehner, *Tagesberichte*, vol. 10, p. 461, Kissel, *Rumänien*, p. 90-93; Hake, *Divizia 13 Tancuri*, p. 192-194; Mazulenko, p. 60-62.

[246]Kissel, *Rumänien*, p. 93.

șefului Secției Operații din cadrul Înaltului Comandament al Trupelor Terestre, respectiv, generalului-locotenent Wenck, despre situația gravă din sectorul Iași–Târgul Frumos și de pe Nistru, în zona capului de pod de la Tiraspol. La rugămintea șefului de stat major al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" de a se permite retragerea liniei de apărare, generalul Wenck a venit cu propunerea ca toate forțele să fie dislocate direct pe aliniamentul Dunăre–Carpați. Von Grolmann a optat totuși pentru deja discutata soluție-paliativ, având în vedere problemele pe care le implicau retragerea din zonă și evacuarea acesteia. La sfârșitul convorbirii, șeful Secției Operații și-a exprimat încrederea în acordul lui Hitler cu acest plan de redresare a situației propus de Grupul de Armate „Ucraina de Sud"[247]. Câteva ore mai târziu, aceeași problemă era dezbătută de către generalul-colonel Friessner și de către generalul-colonel Guderian. În cadrul acestei convorbiri telefonice Friessner a afirmat că, pentru situația gravă din sectorul grupului său de armate, responsabilitatea o poartă în primul rând trupele române, care nu au reacționat așa cum se așteptase. Ca și șeful său de stat major, comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a subliniat necesitatea ca Subgrupul de Armate „Dumitrescu" să se retragă pe Prut, iar bucla frontului de la confluența dintre Răut și Nistru, la nord-est de Chișinău, aflată în sectorul Armatei a 6-a, să fie neîntârziat evacuată. Friessner l-a asigurat pe șeful Statului Major al Trupelor Terestre că mareșalul Antonescu își exprimase deja acordul cu o retragere a trupelor pe Prut. Tot acum a cerut Înaltului Comandament al Trupelor Terestre permisiunea de a disloca Subgrupul de

[247] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 22 (21.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 24.

Armate „Wöhler" pe aliniamentul întărit „Traian". Ca și generalul-locotenent Wenck, și șeful Statului Major al Trupelor Terestre și-a exprimat încrederea în acordul lui Hitler cu intenţiile operative ale comandamentului de la Slănic, cu atât mai mult, cu cât exista deja acceptul mareșalului Antonescu. În aceeași noapte, fără lungi discuţii, Hitler a aprobat propunerile Grupului de Armate „Ucraina de Sud". Însă, odată cu acordarea acestei permisiuni Înaltul Comandament al Trupelor Terestre a subliniat și necesitatea ca atât linia de apărare de pe Prut, cât și aliniamentul „Traian" să fie menţinute. Insuficient informat despre situaţia din Moldova, înaltul eșalon de comandă lua decizii și făcea recomandări imperative fără a ști că trupele Armatei a 6-a Tancuri și ale Armatei 52 sovietice reușiseră să străpungă sistemul de apărare de la Voinești, în regiunea Dealul Mare, înaintând acum spre sud, prin valea Bârladului[248].

După ce Hitler, în noaptea de 21 spre 22 august, a aprobat dislocarea frontului Grupului de Armate „Ucraina de Sud" de pe Nistru pe Prut, Subgrupul de Armate „Dumitrescu" a primit în dimineaţa următoare ordinul de retragere, în care se menţiona că pentru subgrupul de armate este esenţial „să-și conducă unităţile pe acest aliniament, evitând prin toate mijloacele diminuarea capacităţii de apărare către est și păstrând capacitatea de luptă a acestora. De blocat o eventuală urmărire

[248] *Grupul de Armate „Ucraina de sud"*, Ofiţer I-a Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol.I, p. 22 și urm. (21.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f.24 și urm.; Study P-114c, partea a VII-a, vol.1, p. 94 și urm.; BA-MA,ZA1(2077, f. 146 și urm.; Friessner, p. 81-83; Kissel, *Rumänien*, p. 93 și urm.

rapidă a inamicului și, printr-o coordonare severă, de asigurat desfășurarea conform planului a deplasării unităților. Operația începe în această seară."[249] Pe lângă retragerea din Basarabia, prin acest ordin se dispunea, de asemenea, ca Subgrupul de Armate „Wöhler" să ocupe poziții pe aliniamentul „Traian", imediat după încheierea operației de la est de Prut. Pentru apărarea împotriva unei eventuale încercări a inamicului de a pătrunde prin zona localității Roman, comandamentul de la Slănic punea mare preț pe capacitatea de intervenție a unităților de rezervă mobile de pe flancul estic al Armatei a 4-a române.[250]

Potrivit concepției comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud", Divizia 376 Infanterie urma să se retragă în zona localității Ungheni, asigurând în același timp legătura dintre Subgrupul de Armate „Wöhler" și Armata a 6-a. Unitățile corpurilor VII, XLIX și LII armată se pregătiseră în timpul zilei de 21 august în așa fel, încât în cursul nopții au pornit către punctele intermediare de grupare aflate de o parte și de alta a Chișinăului. Pentru diviziile din zona buclei Răut-Nistru ordinul comandamentului de la Slănic a fost surprinzător, pentru că până acum ofensiva inamică le vizase în mică măsură, iar din cauza căderii liniilor telefonice aveau puține informații despre situația critică din zona de operații germano-română. În ciuda tuturor măsurilor luate, intențiile Grupului de Armate „Ucraina de Sud" aveau șanse de realizare

---

[249] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 28 și urm., (22.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 30 și urm.

[250] *Ibidem*, p. 29; BA-MA, RH 19V/36, f. 31; Kissel, *Rumänien*, p. 95.

numai dacă, pe de o parte, Subgrupul de Armate „Wöhler" reușea să oprească ofensiva Frontului 2 Ucrainean pe aliniamentul „Traian", iar, pe de altă parte, dacă Subgrupul de Armate „Dumitrescu" izbutea să blocheze înaintarea inamicului prin brește de la Fețiliţa–Volintiri înainte ca acesta să ajungă în valea Cogâlnicului.

Întrucât Armata Roșie înregistrase succese remarcabile încă din primele două zile ale „Operaţiei Iași–Chișinău", mareșalul Timoșenko a decis ca la 22 august avangărzile de atac ale fronturilor 2 și 3 ucrainene să realizeze joncţiunea în zona localităţii Huși, pentru a încercui și a înfrânge unităţile germano-române aflate în arcul de front Răut–Nistru[251]. Acest plan operativ al inamicului reprezenta o amenințare enormă pentru linia de apărare din Basarabia și din Moldova. Realizarea lui implica pericolul prăbușirii frontului germano-român și astfel nimic nu ar mai fi stat în calea înaintării Armatei Roșii în estul Peninsulei Balcanice.

Încrezător, până în seara zilei de 21 august, în capacitatea de luptă a unităţilor din subordine, încrezător și în forţa unităţilor de rezervă, deși atât de reduse ca număr, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" nu a întreprins niciun fel de pregătiri pentru eventualitatea că planul său operativ ar fi eșuat. Dar situaţia critică de lângă Iași nu putea fi ţinută sub control doar prin măsuri tactice, precum dislocarea Diviziei 282 Infanterie de pe cursul inferior al Răutului în susţinerea contraofensivei Diviziei 10 Infanterie Motorizate. În timp ce apărarea germano-română din zona de la sud-vest de Iași și, mai ales, de la vest de capul de pod de la Tiraspol

[251] Mazulenko, p. 63; *Geschichte Zweiter Weltkrieg*, vol. 9, p. 131 și urm.

a fost în scurt timp înfrântă prin atacurile puternice, rapide ale sovieticilor, unităţile a trei corpuri de armată germane se aflau într-o inactivitate de nimeni tulburată, pe segmentul de front de la nord de Chişinău. Când generalul Friessner şi-a dat seama de dimensiunile pericolului ce viza, în special, Armata a 6-a germană, era deja prea târziu pentru a se lua măsuri eficiente împotriva dezastrului. Încă din primele două zile ale ofensivei, în Moldova şi pe Nistru, atât trupele lui Malinovski, cât şi cele ale lui Tolbuhin cuceriseră poziţii ce urmau să asigure succesul planului operativ rusesc. Grupul de Armate „Ucraina de Sud" încerca acum să găsească resurse pentru a îndepărta pericolul ce ameninţa Armata a 6-a. Luni de zile se străduise comandamentul de la Slănic să consolideze frontul prin construirea unui sistem de apărare pe adâncime, având convingerea că aceste măsuri urmau să asigure succesul în faţa ofensivei sovietice. În timpul eforturilor depuse pentru completarea efectivului material şi încadrarea cu personal a unităţilor, eşalonul de comandă al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a omis să elaboreze planurile corespunzătoare unei situaţii de forţă majoră, precum cea a retragerii liniei frontului pe Prut sau pe aliniamentul Dunăre–Carpaţi[252]. Consecinţele dramatice ale acestei grave omisiuni urmau să se manifeste în a treia zi a ofensivei inamice.

Prin breşa de aproape 40 km de pe Nistru, la sud de Tighina, flancată de Armata a 6-a germană şi Armata a 3-a română,

[252] Comandamentul de la Slănic şi-a început în august lucrările de retragere a Grupului de Armate „Ucraina de Sud" pe poziţiile aliniamentului Dunăre–Carpaţi (Ipoteza „Ursul"), a cărui construcţie fusese, în principiu, finalizată de către armata română. În ajunul ofensivei sovietice, acest plan se afla în stadiul unei hărţi schiţate la nivelul comandamentului de la Slănic (Kissel, *Rumänien*, p. 45).

au pătruns în Basarabia trei armate ale generalului Tolbuhin. În timp ce Armata 46 și-a schimbat direcția de înaintare, de la vest de Feștiliţa îndreptându-se către sud-vest, pe direcția Tarutino-Bolgrad, unde se aflau comandamentul Armatei a 6-a și comandamentul Subgrupului de Armate „Dumitrescu", armatele 57 și 37 sovietice au încercat să ocupe trecerile de peste Prut, de la Mingir și Leușeni. În felul acesta se bloca retragerea trupelor germano-române din buclele de front de pe Răut și de pe Nistru înspre malul vestic al Prutului și le era zădărnicită și posibilitatea de a face joncțiunea cu Subgrupul de Armate „Wöhler". Dacă în primele două zile ale ofensivei Frontul 2 Ucrainean își concentrase eforturile pentru a cuceri orașul Iași și pentru a străpunge linia fortificată „Traian", la 22 august generalul Malinovski și-a schimbat tactica, ordonând acum atacuri intense pe fâșii largi de front. Armata a 4-a Gardă a primit misiunea de a ocupa podurile de la Ungheni și de la Coștuleni. Armata 52, care trecuse de Coasta Iașilor, și-a schimbat direcţia de atac în zona localităţii Scânteia, pentru a-și uni forțele, la Solești, cu cele ale Corpului 18 Tancuri, care înaintase prin valea Vasluiului în al doilea val al invaziei sovietice. Se urmărea ca prin aceste atacuri să se taie drumul spre sud al unităților germano-române în zona orașului Huși și, de asemenea, să se facă joncțiunea cu elementele înaintate ale Frontului 3 Ucrainean. Armata 27, care în prima fază a operațiilor luptase pe flancul sudic, și-a continuat înaintarea spre sud, către șoseaua Roman-Bârlad, cu intenția de a tăia această importantă legătură pe direcția nord-sud. Abia la 22 august a intrat în luptă și Armata a 7-a Gardă, străpungând linia de apărare a Corpului 5 Armată român, de ambele părți ale orașului Târgul Frumos, linie ocupată cu preponderență de resturi ale unităților Grupă-

rii „Kessel", pentru ca apoi să-şi urmeze înaintarea către importantul nod de comunicaţii de la Roman[253].

La 22 august, comandantul Armatei a 6-a, generalul Fretter-Pico, a pregătit retragerea unităţilor sale de la nord de Chişinău şi a încercat, în acelaşi timp, să limiteze şi să închidă breşa făcută de inamic pe flancul drept al dispozitivului ocupat de trupele sale. Tot acum comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" îşi susţinea cu tărie planul de a deplasa centrul de greutate al apărării de pe aliniamentul „Traian" în zona de la Coasta Iaşilor, considerând că prin această măsură se puteau evita pătrunderea sovieticilor în sudul Moldovei, precum şi pierderea punctelor de trecere peste Prut, de la nord-est de Huşi. În ciuda grelelor pierderi materiale din primele două zile ale confruntării, Friessner mai avea încă la dispoziţie 45 de tancuri şi 78 de tunuri de asalt[254], ce urmau să asigure mobilitatea acţiunilor defensive în sectorul dintre Târgul Frumos şi Coştuleni–Zberoaia, pe malul vestic al Prutului. Dar aceste speranţe s-au risipit în timpul nopţii, când avangarda Armatei 27 a pătruns cu aproximativ 30 de tancuri până în valea Bârladului, în zona localităţii Negreşti. Cu unitatea de blindate adusă de la Tecuci s-ar fi putut opri

---

[253] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 25 şi urm. (22.08.1944), p. 30 şi urm.; BA-MA, RH 19V/36, f. 27 şi urm.; Arh. M.Ap.N., fond „Armata a 4-a" română, *Jurnal de operaţii*, august 1944, (22.08.1944), f. 14-18; dosar 221, f. 170-174. Mazulenko, p. 63-66, Krikunov, p. 10 şi urm.

[254] Aceste cifre includ şi cele 30 de tancuri şi 21 de tunuri de asalt, prevăzute iniţial pentru organizarea Diviziei 2 Tancuri române, toate urmând a fi aduse la 22 august de la Tecuci, de la Subgrupul de armate „Wöhler", la Vaslui. *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 31 (22.08.1944); BH-MA, RH 19V/36, f. 33.

înaintarea inamicului și s-ar fi putut închide breșa făcută în sistemul de apărare de pe aliniamentul „Traian". Dar, în același timp, avangarda Armatei 7 Gardă și cea a Armatei 52 au străpuns pozițiile germano-române de la Coasta Iașilor, cea dintâi pornind de lângă Topoliţa, la vest de Târgul Frumos, cealaltă – de la sud de Iași, din zona dintre Voinești și Schitu Duca. În fața unei astfel de presiuni, Subgrupul de Armate „Wöhler" nu a mai avut capacitatea de a menține sub control situaţia din sectorul de apărare „Traian". Astfel, planurile tactice ale comandamentului de la Slănic s-au năruit în prima jumătate a zilei de 22 august.

În aceste circumstanţe, generalul von Grolmann a ordonat comandamentului Subgrupului de Armate „Wöhler" să-și angajeze în așa fel trupele, încât să blocheze înaintarea inamicului spre sud-est și să evite pierderea punctelor de trecere peste Prut. De asemenea, a ordonat să se mențină cât mai multe poziții de pe aliniamentul „Traian", pentru a se păstra șansa ca prin contraatacuri să se închidă breșele făcute de trupele sovietice.

În timp ce comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" și Subgrupul de Armate „Wöhler" se străduiau ca în această situaţie dificilă să nu piardă punctele de trecere peste Prut, aliatul român a luat o decizie cu urmări deosebit de grave, decizie dictată exclusiv de situaţia armatei române. După ce unităţi ale Frontului 2 Ucrainean depășiseră obstacolele naturale din zona de la Coasta Iașilor, apropiindu-se, în dimineaţa zilei de 22 august, de valea Bârladului, mareșalul Antonescu a hotărât să-și retragă Armata a 4-a din nordul Moldovei pe aliniamentul Adjud–Oancea/Cahul–Bolgrad[255],

[255] Conform *Jurnalului de operaţii* al Armatei a 4-a, decizia a fost luată la ora 9,00. Arh. M.ApN., fond „Armata a 4-a", *Jurnal de operaţii*, august 1944 (22.08.1944), f. 2, dosar nr. 221, f. 158.

înainte ca vârfurile înaintării sovietice să se îndrepte spre București. O jumătate de oră mai târziu după luarea acestei hotărâri, colonelul Dragomir a întocmit ordinul de operații și l-a transmis unităților din subordine[256]. Mareșalul Antonescu a luat această măsură ținând seama exclusiv de situația armatei sale. După declanșarea ofensivei sovietice, în rândul trupelor române s-au resimțit nu numai oboseala provocată de superioritatea inamicului și de incapacitatea unităților germane de a-i face față, ci și o aproape totală lipsă de motivație în participarea la aceste operații. Luând hotărârea de a-și retrage Armata a 4-a pe acest aliniament defensiv, mareșalul Antonescu nu a mai ținut seama de implicațiile războiului de alianță. Acesta a fost un semnal că Antonescu voia să-și retragă armata din războiul dus alături de cel de-al III-lea Reich și încă un pas în acea devenire a lucrurilor al cărei început a fost dezastrul de la Stalingrad[257].

Decizia română, care schimba considerabil planul de operații, mai ales în Moldova, nu a fost comunicată aliatului german nici de către generalul Avramescu sau de către șeful său de stat major și nici de către mareșalul Antonescu, care în după-amiaza aceleiași zile fusese prezent la comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud". În cursul întrevederii cu generalul-colonel Friessner și cu celelalte persoane din eșalonul de comandă, întrevedere ce a durat mai multe ore, se pare că mareșalul Antonescu nu a adus în discuție hotărârea pe care o luase, de unul singur, fără a-și consulta aliatul. Dim-

[256] Arh. M.Ap.N., fond Armata a 4-a, *Jurnal de operații*, 1944 (22.08.1944), f. 2-4; dosar 221, f. 158-160.

[257] Detalii privind evoluția colaborării germano-române după Stalingrad a se vedea în: Förster Jürgen, *Stalingrad.*

potrivă, generalul Friessner, după cum a relatat după război, a convenit cu Antonescu „să asigure o linie comună de apărare pe aliniamentul Galaţi-Focşani, sector defensiv pregătit deja de multă vreme de către partea română [...]. Mareşalul mi-a spus că vor fi puse la dispoziţie toate rezervele existente la Bucureşti pentru a se susţine neîntârziat frontul."[258]

În ciuda eforturilor depuse în cursul zilei de către Subgrupul de Armate „Wöhler", pătrunderea Armatei 27 sovietice în zona oraşului Vaslui nu a putut fi împiedicată. Împotriva acestei coloane de atac urma să fie angajată noua unitate de blindate, ale cărei prime formaţiuni sosiseră la Bârlad în timpul serii. Pe când unităţi sovietice ajunseseră în centrul Moldovei, la sud şi sud-est de Iaşi se aflau încă în luptă trupe ale Corpului IV Armată german, care, pe de o parte, făceau eforturi să menţină punctele de trecere peste Prut pentru unităţile Corpului VII Armată german, iar, pe de altă parte, încercau să salveze legăturile cu flancul stâng al Armatei a 6-a. De o deosebită importanţă a fost acţiunea Diviziei 376 Infanterie, care a primit misiunea de a apăra flancul vestic al Armatei a 6-a împotriva atacurilor sovietice, pentru a se asigura retragerea din arcul de front de pe Răut şi Nistru, planificată pentru seara zilei de 22 august. Pentru întărirea apărării pe malul vestic al Prutului, la sud de Iaşi, prin care se urmărea menţinerea culoarului de retragere peste Prut a Armatei a 6-a, Subgrupul de Armate „Wöhler" a dislocat în sectorul dintre Iaşi şi Huşi unităţi blindate ale Grupării „Mieth". În zona localităţii Târgul Frumos, pe flancul vestic al breşei făcute de sovietici, Gruparea „Kirchner" a reuşit să recucerească arcul de front

[258] Friessner, p. 80.

din nordul orașului, restabilind legătura dintre linia inițială a frontului și aliniamentul întărit „Traian". Pentru evitarea pericolului ca Armata a 7-a Gardă sovietică să-și facă drum către Roman, Grupării „Kirchner" i-a fost subordonată, ca rezervă mobilă, Divizia 46 Infanterie. Comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" spera ca prin aceste măsuri să reușească să stabilizeze din nou situația din nordul Moldovei.

Când seara târziu generalul Wöhler și statul său major au fost informați de către detașamentul de legătură german că „Armata a 4-a română a primit ordin direct de la mareșal să se retragă în sudul Moldovei"[259], consternarea a fost pe măsura surprizei. Reacția imediată a subgrupului de armate a constat doar într-un contraordin prin care Armatei a 4-a i se indica să reocupe frontul din spatele Siretului. În această situație, șeful de stat major al Armatei a 4-a, colonelul Dragomir, s-a adresat Marelui Stat Major de la București, pentru a i se preciza care din cele două ordine transmise Armatei a 4-a este valabil. Dar înainte de a sosi răspunsul de la București, generalul Avramescu a demisionat[260].

La 23 august comanda Armatei a 4-a a fost preluată de către generalul Șteflea, care până la această dată fusese șef al Marelui Stat Major român[261].

---

[259] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 37 (22.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 39.

[260] Generalul Avramescu a demisionat întrucât nu a putut accepta ideea de a retrage trupele din sectorul Iași–Chișinău și de a ceda teritoriul sovieticilor fără luptă (Buzatu, Gheorghe, *România – Războiul mondial*, p. 284 și urm.).

[261] Arh. M.Ap.N., Armata a 4-a, *Jurnal de operații*, august 1944 (22.08.1944), f. 10 și urm.; dosar 221, f. 166 și urm. Situația confuză de la comandamentul Armatei a 4-a ivită la 22.08.1944 este tratată și de către

În timp ce Subgrupul de Armate „Wöhler" depunea eforturi susținute pentru a opri înaintarea Frontului 2 Ucrainean și pentru a evita prăbușirea întregului sector sudic al frontului de răsărit, Subgrupul de Armate „Dumitrescu" a început retragerea pe Prut, fapt care a înrăutățit și mai mult situația, și așa tensionată, de pe Nistru. Tocmai în această zi și armatele generalului Tolbuhin au reușit să taie total legăturile dintre Armata a 6-a germană și Armata a 3-a română. Încă din prima parte a zilei de 22 august Subgrupul de Armate „Dumitrescu" pierduse contactul cu comandamentul Armatei a 6-a. În această situație, Armata a 3-a română a rugat comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" să preia conducerea Armatei a 6-a[262].

Acum Armata a 3-a română trebuia să apere sudul Basarabiei doar cu restul trupelor Corpului XXIX Armată german și cu slabele forțe ale Corpului III Armată român. Acest obiectiv era greu de realizat, având în vedere că încă din noaptea de 21 spre 22 august Armata 46 sovietică își orientase ofensiva spre sud și atacase pozițiile românești de pe malul Nistrului. Unitățile române n-au rezistat presiunii inamicului, astfel că trupe ale Corpului 40 Gardă au străpuns linia de apărare atât la Burgas, la vărsarea Nistrului, cât și de ambele părți ale localității Cetatea Albă[263]. În scurt timp și flancul stâng al Corpului III Armată a pierdut pozițiile de pe malul vestic al Nistrului. Ca

---

Alesandru Duțu în studiul său, *A command crisis on the Moldavian Front*, din volumul *Romania* World War II, p. 195-199; Duțu, Alesandru, *Între Wehrmacht...*, p. 167.

[262] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 27 și 30 (22.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 29 și 32.

[263] Kissel, *Rumänien*, p. 104; Mazulenko, p. 65-67.

urmare a situației operative de la sud de Tiraspol, Divizia a 9-a germană a pierdut la rându-i legătura cu Corpul XXIX Armată, astfel că Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a decis să subordoneze Corpului III Armată român singura unitate germană din sectorul Armatei a 3-a române. În aceeași zi, pe baza unui ordin al lui Hitler, Corpul III Armată a ocolit către vest, odată cu întregul subgrup de armate, urmând a se retrage treptat de pe Nistru pe aliniamentul Delta Dunării-Cahul, pe Prut[264]. Pentru a susține această amplă mișcare de retragere, comandamentul de la Slănic a angajat și Corpul LXXII Armată aflat la Ismail, care urma să ocupe împreună cu Divizia 153 Instrucție și Divizia 1 Cavalerie română pozițiile intermediare din văile Săratei și Cogâlnicului.

Dar planul generalului Friessner a fost pus în primejdie deja în timpul serii, când unitățile sovietice au atacat Corpul LXXII Armată dinspre nord, în zona localității Cogâlnic. De aceea, încă în noaptea de 22 spre 23 august, comandamentul de la Slănic i-a încredințat o altă misiune Armatei a 3-a române, care acum urma să preia apărarea Dunării de la vărsare până la Brăila, aliniament pe care se aflau capetele de pod Chilia, Ismail și Cartal[265].

---

[264] Arh. M.Ap.N., fond „Corpul III Armată", dosar nr. 111, f. 191 și urm. Prin *Ordinul de operații nr. 35* din 22.08.1944, ora 10, al Armatei a 3-a română se precizează printre altele: „1. Conform ordinului dat de către Führer, linia de apărare urmează a fi dislocată de pe Nistru și de pe coasta (Mării Negre) pe aliniamentul de la sud de Delta Dunării, lacul Ialpug, Bolgrad, Cahul și apoi pe Prut. 2. Retragerea începe în seara zilei de 22 august".

[265] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer la-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 29, 33 și urm. (22.08.1944); BA-MA, RH

Deosebit de dramatică a devenit situaţia în flancul drept al sectorului Armatei a 6-a, unde până la mijlocul zilei trupele Frontului 3 Ucrainean au pătruns până la Taraclia şi Tarutino, astfel încât punctul de comandă al trupelor germane a fost obligat să se retragă la Filipeni. În partea stângă a sectorului, la nord-est de Ungheni, a atacat cu tancuri şi infanterie Armata a 4-a Gardă, în faţa căreia Divizia 376 Infanterie a cedat. Până seara sovieticii au ocupat şi oraşul şi importantul punct de trecere peste Prut. În schimb, în partea estică a dispozitivului Corpului VII Armată german şi pe întregul sector de apărare al corpurilor XLIV şi LII a fost o linişte deosebită, unităţile putând să-şi pregătească netulburate retragerea către Prut[266]. Având în vedere factorul timp şi căile de comunicaţie insuficiente din Basarabia, o mişcare de retragere atât de complexă putea fi realizată doar printr-o bună coordonare şi colaborare, fără a lăsa loc de manifestare fricţiunilor de orice fel. Dificultăţi însă s-au ivit încă din faza de pregătire. În privinţa retragerii către Prut a Armatei a 6-a, s-a constatat că pentru ordonata dislocare rapidă a unităţilor erau insuficiente atât mijloacele, cât şi capacităţile de transport[267]. Din cauza infrastructurii limitate, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" nu a avut posibilitatea de a stabili un culoar precis de deplasare pentru fiecare dintre unităţile din subordine. Rezolvarea situaţiei a constat în repartizarea câte unei „fâşii de

19V/36, f. 31, 35 şi urm.; Arh. M.Ap.N., fond Corpul III Armată român, *Jurnal de operaţii*, aprilie-septembrie 1944, (22.08.1944); dosar 111, f. 183-200.

[266] Kissel, *Rumänien*, p. 98; Mehner, *Tagesberichte*, vol. 10, p. 465.

[267] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 28 (22.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 30.

marș" fiecărui corp de armată[268]. Pe lângă aspectele legate de căile și mijloacele de transport, un alt impediment l-a constituit și existența a doar cinci puncte de trecere peste Prut. Concentrarea celor patru corpuri de armată în zona acestor puține puncte de traversare urma să provoace mari aglomerări de efective pe malul estic al râului. Părăsirea pozițiilor de pe Răut și Nistru a început seara, conform planului, deplasarea trupelor desfășurându-se, inițial, fără mari dificultăți. În timpul nopții s-au ivit însă probleme, în primul rând pentru că unitățile de pe flancul drept s-au abătut de la culoarul de deplasare ce le fusese repartizat. În marșul către vest, Armata 37 sovietică, înainte de a ajunge la Cogâlnic, și-a schimbat direcția de deplasare, îndreptându-se spre nord-vest, către punctele de trecere de la Leușeni și Zberoaia, și interceptând, astfel, culoarul de retragere al corpurilor XXX și LII armată. În același timp, Armata 57, angajată la nord de Armata 37, a atacat de flanc Corpul XXX, obligându-l să-și părăsească traseul și să intre pe culoarul de marș al Corpului LII. Întrucât Armata a 6-a nu a reușit să stopeze înaintarea Armatei 37 sovietice, planul de retragere a fost compromis încă din dimineața zilei de 23 august. Curând, în zona de la sud de Chișinău, pe cursul superior al Cogâlnicului, s-a instalat haosul. Atacurile inamice au sporit și mai mult confuzia. Părăsirea traseelor prestabilite a provocat dezordine printre unități și blocarea puținelor șosele existente în zonă. În dimineața zilei de 23 august Divizia 257 Infanterie se vedea prinsă „între patru-cinci coloane compacte, ce blocau fără speranță drumurile"[269], astfel că, precum toate celelalte unități ale Armatei a 6-a, cu greu putea să se re-

[268] Kissel, *Rumänien*, p. 101.

[269] Benary, *Divizia Urșii* (Bären-Division), p. 181.

plieze către vest. În această situaţie haotică a lipsit factorul de autoritate în stare să organizeze operaţia de retragere. Multe unităţi şi subunităţi au încercat să ajungă pe „malul salvator" al Prutului din proprie iniţiativă, fără a mai aştepta ordine de la eşalonul superior[270]. Despre dezastrul de la Armata a 6-a nu au ştiut nici comandamentul de armată, al cărui punct de comandă, la ordinul generalului Friessner, fusese mutat în Moldova[271], şi nici comandamentul de la Slănic, pentru că încă din prima jumătate a zilei de 23 august toate legăturile telefonice cu unităţile din nordul Basarabiei ieşiseră din funcţiune[272].

Se constatase din prima fază a „Operaţiei Iaşi–Chişinău" că Grupul de Armate „Ucraina de Sud" nu avea forţa să înfrângă inamicul sovietic, iar ziua de 23 august a însemnat încă un pas spre deteriorarea dramatică a situaţiei din sudul frontului de răsărit. În Basarabia, flancul nordic al Armatei 46 a ajuns la Comrat, iar cel sudic a ocupat cea mai mare parte a şoselei Tarutino–Bolgrad. Şi mai grav a evoluat situaţia în sectorul Armatei a 3-a române. Corpul III Armată român primise misiunea de a bloca înaintarea către sud a vârfurilor de atac ale Armatei 46 sovietice. Deja la mijlocul zilei inamicul a reuşit să ocupe localităţile Tatar Bunar şi Furmanca, încercuind corpul român de armată între Nistru şi lacul Cunduc[273].

---

[270] Kissel, *Rumänien*, p. 100 şi urm.; Benary, *Divizia 257 Infanterie*, p. 181; *Divizia 282 Infanterie*, vol. 2, p. 635, vol. 3, p. 1 069 şi urm.; *Divizia 62 Infanterie*, p. 429.

[271] Fretter-Pico, p. 154.

[272] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 39 (23.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 41.

[273] Arh. M.Ap.N., fond Corpul III Armată român, *Jurnal de operaţii*, aprilie-septembrie 1944 (23.08.1944); dosar nr. 111, f. 103; *Grupul de*

Acum apărarea din sudul zonei de operaţii germano-române era aproape total distrusă, iar Frontului 3 Ucrainean îi stătea deschis drumul spre Dobrogea. Pentru a reduce dimensiunile catastrofei militare din sudul Basarabiei, comandamentul de la Slănic s-a străduit să asigure istmul de la Bolgrad cu forţe, pe care le-a subordonat Corpului LXXII Armată. Păstrarea acestei zone venea în sprijinul trupelor germano-române risipite în focul luptelor. Armata a 3-a română a primit misiunea ca, începând de la 23 august, să amenajeze o linie de apărare pornind din Delta Dunării până la Brăila[274], sarcină care, în condiţiile scăderii dramatice a efectivelor apte de luptă, nu a putut fi îndeplinită.

În nordul Basarabiei, unde fusese angajată Armata a 6-a, şi-a continuat înaintarea Armata 37 sovietică, ajungând în cursul zilei la punctul de trecere de la Leuşeni, fără a-şi atinge obiectivul propus, respectiv încercuirea completă a Armatei a 6-a. Corpul LII Armată, în sud, şi Corpul VII Armată, la nord-vest de Chişinău, au opus constant rezistenţă, astfel că, cel puţin pentru moment, au amânat succesul trupelor sovietice. Totuşi, cele două corpuri germane n-au putut evita pierderea aproape în totalitate a punctelor de trecere peste Prut, atât de importante pentru retragerea trupelor. Având în vedere că Armata a 6-a Tancuri sovietică ajunsese în ziua de 23 august până la marginea nordică a Bârladului, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" s-a văzut nevoit să transfere Gruparea „Mieth", care lupta la nord de Huşi, trecând-o din

---

Armate „Ucraina de Sud", Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 39 şi 43 (23.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 41 şi 45.

[274] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 41 (23.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, p. 43.

subordinea Subgrupului de Armate „Wöhler" în subordinea Armatei a 6-a. Această grupare, alcătuită acum doar din resturile a patru divizii germane, a primit misiunea de a asigura malul vestic al Prutului, de la Coștuleni până la Leușeni. S-a încercat, de asemenea, păstrarea șoselei de-a lungul Prutului, între Huși și Fălciu, în speranța de a se da Armatei a 6-a șansa de a scăpa de încercuirea sovietică. Perspectiva reușitei acestui plan era, oricum, grav compromisă, pentru că cele patru corpuri germane de armată, care totalizau treisprezece divizii, aveau la dispoziție doar un punct de traversare, respectiv, pe cel de la Zberoaia. În această situație de criză, când ar fi fost necesară o comandă centralizată pentru a organiza apărarea și traversarea râului, au lipsit legăturile telefonice, fapt ce a pecetluit dezastrul din nordul Basarabiei. O altă cauză notabilă a haosului de la est de Prut a fost faptul că eșalonul de comandă al Armatei a 6-a s-a aflat mult prea departe în Moldova, de unde nu a putut exercita niciun control asupra evoluției evenimentelor[275].

La 23 august, după retragerea Armatei a 4-a române pe aliniamentul Adjud–Tecuci–Bolgrad, comandamentul de la Slănic mai avea în nordul Moldovei un număr nesemnificativ de trupe apte de luptă. Aliatul român, în ciuda contraordinului dat de către comandantul Subgrupului de Armate „Wöhler", nu s-a abătut de la hotărârea sa.[276]

---

[275] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 44 (23.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 46.

[276] La întrebarea șefului Statului Major al Armatei a 4-a adresată Marelui Stat Major român în seara zilei de 22.08.1944, cu referire la atitudinea ce se recomandă armatei în această situație, răspunsul nu s-a dat până în dimineața zilei de 23.08.1944, de aceea, la 23.08.1944, ora 4,45, comandamentul Armatei a 4-a a emis ordinul de operații nr. 305069 prin care se

În timp ce Corpul LVII Tancuri încerca să apere linia Siretului în zona orașului Roman și totodată să împiedice pătrunderea inamicului către trecătorile Carpaților, Gruparea „Mieth" lupta cu disperare la nord de Huși împotriva forțelor copleșitoare ale Armatei a 4-a Gardă și ale Armatei 52. Între cele două corpuri germane de armată se deschidea o breșă de aproape 100 km, prin care Frontul 2 Ucrainean a înaintat nestingherit înspre sud[277]. În această gravă situație, generalul Friessner nu a avut altă soluție decât dislocarea apărării pe aliniamentul Brăila–Focșani, care, după părerea generalului Guderian, trebuia ținut cu orice preț[278]. În legătură cu aliatul român, comandamentul de la Slănic nu și-a mai făcut speranțe, considerând că „practic, românii nu mai contează pentru următoarele lupte"[279]. În aceste condiții generalul Grolmann a ajuns la concluzia că trupele germane trebuiau retrase către trecătorile Carpaților, pentru a se stabili de acolo legătura cu ungurii.

În seara zilei de 23 august comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud", constrâns de severitatea situației, a trebuit să accepte ideea că – după cum se văzuse în primele patru zile de lupte[280] – trupele germane nu aveau potențialul

---

ordona retragerea pe aliniamentul Târgu Ocna–Adjud–Ghigeni; Arh. M. Ap.N., fond Armata a 4-a, *„Jurnal de operații"*, august 1944 (23.08.1944), f. 1-3; dosar 221, f. 175-178.

[277] Mehner, *Tagesberichte*, vol. 10, p. 468.

[278] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 47 (23.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 49.

[279] *Ibidem.*

[280] Study P-114c, partea a VII-a, vol. 1, p. 91-98; BA-MA, ZA 1/2077, f. 143-150; Philippi/Heim, p. 258-260; Kissel, *Rumänien*, p. 68-106; *Istoria celui de-al doilea război mondial*, vol. 9, p. 130-133; Hinze, *Mut*, p. 207-213.

necesar pentru a contracara superioritatea forţelor sovietice. În aceste condiţii, grupul de armate putea doar să încerce să scurteze frontul şi să oprească avântul rușilor pe linia de apărare dintre Delta Dunării şi Carpaţi. Dar generalul Friessner a preschimbat prea târziu aceste constatări în măsuri tactice, astfel că acţiunile din 22 şi din 23 august nu au mai avut eficienţa necesară. Este uimitor că în această situaţie nici comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" şi nici statul său major n-au sesizat pericolul ce ameninţa Armata a 6-a, al cărei sector operativ de pe Răut şi Nistru era expus atacului concentrat al sovieticilor. Deşi generalul Friessner constatase vulnerabilitatea acestui segment al frontului germano-român şi intenţionase să-i atragă atenţia lui Hitler asupra lui[281], după preluarea funcţiei de comandant, la sfârşitul lunii iunie, nu a fost întocmit niciun plan privind retragerea Armatei a 6-a în caz de forţă majoră şi nici n-au fost luate măsuri preventive după declanşarea „Operaţiei Iaşi–Chişinău". Nici în contactele sale cu Înaltul Comandament al Trupelor Terestre şi nici în memoriul înaintat lui Hitler la 2 august, Friessner nu a stăruit asupra sensibilităţii liniei de apărare din nordul Basarabiei[282]. Planul făcut de către generalul Schörner în privinţa apărării zonei de operaţii germano-române eşuase la începutul lunii iunie, după ce rezervele blindate şi rapide ale Grupului

[281] Această afirmaţie este făcută de către Friessner în volumul său de memorii apărut după război, faptul nefiind susţinut documentar – Friessner, p. 33-35.

[282] Friessner, p. 55-58; *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 11, p. 12 şi urm. (03.08.1944); BA-MA, RH 19 V/30, f. 14 şi urm.

de Armate „Ucraina de Sud" au fost succesiv transferate în alte puncte fierbinți ale frontului de răsărit. Nici Schörner și nici succesorul său nu au rectificat acest plan în funcție de condițiile schimbate ale cadrului general, astfel încât să se asigure o bună conducere a trupelor. Acestei grave omisiuni i s-au adăugat oboseala provocată de război și slaba voință de a se opune inamicului care au marcat armata română, falsele evaluări ale situației făcute atât de către comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud", cât și de Înaltul Comandament al Trupelor Terestre, precum și maniera de a conduce trupele, în parte ezitantă, a comandamentului de la Slănic. Toți acești factori conjugați au pregătit înfrângerea zdrobitoare a Grupului de Armate „Ucraina de Sud".

Dacă se sperase că măsurile tactice luate în zilele de 22 și 23 august puteau salva sudul frontului de răsărit de la o catastrofă, evenimentele care au avut loc la București în ziua de 23 august au schimbat total situația militară și au grăbit considerabil prăbușirea frontului din România. De mai mult timp circulau zvonuri că Regatul român intenționa să pună capăt războiului. Aceste zvonuri s-au întețit către începutul anului 1944, când teatrul de operații a ajuns pe teritoriul românesc, și au dobândit noi accente în primele zile ale lunii august. În acest interval de timp au fost inițiate demersuri prin care se urmăreau scoaterea României din alianța cu cel de-al III-lea Reich, pe cât posibil, fără mari daune politice, economice și teritoriale, precum și retragerea acesteia din conflictul armat[283].

[283] Schönherr, Klaus, *Militärische Situation – 1944*, p. 163 și urm., p. 174 și urm.

Schimbarea atitudinii politice din Regatul român, orientată din ce în ce mai mult împotriva alianței cu Germania, nu a rămas necunoscută nici persoanelor din conducerea Legației de la București și nici eșalonului de comandă din zona de operații germano-română, deși factorii politici din Capitală s-au străduit să țină serviciile germane cât mai departe de evoluția reală a situației interne din România. Cu toate că generalul Friessner cunoștea starea de spirit din țară, asupra căreia atrăsese atenția atât lui Hitler, cât și Înaltului Comandament al Trupelor Terestre, eșalonul de comandă de la Slănic a fost surprins când spre seară Misiunea Militară Germană a informat că „ceva nu este în ordine cu mareșalul Antonescu și nici cu vicepreședintele Consiliului de Miniștri"[284]. Aceste zvonuri circulau în Capitală încă din primele ore ale după-amiezii, dar serviciile germane au ajuns abia seara în posesia unor informații precise în legătură cu schimbarea situației politice din România.

c. Evenimentele de la București din ziua de 23 august

În timp ce situația operativă din Basarabia și din Moldova s-a înrăutățit dramatic, iar în sudul frontului de răsărit se contura o catastrofă militară, la București au avut loc schimbări politice majore. Era punctul culminant al unui proces care avea drept obiectiv scoaterea României din războiul dus alături de puterile Axei. Eforturile conducerii politice de la București de

[284] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 49 (23.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 51.

a încheia un armistiţiu cu „coaliţia anti-Hitler" începuseră din vara anului 1943. Din cauza dorinţei părţii române de a încheia o pace separată doar cu aliaţii anglo-americani, precum şi din cauza presiunii exercitate de guvernul de la Berlin acest armistiţiu nu s-a putut înfăptui. Situaţia politică şi militară din primăvara anului 1944 a determinat şi opoziţia să-i contacteze pe aliaţii din Vest, în aceeaşi încercare de a găsi posibilităţi pentru scoaterea din război a Regatului român. Oricum, toate eforturile diplomatice depuse până în vara lui 1944 în ideea încheierii unei păci separate exclusiv cu aliaţii din Vest au eşuat[285]. Negocierile Bucureştiului au fost afectate şi de faptul că, începând din martie 1944, se aflau în zona de operaţii şi în Muntenia aproape 750 000 de soldaţi germani[286]. Deşi era de înţeles reticenţa românilor faţă de Uniunea Sovietică, reacţie provocată în special de evenimentele din vara anului 1940, cerinţele inflexibile ale Bucureştiului, mai ales după ce Armata Roşie intrase pe teritoriul României în primăvara anului 1944, erau într-o oarecare măsură lipsite de realitate. Era greu de crezut în aceste circumstanţe, la care se adăugau şi rezultatele conferinţelor aliaţilor, că anglo-americanii ar fi putut accepta încheierea unui armistiţiu separat cu Regatul român, fără a se pune de acord în prealabil cu Uniunea Sovietică[287]. Totuşi, în aprilie 1944, prin intermediul sovieticilor, „coaliţia anti-Hitler" i-a prezentat României condiţiile armistiţiului, pe

[285] Hillgruber, *Hitler...*, p. 211 şi urm., 218 şi urm., 233-238; Beer, *Umsturz*, p. 107-109.

[286] Nota din 24.06.1944 a şefului Secţiei a 7-a a M.St.M.; Arh. M.Ap.N., fond „Marele Stat Major", dosar nr. 380, f. 6. A se vedea, de asemenea, „Operaţia Cosma", Arh. M.Ap.N., fond 948, dosar nr. 354.

[287] Rhode, *Rumänien...*, p. 1 158.

care guvernul Antonescu le-a respins, calificându-le „inacceptabile". Deși negocierile au fost continuate și în timpul verii, nu s-a ajuns la încheierea niciunei înțelegeri, pentru că, în ciuda situației militare nefavorabile, conducerea de stat de la București nutrea speranța îmbunătățirii prin tratative a acestor condiții[288]. Pentru că nici Antonescu nu făcea pasul decisiv, în sensul parafării unui acord privind armistițiul, inițiativa a fost luată din iunie de opoziția grupată în jurul lui Iuliu Maniu și al lui Constantin Brătianu. Din cauza dezolantei situații a războiului, în august, opoziția din Blocul Național-Democrat, comitetul militarilor și persoanele de încredere din jurul regelui s-au declarat pregătite să accepte condițiile armistițiului propuse de către Aliați și să răstoarne guvernul Antonescu, plan convenit de cele trei grupări încă din luna iunie. În vară comitetul militarilor reușise să atragă de partea sa ofițeri cu funcții de comandă, pe care-i integrase în planul de acțiune ce urma să se desfășoare potrivit instrucțiunilor regelui.

După ce opoziția a creat bazele care să-i permită preluarea controlului politic și militar și după ce s-au asigurat condițiile unei intervenții armate, liderii de partid, comitetul militar și reprezentanții regelui au convenit într-o ședință secretă, ce a avut loc la 21 august, ca în ziua de 26 august să se pună în aplicare planul de înlăturare de la putere a mareșalului și a guvernului său[289].

---

[288] Hillgruber, *Hitler...*, p. 233 și urm.; Constantiniu, Florin, *Cairo and Stockholm diplomatical negotiations,* în *Romania World War II*, p. 187-190; *The last days of Antonescu's Regime. The diplomatical activity,* în *Romania World War II*, p. 200-202; Coposu, Corneliu, *Preludii politico-diplomatice ale loviturii de stat de la 23 august 1944*, în Buzatu, Gheorghe, *România...*, p. 202-209.

[289] Beer, *Umsturz...*, p. 123.

Doi factori au grăbit „lovitura de stat"[290] planificată pentru 26 august. Pe de o parte, precipitarea situaţiei militare din estul României, armatele generalilor Tolbuhin şi Malinovski ajungând în centrul Regatului mult mai repede decât se anticipase, şi, pe de altă parte, faptul că mareşalul Antonescu luase hotărârea de a încheia armistiţiul cu inamicul sovietic. Când în dimineaţa zilei de 23 august Antonescu şi ministrul său de externe i-au solicitat regelui o audienţă, grupările din opoziţie s-au văzut într-o situaţie critică, întrucât nu numai evenimentele din zona de operaţii, ci şi relaţiile politice din ţară impuneau o acţiune rapidă. Regele se vedea constrâns în acest sens şi pentru că ministrul de externe, Mihai Antonescu, ceruse, cu o zi înainte, în numele mareşalului, încheierea urgentă a armistiţiului cu Aliaţii. Acum opoziţia se temea că guvernul va acţiona mai repede decât ea însăşi şi în acest caz ar fi dispărut şi temeiul pentru o „lovitură de stat"[291]. În cursul audienţei din după-amiaza zilei de 23 august mareşalul Antonescu i-a propus regelui ca armata română să înceteze, separat, lupta, insistând asupra obţinerii prealabile a acordului lui

[290] Înlocuirea, la 23.08.1944, a lui Antonescu şi a guvernului său de către regele Mihai I, din punct de vedere juridic, nu a fost o lovitură de stat, întrucât, conform legii din 06.09.1940, regele avea dreptul să revoce guvernul în exerciţiu şi să numească unul nou. Acest fapt este valabil, cel puţin formal, în privinţa destituirii guvernului Antonescu. Regele şi-a depăşit competenţele în momentul arestării mareşalului şi a cabinetului său. Cu toate acestea, când face referire la evenimentele de la 23.08.1944, din România, istoriografia germană foloseşte sintagma „lovitură de stat" (*Staatsstreich*), pe de o parte, pentru că maniera în care a fost schimbat guvernul a creat această impresie şi, pe de altă parte, pentru că acest termen a fost folosit atât în mărturiile epocii, cât şi în literatura germană postbelică.

[291] Beer, *Umsturz...*, p. 122-125.

Hitler în privinţa acestei acţiuni. Propunerea lui Antonescu a fost categoric respinsă de către monarh, acesta susţinând fără rezervă planul grupărilor din opoziţie. La finalul întrevederii, regele a dispus arestarea mareşalului, precum şi a ministrului de externe, Mihai Antonescu. După ce au fost arestaţi aproape toţi membrii guvernului Antonescu, regele Mihai l-a numit prim-ministru pe generalul Constantin Sănătescu, până atunci mareşal al Curţii regale, care, potrivit înţelegerii din 21 august, a format un guvern de coaliţie. „Lovitura de stat" a decurs fără disfuncţionalităţi, pentru că, pe de o parte, fusese bine pregătită, pe de altă parte, pentru că atât trupele, cât şi corpul ofiţerilor, în mare parte monarhist, au fost de acord cu acţiunea regelui[292].

Cu toate că în ultimele săptămâni se înregistraseră multe semnale ce prefigurau schimbări grave în viaţa politică şi militară românească, răsturnarea de la putere a mareşalului şi a guvernului său şi încetarea luptei de către România i-au surprins atât pe Hitler şi guvernul de la Berlin, cât şi pe reprezentanţii celui de-al III-lea Reich şi pe comandanţii germani din Regat. Târziu, în după-amiaza zilei de 23 august, la Legaţia germană a ajuns zvonul că audienţa mareşalului şi a ministrului de externe durează neobişnuit de mult. Când a luat amploare zvonul că Ion Antonescu a fost arestat, consilie-

[292] Raportul săptămânal nr. 278 (20-27.08.1944) al Serviciului de presă pentru zona sud-est europeană al Ministerului de Externe, f. 37-42; BA-MA, R 63/349, f. 135-137. Hillgruber, *Waffenbruderschaft*... p. 389-392; Constantiniu, Florin, *Marshal's arresting; August 23, 1944 – A major event of the war* în *Romania World War II*, p. 203 şi urm., 207-210; Buzatu, Gh., *România – Războiul mondial*, p. 145-154; Roman, p. 166; Bulei, p. 130-132; Völkl, *Rumänien*, p. 157-160.; Schönherr, *23 august 1944*, p. 14.

rul de legație, dr. Stelzer, cel mai important diplomat german prezent în acele ore la București, a convocat în jurul orei 17 o întrevedere a șefilor tuturor serviciilor germane existente în capitala României. La această întrunire au participat, pe lângă generalul Hansen, și generalul Gerstenberg – comandantul aviației germane din România, amiralul Tillessen – șeful Misiunii Militare a Marinei germane și generalul dr. Spalck – atașatul militar. În acest cadru s-au decis informarea guvernului de la Berlin în privința zvonurilor referitoare la lovitura de stat și chemarea urgentă la București a ministrului plenipotențiar, aflat în acea după-amiază la Snagov[293]. După ce, în jurul orei 19, baronul von Killinger a sosit la Legație, i s-a cerut de către cei prezenți să meargă neîntârziat la Palat, pentru a obține informații sigure despre situația politică din România. A fost primit în audiență de către rege, dar abia în jurul orei 21. La această întrevedere au participat și noul șef al guvernului, Sănătescu, precum și ministrul său de externe, Niculescu-Buzești[294]. Regele i-a făcut cunoscut ministrului german că mareșalul Antonescu și guvernul său au fost destituiți și arestați. În continuare, a precizat că noua conducere de stat intenționează să pună capăt ostilității față de Armata Roșie și să încheie armistițiul cu Aliații. În încheierea audienței, regele

[293] Din cauza bombardamentelor Aliaților din primăvara lui 1944, majoritatea ministerelor românești fuseseră mutate la Snagov. De aceea și o parte a Legației germane se afla în această localitate, unde baronul von Killinger primise o casă țărănească. În tot cazul, nu se știe precis dacă la 23 august von Killinger se afla în Snagov, precum afirmă Hillgruber (*Hitler...*) și Kissel (*Rumänien*), sau la Săftica, pentru cură (Beer, *Umsturz...*, p. 131).

[294] Note din evidența audiențelor la Palatul regal cu ocazia arestării mareșalului Antonescu și a colaboratorilor săi, în ziua de 23.08.1944, în *Procesul*, vol. 1, doc. 1, f. 47.

Mihai l-a rugat pe baronul von Killinger să determine guvernul de la Berlin „să retragă neîntârziat trupele germane din România”[295]. În aceeași seară, consilierul de legație dr. Stelzer a fost primit de noul ministru de externe, care i-a comunicat oficial că România întrerupe relațiile diplomatice cu cel de-al III-lea Reich. Niculescu-Buzești a precizat că guvernul român este dispus să asigure unităților Wehrmachtului liberă trecere în deplasarea către Vest, cu condiția ca trupele germane să se rețină de la orice fel de manifestări ostile[296].

În ciuda eforturilor conducerii de stat de la București de a rezolva această sensibilă problemă printr-o înțelegere bilaterală, deja în seara de 23 august evenimentele au evoluat pe un alt făgaș. După întoarcerea dr. Stelzer de la Ministerul de Externe, atât ministrul Germaniei la București, cât și comandantul aviației germane din România, generalul Gerstenberg, au reușit să contacteze Berlinul pe un fir special al Wehrmachtului. Legăturile telefonice și telegrafice curente ale Legației și ale celorlalte servicii germane de la București fuseseră scoase din funcțiune[297]. Generalul Gerstenberg a informat Înaltul

[295] Hillgruber, *Hitler...*, p. 257 și urm.

[296] *Ibidem.*

[297] Contrar afirmației făcute de către Kissel în volumul său (p. 109), potrivit căreia, în jurul orei 20,00, Gerstenberg a transmis șefului Statului Major al Înaltului Comandament al Aviației informațiile în legătură cu înlăturarea de la putere și arestarea mareșalului Antonescu, acest fapt nu se susține, întrucât convorbirea nu putea să aibă loc decât după ora 21,00, având în vedere că ministrul Germaniei la București a fost primit de către rege și informat despre evenimente în jurul orei 21,00. Înainte de ora 20,30 nici Grupul de Armate „Ucraina de Sud” nu a primit semnale despre evenimentele de la București, cea dintâi comunicare fiind cea prin care se constata că „ceva nu este în ordine cu mareșalul Antonescu și cu vicepreședintele Consiliului de Miniștri”. La ora 19,45, când șeful Statului Major

Comandament al Aviației Militare despre evenimentele din capitala României. Neținând cont de caracterul special al situației și nici de factorii implicați în acest raport al puterii, Gerstenberg a propus înăbușirea puciului prin intervenția trupelor germane aflate în zonele București și Ploiești. Gerstenberg nu discutase nici cu von Killinger, nici cu Hansen și nici cu Friessner această propunere pe care Înaltul Comandament al Aviației Militare a transmis-o imediat Cartierului General de la Rastenburg. Cu de la sine putere, Gerstenberg nu a găsit de cuviință să contacteze în această problemă nici pe reprezentanții diplomatici ai Germaniei în România și nici pe cei militari. Pe baza informării eronate, Hitler a ordonat intervenția trupelor și arestarea regelui Mihai. Aceleași informații inexacte ale lui Gerstenberg au devenit fundamentul planului ofensiv de ocupare a Bucureștiului și a zonei petrolifere de la Ploiești. În aceeași seară a zilei de 23 august, în jurul orei 22,00 regele Mihai s-a adresat poporului român printr-un discurs radiodifuzat, prin care făcea cunoscute schimbările politice și militare și anunța hotărârea noului guvern referitoare la ieșirea armatei române din luptă și la încheierea armistițiului[298].

---

al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a vorbit la telefon cu șeful Secției operații din cadrul Înaltului Comandament al Trupelor Terestre, această informație nu ajunsese încă la Slănic. Abia în jurul orei 22,45 Comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a fost anunțat de către von Killinger că mareșalul Antonescu a fost arestat și că România urmează să înceteze lupta. Până la această oră Friessner și eșalonul său de comandă nu primiseră de la Berlin nicio informație, niciun fel de dispoziții. *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 48-51 (23.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 50-53.

[298] O prezentare detaliată a evenimentelor care au avut loc la București, la 23.08.1944, se află în volumul d-lui Gh. Buzatu, *România – răz-*

d. Contralovitura germană. Luptele din regiunea Bucureşti–Ploieşti

După schimbarea politică și militară fundamentală din România se punea întrebarea „cum va reacționa Germania [în această situație]?". Subiectul a fost abordat și de publicația „Nationalzeitung" din Basel, care ajungea la concluzia că Hitler se afla într-o gravă dilemă: „Dacă încearcă să facă din România o a doua Italie, atunci acest nou front va înghiți o parte din și așa număratele divizii germane, care pe deasupra ar putea fi și ușor spulberate pe teritoriul românesc, în cleștele format de trupele sovietice și armata lui Tito. Lăsând evenimentele în cursul pe care l-au luat, își pierde nu doar sursa de petrol, ci îi ușurează și Bulgariei fuga (din alianță) și apoi ar trebui să se gândească la faptul că, peste noapte, și Ungaria s-ar putea trezi cu un nou guvern plin de surprize."[299] Evaluarea optimistă de situație transmisă lui Hitler de către Gerstenberg în privința schimbărilor din România, care, în fapt, destabilizaseră politic și militar zona de influență germană din sud-estul Europei, a avut efectul unei „vești îmbucurătoare". Prezentarea făcută de către comandantul aviației germane din România lăsa să se înțeleagă faptul că „lovitura de stat" fusese pusă la cale doar de o „clică" alcătuită din câțiva ofițeri și politicieni din opoziție, care au avut și acceptul regelui Mihai.

---

boiul mondial, p. 155-171. A se vedea textul discursului radiodifuzat al regelui Mihai în Arh. M.Ap.N., fond 5418, dosar 2845, f. 2.

[299] „Nationalzeitung", din 26.08.1944. Citat după raportul săptămânal nr. 278 al Serviciului de presă pentru zona sud-est europeană din cadrul Ministerului de Externe german (20-27.08.1944), f. 41 și urm.; BA, R 63/349, f. 137.

După spusele lui Gerstenberg, noua putere nu era sprijinită de populaţie, astfel că trupele germane care staţionau în zona Bucureștiului ar fi fost suficiente pentru a ocupa Capitala și pentru a-i răsturna pe rege și guvernul nou instalat. Gerstenberg a recomandat chiar bombardarea centrelor conducerii politice și militare din capitala românească. În urma analizei sale, și Înaltul Comandament al Wehrmachtului a ajuns să creadă că efectivele Diviziei 5 Artilerie Antiaeriană ar fi fost suficiente pentru a asigura controlul german asupra zonei petrolifere de la Ploieşti[300].

Având în vedere informaţiile, în ansamblu, favorabile, Hitler a ordonat intervenţia trupelor germane împotriva noii puteri din România. Gerstenberg a primit misiunea de a înfrânge „puciul" cu trupele staţionate în zona Bucureşti–Ploieşti, urmând ca apoi fie să-l reinstaureze în funcţie pe mareşalul Antonescu, fie să numească un general progerman cu formarea unui nou guvern. Dacă din cauza periclitării poziţiei sale de influenţă în sud-estul Europei, cel de-al III-lea Reich avea ca obiectiv politic instalarea unui guvern progerman în România, din motive economice se vedea constrâns să apeleze la toate mijloacele pentru a-și menţine controlul asupra zonei petrolifere de la Ploiești. În consecinţă, Înaltul Comandament al Wehrmachtului a ordonat tuturor forţelor germane să asigure și să protejeze în primul rând producţia de petrol și transportarea acestuia către Germania[301]. Pentru a realiza obiectivul trasat de către Hitler, Statul Major al Wehrmachtului, fără a lua în considerare raportul real al forţelor, își propunea să

[300] Hillgruber, *Waffenbruderschaft,* p. 390. Kissel, *Rumänien,* p. 109. Beer, p. 132 și urm.

[301] *Jurnal de operaţii,* Secţiunea A, vol. 60/II, p. 608.

retragă Grupul de Armate „Ucraina de Sud" pe aliniamentul Dunăre–Carpați, pentru a intercepta marșul trupelor sovietice înainte ca acestea să pătrundă în Muntenia, Divizia 5 Artilerie Antiaeriană urmând să dezarmeze trupele române din zona București–Ploiești–Valea Prahovei, în felul acesta asigurându-se ocuparea regiunii centrale a României[302].

Pentru generalul Gerstenberg dispoziția Înaltului Comandament al Wehrmachtului, pe care o primise în primele ore ale dimineții zilei de 24 august[303], însemna concentrarea tuturor forțelor germane ce staționau în cea mai mare parte în zona Bucureștiului și la nord de Capitală până în Valea Prahovei, pentru ca, înfrângând rezistența unităților teritoriale ale armatei române, să ocupe centrul Munteniei. Deși în cele două județe, Prahova și Ilfov, vizate în mod deosebit de interesele germane, se aflau la începutul lunii august aproximativ 35 000 de oameni înarmați ai Wehrmachtului și ai poliției germane[304], doar o parte dintre aceștia putea fi folosită în „ac-

[302] OKW, *Jurnal de operații*, vol. IV/1, p. 805.

[303] Întrucât generalul Iosif Teodorescu, comandant al Comandamentului Militar al Capitalei, până la ora 20.00 ordonase izolarea sub pază militară a tuturor serviciilor germane, precum și întreruperea legăturilor de orice fel (radio, telefonice, telegrafice) ale acestora cu Reichul, Legația germană, unde se aflau generalii Hansen și Gerstenberg, nu a mai putut contacta nici conducerea politică și nici pe cea militară din Germania. Până la 25.08.1944 a mai existat doar o legătură temporară cu comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" și cu Flota a 4-a Aeriană.

[304] La 23.08.1944, Marele Stat Major român era în posesia unor date aproape exacte în privința efectivului uman și material german din România, întrucât în iunie 1944 ordonase executarea unei evidențe a tuturor serviciilor militare și civile, a tuturor unităților staționate pe teritoriul regatului, cu denumirea în clar a acestora și cu date precise în privința dislocării. Pe baza acestei situații Marele Stat Major român și-a putut face o imagine

țiunea de eliberare", ceilalți nefiind apți fie din cauza lipsei de pregătire militară, fie din cauza vârstei, fie pentru că erau ocupați în alte funcții. Dintre cei 11 000 de germani în uniformă aflați în București și în județul Ilfov, doar 2 000-3 000 puteau să-i fie de ajutor lui Gerstenberg în acțiunea împotriva capitalei românești. Acești militari care se aflau mai ales în nordul Bucureștiului și în zona aerodromurilor Otopeni și Băneasa, aveau o instrucție de infanterie redusă și o experiență de luptă nesemnificativă. Pe lângă aceasta, un notabil handicap era și lipsa armamentului greu, fapt ce zădărnicea orice acțiune încă de la început. Când mai exista posibilitatea ca trupele germane să părăsească nestingherite teritoriul României, generalul Gerstenberg s-a arătat ferm hotărât să intervină cu forța militară împotriva noii conduceri de la București, fără a ține cont de insuficienta capacitate de luptă a unităților sale. Este greu de înțeles ce anume l-a determinat să se expună acestui enorm risc, fiind clar că un eventual eșec atrăgea după sine deschiderea acțiunilor de luptă de către armata română împotriva fostului aliat german. Inițiativa acestui general, atât de eronată din punctul de vedere al evaluării raportului de forțe, al potențialului militar existent în zona Bucureștiului, precum și al stării de spirit din țară, uimește cu atât mai mult dacă luăm în considerare faptul că el se afla în România de ani de zile. Este posibil ca Gerstenberg să fi fost în așa măsură izolat, încât, mai ales după catastrofa de la Stalingrad, să nu fi putut realiza schimbarea curentului politic din Regat.

---

exactă în privința capacității de luptă a trupelor germane din România. A se vedea: Arh. M.Ap.N., fond „Marele Stat Major", Secția a 7-a, dosar 380, f. 28, 30; dosar 381, f. 19-25, 33-41.

Totuși, în ciuda situației prezentate de comandantul aviației militare germane din România, Înaltul Comandament de la Berlin nu a fost total convins că trupele germane din zona București–Ploiești sunt suficiente pentru realizarea cu succes a unei contralovituri. De aceea, la 23 august, Statul Major al Wehrmachtului i-a trasat „Comandantului Zonei de Sud-Est" (Oberbefehlshaber Südost) misiunea de a concentra efective cât mai puternice în zona Niš, în vederea unei eventuale intervenții în România, iar câteva ore mai târziu, Înaltul Comandament al Wehrmachtului a ordonat organizarea unei grupări de luptă în regiunea Belgrad–Niš, care, în caz de forță majoră, urma să intervină în zona București–Ploiești[305].

În timp ce conducerea militară de la Berlin întocmea ordinul privind lichidarea „puciului" și preciza detaliile intervenției armate, consilierul de legație dr. Stelzer, generalii Hansen și Gerstenberg, într-o întrevedere cu prim-ministrul Sănătescu și ministrul de externe Niculescu-Buzești, negociau posibilitățile de liberă retragere a trupelor germane. Pentru ca delegația germană să poată transmite rezultatele discuțiilor, s-a repus în funcțiune pentru scurt timp legătura telefonică a Legației cu forurile politice și militare de la Berlin. În timp ce Hansen se străduia să comunice la Cartierul General al Führerului informațiile privind situația reală din România, precum și rezultatele negocierilor, generalul Gerstenberg a reușit să se

[305] Comandantul Zonei de Sud-Est/Grupul de Armate „F", Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, f. 225, 227-229 (23.08.1944); BA-MA, RH 19 XI/14, f. 223, 225-227. Pentru această grupare de luptă Comandantul Zonei de Sud-Est a pus la dispoziție Regimentul 4 „Brandenburg", un corp blindat de cercetare, precum și o unitate din cadrul Brigăzii 201 Asalt.

sustragă de sub observația pazei românești, îndreptându-se spre trupele germane din zona Băneasa–Otopeni. Aici a făcut ultimele pregătiri pentru acțiunea de ocupare a capitalei românești și a stabilit începerea operației pentru ora 6,30. În acest timp, Hansen încerca să contacteze Înaltul Comandament al Wehrmachtului și comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud". Către ora 3,30 a reușit să-l informeze pe generalul Jodl, aflat la Cartierul General al Führerului, despre situația reală din România și de la București. I-a adus la cunoștință șefului Statului Major al Wehrmachtului că la București „nu este vorba despre un puci al camarilei regale, ci despre o lovitură de stat de sus, bine pregătită, în acord cu armata și cu întreaga națiune. Poporul și soldații sunt informați prin intermediul radioului. Pasul [făcut] câștigă în continuare adeziune. Împotriva regelui și a noului guvern nu este de găsit niciun general pentru formarea unui guvern [progerman], pentru că toți, până la unul, sunt devotați regelui. Au fost luate numeroase măsuri împotriva tuturor serviciilor și trupelor de la București. Transmiterea ordinelor a devenit imposibilă. Având în vedere raportul de forțe, deocamdată nicio perspectivă de succes militar și politic."[306] În discuția ce a urmat cu generalul Friessner, șeful Misiunii Militare a subliniat încă o dată „că forțele proprii sunt absolut insuficiente pentru ocuparea Bucureștiului și îndepărtarea noului guvern și că eșecul unei astfel de acțiuni este cert." De aceea el sfătuiește „să se renunțe la măsurile ordonate"[307]. În ciuda intervenției genera-

[306] Comandamentul Marinei, *Jurnal de operații*, Secțiunea A, vol. 60/II, p. 610.

[307] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, f. 56 (24.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 58.

lului Hansen, care avea cunoștințe temeinice despre realitățile politice și militare din România și de la București, Hitler a insistat asupra deciziei sale. În consecință, Înaltul Comandament al Wehrmachtului i-a ordonat generalului Gerstenberg să atace neîntârziat Bucureștiul. Întrucât acesta rămăsese la aceeași idee, „că noul guvern român nu este decât o clică neînsemnată ce își poartă frica în sân" și că în jurul Bucureștiului „nu se află decât un cordon subțire de trupe românești"[308], a ordonat unităților sale să ocupe poziții pe șoseaua București–Ploiești, în zona aerodromului Otopeni, precum și în nordul Capitalei, pe linia Pipera–Băneasa–Giulești. Pentru realizarea obiectivului fixat de către Hitler, trebuia cucerită întâi regiunea Bucureștiului, fapt ce ar fi însemnat preluarea puterii politice. În același timp, Gerstenberg trebuia să asigure și controlul german asupra zonei petrolifere de la Ploiești și din Valea Prahovei, precum și asupra trecătorii de la Predeal, care era singura legătură eficientă dinspre regiunea București-Ploiești către al III-lea Reich. Având în vedere complexitatea situației, înainte de a trece la acțiune, generalul ar fi trebuit să evalueze șansele de reușită ale planului său. Analiza atentă a tuturor factorilor implicați l-ar fi constrâns să realizeze că în condițiile date operația de ocupare a Bucureștiului și a zonei de la Ploiești era pur și simplu iluzorie. Numai faptul că în regiunea Giurgiu–București–Ploiești–pasul Predeal se aflau aproximativ șase divizii ale armatei române, cu un efectiv de 50 000 de soldați, anula orice șansă de reușită a unei acțiuni de felul celei planificate de către Gerstenberg[309]. Presupunând

[308] *Ibidem*, f. 57 (24.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 59.

[309] *Armata română*..., p. 147, 150 și urm., 158, 166, 179, 192 și urm. (studiu semnat de Alesandru Duțu).

că partea germană nu cunoștea că trupele teritoriale și de rezervă române erau bine instruite și bine dotate material[310], pregătite fiind pentru eventualitatea unui conflict armat cu ungurii, precum și în perspectiva recuceririi regiunii centrale și de nord a Transilvaniei[311], atunci numai faptul că în zona București–Brașov fuseseră concentrate foarte multe unități ar fi trebuit să-i determine pe comandanții germani să renunțe la orice acțiune militară în Muntenia. Este greu de crezut că această concentrare de forțe a scăpat atenției serviciilor Wehrmachtului aflate în România.

După ce, în jurul orei 5,00, Statul Major al Wehrmachtului a confirmat dispoziția dată de către Hitler, la ora 8,30 generalul Gerstenberg a ordonat începerea atacului împotriva capitalei românești. Întrucât forțele existente nu fuseseră organizate în sensul real al cuvântului, acțiunea s-a distins prin caracterul ei diletant și încă de la început trupele germane s-au confruntat cu rezistența unităților române. Gruparea de luptă „Gerstenberg" a izbutit totuși să înainteze pentru că până în dimineața zilei de 24 august românii nu reușiseră să întărească

[310] La 15.08.1944 se aflau în zona interioară aproximativ 410 000 de oameni, cifră ce reprezintă numai trupele armatei terestre. *Armata română*..., p. 96.

[311] Problema teritorială generată de revendicările Bulgariei, Ungariei și Uniunii Sovietice față de România a provocat grave divergențe între București și Budapesta. În cadrul arbitrajului solicitat Axei de către cele două state, Hitler a constrâns România să cedeze Ungariei considerabile părți din teritoriul Transilvaniei. Această hotărâre a devenit oficială prin tratatul semnat la Viena, la 30.08.1940. „Al 2-lea arbitraj de la Viena", denumire sub care este cunoscut acest act în literatura de specialitate germană, a fost considerat de către România încă de la început ca fiind un dictat și s-a cerut insistent revizuirea lui. A se vedea studiul lui Förster, în *Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg*, vol. 4, p. 327-347.

suficient sectorul de la nord de București. În acest moment nu se încheiase încă operația de dezarmare și de internare a personalului serviciilor germane din oraș, în consecință Comandamentul Militar al Capitalei nu a avut la dispoziție unitățile necesare pentru a se apăra împotriva atacului german. Dar, în scurt timp, înaintarea trupelor germane a fost oprită. Astfel, încă din prima fază, generalul Gerstenberg s-a văzut constrâns să raporteze insuccesul misiunii, tot acum constatând că forțele sale erau insuficiente pentru înfrângerea fostului aliat. La ora 11,30, îi raporta personal șefului Statului Major al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" că „rezistența este foarte puternică și că nu se poate intra în oraș"[312].

Cu acest prilej, comandantul grupului de armate a cerut Înaltului Comandament al Wehrmachtului unități de infanterie pentru întărirea forțelor germane din Muntenia. Generalul von Grolmann a propus „să se transporte la București pe calea aerului trupe de infanterie, îndeosebi din sectorul Comandamentului Sud-Est"[313].

În ciuda propriei sale situații catastrofale, Friessner s-a străduit la rându-i să întărească Gruparea de luptă „Gerstenberg", dislocând de la Focșani în nordul Bucureștiului două companii de infanteriști, transportate în zonă pe calea aerului. În susținerea luptei terestre, în prima parte a zilei aviația a executat bombardamente, țintind centrele conducerii politice și militare din capitala României. Deși au fost provocate considerabile pagube, nu s-a ajuns la acea detensionare a situației sperată de generalul Gerstenberg. În ciuda inter-

[312] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 57 (24.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 59.

[313] *Ibidem*, p. 58 (24.08.1944); BA-MA, RH 19 V/36, f. 60.

venţiei aviaţiei şi a dislocării în zonă a trupelor de infanterie, precum şi a atacului executat în sudul oraşului[314], până seara situaţia din zona Otopeni–Băneasa a rămas neschimbată[315]. Nici personalul serviciilor militare germane nu a putut susţine eforturile Grupării de luptă „Gerstenberg", pentru că încă din seara zilei de 23 august zonele în care se aflau acestea fuseseră înconjurate şi izolate de către unităţile Comandamentului Militar al Capitalei. În următoarele două zile, la ordinul generalului Teodorescu, au fost arestaţi toţi membrii structurilor militare germane, precum şi cei ai Legaţiei, ajungând în situaţia de prizonieri de război aproximativ 5 450 de soldaţi, mai mult de 1 000 de persoane din serviciul auxiliar al aviaţiei şi în jur de 200 de civili[316].

La începutul serii generalul Gerstenberg se confrunta cu o considerabilă deteriorare a situaţiei operative. Din cauza insuficientei cercetări a terenului, gruparea de luptă a generalului nu a ştiut că din noaptea de 23 spre 24 august în nordul Capitalei se afla o unitate de blindate condusă de generalul Gheorghe Rozin, dotată cu aproximativ 50 de tancuri, plus componente puternice de infanterie, unitate ce fusese dislocată în zonă de la Târgovişte. În prima parte a zilei de 24 august avangarda acestei unităţi se afla la Crevedia şi la Buftea, la

[314] În sudul Bucureştiului, la Măgurele şi Progresul, se aflau două baterii germane de artilerie antiaeriană, care, la 24.08.1944, au încercat să pătrundă în centrul oraşului. Atacul a fost interceptat în faza iniţială, la marginea oraşului. *România – Războiul antihitlerist*, p. 73.

[315] *Ibidem*, p. 57-60 (24.08.1944); BA-MA, RH 19 V/36, f. 59-61; Kissel, *Rumänien*, p. 120 şi urm.

[316] Raportul comandantului militar al Capitalei din 15.10.1944; Arh. M.Ap.N., fond 1 676, dosar 165, f. 106 şi urm.; Duţu, Alesandru, *Armata română*, p. 94; *România – Războiul antihitlerist*, p. 69-75.

o distanţă de aproximativ 20 km vest de Otopeni, de unde ameninţa flancul stâng al Grupării de luptă „Gerstenberg". Până seara tancurile românești ocupaseră poziţii în zona localităţii Mogoșoaia, cu intenţia de a intercepta importanta arteră rutieră București-Ploiești, precum și de a izola trupele germane de la Otopeni de cele aflate în regiunea Ploiești-Valea Prahovei[317]. Deși în această zi unitatea generalului Rozin nu a deschis lupta, Gerstenberg a înţeles că „deocamdată nu este posibil un atac pentru recucerirea oraşului şi îndeplinirea ordinului dat de Führer". Acum s-a văzut constrâns să accepte ideea că, fără armament greu și fără trupe experimentate în luptă, orice acţiune era sortită eşecului[318].

Chiar dacă în prima zi a operaţiilor se constatase că forţele Grupării de luptă „Gerstenberg" erau insuficiente pentru a străpunge linia de apărare de la marginea Bucureștiului, pentru ziua următoare generalul a ordonat reluarea ofensivei, cu toate că nu se întrezărea perspectiva sosirii imediate a unor întăriri. La 25 august, printr-o acţiune, de data aceasta mai bine organizată și mai bine condusă, trupele germane au reușit să câștige teren de la primul asalt. În prima parte a zilei, înainte ca ofensiva să fie oprită la nord de Arcul de Triumf de către puternica rezistenţă a inamicului, unităţi ale generalului Gerstenberg au străpuns prin linia de apărare română. În timp

---

[317] Aceste planuri operative fuseseră discutate în seara zilei de 24.08.1944 și cu ministrul de externe, Niculescu-Buzești. *Raport de activitate privind operaţiile Comandamentului Trupelor Motomecanizate în perioada 23-29.08.1944*, Arh. M.Ap.N., fond 1.715, dosar 110, f. 1-15, 19.

[318] *Radiograma din 25.08.1944*, ora 2,35, transmisă de „Comandantul Aviaţiei Germane din România". „Comandantul Zonei de Sud-Est"/ Grupul de Armate „F", volum de anexe 12 la *Jurnal de operaţii*, nr. 3, anexa 193; BA-MA, RH 19 XI/16, f. 112.

ce trupele germane au atacat în sudul zonei confruntării armate, unitatea de blindate a generalului Rozin amenința flancul stâng al grupării lui Gerstenberg, în zona localității Chitila românii pornind acțiunile de luptă. Conform planului, către prânz, generalul Rozin a deplasat centrul de greutate al operației către nord[319]. În timp ce intensitatea luptei din nordul capitalei românești creștea alarmant, „Comandamentul Zonei Sud-Est" făcea eforturi să trimită urgent în România Batalionul 1 Parașutiști, pentru a sprijini acțiunile generalului Gerstenberg. Până în dimineața zilei de 25 august s-a reușit concentrarea a două companii pe aerodromul de la Kovin, lângă Belgrad, dar dificultăți de ordin tehnic au întârziat transportul aerian spre Otopeni. Primele efective ale acestor unități au sosit în zona Bucureștiului imediat după-amiază[320]. Însă, în situația dată, nici contribuția experimentatelor unități de parașutiști nu a mai putut împiedica eșecul acțiunii germane[321].

Când, la mijlocul zilei, unitățile Comandamentului Militar al Capitalei au trecut la contraatac și când, pornind de pe linia Mogoșoaia–Tamași spre est, au atacat aproape în același timp și unitățile generalului Rozin, Gruparea „Gerstenberg" a fost constrânsă să cedeze pozițiile pe care le cucerise cu numai câteva ore înainte. În retragere au fost pierdute și aerodromurile Băneasa și Pipera, astfel că unităților germane le-a rămas

---

[319] *Raport de activitate privind operațiile Comandamentului Trupelor Motomecanizate în perioada 23-29.08.1944*, Arh. M.Ap.N., fond 1.715, dosar 110, f. 17-20, 22-25.

[320] La 25.08.1944 au ajuns pe teatrul de operații de la București doar 60 de parașutiști. Kissel, *Rumänien*, p. 143.

[321] „Comandantul Zonei de Sud-Est"/Grupul de Armate „F", Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, f. 242 (25.08.1944); BA-MA, RH 19 XI/14, f. 243.

Luptele de la București și Ploiești (sfârșitul lunii august 1944)

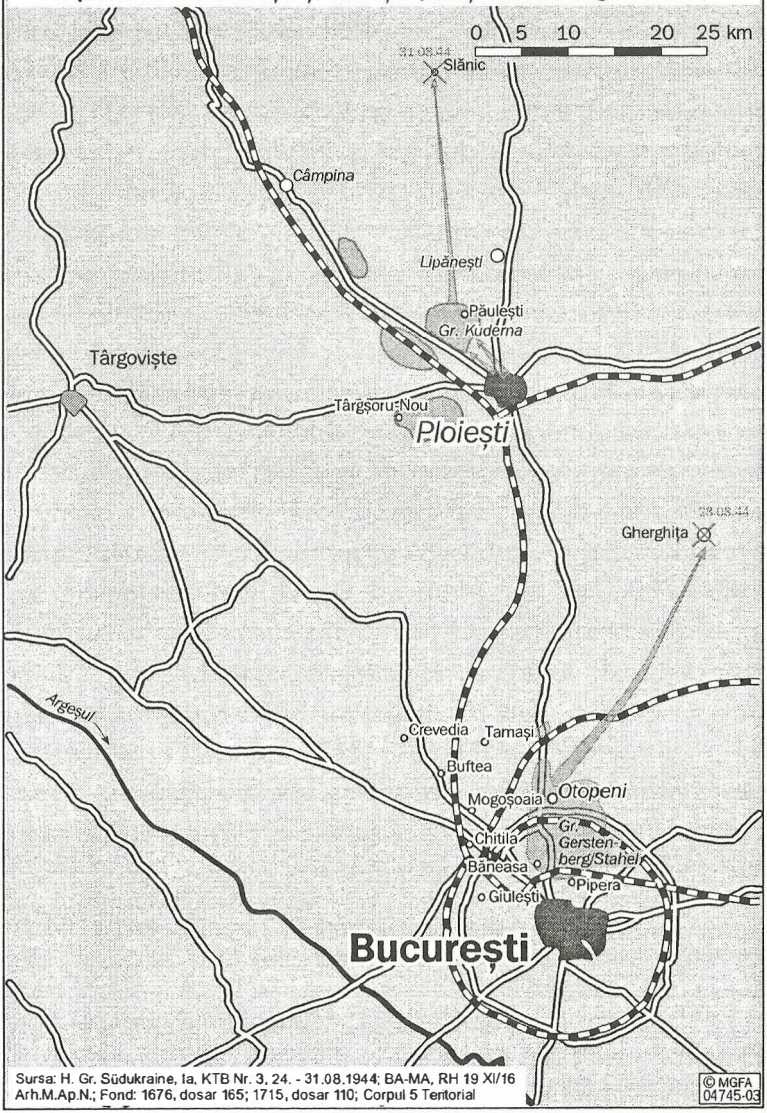

Sursa: H. Gr. Südukraine, Ia, KTB Nr. 3, 24. - 31.08.1944; BA-MA, RH 19 XI/16
Arh.M.Ap.N.; Fond: 1676, dosar 165; 1715, dosar 110; Corpul 5 Teritorial

© MGFA 04745-03

doar aerodromul Otopeni, singurul loc prin care se mai putea asigura aprovizionarea trupelor pe calea aerului. În primele ore ale serii unităţile generalului Rozin au reuşit interceptarea şoselei ce făcea legătura dintre Capitală şi zona petroliferă. Cu aceasta a fost pierdută şi legătura tactică a zonei de operaţii germane din perimetrul Bucureşti–Ploieşti–Valea Prahovei[322]. În această situaţie, generalul Gerstenberg nu mai avea nici posibilitatea de a pătrunde în capitala românească şi nici forţe pentru a restabili legătura cu unităţile din Valea Prahovei, lipsindu-i atât armamentul greu, cât şi mijloacele de infanterie necesare într-o astfel de acţiune. Cei 400 de paraşutişti aşteptaţi de două zile au sosit la Otopeni abia în dimineaţa zilei de 26 august. În tot cazul, angajarea lor în luptă nu a salvat trupele germane de la dezastru. Aproape în acelaşi timp cu efectivul de paraşutişti a sosit la Otopeni generalul Stahel, care urma să-l înlocuiască pe Gerstenberg la conducerea operaţiilor. Având în vedere capacitatea de luptă a grupării, Stahel nu avea nici cea mai mică şansă să îndeplinească misiunea pe care o primise. Situaţia de la Otopeni s-a deteriorat în a doua parte a zilei, când bombardierele anglo-americane au atacat masiv atât aerodromurile Otopeni şi Băneasa, cât şi poziţiile Grupării „Stahel" aflate în pădurea de la Băneasa[323]. Ultimele subu-

[322] *Raport de activitate privind operaţiile Comandamentului Trupelor Motomecanizate în perioada 23-29.08.1944*. Arh. M.Ap.N., fond 1.715, dosar 110, f. 22-25, 27-31.

[323] Când, după război, generalul Gerstenberg a susţinut ideea că „reuşita revoltei româneşti se datorează, nu în ultimul rând, puternicelor unităţi ale aviaţiei americane, care au bombardat intens punctele germane de rezistenţă" [Kissel, *Rumänien*, p. 144], el a adus de fapt în discuţie un aspect pe care realitatea evenimentelor îl infirmă. „Revolta românească" a fost, pe de o parte, preconizată şi susţinută de majoritatea poporului

nităţi ale Regimentului 4 „Brandenburg" şi ale Şcolii Tactice Niš, care porniseră de la Semlin şi Niš către România, au fost nevoite să-şi devieze ruta către aerodromul de campanie de la Mizil şi în felul acesta preconizata întărire a Grupării de luptă „Stahel" a eşuat.

După ce în după-amiaza zilei de 26 august a fost închis cercul în jurul Grupării „Stahel", unităţile generalilor Teodorescu şi Rozin au înaintat concentric spre trupele germane împresurate. Soldaţii, în majoritate lipsiţi de experienţa câmpului de luptă, s-au străduit din greu să respingă puternicul atac al românilor. Situaţia s-a înrăutăţit şi mai mult din momentul în care a început să se resimtă lipsa muniţiei. În cursul luptelor de la Otopeni Gruparea de luptă „Stahel" a fost trecută în subordinea Grupului de Armate „Ucraina de Sud". Ca reacţie la declaraţia de război, şeful Înaltului Comandament al Wehrmachtului a declarat România zonă de operaţii a trupelor terestre, iar generalul Friessner a preluat responsabilitatea asupra întregului teritoriu. În aceste condiţii, şi Gruparea „Stahel" a intrat în sfera lui de competenţă[324]. Neţinând seama de superioritatea inamicului şi de lipsa oricăror perspective de izbândă, la 27 august, generalul Stahel a ordonat continuarea unei lupte fără speranţă. Abia spre sfârşitul după-amiezii, după ce numărul soldaţilor căzuţi în luptă crescuse dramatic, iar muniţia

---

român şi de armata sa, iar, pe de altă parte, a fost apărată de aceleaşi forţe împotriva masivei intervenţii germane. În consecinţă, atacurile aeriene anglo-americane, care au avut loc în zona Bucureşti–Otopeni doar în ziua de 26.08.1944, au avut o influenţă limitată asupra intervenţiei militare germane. Cauza înfrângerii Grupării de luptă „Stahel" constă în superioritatea forţelor române, atacurile aeriene ale Aliaţilor grăbind într-o măsură nesemnificativă succesiunea evenimentelor.

[324] Kissel, *Rumänien*, p. 144.

era aproape epuizată, generalul s-a hotărât ca în cursul nopţii să iasă din încercuire în direcţia Mizil–Buzău, unde presupunea că se află liniile germane. Stahel a luat această decizie după ce Grupul de Armate „Ucraina de Sud" i-a confirmat că nu are resurse pentru a-i trimite întăriri[325]. La radiograma lui Stahel din a doua parte a zilei, grupul de armate a răspuns cu puţin timp înainte de mijlocul nopţii, după ce luase legătura cu Înaltul Comandament al Trupelor Terestre. Planul generalului de a ieşi din încercuire a fost aprobat. I s-a ordonat însă să se retragă spre Ploieşti, pentru a prelua comanda în această zonă şi pentru a susţine lupta Diviziei 5 Artilerie Antiaeriană. Totodată, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a cerut ca „regiunea Ploieşti să fie menţinută cu orice preţ"[326]. Această condiţie, cu siguranţă importantă pentru situaţia războiului purtat de cel de-al III-lea Reich, având în vedere rezervele de petrol, demonstrează cât de subiectiv evaluau situaţia din zona de operaţii românească atât Înaltul Comandament al Trupelor Terestre, cât şi Grupul de Armate „Ucraina de Sud", în cazul acestuia din urmă lipsa de realitate fiind cel puţin bizară. Gruparea de luptă „Stahel", care probabil nu a mai aşteptat ordinul de la comandamentul de la Slănic, a încercat încă din primele ore ale serii să scape din încercuire, cu intenţia de a se îndrepta spre nord-est, către Bacău. Datorită factorului surpriză, debutul acţiunii a fost încununat de succes[327], dar

[325] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 81 (27.08.1944); BA-MA, RH 19 V/36, f. 83.

[326] *Ibidem.*

[327] Gruparea de luptă „Stahel", având un efectiv de 2 000 de oameni, a ajuns în noaptea de 27.08.1944 în localitatea Balta Doamnei, aflată la o distanţă de 30 km de Otopeni, unde s-a lovit de puternica rezistenţă a trupelor române. Duţu, Alesandru, *Armata română*, p. 46.

în ziua următoare superioritatea forțelor Corpului 6 Armată a pus capăt acestei încercări în zona localității Gherghița, aflată la 20 km sud-est de Ploiești[328]. Cu aceasta, aventura militară ce viza ocuparea Bucureștiului a luat sfârșit într-un interval de timp ce depășea cu puțin patru zile[329]. Acțiunea inițiată de generalul Gerstenberg, pregătită și condusă cu diletantism, a costat viața multor soldați și a cauzat mari pierderi materiale și sacrificii inutile, având în vedere că singurul efect pozitiv al acestei intervenții a constat doar într-o nesemnificativă abatere a atenției de la sectorul operativ al Grupului de Armate „Ucraina de Sud".

Regiunea Ploiești a fost de o deosebită importanță pentru purtarea războiului german, în primul rând datorită resurselor de petrol și capacităților de prelucrare a acestuia[330]. Dar nu numai materiile prime, ci și pasurile din Carpați, cel de la Predeal și cel din masivul Ciucaș, ambele deschizând calea spre nord, au făcut ocuparea acestei regiuni indispensabilă pentru armata germană. De aceea, încă de la începutul războiului, această zonă a atras în mod special interesul politic, economic și militar al Berlinului. Încă înainte de aderarea României la Pactul Tripartit, conducerea militară germană inițiase măsuri preventive care, în situații de criză, facilitau o intervenție a Wehrmachtului pentru a asigura controlul asupra zonei petrolifere de la Ploiești[331]. Dacă la începutul războiului interesele

---

[328] *Ibidem*, p. 227.

[329] Hillgruber, *Waffenbrüderschaft*, p. 394-396; *România în anii...*, vol. 2, p. 131-180.

[330] *Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg*, vol. 5/2, p. 530-534 (studiu Müller).

[331] *Ibidem*, vol. 4, p. 334 (studiu Förster); Förster, *Rumäniens Weg...*, p. 47-77; Schönherr, *Influența Wehrmachtului*, p. 53, nota 23.

germane au fost atinse într-o măsură suportabilă de pretenţiile sovietice asupra zonei petrolifere, din vara anului 1943 situaţia a suferit schimbări grave, odată cu lansarea atacurilor aeriene anglo-americane, care au distrus rezervoare, instalaţii de extracţie şi prelucrare a petrolului, fapt notabil nu doar din punctul de vedere al pagubelor cauzate, ci şi ca succes al inamicului, care izbutise să-şi creeze un culoar de acţiune spre una dintre cele mai importante regiuni strategice ale celui de-al III-lea Reich. Acest factor de ameninţare a determinat mărirea progresivă a numărului de efective dislocate în zona Ploieşti–Valea Prahovei. Pe lângă o puternică artilerie antiaeriană, care îngloba forţele a aproape două divizii, în perimetrul oraşului Ploieşti se aflau o brigadă de apărare antiaeriană, precum şi numeroase unităţi speciale de construcţie, întreţinere şi transport. Înaltul Comandament al Wehrmachtului a încredinţat responsabilitatea apărării şi siguranţei acestui teritoriu „Comandantului german al zonei petrolifere" (Deutscher Kommandant des Erdölgebietes), respectiv generalului Gerstenberg. În această calitate, la începutul lunii august 1944, generalul avea în subordine 26 000 de soldaţi germani, toţi prezenţi în perimetrul Ploieşti–Valea Prahovei. Acest contingent numeros forma apărarea împotriva atacurilor aeriene, apărare ce, pe lângă componentele de sprijin, includea doar 8 unităţi de artilerie antiaeriană, care aveau în total 45 de baterii[332]. În ciuda remarcabilului număr de efective, generalul de aviaţie Gerstenberg avea la dispoziţie puţine unităţi cu instrucţie de infanterie. Deşi cele 45 de baterii de artilerie antiaeriană reprezentau un puternic element în structura apărării, acestea

[332] Arh. M.Ap.N., fond „Marele Stat Major", dosar 380, f. 10-20; dosar 381, f. 33-41.

putând fi angajate eficient și în acțiunile de la sol, potențialul de luptă în ansamblul său avea și considerabile deficiențe. În primul rând, tunurile antiaeriene erau în cea mai mare parte fixe, astfel că deveneau ineficiente în acțiunile de luptă ce impuneau mobilitate. În al doilea rând, din cauza necesarului de efective al Wehrmachtului, mereu în creștere, aceste tunuri erau deservite de către români, fapt ce limita randamentul în luptă al unităților de artilerie antiaeriană. Având în vedere aceste aspecte, se poate conchide că, pentru realizarea planurilor sale operative, Gerstenberg avea la dispoziție resurse relativ limitate. Precaritatea situației militare de la Ploiești a fost accentuată și de faptul că pozițiile de tragere ale apărării antiaeriene române se aflau în interiorul pozițiilor de tragere germane, astfel că cei doi aliați se puteau lovi reciproc. De aceea, o parte a bateriilor germane de artilerie n-au mai avut niciun rol în lupta pentru zona petroliferă. Generalul Gerstenberg a încercat să înlăture această deficiență cu ajutorul unităților de infanterie alcătuite din efective rămase de la armatele 6 și 8 germane. Acestor unități improvizate le-a lipsit, firește, coeziunea. În consecință, și valoarea lor operativă s-a situat sub nivelul cerințelor impuse de situație[333].

În privința „fortăreței Ploiești"[334] comandamentele germane au avut uimitor de puține informații, fiindu-le doar vag cunoscute numărul de efective și raporturile de comandă ale unităților române din zonă. Comandantul german al zonei petrolifere și comandantul Diviziei 5 Artilerie Antiaeriană nu cunoșteau nici dislocarea, nici capacitatea de luptă a armatei teritoriale române din Prahova. Nu știau că această zonă se

[333] Kissel, *Rumänien*, p. 145 și urm.

[334] *Ibidem*, p. 146.

afla din punct de vedere militar în responsabilitatea Corpului 5 Teritorial, din structura căruia făceau parte două divizii de infanterie și o unitate de grăniceri. Luând în calcul și trupele din apărarea antiaeriană, se constată că în zonă se aflau aproximativ 23 000 de soldați români, care echilibrau prezența celor 26 000 de soldați germani. Ușoara inferioritate numerică a unităților române era compensată de buna lor pregătire de infanterie. Pentru că Gerstenberg, responsabil pentru „fortăreața Ploiești", conducea operațiile din nordul Bucureștiului, generalul Kuderna, comandantul Diviziei 5 Artilerie Antiaeriană, a preluat comanda zonei petrolifere. Întrucât forțele disponibile nu erau suficiente pentru câștigarea controlului asupra zonei Ploiești, în noaptea de 23 spre 24 august generalul Kuderna și-a concentrat aproape toate trupele în partea de nord-vest a orașului, cu intenția ca din acest punct să pornească ofensiva pentru cucerirea regiunii petrolifere. În afară de aceste poziții amenajate pentru apărarea concentrică, existau în centrul și la marginea orașului mai multe puncte de sprijin, reduse ca dimensiune, constând mai ales din baterii de artilerie antiaeriană[335].

Chiar dacă la 23 august Corpului 5 Teritorial i se ordonase stare de alarmă și fusese dislocat în punctele vulnerabile sau importante din punct de vedere operativ, Marele Stat Major recomandase totodată evitarea oricărui conflict cu trupele germane, atâta timp cât acestea părăseau țara fără luptă. În ziua următoare nu au avut loc niciun fel de confruntări semnificative, generalul Kuderna ocupându-se cu pregătirea planului de eventuală ocupare a zonei petrolifere. Abia când, după declarația de război de la 25 august a Bucureștiului, Marele

[335] *Ibidem*, p. 145 și urm.

Stat Major a ordonat trecerea la ofensivă împotriva trupelor germane[336], Corpul 5 Teritorial a deschis ostilităţile împotriva unităţilor Wehrmachtului aflate în judeţul Prahova[337]. Întrucât forţele germane nu ocupau un anume teritoriu, ci erau răspândite în diferite puncte de susţinere pe întregul perimetru al zonei Ploieşti, românii nu au avut nevoie decât de două zile pentru a le încercui, după care, din poziţii favorabile, au înaintat concentric către noul inamic[338].

Pe lângă trupe terestre, în regiunea Bucureşti–Ploieşti staţionau şi unităţi de aviaţie, care la ordinul comandamentului Flotei a 4-a Aeriene au fost concentrate, la 24 august, la baza aero de la Târgşoru Nou. După ce în următoarea zi unităţile române au ocupat aerodromul, în urma convorbirii cu eşalonul superior al Flotei a 4-a Aeriene, comandantul în funcţie a ordonat ieşirea din încercuire. Fără a informa Divizia 5 Artilerie Antiaeriană, căreia i se subordonau aceste unităţi de aviaţie doar de o zi, seara au părăsit localitatea Târgşoru Nou aproximativ 2 000 de soldaţi şi 300 de persoane din serviciul auxiliar, îndreptându-se în direcţia Mizil–Buzău, pentru a ajunge liniile germane ale frontului de la poalele Carpaţilor. După ce a scăpat din încercuirea românilor, apărându-se permanent împotriva atacurilor inamicului, gruparea a reuşit să treacă de

---

[336] „Comandantul Zonei de Sud-Est" (Comandamentul Grupului de Armate „F"), Secţia cercetare, doc. nr. 6410/44 din 26.08.1944.Cercetare România; Ofiţer Ia-Stat major, volum de anexe nr. 4 la *Jurnal de operaţii*, nr. 3, anexa nr. 208/VIII; BA-MA, RH XI/18, f. 143.

[337] *Raportul de activitate al comandantului Corpului 5 Teritorial referitor la operaţiile din perioada 23.08-01.09.1944*, f. 2; Arh. M.Ap.N., fond „Corpul 5 Teritorial", dosar 246, f. 8.

[338] *Ibidem*, f. 1 şi urm.; Arh. M.Ap.N., fond „Corpul 5 Teritorial", dosar 246, f. 7 şi urm.; Duţu, Alesandru, *Armata română*..., p. 128.

creasta Carpaţilor în zona pasului Buzău, unde a fost preluată de trupele germane[339].

Comandantul Diviziei 5 Artilerie Antiaeriană, care se afla cu aproximativ 6 000 de oameni în regiunea împădurită de lângă Păulești, a evitat până la 25 august orice confruntare cu trupele române. În timpul perioadei de optimism a părţii germane, când exista încrederea că situaţia militară şi politică putea fi din nou schimbată, generalul Kuderna îşi pregătise unităţile în vederea ocupării zonei petrolifere, precum şi în perspectiva unei eventuale intervenţii în sprijinul unui nou „guvern naţional"[340]. La două zile după încetarea ostilităţilor împotriva Aliaţilor, românii au atacat poziţiile germane, iar în sectorul bateriilor de artilerie antiaeriană tunurile germane şi române s-au înfruntat direct. Dacă punctele de sprijin risipite la marginea oraşului au fost în scurt timp învinse, Gruparea de luptă „Kuderna", aflată lângă Păulești, în faza de început a rezistat asaltului. În tot cazul, până la mijlocul zilei de 27 august au fost pierdute atât centrul oraşului, cât şi rafinăriile[341]. Întrucât până la 27 august situaţia Diviziei 5 Artilerie Antiaeriană s-a deteriorat dramatic, neavând posibilitatea de a contacta Gruparea „Stahel", generalul Kuderna a cerut instrucţiuni de la comandamentul Flotei a 4-a Aeriene. A fost

[339] Kissel, *Rumänien...*, p. 146 şi urm.

[340] În seara zilei de 23.08.1944, după ce evenimentele politice de la Bucureşti au devenit cunoscute, comandantul Diviziei 5 Artilerie Antiaeriană l-a contactat pe Gerstenberg, aflat la Bucureşti, cerându-i instrucţiuni. Acesta i-a comunicat generalului Kuderna că „se află în formare un nou guvern naţional şi că este de evitat orice confruntare cu românii". A se vedea Kissel, *Rumänien...*, p. 145, 199 şi urm.

[341] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, f. 80 (27.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 82.

informat că spre el se îndreaptă întăriri trimise de Grupul de Armate „Ucraina de Sud", pentru a-l ajuta să se elibereze din împresurare. Foarte clar i s-a comunicat, de asemenea, ordinul Führerului „de a se rezista până la ultimul om"[342]. Cât despre întăririle anunțate de comandamentul de la Slănic, era vorba în fapt despre Gruparea „Stahel", epuizată și decimată de lupte, care izbutise să se elibereze din încercuirea de la nord de București, îndreptându-se apoi spre Ploiești. Ordinul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" de a se rămâne pe poziții i-a luat generalului Kuderna orice libertate de mișcare, astfel că divizia sa nu a putut părăsi zona de la Ploiești, pentru a încerca să ajungă în salvatoarele linii germane. Dezorganizată, această mare unitate a rămas lângă Păulești în speranța că mult așteptatele întăriri vor sosi. După ce, la 29 august, zona petroliferă a fost atacată dinspre Buzău de o unitate sovietică de blindate[343], situația de criză a Grupării „Kuderna" s-a accentuat considerabil, având în vedere că îi lipseau nu doar mijloacele de infanterie, ci și armamentul antitanc și, mai ales, alimentele. În aceeași seară, divizia a primit ordinul comandamentului de la Slănic de a-și menține pozițiile până la sosirea Grupării „Stahel". Ajuns la Păulești, generalul Stahel urma să preia comanda efectivelor din acest sector și, conform ordinului, „după distrugerea tuturor punctelor vitale din zonă, să-și

[342] Kissel, *Rumänien...*, p. 146.

[343] La 28.08.1944, blindatele sovietice au străpuns linia de apărare germană, în sud-estul zonei subcarpatice, de-a lungul șoselei Focșani–Buzău și au înaintat până în regiunea Buzăului. O brigadă de infanterie motorizată a reușit în ziua următoare să ajungă la Ploiești, unde a intrat în luptă. *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 86, 88, 93 (28-29.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 88, 90, 95.

croiască drum înspre nord"[344]. În condiţiile date, generalul von Grolmann a făcut o recomandare absurdă în deplinul sens al cuvântului: „Este important să nu se piardă inutil oameni şi materiale insistându-se timp prea îndelungat în lupta pentru păstrarea poziţiilor."[345] Pentru că Gruparea „Stahel" nu a ajuns nici până la 30 august în sectorul Diviziei 5 Artilerie Antiaeriană, iar trupele generalului Kuderna nu puteau să reziste în continuare atacurilor sovietice şi române, comandantul diviziei a decis ca în următoarea noapte să-şi scoată oamenii din încercuire şi să se îndrepte spre nord, prin valea Teleajenului, către pasul Buzău. Însă a doua zi divizia a fost din nou încercuită lângă Slănic–Prahova şi somată să capituleze. Pentru că generalul Kuderna a refuzat să depună armele, s-a ajuns la lupte puternice, în timpul cărora trupele au fost risipite, nemaipăstrându-se coeziunea grupării germane. Aproximativ 2 000 de soldaţi au izbutit să ajungă în Transilvania în liniile Grupului de Armate „Ucraina de Sud", trecând prin pasurile de la sud-est de Braşov. O mare parte a grupării însă, inclusiv generalii Kuderna şi Teschner, a fost capturată de români, ajungând în prizonierat. Pe lângă Gruparea „Kuderna", în sectorul Corpului 5 Teritorial au fost făcuţi prizonieri de către trupele române peste 9 000 de soldaţi germani[346]. Întrucât în urmă cu trei

---

[344] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 97 (29.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 99.

[345] *Ibidem*. Luând în considerare evoluţia evenimentelor începând de la 20 august, eşalonul superior al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" ajunsese mult prea târziu la această idee.

[346] *Raportul de activitate al Corpului 5 Teritorial*, f. 5; Arh. M.Ap.N., fond „Corpul 5 Teritorial", dosar 246, f. 13; Duţu, Alesandru, *Armata română*..., p. 368. Nu s-a putut stabili numărul soldaţilor germani luaţi prizonieri de către unităţile sovietice în cursul luptelor din zona Ploieşti.

zile Gruparea „Kuderna" fusese nevoită să abandoneze lupta în zona localității Gherghița, a luat sfârșit și iluzia celui de-al III-lea Reich de a instala în România un guvern pro-german și de a recâștiga controlul asupra zonei petrolifere[347].

Evaluarea eronată a situației, făcută atât de către comandanții germani din România, cât și de conducerea politică și militară de la Berlin, a generat, în condițiile schimbării frontului de către români, iluzii deșarte, ignorându-se realitățile politice și militare din Regat. Măsurile ordonate și aplicate, precum bombardarea Bucureștiului, încercarea de ocupare a Capitalei și a zonei petrolifere, au dat prilej guvernului Sănătescu să declare război celui de-al III-lea Reich, armata română deschizând focul, în consecință, împotriva fostului aliat. În loc să dea curs permisiunii acordate, cel puțin verbal, de către români, de a se retrage liber de pe teritoriul Regatului, militarii germani s-au lansat într-o aventură care nu avea nici sorți de izbândă și nici rost. În această încercare fără înțeles au fost pierduți oameni și au fost distruse materiale, forțe și resurse care ar fi putut fi angajate în construirea unei linii de siguranță pe creasta Carpaților pentru apărarea Transilvaniei.

e. Reacția Grupului de Armate „Ucraina de Sud" față de „lovitura de stat" de la București

Deși la începutul lunii august generalul Friessner calificase situația politică din România ca extrem de critică, aducându-și impresiile și la cunoștința Înaltului Comandament al

[347] *România. Războiul antihitlerist...*, p. 90-101; Kissel, *Rumänien...*, p. 143-148; Hillgruber, *Waffenbruderschaft...*, p. 396 și urm.

Trupelor Terestre, „lovitura de stat" de la București a surprins totuși comandamentul de la Slănic. Nici serviciile germane din capitala românească și nici guvernul de la Berlin nu-i dăduseră de înțeles că poziția politică a mareșalului este amenințată. Convorbirile despre situația militară din zona de operații românească purtate cu Antonescu, planul comun de a retrage trupele germano-române pe poziții succesive până pe aliniamentul Dunăre–Carpați i-au lăsat lui Friessner impresia că alianța era durabilă. Pe această bază comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" și-a stabilit planul de măsuri pentru următoarele zile.

În timp ce în cursul zilei de 23 august s-a aflat despre retragerea Armatei a 4-a din nordul Moldovei, în jurul orei 20,30 au ajuns la Slănic și primele zvonuri de la București, privind tulburarea relațiilor politice din România. Aproximativ o jumătate de oră după primirea acestor informații, neconfirmate, de la Misiunea Militară, generalul von Grolmann a încercat să se edifice în privința situației de la București. Telefonând la Legație, comandantul aviației germane din România i-a confirmat doar că după-amiază mareșalul Antonescu „a plecat la rege, de unde nu s-a întors încă"[348]. Abia la ora 22,15 comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a aflat de la Flota a 4-a Aeriană că mareșalul Antonescu a mers în audiență la rege și că și-a dat demisia[349]. În continuare, comandamentul

[348] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr.4, vol. I, p. 49 (23.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 51.

[349] Consemnările din *Jurnalul de operații* al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" contrazic informațiile pe care le include Kissel în volumul său *Rumänien...*, p. 109, unde afirmă că generalul Gerstenberg a vorbit la telefon cu șeful Statului Major al Înaltului Comandament al Aviației, generalul Kreipe, deja la ora 20,00, raportându-i despre „lovitura de stat"

flotei a anunţat că baronul von Killinger a fost, de asemenea, primit de rege. În cursul audienţei, monarhul român i-a declarat că intenţionează să încheie cât mai curând posibil pacea cu Aliaţii. Cu toate acestea, România nu intenţionează să poarte „război împotriva armatei germane"[350]. Având în vedere toate aceste informaţii neconfirmate, generalul von Grolmann s-a străduit să-l contacteze direct pe ministrul Germaniei la Bucureşti. A obţinut legătura în jurul orei 22;25. Baronul von Killinger i-a adus la cunoştinţă că „în cursul după-amiezii a primit informaţia că mareşalul Antonescu a fost arestat. După aceea s-a dus el însuşi la rege." În cursul audienţei, monarhul a declarat, după cum a relatat von Killinger, că mareşalul Antonescu a demisionat şi că urmează ca în scurt timp să fie format un nou guvern. Noua conducere de stat este interesată în primul rând de încheierea unui armistiţiu cu Aliaţii. Întrucât un război al armatei române împotriva armatei germane nu poate intra în discuţie, după cum a subliniat regele, noul guvern intenţiona să respingă condiţiile impuse de Uniunea Sovietică. În continuare, baronul von Killinger a relatat că în cursul serii regele a ţinut un discurs radiodifuzat, declarând, printre altele, că „România a acceptat condiţiile de armistiţiu ale Aliaţilor şi a depus armele"[351].

După ce comandamentul de la Slănic a obţinut informaţii exacte despre situaţia politică din Regat, generalul Friessner a

---

din România. Este de asemenea inexactă afirmaţia că regele Mihai şi-a citit proclamaţia către ţară la ora 20,00. Discursul radiodifuzat a fost ţinut abia la ora 22,30. A se vedea *Procesul,* vol. 1, p. 47.

[350] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 49 (23.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 51.

[351] *Grupul de armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 49 (23.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 51.

dat ordinul, cu imediată aplicare, prin care Grupul de Armate „Ucraina de Sud" prelua comanda tuturor unităților și serviciilor armatei germane din România. Decizia a fost luată fără prealabilul acord al lui Hitler sau al conducerii militare de la Berlin. Acesta a fost singurul caz în care generalul Friessner, luând în considerare schimbările politice și neținând seama de situația catastrofală din sectorul sudic al frontului de răsărit, a reacționat spontan și a luat o decizie fără a cere mai întâi aprobarea lui Hitler, a Înaltului Comandament al Trupelor Terestre sau a Înaltului Comandament al Wehrmachtului. Abia la ora 23,00 Grupul de Armate „Ucraina de Sud" și-a informat unitățile din subordine despre evenimentele din România, care schimbau fundamental relațiile politice și militare din sudul frontului de răsărit. Friessner a ordonat stare de alarmă și a interzis orice acțiune împotriva fostului aliat[352].

În timp ce comandamentul de la Slănic a obținut informații exacte despre preschimbările politice din România în jurul orei 23,00, ambelor armate române li se adusese la cunoștință noua situație la ora 22,30. Succesorul generalului Ștefleа în funcția de șef al Marelui Stat Major român, generalul Gheorghe Mihail[353], a informat ambele comandamente de armată atât despre destituirea mareșalului Antonescu de către rege, cât și despre numirea unui nou guvern sub președinția generalului Constantin Sănătescu[354]. În această etapă critică,

[352] *Ibidem*, p. 50 (23.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 52.

[353] Generalul Gheorghe Mihail (1887-1982) a fost șeful Marelui Stat Major de la 23.08 până la 12.10.1944. A se vedea Ardeleanu, Eftimie, *Șefii...*, p. 175-182.

[354] Generalul Constantin Sănătescu (1885-1947) a fost de la 23.08 până la 02.12.1944 președintele Consiliului de Miniștri și de la 11.12.1944 până la 20.06.1945 șef al Marelui Stat Major.

generalul Mihail le-a comunicat celor două armate aflate în Basarabia și în Moldova că încetează subordonarea unităților române față de comandamentul german și a ordonat oprirea imediată a luptei împotriva armatei sovietice[355].

Abia după ce a fost în posesia informațiilor certe privind destituirea mareșalului Antonescu de către rege și încetarea luptei de către români, generalul Friessner i-a adus la cunoștință personal lui Hitler evenimentele din România și i-a raportat „că a preluat comanda asupra tuturor serviciilor militare germane din România"[356]. În continuare, i-a explicat lui Hitler necesitatea de a fi retrase toate unitățile germane la poalele Carpaților, pentru a se folosi avantajul oferit de bariera munților în amenajarea unei linii de apărare. Hitler a fost de acord, fără rezerve, cu toate propunerile generalului și i-a comunicat că va confirma aceste măsuri printr-o instrucțiune scrisă[357].

Evenimentele politice din România au agravat deosebit de mult situația Armatei a 6-a, aflată la est de Prut. Ieșirea Armatei a 4-a din luptă îi dădea Frontului 2 Ucrainean posibilitatea să înainteze nestingherit înspre sud, pe partea vestică a râului. Analizând obiectiv situația, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a ajuns la constatarea stupefiantă că, la vest de Chișinău, Armata a 6-a se afla într-o luptă de

---

[355] Instrucțiunea verbală a generalului Mihail a fost confirmată prin ordinul nr. 678.563 al Marelui Stat Major, care a ajuns la comandamentele Armatei a 3-a și Armatei a 4-a la 23 august, în jurul orei 24,00. Arh. M.Ap.N., fond „Armata a 4-a", *Jurnal de operații*, august 1944 (23.08.1944), f. 6; dosar 221, f. 180.

[356] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. II, p. 50 și urm. (23.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 52 și urm.

[357] Friessner, p. 87 și urm.

apărare disperată, cu un inamic superior din toate punctele de vedere, care își mobilizase aproape toate forțele pentru a încercui și a nimici armata generalului Fretter-Pico în Basarabia. Comandamentul de la Slănic avea puține informații despre Armata a 6-a, întrucât toate legăturile cu unitățile de la est de Prut fuseseră distruse. Însă, analizând situația din Basarabia, comandamentul grupului de armate a ajuns la concluzia că cele patru corpuri de armată germane aflate în regiunea dintre Nistru și Prut aveau puține șanse să stabilească legătura cu trupele din vestul Moldovei. Gruparea „Mieth" era, de asemenea, în pericol de a fi încercuită și nimicită în zona Huși. Întrucât România ieșise din alianță, iar Armata a 6-a se afla în fața dezastrului în regiunea Huși–Chișinău, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" trebuia să ia măsuri urgente pentru a alcătui cu puținele unități rămase o linie de apărare fie în sudul Moldovei, între Delta Dunării și munți, fie de-a lungul zidului Carpaților. Pe lângă aceasta, comandamentul de la Slănic nu avea prea multe speranțe că soldații germani, aflați în zona etapelor și în zona interioară, vor reuși să ajungă în munți și să scape de pericolul de a fi făcuți prizonieri de ruși sau, eventual, de români. Dezarmarea și neutralizarea unităților române din sectorul grupului de armate nu intrau în discuție, deoarece pentru o astfel de acțiune nu existau forțele necesare. Pentru construirea liniei de apărare la poalele Carpaților, Friessner avea la dispoziție doar puținele unități ale Armatei a 8-a, care luptau în apărare, la vest de Siret, încercând să scape din dezastrul ce cuprinsese zona de operații din Moldova și din Basarabia. Având în vedere circumstanțele catastrofale, grupul de armate s-a străduit ca, în cel mai scurt timp, să ocupe, cu toate forțele disponibile,

zonele de acces către trecătorile Carpaţilor, pentru a nu pierde legătura cu teritoriul controlat de cel de-al III-lea Reich.

În seara schimbării guvernului, generalul Friessner a sperat că nu toţi comandanţii români din sectorul operativ al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" vor încuviinţa răsturnarea politică. Având în vedere situaţia incertă din Regat, comandamentul de la Slănic a încercat să afle câte dintre unităţile fostului aliat ar fi dispuse să continue războiul de partea Germaniei. În acest sens, în noaptea de 23 spre 24 august, generalul Friessner i-a contactat pe comandanţii armatelor 3 și 4 române, pentru a cunoaște poziția acestora față de schimbările politice interne. Generalul Dumitrescu a declarat că despre evenimentele de la București a aflat de la radio și că nu a primit încă niciun fel de ordin. Până la primirea unor noi instrucţiuni de la Marele Stat Major, dorea să respecte ordinele existente. Generalul Dumitrescu a subliniat că personal regretă aceste schimbări politice, dar că nu poate să se opună regelui său[358]. În același sens s-a exprimat și generalul Șteflea, deși ambii comandanţi cunoșteau deja dispoziţiile noului șef al Marelui Stat Major, respectiv, ale generalului Mihail. Este de presupus că cei doi comandanţi încercau să câștige timp, pentru că nu puteau exclude posibilitatea ca unităţile germane să aibă intenţia de a dezarma trupele române și de a ocupa ţara. Această grijă nu era nefundamentată, pentru că Grupul de Armate „Ucraina de Sud" discutase ideea dezarmării uni-

[358] Raportul din 10.09.1944 al generalului Dumitrescu către ministrul de război; Arh. M.Ap.N., fond „Armata a 3-a", dosar 3.065, f. 284 și urm.; *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 59 și urm. (24.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 61 și urm.

tăţilor române cu Secţia Operaţii a Înaltului Comandament al Trupelor Terestre. S-a renunţat în final la idee pentru că forţele existente erau insuficiente pentru realizarea unui astfel de plan[359]. După convorbirile generalului Friessner şi ale celorlalţi membri ai structurii de comandă cu cei doi generali şi cu alţi comandanţi români de unităţi, statul major de la Slănic a constatat că niciuna dintre persoanele contactate nu era dispusă să se opună hotărârii conducerii de stat.

Având în vedere noul raport de forţe din sudul frontului de răsărit, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" nu a avut altă posibilitate decât aceea de a încerca să asigure cu puţinele unităţi rămase o linie de apărare stabilă. Această opţiune era realizabilă doar dacă Hitler şi conducerea armatei germane renunţau la o intervenţie militară în problemele interne ale României. Numai faptul că armata română ar fi adoptat o atitudine neutră ar fi dat şansa, oricât de mică ar fi fost ea, ca un număr considerabil de trupe ale Armatei a 6-a să se salveze din încercuire. Pentru intenţiile operative ale Grupului de Armate „Ucraina de Sud" planul lui Hitler de a schimba situaţia politică din România cu puterea armelor a fost total neproductiv. Tocmai acest plan urma să genereze conflictul armat dintre cei doi foşti aliaţi. În loc să analizeze evenimentele politice de la Bucureşti şi să constate în ce măsură este urmat regele Mihai de eşalonul de comandă al armatei române, Hitler a ordonat absurda acţiune de a se ocupa Bucureştiul, de a fi arestat regele şi guvernul Sănătescu, pentru a fi instalată o conducere de stat progermană. Partea germană a crezut cu toată convingerea că

[359] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 60 şi urm. (24.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 62 şi urm.

un asemenea grav amestec în problemele interne ale regatului nu va afecta armata română[360]. Această apreciere eronată demonstrează clar cât de puțin cunoșteau serviciile germane situația politică din Regat. Numai așa se explică și încercarea lor de a ocupa Bucureștiul și de a înlătura regele și noul guvern de la putere. Înainte de a se da curs planului de intervenție militară în România, au stăruit pentru a se renunța la această imprudență nu numai cei doi diplomați, reprezentanți ai Germaniei la București, respectiv, baronul von Killinger și dr. Clodius, ci și șeful Misiunii Militare, generalul Hansen[361]. Concentrându-se asupra intervenției în România, conducerea militară și politică a Germaniei a omis planificarea și ordonarea acelor măsuri operative care ar fi putut crea șansa de a se stabiliza sectorul sudic al frontului de răsărit. Comanda la vârf a Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a avut o contribuție considerabilă în accentuarea crizei din zona de operații română, care, după ieșirea Regatului din alianță, a dobândit dimensiunile unui dezastru. Deși se cunoșteau caracteristicile politice, militare și geografice, precum și problemele de infrastructură ale zonei din sudul frontului de răsărit, se pare că nu au existat dispoziția și capacitatea de a se lua acele hotărâri

[360] Prin telegrama nr. 3 240 din 24.08.1944, ora 01,00, a Grupului de Armate „Ucraina de Sud", transmisă armatelor 6 și 8, Detașamentului de Legătură de pe lângă Marele Stat Major al armatei române, precum și celorlalte servicii militare germane, comandantul ordona: „Reacția față de rege și față de noul guvern român nu are nicio legătură cu *atitudinea față de armata română*. Nu se vor lua niciun fel de măsuri împotriva acesteia atâta vreme cât va avea o atitudine loială" *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 58 (24.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 60.

[361] *Ibidem*, p. 56 (24.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 58.

tactice și operative care ar fi putut reduce dimensiunile dezastrului din zona română de operații.

f. Cursa pentru culmile Carpaților

Având în vedere evenimentele politice de la București, Grupului de Armate „Ucraina de Sud" îi rămăsese, din perspectivă operativă, doar posibilitatea de a construi o linie de apărare la poalele Carpaților Orientali și, eventual, pe granița estică a Munteniei. Comandamentul de la Slănic s-a străduit să asigure în primul rând accesul spre trecătorile din Carpați, pentru a putea construi o linie de apărare cu baza pe creasta munților. Numai astfel ar mai fi putut apărea o minimă șansă de a opri înaintarea inamicului și de a stabiliza frontul. În tot cazul, grupul de armate trebuia să acționeze rapid pentru a câștiga din nou controlul asupra situației în permanentă schimbare din vestul Moldovei și din Muntenia. Vizibil șocat de vestea că România și-a încetat lupta și a întrerupt relațiile bilaterale cu al III-lea Reich, Hitler a fost întru totul de acord cu propunerea lui Friessner „de a se retrage trupele germane, pe cel mai scurt drum către zidul Carpaților"[362]. Deși Führerul a anunțat și emiterea unei instrucțiuni ce urmau să confirme justețea cererilor formulate de către grupul de armate, ulterior nu a mai dat curs acestei intenții. Astfel comandamentul de la Slănic a fost lăsat în incertitudine, fără a i se preciza, în această situație gravă, obiectivele operative vizate de conducerea de la Berlin. Atitudinea ezitantă atât a lui Hitler, cât și

[362] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer la-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 51 (23.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 53.

a Înaltului Comandament al Trupelor Terestre și precipitarea situației militare de pe teatrul de operații român au pus curând sub semnul întrebării posibilitatea realizării intențiilor lui Friessner. Cu toate acestea, grupul de armate, fără a lua în considerare valul evenimentelor, a ținut cu hotărâre la planul său de operații. În punctul culminant al crizei militare, comandamentul de la Slănic și-a menținut atitudinea pasivă, deși, având în vedere noile raporturi de forțe de pe teatrul de război din Moldova și din Basarabia, se impuneau noi instrucțiuni, corespunzătoare severității noii situații. Nici vizita de informare a generalului Wenck[363] nu a impulsionat maniera generalului Friessner de a conduce operațiile.

Pentru luptele de apărare din zona subcarpatică, la vest de Siret, intra în discuție în acel moment doar Armata a 8-a, a generalului Wöhler. Această armată, căreia la începutul „Operației Iași–Chișinău" i se subordonau două corpuri de armată și Gruparea „Mieth"[364], fusese nevoită încă din prima fază a confruntării, din cauza superiorității sovieticilor, să se deplaseze din regiunea Iașiului către sud. De aceea, generalul Wöhler a planificat încă din ziua de 23 august retragerea flancului nordic, dincolo de [râul] Moldova, urmând să mențină pozițiile de pe Siret cu un cap de pod lângă Bacău. Cu o linie de apărare pe intervalul Adjud–Bârlad, comandantul Armatei a 8-a intenți-

[363] Generalul-locotenent Wenck s-a aflat la comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" din după-amiaza zilei de 24.08 până la mijlocul zilei de 25.08.1944.

[364] La 20.08.1944 Armata a 8-a dispunea de trei divizii române și două divizii germane aflate pe linia frontului, precum și de trei divizii ale armatei române, dislocate pe aliniamentul „Traian". Avea un efectiv total de aproximativ 70 000 de soldați, dintre care 17 000 erau soldați germani.

ona să asigure sudul Moldovei, în timp ce Gruparea „Mieth", aflată în regiunea Huși, urma să acopere, în continuare, aliniamentul dintre valea Bârladului și Prut[365]. Când, în noaptea de 24 august, Armata a 4-a română a ieșit din structura Subgrupului de Armate „Wöhler", Armata a 8-a a fost constrânsă ca, doar cu forțele proprii, să construiască o linie de apărare între localitățile Kuti și Adjud. Avea la dispoziție pe flancul stâng, la vest de Bacău, Corpul XVII Armată și Corpul LVII Tancuri[366], decimat în confruntările cu inamicul, iar intervalul dintre Bacău și Adjud urma să fie apărat de resturile diferitelor unități, adunate sub denumirea de Gruparea „Abraham"[367]. La sud de Adjud, în regiunea Tecuci–Focșani–Galați acționa Armata a 6-a, cu resturile Corpului XXIX Armată, încercând să împiedice pătrunderea sovieticilor în Muntenia. Având în vedere lipsa forțelor necesare, Armata a 8-a a asigurat doar un aliniament de sprijin de-a lungul râului Moldova și la vest de Siret, între Fălticeni și Adjud, exploatând avantajele oferite de terenul accidentat din regiunea subcarpatică, și străduindu-se, astfel, să blocheze zonele de acces către trecătorile din munți în fața inamicului pornit în urmărire.

După ce Armata a 4-a română a încetat lupta, Armata a 8-a s-a reorganizat, încercând să asigure cu trupele rămase un front pe cât posibil stabil și fără breșe. În timp ce acest plan care viza flancul stâng, între Kuti și Târgu Neamț, decurgea

[365] Kissel, *Rumänien*..., p. 103.

[366] La 24.08.1944 Corpului LVII Tancuri i se subordonau resturile Diviziei 46 Infanterie și o grupare de luptă a Diviziei 20 Tancuri.

[367] Comanda acestei grupări de luptă a fost încredințată generalului Erich Abraham, comandantul Diviziei 76 Infanterie, care reușise să-și aducă trupele pe malul vestic al Siretului.

fără dificultăţi notabile, Corpul LVII Tancuri s-a văzut nevoit ca în cursul zilei de 24 august să se retragă pe înălţimile de la vest de râurile Moldova şi Bistriţa, pierzându-se astfel importantul nod de comunicaţii de la Bacău. În contact cu Corpul LVII Armată, generalul Abraham, aflat în zona Bacău-Adjud, a încercat cu gruparea sa, formată din unităţi risipite şi structuri din serviciile de spate, să împiedice pătrunderea Armatei 7 Gardă în Carpaţii Orientali. Luptele pentru pasurile din Carpaţi, îndeosebi în sudul sectorului Armatei a 8-a, au determinat strategia lui Wöhler din ultimele zile ale lunii august. Cel mai dificil segment de front se afla în sectorul Grupării „Abraham", care încerca să menţină sub control valea Trotuşului, lângă Adjud, pentru a nu pierde pasurile Oituz, Uz şi Ghimeş, ce erau de o importanţă vitală pentru retragerea armatei germane. Gruparea „Abraham" a reuşit cu greu să oprească trupele sovietice, ce exercitau o presiune din ce în ce mai puternică. Armata a 7-a Gardă, în special, a încercat să ajungă în regiunea Braşovului pentru a tăia retragerea grupărilor de luptă „Kuderna" şi „Stahel" şi pentru a distruge frontul din Carpaţi. Deşi la 25 august fusese pierdut un important punct strategic, respectiv, oraşul Onești, trupele germane au reuşit pentru un timp să împiedice pătrunderea rușilor în văile Carpaţilor[368].

Începând cu 25 august, Gruparea „Abraham" s-a aflat din nou într-o situaţie gravă, când unităţi ale Armatei a 4-a române, aflate în retragere spre zona Bucureşti–Ploieşti, au atacat trupele germane. Marele Stat Major român, ca reacţie la agre-

[368] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 52-54, 63-66, 68 (24.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 54-56, 65-68, 70.

siunea fostului aliat, ordonase să fie dezarmate și „alungate"[369] de pe teritoriul Regatului toate unitățile germane devenite acum inamice.

În luptele din timpul retragerii din vestul Moldovei Armata a 8-a a profitat de avantajele terenului din regiunea Carpaților Orientali. Oricum, atât Corpului LVII Tancuri, cât și Grupării „Abraham" nu le rămăsese altă posibilitate decât retragerea succesivă pe creasta Carpaților. În schimb, Corpul XVII Armată a reușit să-și păstreze pozițiile din Bucovina. Doar în sudul sectorului, la Târgu Neamț, Corpul XVII a fost nevoit să se retragă spre vest, pentru a nu pierde contactul cu unitatea învecinată. În ultimele zile ale lunii august au sosit la Grupul de Armate „Ucraina de Sud" primele unități ungare, ce urmau a fi angajate în susținerea flancului stâng al armatei. Situația dramatică de pe întregul front de răsărit nu a îngăduit Înaltului Comandament al Trupelor Terestre să transfere Grupului de Armate „Ucraina de Sud" decât o divizie, pe care Armata a 8-a a repartizat-o în mai multe puncte sensibile ale teatrului de operații[370].

Gravele schimbări politice și militare din România nu au determinat Înaltul Comandament al Trupelor Terestre să corecteze imediat planul strategic al grupului de armate. Abia

---

[369] Marele Stat Major, ordinele nr. 648.603, 678.586 și 678.601 din 25.08.1944. Armata a 4-a, *Jurnal de operații* (25.08.1944), p. 2-5; Arh. M.Ap.N., fond „Armata a 4-a", dosar 221, f. 237-240.

[370] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 69 și urm., 72 și urm., 75-77, 81-84, 86-91, 93-95, 97 și urm., 100 și urm. (26-30.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 71 și urm., 74 și urm., 77-79, 83-86, 88-93, 95-97, 99 și urm., 102 și urm. Mehner, *Tagesberichte*, vol. 10, p. 472, 475, 478, 482, 485, 488, 491, 493.

trei zile după evenimentele de la București, conducerea de la Berlin și-a schimbat atitudinea și a trimis comandamentului de la Slănic o instrucțiune prin care se preciza modul de abordare a următoarelor operații. Generalului Friessner i se ordona „să formeze o linie de apărare pe direcția Galați–Focșani–poalele Carpaților și să recucerească segmentul de front dintre vărsarea Dunării și Galați".[371] Pentru îndeplinirea acestor misiuni se aflau în regiunea dintre Dunăre și Focșani doar resturile Armatei a 8-a și Corpul XXIX Armată, aflat în cursul operației de retragere pe Siret. Întrucât nici în nordul Dobrogei și nici între Galați și Brăila nu existau unități ale Wehrmachtului, instrucțiunea trimisă de la Berlin era complet lipsită de simțul realității. Înaltul Comandament al Trupelor Terestre a lăsat impresia că era în necunoștință de cauză, total străin de realitatea militară din zona de operații română. Deja în ziua următoare Corpul XXIX a fost nevoit să cedeze pozițiile de pe Siret, încercând să scape de încercuirea inamicului. Doar puține unități au reușit să se îndrepte spre Transilvania, unde comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" se străduia să alcătuiască o nouă linie de apărare din resturile armatelor 6 și 8, din Divizia 4 Munte și din unitățile ungare.

În ciuda tuturor dificultăților și a erorilor de comandă înregistrate atât la nivelul Grupului de Armate „Ucraina de Sud", cât și la cel al Înaltului Comandament al Trupelor Terestre, la sfârșitul lui august s-a reușit, cu puținele unități scăpate din infernul din Moldova și din Basarabia, să se asigure o nouă linie de apărare în Carpații Orientali. Avantajul principal al acestor poziții îl constituia terenul muntos, care

[371] *Ibidem*, p. 71 (26.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 73.

oferea posibilităţi bune de apărare, astfel încât trupele germane puteau să spere că pe acest nou front defensiv vor reuşi să oprească atacurile armatelor sovietice şi române. Faptul că Armata Roşie s-a concentrat asupra operaţiilor de cucerire a zonei petrolifere, de ocupare a capitalei româneşti şi a Munteniei, i-a dat Grupului de Armate „Ucraina de Sud" răgazul de a-şi organiza o nouă linie de apărare. Acesta a fost factorul care i-a îngăduit şi Armatei a 8-a să se consolideze pentru a putea continua lupta.

g. Drumul fără întoarcere al Armatei a 6-a

În momentul schimbării politice şi militare din România, Armata a 6-a mai avea puţine şanse să evite dezastrul de pe teatrul de luptă basarabean. Întrucât în ultimele zile coeziunea apărării fusese pierdută, iar ordinul de retragere a frontului sosise prea târziu, în nordul Basarabiei s-a ajuns la o tragedie militară. Dar nu numai în zona Chişinăului, unde resturile a patru corpuri de armată, în total cu 13 divizii, luptau disperate să ajungă la Prut, ci şi la nord şi vest de Huşi, unde Corpul IV Armată – Gruparea „Mieth" – ducea lupte grele împotriva Frontului 2 Ucrainean, se înregistrau pierderi enorme în rândul unităţilor Wehrmachtului. Gruparea „Mieth", care la 23 august fusese subordonată Armatei a 6-a, se străduia să blocheze atacul inamic în zona dintre valea Bârladului şi Prut, la nord de Huşi, pentru a da celor patru corpuri de armată posibilitatea de a traversa râul şi de a ajunge pe aliniamentul Dunăre–Carpaţi. Pentru cazul în care Armata 52 şi Armata 6 Tancuri sovietice ar fi înaintat pe lângă Gruparea „Mieth",

înspre sud, Armata a 6-a germană dislocase resturile Corpului XXIX pe linia Bârlad-Fălciu, pentru a izola sudul Moldovei. Flancul estic al apărării, pe cursul inferior al Prutului, între Cahul și Galați, era asigurat de Corpul LXXII, cu resturile Diviziei 13 Tancuri, precum și de unități puțin apte de luptă ale serviciilor germane de la Galați, Brăila și Focșani[372].

ORGANIZAREA ARMATEI A 6-A.
SITUAȚIA DE LA 24.08.1944

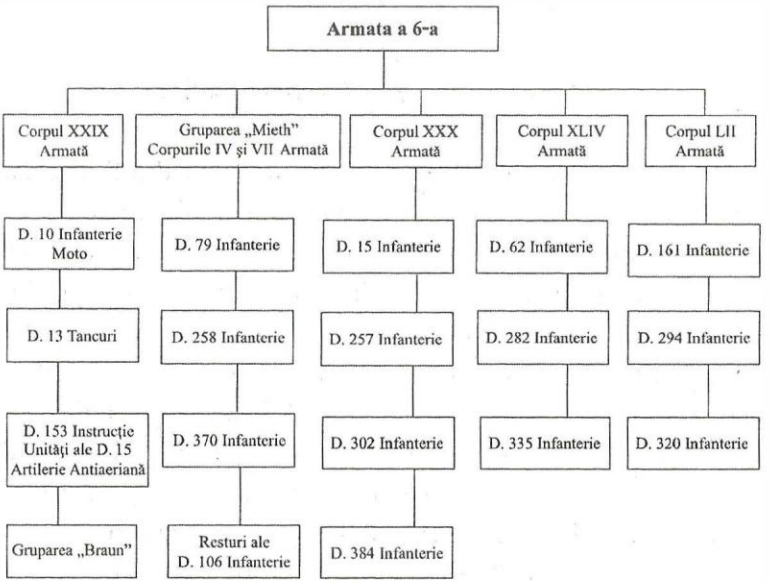

Asupra Armatei a 6-a, care dispunea doar de resturile a 7 corpuri de armată, ieșirea României din alianță a avut efecte indirecte. De la începutul „Operației Iași–Chișinău", avusese în subordine, dintre unitățile române, doar Divizia 14 Infan-

[372] Kissel, *Rumänien...*, p. 117-119.

terie, care luptase împreună cu Corpul VII Armată, iar în seara zilei de 23 august și această divizie se afla în cursul retragerii de pe Răut pe Prut. De la 24 august Armata a 6-a și-a făcut planul de operaţii bazându-se numai pe unităţi germane. Tocmai capacitatea redusă a unităţilor române de a rezista în faţa inamicului, în cursul atacurilor sovietice, ele fiind dominate din toate punctele de vedere, a contribuit într-un mod notabil la infernul dezlănţuit în sectorul Armatei a 6-a. Astfel, cinci zile după lansarea ofensivei de către generalul Malinovski, în regiunea de la vest de Chișinău corpurile VII, XLIV, LII și XXX luptau în apărare împotriva a patru armate sovietice. La nord de Huși, Gruparea „Mieth" încerca să oprească înaintarea a trei armate spre sudul Moldovei. În total, Armata a 6-a avea în faţă șase armate sovietice ale fronturilor 2 și 3 ucrainene, care la 24 august aveau ordinul să-și continue rapid ofensiva și să încercuiască această armată germană, să ocupe poziţiile de pe Siret ale inamicului și să înainteze către Galaţi, Ismail și cursul inferior al Prutului[373].

În această situaţie, generalul Fretter-Pico nu avea decât posibilitatea de a-și retrage trupele neîntârziat din Basarabia, pentru a le duce pe malul vestic al Prutului. Trebuia menţinut, de asemenea, un coridor între Bârlad și Prut, astfel încât unităţile încercuite să se poată retrage către aliniamentul Dunăre–Carpaţi. Armata a 6-a era obligată să ducă la bun sfârșit aceste operaţii doar cu trei corpuri, epuizate de atâtea lupte, care se aflau în centrul și sudul Moldovei. Dintre cele patru corpuri de armată aflate în Basarabia, în retragere spre Prut, Corpul VII Armată, angajat pe flancul stâng, avea cele mai

[373] Mazulenko, p. 72.

multe șanse să ajungă în Moldova, pentru că la sfârșitul zilei de 23 august cele patru divizii ale sale izbutiseră să se desprindă din împresurare și să se apropie de podurile de peste Prut de la Scopoșeni și Leușeni.

Deja în aceeași noapte, Divizia 370 Infanterie, angajată pe flancul vestic, a izbutit să traverseze râul. Ajunsă în Moldova, divizia a intrat în subordinea Grupării „Mieth" și a primit misiunea de a elibera orașul Huși de forțele inamice, pentru a deschide corpului, din nou, culoarul de retragere spre aliniamentul Dunăre–Carpați. În cursul zilei de 24 august a reușit să treacă Prutul, pe la Scopoșeni, și Divizia 376 Infanterie. Această divizie, care a intrat, de asemenea, în subordinea Corpului IV Armată, a primit misiunea de a asigura o linie de apărare la nord de Huși, pentru a bloca atacul inamic, astfel încât trecerile de peste Prut de la Scopoșeni și Leușeni să rămână deschise trupelor germane din Basarabia[374]. Divizia 14 Infanterie română, care în momentul schimbării politice din România ajunsese cu unitățile sale înaintate pe malul estic al Prutului, a traversat în ziua următoare râul în două grupuri. Și pe teritoriul Moldovei divizia a rămas împărțită, grupul estic fiind interceptat la nord-est de Huși de trupele sovietice. După trecerea râului, grupul vestic s-a deplasat în direcția Arsura–Huși, iar în nordul orașului, la Duda, a dezarmat unitățile germane întâlnite[375]. Divizia 106 Infanterie, care urma să traverseze râul pe la Leușeni, nu a reușit să ajungă în Moldova, pentru că între timp Corpul 7 Motorizat sovietic ocupase

---

[374] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 52 și urm. (24.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 54 și urm.; 63-65.

[375] Duțu, Alesandru, *Armata română...*, p. 180.

podul. Eforturile unității de a trece peste podul militar de la Scopoșeni au rămas, de asemenea, fără succes. Astfel și această divizie s-a văzut prinsă în infernul din Basarabia[376].

Dacă situația Corpului VII Armată părea la 23-24 august într-o oarecare măsură salvată, Corpul XXX, care se luptase în retragere pe flancul drept al zonei de operații, până la Cuberna, fiind nevoit să se apere permanent împotriva atacurilor Armatei 57 sovietice, se afla în acest timp prins în cleștele forței inamicului. Nu doar loviturile permanente ale trupelor sovietice aflate în urmărirea sa, ci și neîncetatele atacuri ale Armatei 37 împotriva flancului său sudic au întârziat retragerea și au împins marea unitate germană mereu mai adânc în culoarul de retragere al Corpului LII Armată[377]. Ritmul atacurilor Armatei 37 sovietice a influențat în mod deosebit situația de pe întregul teatru de luptă basarabean. Această mare unitate a înaintat nestingherită prin centrul Basarabiei către vest, a învăluit flancul sudic al Armatei a 6-a și, printr-o mișcare de întoarcere spre nord-vest, în zona Taraclia–Satu Nou, a depășit corpurile XXX, LII și XLIV, reducându-le spațiul de acțiune și blocându-le retragerea spre Prut[378]. Deși la 24 august ofensiva fronturilor 2 și 3 ucrainene nu se desfășurase după cum se dorise, cercul din jurul Armatei a 6-a rămânând deschis pe

[376] Kissel, *Rumänien...*, p. 118 și urm.

[377] *Ibidem*, p. 119 și urm.; Benary, *Divizia 257 Infanterie*, p. 178-183; Willemer, *Divizia 15 Infanterie*, p. 202-206.

[378] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 52 și urm. (24.08.1944), p. 61 și urm.; BA-MA, RH 19V/36, f. 52 și urm., 63 și urm.; Kissel, *Rumänien...*, p. 119 și urm.; Willemer: *Divizia 15 Infanterie*, p. 202; Lang, *Divizia 384 Infanterie*, p. 25-27.

malul estic al Prutului, obiectivul propus fusese realizat și marea masă a armatei germane se afla deja înconjurată de forțele sovietice. La acest succes a contribuit și Armata 52, care a înaintat de la sud de Huși până la Prut și a blocat îngustul coridor al Grupării „Mieth" de pe malul vestic al râului. La 24 august erau încercuite în regiunea Huși–Gura Galbenă–Nisiporeni cinci corpuri germane de armată cu 17 divizii.

Din momentul în care retragerea ordonată de pe Răut și Nistru către Prut a devenit un haos, nici comandantul Armatei a 6-a, generalul Fretter-Pico, și nici șeful său de stat major n-au mai putut controla trupele încolțite de inamic. Punctul de comandă al Armatei a 6-a fusese dislocat între timp la sud de Tecuci, în afara încercuirii, la o distanță de aproximativ 300 km[379], și avea puține informații despre evenimentele dramatice de la est de Prut, pentru că toate legăturile telefonice și radio cu zona de operații fuseseră complet distruse. Faptul că situația de criză s-a transformat într-o catastrofă a fost posibil pentru că la nivelul conducerii Armatei a 6-a s-a omis însărcinarea unui general cu misiunea de a conduce trupele încercuite, în cazul în care coordonarea operațiilor de la punctul

[379] În memoriile sale, generalul Fretter-Pico afirmă că a primit „ordinul clar de a nu se lăsa prins în încercuirea corpurilor Armatei a 6-a" (p. 154). O idee asemănătoare este susținută și de către Kissel, care se bazează pe o declarație a lui Fretter-Pico (p. 166, nota 100). În volumul său *Rumänien...*, Kissel afirmă: „La Comrat [...] sosește după-amiază (22.08.1944) ofițerul din statul major al grupului de armate. El aduce «ordinul Führerului» (prin care se precizează) că statului major al armatei nu i se permite să se lase prins în încercuire ..."(p. 100). În documentele Grupului de Armate „Ucraina de Sud" nu au fost identificate niciun fel de consemnări privind primirea acestui „ordin al Führerului sau instrucțiuni trimise Armatei a 6-a cu referire la acest ordin".

de comandă al armatei nu ar mai fi fost posibilă[380]. Din cauza manierei adoptate de către comandamentul Armatei a 6-a în conducerea trupelor, nu numai comandanții din subordine, ci și unitățile și subunitățile s-au văzut nevoite să acționeze pe cont propriu pentru a se salva. Fără niciun fel de coordonare sau control, au încercat să ajungă cât mai repede la Prut, cu gândul de a scăpa de infernul din Basarabia. Atât comandamentul Armatei a 6-a, cât și celelalte structuri de comandă, până la Înaltul Comandament al Trupelor Terestre, au lăsat unitățile încercuite fără instrucțiuni, fără conducere clară, fără misiuni de luptă, au creat impresia că le-au abandonat în voia sorții.

După ce, la 24 august, nu reușise încercuirea completă a celor patru corpuri de armată în Basarabia, Frontul 2 Ucrainean a ordonat armatelor din subordine să împrăștie și să distrugă unitățile germane. În acest scop, urma ca trupele de infanterie ale Frontului 3 Ucrainean să atace concentric, dinspre sud-est, est și nord, corpurile germane din regiunea Sărata Galbenă–Gura Galbenă, în timp ce unitățile de blindate, în

---

[380] Mazulenko afirmă (p. 77) că generalul comandant al Corpului XXX Armată „a preluat comanda întregii operații de retragere". Aceeași idee este reluată și de Kissel în volumul său *Rumänien...*, p. 125. Nu a fost găsită nicio mărturie documentară privind preluarea conducerii trupelor încercuite în Basarabia de către unul dintre cei patru comandanți de corp de armată. Opinăm că este cel mai puțin probabil ca generalul-locotenent Postel, comandantul Corpului XXX Armată, să fi preluat această responsabilitate, având în vedere că în ierarhia celor patru corpuri de armată (Corpul VII – comandant: generalul de artilerie Hell; Corpul XLIV – comandant: generalul de infanterie Ludwig Müller; Corpul LII – comandant: generalul de infanterie Buschenhagen), gradul, vârsta și experiența militară îl plasau pe ultimul loc.

cooperare cu Armata 52 și Corpul 18 Tancuri ale Frontului 2 Ucrainean, trebuiau să blocheze pătrunderea inamicului în sectorul Drânceni–Leova. Practic, trupele încercuite nu mai aveau posibilitatea să se opună superiorității covârșitoare a sovieticilor. Cu toate acestea corpurile de armată au încercat să se apere și să străpungă încercuirea pe direcția sud-vest, cu speranța de a ajunge la Prut. În timp ce trupele germane din Basarabia luptau cu disperare pentru supraviețuire, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" constata la 25 august că „situația Armatei a 6-a, care este, practic, încercuită", a devenit gravă[381]. În totală necunoaștere a situației de fapt, generalul Friessner, în convorbirea sa de fiecare seară cu generalul Guderian pe tema evoluției evenimentelor militare, a dat expresie speranței sale că unități ale Armatei a 6-a vor reuși să ajungă totuși în propriile linii[382]. Această estimare era în totală contradicție cu starea de fapt din zona de la est de Prut, unde, ca urmare a lipsei prealabilei pregătiri și a conducerii unitare, retragerea trupelor germane se derula în mod haotic. Unitățile încercuite, a căror capacitate de luptă se deteriora din ce în ce mai mult prin necontenitele pierderi de oameni și de materiale, precum și prin lipsa muniției, luptau de la 24 august doar pentru a ajunge la Prut, sperând că pe malul vestic al râului, pe care îl știau sub controlul Wehrmachtului, își vor găsi salvarea. Epuizată de constantele eforturi, rezistența trupelor germane în fața superiorității sovieticilor a început treptat să se piardă, astfel că, din cele patru corpuri de armată ce alcătuiseră grupul estic al Armatei a 6-a, până la 28 august mai

[381] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 68 (25.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 70.

[382] *Ibidem*.

rămăseseră în faţa inamicului doar resturi de unităţi. Despre drama petrecută în Basarabia de la 24 până la 30 august nu au avut informaţii suficiente nici comandamentul Armatei a 6-a, nici Grupul de Armate „Ucraina de Sud" şi nici Înaltul Comandament al Trupelor Terestre, astfel că niciunul dintre aceste eşaloane nu şi-a putut face o imagine reală a situaţiei militare de la est de Prut. Deja de la 26 august legăturile dintre comandamentul Armatei a 6-a şi unităţile sale din est fuseseră întrerupte. Grupul de Armate „Ucraina de Sud" primise ultima oară informaţii despre situaţia din zona de operaţii basarabeană în urma unei cercetări aeriene, când se constatase că „resturile corpurilor XXX, LII şi XLIV duc lupte grele, împinse din toate părţile de atacul blindatelor inamice către malul estic al Prutului, într-un spaţiu îngust, 20 km est de Huşi"[383]. Abia în cursul acestei zile s-a recunoscut la nivelul comandamentului de la Slănic că, „având în vedere încercuirea mereu mai strânsă şi dificultăţile aprovizionării, ieşirea unor părţi ale acestor divizii"[384] din strânsoarea inamicului este puţin probabilă. Doar puţine grupuri au reuşit să treacă peste Prut, unde, în parte, au ajuns printre unităţile Corpului IV Armată, care erau, de asemenea, încercuite[385].

În timp ce unităţile germane de lângă Huşi şi din zona localităţii Gura Galbenă mai sperau încă să scape din cleştele nimicitor al inamicului, soarta singurei divizii germane din compunerea Armatei a 3-a române, care lupta în sudul Basarabiei, era deja hotărâtă. Divizia 9 Infanterie, în virtutea

[383] Mehner, *Tagesberichte*, vol. 10, p. 478.

[384] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 69 (26.08.1944); BA-MA, RH 19V/36/f. 71.

[385] Kissel, *Rumänien*, p. 125-128.

evoluţiei situaţiei militare de la sud de capul de pod Tiraspol, a fost subordonată, la 22 august, Corpului III Armată român. Forţa ofensivei Armatei 46 a împins-o către sud-vest, iar la 23-24 august a fost încercuită în regiunea localităţii Sărata. Superioritatea inamicului i-a zădărnicit toate încercările de a străpunge inelul strâns în jurul ei. Încă din seara de 24 august resturile diviziei au depus armele și s-au predat. Din acest moment nu a mai existat în centrul și sudul Basarabiei nicio unitate germană[386].

Corpul IV Armată, care acţiona cu masa trupelor sale la nord și la vest de Huși, pentru a menţine deschise trecerile peste Prut din această regiune pentru unităţile Armatei a 6-a aflate în Basarabia, a constatat la 24 august că potenţialul său era insuficient pentru a-și îndeplini misiunea. Tocmai dramatica evoluţie a situaţiei de dincolo de Prut a constrâns Gruparea „Mieth" să ţină cu toată forţa la sectorul de apărare de la nord de Huși. După operaţia armatelor 37 și 57 la sud-vest de Cărbuna, corpurilor XLIV, LII și XXX le-a fost tăiată retragerea spre punctele de traversare de la Leuşeni, Stănileşti și Leova, rămânându-le accesibil doar podul de la Scobeşti. Măsurile operative ale Corpului IV Armată solicitaseră considerabile forţe în nordul sectorului său de apărare, fapt ce s-a resimţit în luptele de apărare a oraşului împotriva atacului sovietic pornit dinspre sud și dinspre sud-vest. Succesul inamicului a fost asigurat de Corpul 18 Tancuri, care, la 24 august, a reuşit să ocupe importantul nod de circulaţie de la intrarea în valea de pe cursul inferior al Prutului. Întrucât Corpul XXIX Armată

[386] Arh. M.Ap.N., fond Corpul III Armată, *Jurnal de operaţii*, aprilie-august 1944 (22-23.08.1944); dosar 111, f. 190 și urm., 195; Kissel, *Rumänien...*, p. 120.

nu reușise în acest moment decisiv să asigure o linie de apărare la nord de Bârlad și nici să stabilească legătura cu Gruparea „Mieth", din această zi și Corpul IV a fost încercuit[387].

Având în vedere situația gravă în care se afla Gruparea „Mieth", pentru următoarele operații au fost luate în discuție trei posibilități. Cea mai la îndemână trebuia să fie recucerirea orașului și imediata deschidere a văii Prutului către sud. Pe de altă parte, era de luat în calcul și planul corpului de a forța înspre vest, către Carpați, cu cele cinci divizii ale sale, chiar dacă erau considerabil slăbite de luptă. În final, comandantul s-a decis să continue îndeplinirea misiunii inițiale. Aceasta însemna ca, pe de o parte, să fie apărată regiunea de la nord de Huși cel puțin până la 25 august; pe de altă parte, trebuia să încerce să recucerească orașul și să asigure zonele Stănilești și Leova, pentru a da posibilitatea unităților Armatei a 6-a aflate în Basarabia să ajungă pe malul vestic al Prutului. Întrucât Gruparea „Mieth" nu avea informații exacte despre situația din zona de operații basarabeană, nu se știa că punctele de trecere peste Prut de la Stănilești și Leova erau deja blocate pe malul estic de unități ale Armatei 37 sovietice. Pentru a redeschide podurile de la Stănilești și Leova, Corpul IV s-a văzut constrâns să încerce să elibereze atât orașul Huși, cât și valea Prutului, la sud de această localitate. Hotărându-se pentru acest plan operativ, la 25 august s-a ordonat recucerirea orașului. Având în vedere capacitatea scăzută de luptă a trupelor sale, acțiunea nu a avut succes, astfel că generalul Mieth a deplasat atacul înspre vest, pentru a înainta pe lângă oraș, înspre sud, către Urlați și Hoceni. Dacă la 26 august

[387] Kissel, *Rumänien*..., p. 118, 128 și urm.; Rehm, *Jassy*..., p. 78-85.

s-a reușit înaintarea prin vestul orașului, în regiunea Urlați-Hoceni ofensiva a fost blocată de linia de apărare ridicată de Armata 52 la vest de podurile de la Stănilești și de la Leova. Timp de două zile, unitățile Corpului IV Armată s-au străduit zadarnic să străpungă apărarea inamică. La 27 august, generalul Mieth a decis să forțeze înspre vest cu trupele rămase. În timp ce comandantul Corpului IV, din cauza evoluției situației și a epuizării totale a unităților sale, își schimbase planul de operații și încetase lupta pentru trecerile peste Prut, comandamentul grupului de armate încă mai credea că cel puțin o parte a unităților din Basarabia vor putea ajunge în propriile linii. În această zi comandamentul Armatei a 6-a i-a încredințat Corpului IV Armată conducerea tuturor unităților de pe ambele maluri ale Prutului[388]. Această măsură ar fi fost absolut indicată mai devreme; acum, având în vedere situația din regiunea orașului Huși, era absolut inutilă. Este de acceptat ideea că, din cauza lipsei mijloacelor de legătură, nici Gruparea „Mieth" și nici corpurile de armată din Basarabia nu au primit instrucțiunea comandamentului Armatei a 6-a. Pledează în acest sens faptul că generalul Mieth a ordonat încetarea operației de la Hoceni și ieșirea din zonă. Prin hotărârea de a trece resturile celor patru corpuri de la est de Prut în subordinea Corpului IV Armată, comandantul Armatei a 6-a, generalul de artilerie Fretter-Pico, încerca să se sustragă directei responsabilități pentru soarta trupelor din Basarabia, care luptau pentru supraviețuirea lor.

Întrucât comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" nutrea încă speranțe iluzorii că unitățile apte de luptă

---

[388] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 75 (27.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 77.

s-ar putea salva din infernul din Basarabia, la 27 august, cu prilejul vizitei făcute la punctul de comandă al Armatei a 6-a, Friessner a ordonat ca „diviziile aflate la est de Prut să se întoarcă și să treacă înspre nord peste Prut, iar apoi, împreună cu diviziile aflate în vest, să încerce să înainteze înspre apus, către Carpați"[389]. Instrucțiunea grupului de armate, care a fost transmisă comandamentelor și unităților încercuite ale Armatei a 6-a în aceeași seară, printr-o legătură radio unilaterală, demonstrează nivelul de informare al eșaloanelor superioare de comandă, inadecvat atât în ceea ce privește situația din Basarabia, cât și situația din zona orașului Huși.

În dimineața zilei de 28 august, în încercarea de a ieși din împresurare, Gruparea „Mieth" s-a concentrat în prima fază a atacului asupra ocupării localității Vutcani și a sectorului situat de la vest de această localitate, pe râul Bârlad. În continuare, generalul Mieth intenționa să traverseze cursul de apă, pentru ca apoi, din considerente tactice, să-și împartă unitățile în grupe de luptă în vederea înaintării către pasurile din Carpați. Acest plan a fost realizat până la faza ocupării dealurilor subcarpatice, la vest de Vutcani. În cursul zilei de 29 august atacul a eșuat. Superioritatea inamicului, dar mai ales epuizarea totală a trupelor germane au pus capăt acestei acțiuni. Mici grupuri ale Corpului IV au reușit în următoarele săptămâni să ajungă în propriile linii, în Transilvania. Restul Grupării „Mieth" a fost nimicit până la sfârșitul lui august în zona din jurul localității Vutcani[390].

---

[389] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 78 (27.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 80.

[390] Kissel, *Rumänien...*, p. 129-132; Rehm, *Jassy...*, p. 115-131; Sänger, *Divizia 79 Infanterie*, p. 234-239.

Corpul XXIX, care avea misiunea de a apăra sectorul dintre Bârlad și Prut, la sud de Huși, împotriva atacurilor sovietice, precum și de a ține deschise capetele de pod de la Leova și Fălciu, s-a văzut, la 25 august, covârșit de superioritatea Armatei 52. Contraatacul pe direcția nord, executat cu resturile unităților de blindate în vederea refacerii contactului cu Gruparea „Mieth" și recuceririi capului de pod Leova, a fost blocat de inamic la 26 august. Acest atac atât de important pentru următoarele operații din zona Buzău–Galați a eșuat, în primul rând, din cauza lipsei de coordonare la nivelul corpurilor IV și XXIX armată. Pentru că generalul Mieth nu a avut nicio informație despre contraofensiva de la sud de Huși, a continuat executarea misiunii primite, respectiv, apărarea teritoriului din partea de nord a orașului. În felul acesta s-a ratat șansa de a se străpunge încercuirea printr-un atac coordonat dinspre nord și dinspre sud, prin care s-ar fi deschis, cel puțin parțial, zidul făcut de inamic în jurul trupelor germane. Când ofensiva de la 26 august a Corpului XXIX s-a dovedit ineficientă, la ordinul comandamentului Armatei a 6-a, unitatea s-a retras pe malul sudic al Siretului, în sectorul dintre Galați și Nănești[391]. Aici a reușit să recucerească trecerea peste Siret de la Nănești, ajunsă între timp în mâinile inamicului, și să o mențină până când toate unitățile proprii au traversat râul. În timp ce Corpul XXIX Armată a asigurat pentru scurt timp o linie de apărare între Nănești și Galați, Frontul 2 Ucrainean, cu armatele 27 și 6 tancuri, a înaintat complet nestingherit înspre sud, de-a lungul șoselei Adjud–Focșani–Râmnicul Sărat–Buzău, în cursul zilei de 27 august învăluind unitatea germană pe flancuri.

[391] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 71 (26.08.1944); BA-MA, RH 19v/36, f. 73.

Astfel, Corpul XXIX a pierdut culoarul de retragere spre Carpaţi. Linia de apărare de pe Siret şi-a pierdut acum importanţa operativă, pentru că doar cu trupele existente era imposibil de menţinut, după cum constata grupul de armate în prima parte a zilei de 27 august[392]. Pentru că, Frontul 2 Ucrainean intenţiona să forţeze pe adâncime breşa izbutită lângă Focşani, generalul Friessner a ordonat dislocarea Corpului XXIX pe râul Buzău, cu misiunea de a bloca accesul inamicului în regiunea subcarpatică, între Ploieşti şi Focşani[393]. Dar şi această hotărâre a venit prea târziu pentru a putea fi realizată, întrucât vârfurile de atac ale armatelor sovietice înaintaseră deja peste râul Buzău, către Ploieşti. Când în următoarea zi corpul german de armată a ajuns la sud de Buzău, eşalonul de comandă a înţeles că trupele sale sunt insuficiente pentru a străpunge zidul format în regiunea subcarpatică de Armata a 6-a Tancuri Gardă şi de Armata 52. În aceste condiţii, comandantul Corpului XXIX şi-a trimis unităţile de blindate înspre sud, către Bulgaria. În timp ce o parte a corpului a încercat să ajungă pe teritoriul bulgar, o altă parte s-a străduit să depăşească poziţiile inamice, pentru a ajunge în trecătorile Carpaţilor. Şi în cazul Corpului XXIX Armată doar puţine grupuri de militari au

---

[392] Raportul generalului-maior von Grolmann transmis telefonic ofiţerului I al Secţiei Operaţii din cadrul Înaltului Comandament al Trupelor Terestre, v. Knesebeck, la data de 27.08.1944, ora 12,45. *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 79 (27.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 81.

[393] Convorbirea telefonică a comandantului Grupului de Armate „Ucraina de Sud" cu şeful Statului Major al Trupelor Terestre care a avut loc la 27.08.1944, ora 23,15 *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia- Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 80 (27.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f.82.

reușit să scape de prizonieratul sovietic sau de internarea în lagărele din Bulgaria[394].

Luptele din Basarabia și din Moldova, care au dus la distrugerea a șase corpuri de armată și 20 de divizii, precum și la pierderea a peste 150 000 de soldați germani, demonstrează cât de inadecvat a fost condusă Armata a 6-a. Atât comandamentul armatei, cât și cel al grupului de armate au omis în lunile în care s-au aflat în zona de operații română să stabilească și să ia măsuri pentru cazul retragerii forțate a trupelor pe Prut sau pe aliniamentul Dunăre–Carpați. Este de remarcat faptul că Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a insistat asupra unui plan de apărare bazat pe angajarea rezervelor blindate și motorizate, în vremea în care nu mai avea de mult la dispoziție aceste unități. Dar nu numai omisiunile comandamentului de la Slănic, ci și conducerea operațiilor la nivelul Armatei a 6-a au contribuit notabil la dezvoltarea catastrofei din Basarabia și din regiunea de la est de Siret. S-a sesizat mult prea târziu pericolul în care se afla frontul de la nord și est de Chișinău. Întrucât comandamentul Armatei a 6-a a omis să întocmească și să pregătească un plan de retragere, nu este de mirare că deplasarea unităților spre Prut s-a transformat într-un haos. Pe lângă acest aspect, mulți alți factori au provocat sfârșitul Armatei a 6-a în România. În primul rând, la 20 august comandamentul acestei armate a subevaluat total forța ofensivei sovietice, astfel că nu au fost luate niciun fel de măsuri pentru a se putea reacționa rapid și eficient în cazul în care inamicul

[394] Kissel, *Rumänien...*, p. 133-139; Fretter-Pico, p. 154-159; Mehner, *Tagesberichte*, vol. 10, p. 475, 478, 482, 485, 488, 490; *Geschichte Zweiter Weltkrieg*, vol. 9, p. 132 și urm.; *Deutschland im Zweiten Weltkrieg*, vol. 6, p. 68 (contribuție Boog).

ar fi încercuit unitățile germane. Este de notat, în continuare, faptul că eșalonul de comandă de la Tarutino a omis să transmită celorlalte comandamente informațiile privind începutul marii ofensive sovietice și nu a ordonat nici măsuri de alarmare, lăsându-și unitățile din subordine în incertitudine, în timp ce sudul frontului de răsărit era marcat de grave transformări. Din această cauză trupele de pe frontul Răut–Nistru nu s-au putut conecta la situația nu numai schimbată, ci și amenințătoare. Din momentul în care pericolul încercuirii a devenit vizibil, desfășurarea operațiilor din regiunea Chișinău–Huși nu a putut fi controlată centralizat, pentru că punctul de comandă al Armatei a 6-a fusese dislocat departe de zona de operații, iar mijloacele de comunicație erau extrem de limitate. Când luptele din Basarabia și de pe malul vestic al Prutului s-au apropiat de final și s-a constatat că nimicirea Armatei a 6-a este inevitabilă, generalul Fretter-Pico, comandantul acestei armate, și-a lăsat unitățile încercuite în voia sorții. Cu aceasta s-a consumat, într-un mod tragic, iluzia că potențialul unei armate putea să oprească ofensiva sovietică din nordul Basarabiei.

h. Retragerea spre Bulgaria

În timp ce marea masă a trupelor germane care luptau în zona de operații română încerca să ajungă în Carpați, unitățile angajate în Dobrogea puteau să scape de prizonieratul sovietic numai retrăgându-se pe teritoriul Bulgariei. Cei aproximativ 50 000 de soldați germani aflați în această din urmă situație făceau parte, în special, din unitățile de marină. Aceste trupe au fost surprinse nu numai de evenimentele politice din

România, ci și de înaintarea rapidă în sudul Basarabiei a Armatei 57 sovietice. Răsturnarea politică și militară din Regat a avut un efect imediat asupra unităților de la est de Dunăre, care într-un interval scurt de timp au ajuns în situația de a-și decide ele însele soarta, în încercarea de a se salva.

Când, la 24 august, Armata a 3-a română a încetat lupta și s-a retras în regiunea de la sud de Dunăre, Frontul 3 Ucrainean a avut drum deschis înspre vest, către zona de coastă a Basarabiei. La 25 august avangarda Armatei 57, care urma să ocupe Dobrogea, a ajuns la Dunărea maritimă și a traversat fluviul pe la Ismail și Tulcea. Cu puțin timp înainte ultimele unități ale Armatei a 3-a române părăsiseră Basarabia prin zona Chiliei, pornind către regiunea București–Ploiești[395]. Generalul Dumitrescu evacuase astfel și nordul Dobrogei, pentru a nu stânjeni operațiile Armatei 57. În seara de 25 august elementele înaintate sovietice, în marșul spre granița bulgară, ajunseseră la Babadag. Armata română se afla acum la o distanță de 50 km de Constanța, unde unitățile de marină erau ocupate, pe de o parte, cu organizarea apărării, iar, pe de altă parte, cu pregătirea evacuării portului și orașului[396]. „Amiralul Marea Neagră", viceamiralul Brinkmann, încerca să pună în aplicare ordinul dat de către Hitler cu o zi înainte, prin care se dispunea ocuparea imediată a portului Constanța și a împrejurimilor acestuia[397]. Pentru îndeplinirea directivei

[395] Arh. M.Ap.N., fond Corpul 3 Armată, *Jurnal de operații*, aprilie-septembrie 1944 (25-29.08.1944); dosar 111, f. 209-222; Duțu, Alesandru, *Armata română*..., p. 35, 112, 162, 182. Comandamentul Marinei, *Jurnal de operații,* vol. 60/II, p. 641.

[396] Kissel, *Rumänien*..., p. 139 și urm.

[397] Comandamentul Marinei, *Jurnal de operații,* vol. 60/11, p. 611.

lui Hitler erau necesare însă trupe experimentate în lupta pe uscat și, oricum, era prea târziu, în condițiile date, să se treacă la o astfel de acțiune. Unitățile de marină, având puține efective, nu puteau înfrânge rezistența trupelor române fără susținere din partea aviației și a unităților terestre, or acestea tocmai părăsiseră regiunea Constanței. În aceste circumstanțe neprielnice, în după-amiaza zilei de 25 august, viceamiralul Brinkmann a hotărât să lase coordonarea acțiunilor de pe uscat „Comandamentului Maritim România" și a ordonat unităților din subordine să părăsească portul Constanța și să se îndrepte spre Mangalia. Toți soldații inapți de luptă urmau să plece în Bulgaria. Aceste măsuri contraveneau dispozițiilor date de Grupul „Marină Sud" de la Sofia, care, în primele ore ale după-amiezii, subliniase că se interzice soldaților germani să treacă în Bulgaria, pentru a se evita influențele negative asupra atitudinii politice a acestui stat[398].

Grupul „Marină Sud" s-a văzut nevoit să emită această dispoziție pentru că, sub influența situației catastrofale din zona de operații română și a loviturii de stat de la București, starea de spirit politică a Bulgariei se schimbase în defavoarea celui de-al III-lea Reich. Și în statul vecin României evoluția politică atinsese punctul în care se contura aceeași intenție de a se ieși din război, pe cât posibil, fără fricțiuni. Acest proces, care începuse din vara anului 1943, s-a accentuat pe măsură ce insuccesele Axei s-au acumulat. Sub aspectul politicii externe, Bulgaria avea avantajul că în dorința ei de a încheia tratatul de pace nu trebuia să negocieze condițiile decât cu aliații anglo-americani. Conducerea de stat de la Sofia nu considera nece-

[398] *Ibidem*, p. 649.

sar să poarte negocieri cu guvernul sovietic, întrucât, pe de o parte, Bulgaria nu se afla în război cu Uniunea Sovietică, iar, pe de altă parte, se străduise continuu să nu fie implicată în conflictul armat dintre cel de-al III-lea Reich și Uniunea Sovietică. Deși de la mijlocul anului 1943 statul bulgar încercase să limiteze relațiile economice cu Germania și să-și închidă porturile la Marea Neagră pentru navele germane, precum și să-și îmbunătățească relațiile bilaterale cu Uniunea Sovietică, străduințele de a încheia un tratat de pace cu puterile vestice rămăseseră fără succes. Aspirațiile Bulgariei eșuaseră în primul rând din cauza tergiversării aliaților anglo-americani, dar și pentru că Anglia și Statele Unite ale Americii pretindeau o capitulare necondiționată, fără a oferi garanții pentru eventualitatea unei agresiuni militare a celui de-al III-lea Reich împotriva statului balcanic.

După ce „Operația Iași–Chișinău" a sovieticilor spulberase frontul germano-român, iar guvernul român întrerupsese relațiile diplomatice cu Germania național-socialistă, guvernul de la Sofia, sub presiunea pretențiilor germane și sovietice, s-a văzut pus în grava dificultate politică de a îndepărta pericolul ca Bulgaria să devină în ultima clipă victimă a conflictului armat[399]. În această situație conducerea de stat a retras armata din teritoriile ocupate din Tracia și din Macedonia și a cerut celui de-al III-lea Reich ca trupele Wehrmachtului să părăsească neîntârziat Bulgaria. A ordonat, de asemenea, ca toți soldații germani ajunși pe teritoriul bulgar în timpul retragerii din fața Armatei Roșii să fie, fără excepție, dezarmați. În urma schimbărilor politice și militare, la 6 septembrie guvernul de la

[399] OKW, *Jurnal de operații*, vol. IV/1, f. 809.

Sofia a întrerupt relaţiile diplomatice cu Germania naţional-socialistă. Dar toate eforturile Bulgariei, inclusiv remanierea cabinetului de la 1/2 septembrie, s-au dovedit zadarnice când, la 5 septembrie, Uniunea Sovietică a anulat relaţiile bilaterale şi i-a declarat război. Trei zile mai târziu, trupele sovietice au intrat, fără a li se opune rezistenţă, pe teritoriul regatului de la sud de Dunăre[400].

Consecinţele schimbării politice din Bulgaria au fost resimţite, cu deosebire, de unităţile germane, care, părăsind teritoriul României, încercau să-şi găsească un refugiu din calea armatei sovietice. Întrucât guvernul de la Sofia s-a temut că acceptarea prezenţei soldaţilor germani pe teritoriul Bulgariei în încercarea lor de a scăpa de urmărirea inamicului „poate fi interpretată ca atitudine ostilă faţă de Aliaţi"[401], a trecut de la 25 august la dezarmarea oricărui militar al Wehrmachtului care venea din ţara vecină. Ministrul de război, generalul Rusi Rusev, a cerut Misiunii Militare Germane să-i îndrume pe toţi membrii Wehrmachtului care veneau din România să-şi depună armele la centrul de colectare organizat de Armata a 3-a bulgară. Deşi ataşatul militar german, generalul Göde, s-a opus acestei măsuri, care contravenea prevederilor Pactului Tripartit, generalul Rusev a transmis ordinul ca toţi soldaţii

[400] Hoppe, p. 148-185. Gosztony, *Krieg Bulgarien - Deutschland*, p. 23-28. Rhode, *Bulgarien*, p. 1 256.

[401] Hoppe, p. 168. După ce preşedintele Consiliului de Miniştri bulgar, Bagrianov, declarase la 17.08.1944 întoarcerea ţării la politica de neutralitate, această hotărâre fiind confirmată de ieşirea Bulgariei din război la 23.08.1944, conform dreptului internaţional, regatul trebuia să-i dezarmeze şi să-i interneze pe toţi combatanţii care participaseră la confruntarea armată dintre puterile Axei şi Aliaţi, în cazul în care ajungeau pe teritoriul său.

care veneau din România să fie dezarmaţi[402]. În această etapă politică partea bulgară s-a limitat la dezarmarea soldaţilor germani, fără a-i interna în lagăre. Când guvernul sovietic a dat semne de nemulţumire faţă de această poziţie, conducerea bulgară a dispus imediat ca soldaţii germani veniţi de peste graniţă, din nord, să fie internaţi[403]. Hitler a reacţionat categoric: „Internarea nu intră în niciun caz în discuţie. O astfel de încercare trebuie combătută prin luptă până la ultimul om şi ultimul glonţ."[404] În privinţa depunerii armelor, Hitler s-a declarat de acord cu o dezarmare de onoare, aceasta însemnând ca ofiţerii să-şi păstreze toate armele, iar subofiţerilor şi trupei să le fie lăsate baionetele[405]. În continuare a pus condiţia ca „restul armelor confiscate [...] să fie transportat cu un tren special împreună cu trupele noastre, dar sub pază bulgară, şi, admiţând că aceste unităţi ale Wehrmachtului vor parcurge teritoriul Bulgariei, la părăsirea acestuia să le fie înapoiat armamentul"[406]. Măsurile pe care armata bulgară le-a luat, începând de la 24 august, împotriva soldaţilor germani au dus la apariţia unor tensiuni accentuate, care, în cazuri izolate, s-au transformat în acţiuni limitate de luptă[407].

---

[402] Comandantul Zonei de Sud-Est/Grupul de Armate „F", Ofiţer Ia-Stat Major, volumul de anexe la *Jurnal de operaţii*, nr. 3; BA-MA, RH 19 XI/18, f. 127.

[403] *Ibidem*, f. 132.

[404] Comandantul Zonei Sud/Est/Grupul de armate „F", Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, p. 256 (27.08.1944); BA-MA, RH 19XI/14, f. 255.

[405] Comandamentul Marinei, *Jurnal de operaţii*, vol. 60/11, p. 738.

[406] Comandanul Zonei Sud-Est/Grupul de armate „F", Ofiţer Ia-Stat Major, vol. nr. 4 de anexe la *Jurnal de operaţii* nr. 3; BA-MA, RH 19XI/18, f. 133.

[407] Hillgruber, *Hitler*..., p. 264.

În ciuda schimbării relaţiilor politice, guvernul de la Sofia a dezarmat şi a internat numai soldaţii germani care veneau din zona de operaţii română. Unităţile şi serviciile Wehrmachtului ce staţionau pe teritoriul Bulgariei nu au fost atinse de aceste măsuri. În schimb, conducerea de stat bulgară a încercat prin toate mijloacele diplomatice să determine plecarea cât mai urgentă a trupelor germane de pe teritoriul ţării[408]. Cu toate acestea, până la începutul lui septembrie fuseseră dezarmaţi şi internaţi aproximativ 20 000 de militari germani. Întrucât eşaloanele de comandă ale armatei bulgare au aplicat aceste măsuri de internare într-o manieră, în parte, lipsită de rigurozitatea prescrisă de instrucţiuni, până la întreruperea relaţiilor diplomatice, la 6 septembrie, mulţi militari germani au reuşit să fugă de sub pază[409]. După 8 septembrie speranţa soldaţilor Wehrmachtului că vor scăpa de prizonieratul sovietic ajungând pe teritoriul bulgar s-a dovedit în multe cazuri amăgitoare.

După ce şi Bulgaria a declarat război celui de-al III-lea Reich, toţi militarii germani aflaţi sub paza forţelor sale armate au fost predaţi Armatei Roşii.

În mai puţin de două săptămâni, sectorul sudic al frontului de răsărit s-a prăbuşit sub presiunea masivei ofensive sovietice, iar teritoriul românesc de la est şi de la sud de Carpaţi, inclusiv regiunea petroliferă de la Ploieşti, vitală pentru războiul Germaniei, a fost pierdut. La aceasta se adăugau şi pierderile în oameni şi în materiale, deosebit de grave pentru resursele solicitate la maxim ale Wehrmachtului. Pe lista bilanţului

[408] Nikolov, p. 117-120.

[409] Schmidt, *Divizia 10 Infanterie*, p. 246. Hinze *Mut*, p. 227, 230 şi urm.

pierderilor se aflau șase corpuri de armată, 20 de divizii, unitățile de sprijin ale Grupului de Armate „Ucraina de Sud", precum și unități și subunități ale aviației, marinei și trupelor terestre din zona etapelor și din zona interioară. Astfel, armata germană înregistra un număr de aproximativ 200 000 de oameni morți, răniți, dispăruți sau făcuți prizonieri[410]. Pe lângă personalul pierdut, s-au înregistrat și pagube materiale deosebit de mari, ce includeau întregul armament greu, mijloacele de transmisiuni, muniția, majoritatea autovehiculelor și mari cantități de materiale de resortul serviciilor de aprovizionare. Alături de efectele directe ale acestui fiasco militar, sunt de notat consecințele politice ale catastrofei de pe Nistru și din Moldova care au acționat asupra Germaniei național-socialiste la fel de devastator precum înfrângerea militară. Lovitura de stat de la București și ieșirea României din Pactul Tripartit au spulberat hegemonia germană din sud-estul Europei ca pe un castel din cărți de joc.

Cauzele prăbușirii Grupului de Armate „Ucraina de Sud" implică mai mulți factori. Unul dintre aceștia poate fi numit factorul surpriză al ieșirii politice și militare a României din alianță, pentru că, deși previzibil, armata germană nu a fost

[410] În perioada 21-31.08.1944, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a înregistrat pierderea a aproximativ 162 400 de oameni (161 000 la Armata a 6-a; 1 400 la Armata a 8-a), morți pe câmpul de luptă, dispăruți sau făcuți prizonieri, dintre care 158 500 de soldați erau considerați „pierderi definitive" [BA-MA, RW 6/v. 559]. Pentru că această cifră nu include și pierderile de personal ale aviației, marinei și ale Misiunii Militare germane din România, situarea pierderilor la cifra de 200 000 de soldați germani este realistă. În același interval de timp, fronturile 2 și 3 ucrainene au înregistrat pierderea a aproximativ 67 000 de oameni, dintre care 13 000 au fost declarați „pierderi definitive" [Grif, p. 205].

pregătită să suporte impactul unui asemenea eveniment. În planurile sale de perspectivă, grupul de armate nu a luat în calcul acest aspect și, în consecință, nici măsurile preventive n-au constituit un punct al preocupărilor eșalonului de comandă. În tot cazul, oboseala provocată de război și lipsa de motivație a trupelor române[411] au fost cunoscute la nivelul comandamentului de la Slănic și au constituit un punct nevralgic considerabil în planul de apărare conceput de către comandanții germani. De mirare este faptul că, deși în cunoștință de cauză, la întocmirea planurilor operative, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a luat în calcul deplina capacitate de luptă a unităților române, iar prevenirea eventualității că acestea nu ar fi putut rezista presiunii atacurilor sovietice s-a limitat la măsuri nesemnificative.

Un alt factor care a contribuit la erodarea poziției armatei germane l-au constituit dezavantajul terenului pe care s-a desfășurat linia frontului și lipsa muniției resimțită în unele sectoare, dificultăți care în cazul unei conduceri flexibile și cu inițiativă a operațiilor puteau fi corectate, cel puțin pe termen scurt. Consecințe și mai grave a avut evaluarea eronată a intențiilor și posibilităților inamicului. Insuficienta cunoaștere a forțelor sovietice și a centrelor de greutate ale operațiilor acestora i-a determinat pe germani să alunece la începutul ofensivei într-un optimism disproporționat din toate punctele de vedere. Aprecierea eronată a atacului sovietic de la Tiraspol, care a fost prologul prăbușirii Armatei a 6-a, este edificatoare în privința conducerii deficiente a operațiilor de către eșalonul de comandă german. I se adaugă acestui fapt pasivitatea, infle-

[411] Friessner, p. 50-52.

xibilitatea și lipsa de inițiativă atât ale grupului de armate, cât și ale comandamentelor din subordine. „Conducerea la vârf și-a risipit șansele cu o seninătate inconștientă."[412] Și după introducerea în luptă a puținelor rezerve disponibile, care, oricum, nu presupunea decât o destindere de scurtă durată a crizei, și nu o rezolvare a ei, această conducere a ținut inflexibilă la planul operativ inițial, fără a face atât de necesarele rectificări ale liniei frontului. Ordonate cu întârziere, starea de alarmă și retragerea nu i-au dat Armatei a 6-a posibilitatea să-și pregătească deplasarea spre Prut. La acestea s-a adăugat inferioritatea considerabilă a efectivelor armatei germane în raport cu cele ale inamicului, toate constituind repere esențiale ale tragediei din sudul frontului de răsărit. Dislocate mult prea departe de teatrul de luptă și cu legăturile de comunicație distruse, structurile superioare de comandă nu au putut obține informații despre situația din zona de operații basarabeană și n-au avut posibilitatea să coordoneze mișcarea de retragere, ceea ce demonstrează încă o dată inadaptarea eșalonului de comandă la cerințele evenimentelor din regiune. Acestui factor i se adaugă și atitudinea ezitantă a grupului de armate față de problema retragerii unităților din subordine pe aliniamentul Dunăre–Carpați. Chiar dacă în memoriile lor, generalii Friessner și Fretter-Pico transferă vina pentru acest fiasco din sudul frontului de răsărit pe umerii aliatului român și ai comandantului armatei germane[413], analizându-se cursul evenimentelor, se constată că dezastrul militar a fost cauzat, în principal, de erorile comise în conducerea operațiilor atât de către coman-

[412] Schiebold, p. 17.

[413] Friessner, p. 70-72, 83 și urm., 87-90, 92-94, 97-108; Fretter-Pico, p. 156-159.

dantul grupului de armate, cât și de către comandanții celor două armate din subordine. Având în vedere numărul efectivelor și dotarea materială, este de notat că încă de la început puterile Axei aveau puține șanse de succes în lupta de apărare din estul României. Totuși, o conducere flexibilă și energică, adaptată evoluției situației, ar fi putut limita dezastrul militar.

LUPTELE DIN TRANSILVANIA DIN TOAMNA ANULUI 1944

În timp ce, după prăbușirea frontului din estul României, unitățile încercuite ale Armatei a 6-a luptau dispersate împotriva unui inamic net superior, încercând să scape de zdrobirea totală, iar trupele germane din Dobrogea se refugiau în Bulgaria, în ultimele zile ale lui august resturile Armatei a 8-a și un mare număr de subunități risipite în vâlvătaia evenimentelor purtau lupte grele pentru trecătorile din Carpații Orientali. Bariera munților Carpați a fost, pe de o parte, o șansă pentru grupul de armate înfrânt, întrucât terenul din această regiune a dat posibilitate puținelor unități scăpate din infernul din estul României să-și construiască o nouă linie de apărare. Pe de altă parte, sectorul central și cel sudic al Carpaților Orientali reprezentau și un risc pentru unitățile germane slăbite și decimate, pentru că multe pasuri din aceste zone favorizau planul Frontului 2 Ucrainean de a traversa cu trupele sale, din toate punctele de vedere superioare celor germane, lanțul muntos și de a ataca spre centrul Transilvaniei. Neexperimentate în lupta de infanterie și reduse ca număr, unitățile germane, în ciuda avantajelor oferite de teren, au depus mari eforturi pentru a ocupa toate aceste trecători și pentru a bloca eficient atacurile inamice. Grupul de armate s-a străduit cu puținii oameni și la fel de puținele materiale să asigure o linie de rezistență cu sprijin

pe creasta Carpaţilor. Numai această măsură operativă oferea grupului de armate şansa de a reface linia apărării germane.

a. Construirea liniei de apărare în Carpaţi

După ce în ultimele zile ale lui august fusese constrâns să cedeze Basarabia, Moldova şi Muntenia, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" nu avea o altă alternativă decât construirea urgentă a unei noi linii de apărare. Şi în acest sens a fost favorizat de faptul că situaţia de pe flancul stâng s-a detensionat uşor, Frontul 2 Ucrainean concentrându-şi eforturile mai întâi asupra Munteniei. Puterile Axei s-au confruntat totuşi cu o situaţie extrem de critică în regiunea Dunăre–Carpaţi, pentru că, pe de o parte, după prăbuşirea Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a apărut o breşă uriaşă în zona Carpaţilor Meridionali, şi, pe de altă parte, pentru că în Serbia, la est de Morava, nu exista nicio unitate aptă de luptă în stare să oprească înaintarea sovieticilor spre vest. Un atac brusc al Frontului 2 Ucrainean în regiunea centrală a Serbiei ar fi iscat primejdia ca trupele generalului Malinovski să intercepteze legăturile spatelui Grupului de Armate „E", aflat în Grecia. Nu era exclusă nici posibilitatea ca inamicul să se îndrepte spre nord, pentru ca apoi să înainteze nestingherit până în Câmpia Tisei, în Ungaria. În cazul acesta ar fi fost ameninţate mai ales trupele germano-ungare din sudul ţinutului secuiesc.

Având în vedere posibilităţile trupelor sovietice, prioritatea comandamentului grupului de armate, aflat acum la Sovata, era construirea unei linii de siguranţă cu puncte de

sprijin în regiunea Carpaţilor Meridionali, pornind de la Târgu Mureş până la Orşova, pe Dunăre, plan pe care gândea să-l realizeze cu ajutorul tuturor unităţilor disponibile, pe care, în ciuda situaţiei încordate, ar fi putut să le retragă din estul şi sud-estul sectorului, şi contând şi pe eventuale trupe trimise în zonă de către Înaltul Comandament al Trupelor Terestre. Pe lângă asigurarea vestului Transilvaniei, grupul de armate se vedea nevoit să consolideze centrul şi nordul zonei sale de acţiune, al cărei perimetru se întindea pe o lungime de aproape 1 000 km. Aproape fără probleme s-a desfăşurat realizarea acestui plan pe flancul nordic, întrucât Corpul XVII Armată, angajat la sud de Kuti, rămăsese aproape neatins de „Operaţia Iaşi–Chişinău". În continuarea Corpului XVII, care fusese întărit cu două divizii ungare, Armata a 8-a trebuia să recucerească frontul peste culmea Carpaţilor Orientali. Gruparea „Kirchner"[414], cu Divizia 46 Infanterie, Divizia 4 Munte[415], readusă în zonă, împreună cu alte trupe grupate în unităţi de alarmă, alături de trupele ungare de grăniceri, au încercat să împiedice pătrunderea sovieticilor în centrul Transilvaniei prin zona dintre pasurile Ghimeş şi Oituz. Sectorul sudic al frontului din regiunea Braşovului, ce se sprijinea pe graniţa româno-ungară[416], urma să fie apărat de Armata a 6-a. Era

[414] Corpul LVII Armată Tancuri.

[415] La începutul lunii august Divizia 4 Munte fusese transferată din sfera de comandă a Grupului de Armate „Ucraina de Sud". *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, vol. 10, p. 115, 120, 126, 131, 136, 142, 146; vol. 11, p. 1, 7, 11, 15, 20; BA-MA, RH 19V/29, f. 115, 120, 126, 131, 136, 142, 146; RH 19V/30, f. 3, 9, 13, 17, 22.

[416] Este vorba de frontiera fixată între România şi Ungaria la 30.08.1940, prin „al doilea arbitraj de la Viena".

vorba în acest caz de unităţi de alarmă formate, în special, din trupele risipite ale Armatei a 6-a[417], care izbutiseră să se salveze din infernul din Basarabia. Linia Baraolt–Târgu Mureș era ocupată de Divizia 9 rezervă ungară. La Târgu Mureș frontul se îndrepta către vest, unde, în zona Cluj, fusese amplasată[418] Armata a 2-a[419] ungară, care urma să împiedice trecerea Mureșului de către Armata a 4-a[420] română. Linia de exact 400 km dintre Aiud și Orșova, pe Dunăre, nu a fost asigurată, întrucât nici Comandamentul Zonei Sud-Est și nici Grupul de Armate „Ucraina de Sud" nu au avut resurse pentru construirea unei linii de apărare în sud-vestul Transilvaniei.

La 29 august, când grupul de armate încerca să se refacă și să se consolideze după catastrofa din estul României, Hitler a

---

[417] La 31.08.1944 se subordonau Armatei a 6-a Corpul LXXII Armată, fără trupe, precum și Corpul XXIX cu resturile Diviziei 13 Tancuri, Diviziei 10 Infanterie Moto, Diviziei 306 Infanterie, precum și ale Diviziei 153 Instrucţie. Organigrama de la 31.08.1944, în Mehner *Tagesberichte*, vol. 11, p. 337.

[418] Ca urmare a evenimentelor din România, la 26.08.1944 Ungaria își mobilizase armata de rezervă pentru a întări frontiera din Transilvania. Acum s-a dezvoltat planul de ocupare a părţii române a Transilvaniei. Marșul trupelor a început la 28.08, după ce Hitler, cu o zi înainte, își dăduse acordul. [OKW, *Jurnal de operaţii*, vol. IV/1, p. 835 și urm.]

[419] Armata a 2-a ungară era alcătuită din Divizia 25 Infanterie, Divizia 2 Tancuri și din diviziile 7 și 9 rezervă ungare. Din cauza acestei structuri, armata avea o capacitate de luptă limitată, care a fost diminuată și prin angajarea unor unităţi ale Diviziei 9 Rezervă pentru întărirea siguranţei frontierei la nord de Baraolt. Ravasz, p. 395-406.

[420] După încetarea luptei în estul ţării, armata română a fost concentrată, în special, în regiunea București–Ploiești și în Transilvania. La sfârșitul lui august, armatele 1 și 4 române se pregăteau pentru recâștigarea Transilvaniei. De la 07.09.1944 ambele armate au fost subordonate Frontului 2 Ucrainean.

GRUPUL DE ARMATE „UCRAINA DE SUD”
SITUAŢIA DE LA 31.08.1944

GRUPUL DE ARMATE „UCRAINA DE SUD”

A. **Armata a 6-a**

La dispoziţie: Corpul LXXII Armată

Corpul XXIX Armată:
- Resturi ale D. 13 Tancuri
- Resturi ale D. 10 Infanterie Moto
- Resturi ale D. 153 Artilerie Antiaeriană
- Resturi ale D. 301 Infanterie

B. **Armata a 8-a**

Corpul LVII Tancuri:
- Resturi ale D. 76 Infanterie
- Resturi ale Grupării de luptă a D. 20 Tancuri
- Resturi ale D. 46 Infanterie
- Resturi ale D. 4 Munte

Corpul XVII Armată:
- D. 3 Munte
- D. 8 Infanterie Vânători

Observaţii: Următoarele unităţi ale armatelor 6 şi 8 luptau încă în Basarabia şi în Moldova:

Corpul IV Armată: D. 79 Infanterie, D. 258 Infanterie

Corpul VII Armată: restul D. 106 Infanterie, D. 70 Infanterie, D. 376 Infanterie

Corpul XXX Armată: restul D. 15 Infanterie, D. 257 Infanterie, D. 302 Infanterie, D. 320 Infanterie, D. 384 Infanterie

Corpul XLIV Tancuri: restul D. 62 Infanterie, D. 282 Infanterie, D. 335 Infanterie

Corpul LII Armată: restul D. 161 Infanterie, D. 294 Infanterie.

ordonat continuarea luptelor în zona de operaţii româno-ungară. Ulterior, comandamentul de la Sovata a primit de la Înaltul Comandament al Trupelor Terestre misiunea de a ocupa şi de a menţine „o linie continuă de apărare de la frontiera bulgaro-română, pe creasta Carpaţilor, până la joncţiunea cu flancul drept al Corpului XVII Armată"[421]. Pentru realizarea acestui obiectiv, Înaltul Comandament al Trupelor Terestre a întărit grupul de armate cu Divizia 4 Munte, având în vedere ca în acelaşi scop să fie dislocată în zonă şi Divizia 75 Infanterie. Cu aceste forţe suplimentare se intenţiona ocuparea Braşovului şi a pasului Predeal. În acelaşi timp, i-au fost subordonate Grupului de Armate „Ucraina de Sud" şi „Armata a 2-a ungară, aflată în curs de reorganizare", precum şi „Comandantul zonei de operaţii din estul Ungariei"[422]. În acest stadiu precar al situaţiei militare, la ordinul lui Hitler, a intervenit în problema apărării la frontiera ungaro-română şi şeful serviciului de securitate german, Heinrich Himmler, care l-a trimis în Transilvania pe generalul Waffen-SS Artur Phleps. În calitatea sa de înalt reprezentant al siguranţei şi poliţiei germane, Phleps urma să se ocupe de recrutarea românilor etnici germani pentru structurile din compartimentul său de activitate, precum şi de organizarea activităţii contrainformative în regiunea Târgu Mureş[423].

---

[421] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 99 (29.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 101.

[422] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 91, 99, 105 (28-30.08.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 93, 101, 107.

[423] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 91, 99, 105 (28-30.08.1944); BA-MA, RH 19 V/36, f. 93, 101, 107.

Instrucţiunile Înaltului Comandament al Trupelor Terestre au fost trimise unităţilor din subordine, printr-un ordin, de către comandamentul grupului de armate abia după două zile. Înaltul eşalon de comandă de la Sovata evalua şi situaţia militară cu acest prilej, pornind de la premisa că armata sovietică, după o scurtă concentrare în zona Bucureşti, ar intenţiona să ocupe Carpaţii, pentru ca, prin teritoriul Transilvaniei aflat sub autoritate românească, să-şi facă drum către flancul sudic al grupului de armate. Avându-se în vedere acest aspect, s-a decis ca „prin exploatarea obstacolelor naturale ale Carpaţilor să se apere spaţiul sud-est european, făcându-se joncţiunea cu „Comandamentul Zonei Sud-Est" (Grupul de Armate „F") la Porţile de Fier. Grupul de armate urmează în acest sens să atace către sud, prin teritoriul românesc al Transilvaniei, să ocupe trecătorile din Carpaţii Meridionali (pasul Turnul Roşu) şi să le blocheze"[424]. Armata a 8-a trebuia să apere, în continuare, flancul estic al grupului de armate şi să asigure legătura cu Grupul de Armate „Ucraina de Nord". În contact strâns cu Armata a 8-a, Armatei a 6-a i-a revenit apărarea flancului sudic, cu misiunea de a împiedica trecerea Carpaţilor de către trupele sovieto-române, care astfel şi-ar fi deschis drum înspre nord. În planul întocmit, comandamentul de la Sovata îi încredinţa Armatei a 6-a misiunea „să se desfăşoare în cursul reorganizării [...] continuu, înspre vest, de-a lungul frontierei, până la joncţiunea cu Armata a 2-a ungară şi, după

[424] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, doc. nr. 3361/44, din 02.09.1944; citat după: „Study P-114c", partea a VII-a, anexe, p. 162, anexa 86; BA-MA, ZA 1/2078, f. 165. *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 120 şi urm. (02.09.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 22 şi urm.

executarea atacului de către Armata a 2-a și de către Gruparea «Transilvania»[425], să înainteze pentru a ocupa înălțimile împădurite din nord-vestul Brașovului și pentru a bloca trecătorile din zonă"[426]. Pentru închiderea breșei dintre Aiud și Porțile de Fier, precum și pentru construirea unei linii de apărare pe marginea nordică a Carpaților Meridionali, grupului de armate i-au lipsit resursele, astfel că a decis să deplaseze frontul de pe Mureș spre sud, către pasul Turnul Roșu, pentru a ocupa și a bloca această trecătoare. Aceeași lipsă de efective l-a determinat pe Friessner să decidă ca executarea ofensivei planificate să fie încredințate Armatei a 2-a ungare, aflată la începutul lui septembrie în zona orașului Cluj. Atacul urma să fie susținut, din regiunea Târgu Mureș, de Gruparea „Transilvania". Deși gruparea de forțe germano-ungare din zona Clujului nu ajunsese la capacitatea de luptă necesară, acest plan operativ al Înaltului Comandament al Trupelor Terestre avea anumite perspective de succes, întrucât Armata a 4-a română, care se afla încă în faza de refacere, abia se pregătea pentru atac pe platoul dintre Mureș și munții Făgăraș. După încheierea cu succes a atacului asupra pasului Turnul Roșu, Friessner intenționa să execute și ordinul Înaltului Comandament al Trupelor Terestre de a ocupa Brașovul și pasul Predeal, misiune pe care urma să o îndeplinească Gruparea „Transilvania".

---

[425] SS-Obergruppenführerul Phleps primise misiunea de a organiza Gruparea „Transilvania" în zona Târgu Mureș, din Divizia 8 Cavalerie SS și din Divizia 75 Infanterie. Urma să-i fie pus la dispoziție și Corpul de Armată LXXII, pentru asigurarea structurii de comandă. *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 91, 121 (28.08; 02.09.1944); BA-MA, RH 19 V/36, f. 93, 123.

[426] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, doc. nr. 3361/44, din 02.09.1944; BA-MA, ZA 1/2078, f. 165.

Pe lângă ocuparea pasului Turnul Roșu, atât Grupul de Armate „Ucraina de Sud", cât și Grupul de Armate „F" aveau în vedere blocarea pasului Vulcan, aflat mult înspre vest, care ar fi putut deveni poarta de intrare a Frontului 2 Ucrainean spre câmpia ungară. Închiderea breșei dintre sectorul celor două grupuri de armate pe teritoriul românesc era o condiție *sine qua non* pentru forțele germano-ungare. Factorul timp juca un rol esențial, întrucât Frontul 2 Ucrainean, după o scurtă oprire în zona București–Ploiești, pornise într-un marș compact, cu două armate, spre vestul Munteniei, la 4 septembrie ajungând la Craiova. Vârful înaintării Armatei 6 Tancuri Gardă mai avea nevoie doar de o zi de marș pentru a atinge malul Dunării, lângă Turnu Severin. Friessner nu excludea posibilitatea ca unități ale acestei armate să se îndrepte de la Craiova spre nord, pentru a ataca pasul Vulcan. Armata 27 acoperise ofensiva înspre nord, înaintând către Ploiești și pasurile Predeal și Turnul Roșu cu intenția ca în zona munților Făgăraș să atace din spate frontul germano-ungar din ținutul secuiesc[427].

Deși situația sectorului în Podișul Târnavelor și la vest de valea Mureșului era deosebit de critică și în ciuda forțelor insuficiente de pe flancul drept al grupului de armate, fără a mai aștepta întăriri, generalul Friessner a ordonat declanșarea atacului înspre sud. El a pornit de la ideea că este de preferat ca slabele forțe germano-ungare să riște un atac atâta vreme cât în regiunea dintre valea Mureșului, la vest de Târgu Mureș, și munții Făgăraș opera doar Armata a 4-a română, care, după retragerea din Moldova, se afla în curs de reorganizare. Numai acțiunea rapidă împotriva unui inamic mai puțin puternic

[427] Boltin, p. 474 și urm.

oferea șansa de a se ocupa culmea muntelui și pasul Turnul Roșu înainte de sosirea trupelor generalului Malinovski, iar succesul acestei acțiuni urma să asigure bune premise pentru următoarele operații din Transilvania.

În timp ce în primele zile ale lui septembrie Frontul 2 Ucrainean și-a continuat înaintarea către centrul Transilvaniei și către Serbia, Armata a 4-a română, aflată sub comanda generalului Gheorghe Avramescu, ocupase poziții pe cursul superior al Oltului, lângă Făgăraș, pregătită să înfrunte ofensiva germano-ungară pentru cucerirea pasului Turnul Roșu și să-și organizeze, în continuare, operația pentru recucerirea nordului Transilvaniei. În această etapă de refacere, unitățile generalului Avramescu au adoptat o poziție defensivă, dar au existat și unități române care au atacat punctele întărite, în zona Baraolt[428]. La 2 septembrie, după expirarea ultimatumului[429] prin care guvernul român cerea guvernului ungar să evacueze nordul Transilvaniei, trupele române au atacat slaba linie de apărare de pe Olt, lângă Sfântul Gheorghe. Unitățile ungare nu au putut rezista acțiunii ofensive a românilor, astfel

[428] Otu, Petre, *The Defensive Operation of 4th Romanian Army* în *Romania World War II*, p. 237-239. Duțu, Alesandru, *Armata română...*, p. 36.

[429] În proclamația de la 23.08.1944 regele Mihai anunțase „că România își va mobiliza toate forțele pentru a trece frontiera stabilită prin dictatul nedrept de la Viena (al doilea arbitraj de la Viena), pentru a elibera, astfel, Transilvania de sub dominația străină". [Arh. N.R., fond „Ministerul Propagandei Naționale", dosar 245/1944 f. 213.] Pe această bază, la 30.08.1944, guvernul Sănătescu a întrerupt relațiile diplomatice cu Ungaria, dându-i ultimatumul ca în decursul a 48 de ore să evacueze nordul Transilvaniei. În cazul în care Budapesta nu dădea curs acestui ultimatum, Bucureștiul amenința cu declararea războiului. (Gosztony, *Fremde Heere*, p. 426.)

că, după ce au străpuns în câteva puncte linia întărită a frontierei, trupele române au ocupat pentru scurt timp malul estic al râului[430].

Deși generalul Friessner își propusese să angajeze cât mai repede posibil Armata a 2-a în acțiunea prin care se urmărea cucerirea pasului Turnul Roșu și a masivului muntos din zonă, pregătirile de atac ale armatei ungare s-au prelungit, astfel că operația a fost amânată cu două zile, urmând să aibă loc la 5 septembrie. În felul acesta Armata a 4-a română și-a putut continua netulburată activitatea de refacere și pregătirile pentru ofensivă. La 3 septembrie nu-și terminase lucrările de organizare nici Gruparea „Transilvania", fiind așteptată încă sosirea Diviziei 75 Infanterie[431]. Luând în considerare acești factori, precum și situația generală instabilă din Transilvania și din regiunea Carpaților, Înaltul Comandament al Trupelor Terestre a modificat planul operativ, scurtând frontul. La 2 septembrie i-a ordonat lui Friessner să ia măsuri în vederea evacuării zonei secuiești, pentru a se organiza o linie de apărare în contact strâns cu Grupul de Armate „Ucraina de Nord", între Cluj și versantul de la sud-vest de Kuti (trecătoarea Mackensen[432]). Eșalonul superior de la Berlin preciza că

---

[430] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 121-123 (02.09.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 123-125.

[431] Contrar planului inițial, Înaltul Comandament al Trupelor Terestre a repartizat Divizia 75 Infanterie Grupului de Armate „Ucraina de Nord", fiind angajată ca rezervă a forțelor de la pasul Beskigi. *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 124 (02.09.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 126.

[432] Această denumire se păstrează din Primul Război Mondial. Este vorba de trecătoarea din valea Ruscovor, pe cursul superior al Ceremușu-

trupele se vor retrage pe această linie numai atunci când se va constata că poziţiile de apărare din Carpaţii Orientali nu mai pot fi menţinute. Era prevăzută o retragere pe această linie scurtată a frontului şi în cazul în care ar fi eşuat încercarea de ocupare a Carpaţilor Meridionali. În instrucţiunea sa, Înaltul Comandament al Trupelor Terestre sublinia că „în cazul unei eventuale retrageri să se aibă în vedere evitarea pierderilor mari de oameni şi de materiale"[433]. În continuare, generalul reprezentant al Wehrmachtului în Ungaria a primit misiunea de a construi o linie de apărare intermediară pe râul Tisa. Aceste măsuri ordonate de generalul-colonel Guderian[434] erau consecinţele conducerii ezitante, lipsite de perspectivă a operaţiilor desfăşurate înainte cu două săptămâni pe teatrul de luptă germano-român.

Dacă până la 5 septembrie situaţia din Transilvania nu cunoscuse schimbări semnificative, evenimentele din această zi urmau să influenţeze în mod deosebit desfăşurarea ulterioară a operaţiilor în regiunea dintre Orşova şi Kuti. La 5 septembrie Armata a 2-a ungară şi-a început cu succes ofensiva în apropiere de Cluj, forţând Armata a 4-a română să se retragă pe Mureş, în zona oraşului Luduş. Acţiunea armatei ungare a fost susţinută şi de Gruparea „Transilvania", a cărei înaintare în direcţia sud-vest începuse a fi promiţătoare. Însă, în faţa rezistenţei încrâncenate a unităţilor române, trupele acestei

---

lui, pe versantul sudic al muntelui Stogu. Şoseaua care trece prin acest pas a fost numită şi şoseaua Mackensen.

[433] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 124 (02.09.1944); BA-MA, RH 19 V/36, f. 126.

[434] General-colonel Heinz Guderian (1888-1953); 21.07.1944-28 .03.1945, şef al Statului Major al Trupelor Terestre.

grupări n-au reușit să treacă de malul dinspre nord al Mureșului[435]. La sfârșitul primei zile de luptă, unitățile române își stabilizaseră centrul de rezistență, astfel că trupele germano-ungare nu și-au putut atinge obiectivul. În ciuda succesului local din sectorul Grupului de Armate „Ucraina de Sud", în această zi urma ca situația militară a puterilor Axei în sud-estul Europei să se deterioreze grav. La 5 septembrie elementele înaintate ale Armatei 27 sovietice au ajuns în regiunea Sibiului și a Brașovului, ocupând ambele trecători importante, respectiv pasul Predeal și pasul Turnul Roșu. În același timp, unități ale Armatei 6 Tancuri Gardă au pătruns până la Dunăre, lângă Turnu Severin[436]. Dacă în zona Brașovului și la sud de Cluj existau trupe germane, care, cel puțin pentru o scurtă perioadă, ar fi putut opune rezistență ofensivei ruso-române, pe Dunăre, în zona Turnu Severin-Orșova, nu exista nicio unitate pregătită pentru a opri înaintarea Frontului 2 Ucrainean spre Serbia. Deși „Comandantul Zonei Sud-Est" ordonase deja la 31 august dislocarea Brigăzii 92 Motomecanizate în regiunea Belgradului[437], măsură luată după atacul trupelor române de grăniceri asupra unităților germane din zona Orșova-Porțile de Fier[438], avangarda acestei brigăzi a ajuns în noul dispozitiv

[435] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 144 (05.09.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 146.

[436] *Geschichte Zweiter Weltkrieg*, vol. 9, p. 144; *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 149 și urm. (05.09.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 151 și urm.

[437] Comandamentul Zonei de Sud-Est/Grupul de Armate „F", Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 3, p. 277 (31.08.1944); BA-MA, RH 19 XI/14.

[438] *Ibidem*, p. 259.

de pe Dunăre abia la 6 septembrie. În aceste condiţii existau puţine şanse ca, în concurenţă cu Armata a 6-a Tancuri Gardă, brigada Wehrmachtului să reuşească să ocupe sectorul sârbesc al Dunării, între Grădişte şi marginea estică a localităţii Negotin[439].

După ce trupele sovietice au trecut Carpaţii Meridionali, pe teatrul de război sud-est european a început să se contureze pericolul unui nou dezastru pentru puterile Axei. Pierderile în oameni şi materiale suferite de Wehrmacht în Basarabia şi în Moldova, precum şi ieşirea României din alianţă slăbiseră într-atât capacitatea de luptă a unităţilor germane, încât înaintarea trupelor sovietice a fost aproape nestingherită. Pentru evitarea unui nou fiasco militar, armatele germane şi ungare trebuiau să închidă breşa imensă dintre sectorul Grupului de Armate „F" şi cel al Grupului de Armate „Ucraina de Sud", din sud-vestul Transilvaniei, şi să stabilizeze sectorul de front dintre sudul munţilor Beskizi şi valea Mureşului, lângă Aiud. Situaţia unităţilor generalului Friessner a devenit deja problematică după ce, la 5 septembrie, trupele generalului Malinovski au ocupat poziţiile germane de la nord de Carpaţii Meridionali. Un enorm pericol pentru trupele germano-ungare din Peninsula Balcanică îl constituia şi prezenţa unităţilor ruseşti la frontiera româno-sârbă de pe Dunăre. Doar luarea unor măsuri operative imediate, care să oprească sau cel puţin să temporizeze înaintarea trupelor sovietice şi române în Transilvania şi în Serbia, ar mai fi putut da speranţa într-o stabilizare a situaţiei forţelor germano-ungare.

---

[439] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 138 şi urm. (04.09.1944), 150; BA-MA, RH 19 V/36, f. 140 şi urm., 152.

b. Luptele din centrul Transilvaniei

După ce până la începutul lui septembrie fusese nevoit să se retragă din sudul și estul României, acum Grupul de Armate „Ucraina de Sud" se afla în fața unor dificultăți de a căror rezolvare depindea menținerea pozițiilor ocupate în Transilvania de forțele germano-ungare. Mai ales desfășurarea liniei frontului pe flancul stâng implica riscuri considerabile, pentru că istmul ce se forma în regiunea secuiască punea Armata a 6-a în primejdia de a fi învăluită în cazul în care Armata 27 sovietică reușea să pătrundă în zona Brașovului. În sectorul central, unde Armata a 2-a ungară depunea eforturi, încununate inițial de succese, ca să cucerească zona de la sud de Mureș și Carpații Meridionali, exista pericolul ca, din cauza rezistenței inamicului, operația să eșueze înainte de a se atinge obiectivul urmărit. De aceea se impunea dezvoltarea unui plan prin care să se ajungă la asigurarea pozițiilor cucerite, fără a fi necesare în acest scop forțe suplimentare. Sub acest aspect, problema cea mai grea o reprezenta flancul drept al grupului de armate, pentru că acolo trebuiau construite în cel mai scurt timp o legătură cu sectorul Grupului de Armate „F", precum și o linie provizorie de siguranță. Această necesitate operativă a pus comandamentul de la Sovata într-o grea dilemă, întrucât avea de închis o breșă de aproape 400 km înainte ca trupele lui Malinovski să atace în câmpia aproape fără apărare dintre Dunăre și Tisa.

În primele zile ale lunii septembrie, situația militară a Grupului de Armate „Ucraina de Sud" isca îngrijorări mai ales în privința flancului drept, neexistând nici cea mai mică speranță că în acest sector s-ar putea rezista ofensivei sovieto-ro-

mâne. Restul frontului părea a fi relativ stabil și în momentul respectiv se aprecia că cel mai puțin amenințată era linia Kuti–Târgu Mureș. Totuși generalul Friessner se întreba cum va putea rezista acest front, cu forțele existente, presiunii crescânde a inamicului. În special bucla din regiunea secuiască avea nevoie de un zid de apărare, pe care generalul nu-l putea realiza, căci îi lipseau și oamenii, și materialul de luptă. Din acest motiv trebuia părăsit acest segment al frontului înainte de a se ivi primejdia încercuirii trupelor aflate aici. În consecință, în planurile sale operative comandamentul de la Sovata a luat în calcul evacuarea frontului din regiunea secuiască înainte de a se petrece un dezastru asemănător celui din Basarabia. Astfel, la 1 septembrie fostul comandant al zonei de operații din estul Ungariei, generalul-locotenent Zellner[440], primise misiunea de a cerceta terenul și de a construi[441] un aliniament intermediar de apărare pe Mureș, pe direcția Târgu Mureș–munții Călimani. Planurile Grupului de Armate „Ucraina de Sud" au fost preluate de către Înaltul Comandament al Trupelor Terestre în directiva sa privitoare la continuarea operațiilor în zonă, ordonând „să se pregătească evacuarea regiunii secuiești și construirea unui front defensiv pe linia: frontiera ungaro-română la est de Cluj–pasul Mackensen"[442]. Întrucât luase măsurile corespunzătoare cu mult timp înainte, grupul de armate a or-

[440]Generalul-locotenent Emil Zellner (1889-1945); 20.04-08.10.1944, comandant al zonei de operații din estul Ungariei.

[441] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 117 (01.09.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 119.

[442] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 124 (02.09.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 126.

donat celor două armate abia la 4 septembrie „să se facă toate pregătirile pentru ca, la ordin, unităţile să fie retrase în cel mai scurt timp pe aliniamentul de pe Mureș”[443]. Acest ordin a fost dat de către comandamentul de la Sovata după ce vârfurile de atac ale Armatei 27 trecuseră Carpaţii pe la sud-est de Braşov, iar presiunea asupra flancului stâng al Armatei a 6-a se intensificase periculos. Contrar planului iniţial de a fi retrase din calea atacului sovietic doar unităţile improvizate ale Armatei a 6-a, dislocate lângă Braşov, două zile mai târziu şi Corpul LVII Tancuri, responsabil pentru apărarea pasului Oituz, a primit misiunea de a-şi disloca dispozitivul înspre vest, întrucât situaţia din zonă se deteriorase alarmant. Concentrându-şi atacul către pasul Oituz, a devenit clară intenţia lui Malinovski de a izola şi de a nimici trupele din regiunea secuiască[444]. Pentru că în acest timp operaţia Armatei a 2-a ungare de pe Mureș, lângă Luduș, se desfăşura promiţător, Friessner a ezitat să retragă imediat Corpul LVII Tancuri din zona Oituzului, din considerente generate de politica de alianţă. Cu toate acestea, în scurt timp a fost constrâns să renunţe la acest principiu, întrucât Armata a 7-a Gardă şi Armata 27 îşi intensificaseră ameninţător ofensiva. Mişcarea de retragere, care, conform instrucţiunilor grupului de armate, trebuia să înceapă doar în momentul creşterii evidente a presiunii inamicului, urma să aibă loc în trei etape[445]. Pentru că forţa inamicului sovietic

---

[443] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud”*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 1, p. 139 (04.09.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 141.

[444] Mazulenko, p. 96.

[445] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud”*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii* nr. 4, vol. 2, p. 6-8 (06.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 8-10.

se concentra continuu în zona Brașovului, comandamentul Armatei a 6-a a insistat să se înceapă neîntârziat operația de retragere, întrucât unitățile sale nu mai puteau face față presiunii unui inamic a cărui forță era în permanentă creștere.

Pentru a putea reacționa imediat în fața unei amenințări în creștere a inamicului, comandamentul grupului de armate pregătea încă de la 7 septembrie ordinul de retragere pe linia de apărare de pe Mureș, fără a preciza însă momentul începerii acestei operații. Întrucât Frontul 2 Ucrainean își concentra continuu trupele în regiunea Brașovului și în zona pasului Oituz, Armata a 6-a a cerut în mod imperativ permisiunea de a-și retrage unitățile pe Mureș. Având în vedere evoluția nefavorabilă a situației, generalul-colonel Friessner a ordonat Armatei a 6-a ca în noaptea dinspre 8 septembrie să-și retragă trupele pe aliniamentul „A"[446]. În ciuda imperativelor operative, Hitler a interzis însă retragerea trupelor din ținutul secuiesc. Decizia lui a sosit însă prea târziu. Armata a 6-a nu mai putea fi oprită, pentru că își începuse deplasarea spre aliniamentul „A", părăsind pozițiile din sudul acestui arc de front. În fața faptului împlinit, Hitler s-a văzut nevoit să accepte situația, dar a interzis cu desăvârșire alte mișcări de retragere fără acordul său. Generalul Friessner a intervenit împotriva acestei hotărâri, argumentând „că mișcarea de retragere trebuie continuată și nu întreruptă pe un aliniament intermediar"[447],

---

[446] Pentru că retragerea din regiunea secuiască nu putea fi realizată dintr-o singură mișcare, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a fixat linii succesive de deplasare a trupelor înspre spate, notate cu litere.

[447] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 2, p. 18 (07.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 20.

pentru că dintr-o astfel de poziţie nu se poate rezista unui atac masiv. În ciuda ordinului dat de către Hitler, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" şi-a menţinut ferm punctul de vedere şi la 8 septembrie a aprobat continuarea retragerii Armatei a 6-a pe aliniamentul intermediar „B". Nu numai teama că unităţile sale puteau fi încercuite în regiunea secuiască l-a determinat pe generalul Friessner să urmeze acest plan, ci şi faptul că lungimea frontului trebuia urgent redusă, pentru a câştiga trupe necesare în alte puncte vitale pentru păstrarea poziţiilor din Transilvania. Era nevoie de aceste unităţi în sudul sectorului, pe aliniamentul Luduş–Târgu Mureş, unde ameninţa o contraofensivă sovieto-română. Din nou au fost necesare îndelungi negocieri înainte ca Hitler să aprobe planurile tactice. Şi acum el avea îndoieli în privinţa imperativelor operative, când, în fapt, doar cu enorme eforturi se mai putea rezista inamicului. În acest timp Armata a 6-a ajunsese într-o situaţie critică, pentru că la sud de Sfântul Gheorghe Corpul 33 Armată sovietic izbutise să străpungă aliniamentul intermediar „A", pe care în scurt timp l-a ocupat[448]. În cursul atacului de la Sfântul Gheorghe sovieticii au folosit foarte abil, în scopuri propagandistice, Divizia de Infanterie „Tudor Vladimirescu", formată din prizonieri români de război, care acum era prima unitate română care recucerea teritorii pe care în 1940 Regatul le cedase sub presiunea politică şi militară a Germaniei, Italiei şi Ungariei, în baza „celui de-al doilea arbitraj de la Viena"[449].

---

[448] *Ibidem*, p. 25-29 (08.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 27-31.

[449] Duţu, Alesandru, *Armata română...*, p. 198 şi urm. După ce regimul Antonescu, în ciuda participării fără rezerve la războiul împotriva Uniunii Sovietice şi a sprijinului economic şi politic acordat Germaniei

În situaţia precară de la nord-est de Braşov, Hitler a complicat misiunea Grupului de Armate „Ucraina de Sud", solicitând, înainte de a încuviinţa retragerea pe Mureş, acordul scris al conducerii de stat ungare. În plus, a pretins ca regiunea de la Vatra Dornei, bogată în minereuri, să fie păstrată cu orice preţ. Ordinul a contravenit planului generalului Friessner, care în aceste condiţii a fost nevoit să angajeze unităţile rămase în urma scurtării liniei frontului în asigurarea unui cap de pod în zona localităţii Vatra Dornei. În ciuda intervenţiei personale a generalului, care de la 11 până la 13 septembrie s-a aflat la Cartierul General al Führerului, Hitler a rămas, inflexibil, la decizia luată. Numai după ce conducerea ungară a fost de acord cu aceste măsuri, generalul Friessner a obţinut permisiunea de a-şi retrage trupele pe Mureş. Efectele acestei mişcări tactice au fost însă limitate, întrucât era interzisă părăsirea zonei de la Vatra Dornei, deşi de săptămâni de zile încetase exploatarea zăcămintelor de mangan din regiune în folosul producţiei de război germane[450]. După ce, la 10 septembrie, Hitler a făcut cunoscut acordul său cu privire la retragerea tru-

---

naţional-socialiste, nu reuşise să atingă ţelul naţional – recâştigarea nordului Transilvaniei –, acum o unitate românească punea fundamentul împlinirii acestei dorinţe, în regie sovietică. A se vedea: Ancel, *Stalingrad...*, p. 189-200; Rohde, *Rumänien...*, p. 1156-1158; Schönherr, *Militärische Situation 1944...*, p. 157 şi urm., p. 176 şi urm.; pe aceeaşi temă: *Relaţii*, p. 235-238. *Memoriu* (al Ministerului pentru Afaceri Externe) din 12.04.1943; Arh. M.A.E., fond „Germania", dosar 92/1943, f. 249-254.

[450] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 2, p. 70 (13.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 72. Friessner, p. 122. După ce situaţia din capul de pod de la Vatra Dornei s-a stabilizat, până la 19.09.1944 au fost transportate în continuare către Germania aproximativ 950 t de mangan; sursa mai sus citată, f. 125 (20.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 127.

pelor din regiunea secuiască, iar trei zile mai târziu a confirmat prin ordin scris acest fapt, grupul de armate a evacuat sud-estul Transilvaniei. Operaţia s-a desfăşurat fără a se ţine cont de surprinzătoarea insistenţă a lui Hitler de a se părăsi regiunea în cel mai scurt timp posibil, şi, în ciuda dificultăţilor mari, retragerea s-a făcut în ordine, fără a fi afectată coeziunea unităţilor[451]. Totuşi, grupul de armate s-a văzut nevoit să-şi oprească trupele şi pe următorul aliniament intermediar, pentru că, epuizate şi aflate mereu sub presiunea inamicului, nu au putut rezista ritmului unei retrageri dintr-o singură mişcare. După ce la 16 septembrie şi ultimele unităţi au ajuns pe Mureş, operaţia de retragere a putut fi considerată încheiată. Total ireală s-a dovedit a fi cerinţa lui Hitler ca Armata a 8-a să-şi menţină pe tot timpul iernii linia de apărare ocupată. Între timp, s-a constatat că forţele Corpului XVII Armată aflate lângă Vatra Dornei nu mai puteau apăra regiunea mineralieră împotriva atacurilor masive ale Armatei 40 sovietice[452]. Au mai trecut totuşi încă două săptămâni până când, la 26 septembrie, a fost cedat definitiv acest cap de pod[453]. La sfârşitul lunii septembrie, după încheierea retragerii, flancul stâng al grupului de armate se afla pe un aliniament indicat pentru operaţii defen-

[451] Generalul Friessner îi comunica la 11.09.1944, într-o convorbire telefonică, şefului Statului Major al grupului său de armate: „Führerul, al cărui acord în privinţa retragerii era atât de greu de obţinut până acum, dintr-o dată [insistă] ca această retragere să fie executată în cel mai scurt timp." *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 2, p. 55 (11.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 57.

[452] Chiar dacă regiunea de la Vatra Dornei nu aparţinea ţinutului secuiesc, generalul Friessner şi comandamentul grupului de armate au considerat-o parte a „operaţiei generale" de retragere. (Friessner, p. 113-119.)

[453] Divizia 8 Infanterie, p. 267-270.

sive, care se desfășura din Carpații Orientali, formând un arc de front de la pasul Mackensen peste pasul Radna, pe lângă versantul estic al munților Călimani, până pe cursul superior al Mureșului, la est de Reghin[454].

Chiar dacă, la 5 septembrie, operația Armatei a 2-a ungare și a Grupării „Transilvania" începuse cu deosebit succes, în următoarea zi s-a înregistrat creșterea considerabilă a rezistenței inamicului. Întrucât Armata a 4-a română fusese surprinsă de atacul germano-ungar, a avut nevoie de câteva zile pentru a se reorganiza înainte de a trece la contraofensivă. Ajunsă de puțin timp în zona Sibiului, în momentul în care a fost atacată de forțele ungare[455], armata se afla în curs de refacere după retragerea din Moldova. În aceste circumstanțe, atacul trupelor germane și ungare s-ar fi putut desfășura cu succes dacă la 5 și 6 septembrie Armata 6 Tancuri și Armata 27 nu ar fi reușit să treacă prin pasurile Predeal și Turnul Roșu, întărind, astfel, masiv ambele flancuri ale armatei române. Când, la 5 septembrie, vârfurile de înaintare ale Frontului 2 Ucrainean au ajuns în centrul Transilvaniei, generalul Malinovski a preluat comanda asupra zonei de operații sovieto-române[456]. Odată

---

[454] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 2, p. 1-95 (06-16.09.1944); BA-MA, RH 19 V/37, f. 3-97; Friessner, p. 114-119; *România în războiul antihitlerist*, p. 210-222; Duțu, *Între Wehrmacht...*, p. 280-284.

[455] La începutul lui septembrie 1944, Armata a 4-a era alcătuită dintr-o divizie de infanterie, două divizii de munte, două divizii de cavalerie, precum și din șapte divizii de infanterie de rezervă, care s-au aflat în cea mai mare parte în zona de concentrare abia la sfârșitul lui august – începutul lui septembrie. (*România în războiul antihitlerist*, p. 621-629.)

[456] La 07.09.1944, armatele 1 și 4 române au fost subordonate Frontului 2 Ucrainean. (Arh. M.Ap.N., fond „Marele Stat Major", Secția operații, dosar 2.756, f. 14.) Duțu, *Armata română...*, p. 29.

cu măsura luată de către sovietici, ambele armate române și-au pierdut autonomia acțiunilor în zona de operații, subordonându-se doar formal comandamentului român. După ce Frontul 2 Ucrainean a traversat Carpații Meridionali, generalul Malinovski avea două posibilități de continuare a operațiilor în centrul Transilvaniei. Concentrându-și atacul pe flancul stâng, Armata 53, în contact cu Armata 1 română, putea să înainteze prin zona Timișoara–Arad, să pătrundă în câmpia ungară, între Dunăre și Tisa, pentru ca, în continuare, să atace Budapesta[457]. Generalului i-a fost mai la îndemână să susțină acțiunile Armatei a 4-a române cu forțele Armatei 6 Tancuri și ale Armatei 27, pentru ca de pe linia Brașov–Sibiu să atace din spate frontul german din Carpați și să înainteze către cursul superior al Tisei și către estul Slovaciei. Printr-o ofensivă pe la vest de Carpații Orientali și Carpații Pădurоși, Frontul 2 Ucrainean avea șansa unică de a face legătura atât cu răsculații din Slovacia, cât și cu Frontul 1 Ucrainean, care de la 7 septembrie se afla în regiunea Krasno–Sanok, angajat în ofensiva către pasul Dukla și munții Beskizi. În felul acesta nu doar Grupul de Armate „Ucraina de Sud", ci și Grupul de Armate „Heinrici" era amenințat de pericolul de a fi încercuit[458].

Trupelor Armatei a 2-a ungare, care în cursul a două zile fuseseră împinse către Mureș, le mai rămăsese doar forța de a depăși câteva obstacole nesemnificative de pe cursul râului. Deja în a doua zi a ofensivei a început să se resimtă efortul care îndepărta, dramatic, obiectivul propus: blocarea pasului Turnul Roșu. De aceea, Grupul de Armate „Ucraina de Sud"

[457] *Geshchichte Zweiter Weltkrieg*, vol. 9, p. 144-146.

[458] Schönherr, *Slowakischer Aufstand*; pe aceeași temă *Armadney skupiny Heinrici.*

a avut în vedere ca de la 8 septembrie Armata a 2-a ungară să fie angajată într-o poziţie defensivă, din care eforturile sale să influenţeze mai eficient situaţia operativă. Comandamentul grupului de armate, dislocat acum la Satu Mare, a fost constrâns să ia această hotărâre şi pentru că între timp Armata a 6-a Tancuri sovietică trecuse de pasul Turnul Roşu[459]. Din teama de a nu pierde importantul segment de front de pe Mureş, în apropiere de Luduş, generalul Friessner a întărit armata ungară cu o grupare de pionieri şi de apărare antitanc[460].

Rezistenţa crescândă a trupelor române, precum şi pătrunderea Frontului 2 Ucrainean în sudul Transilvaniei au declanşat o intensă activitate politică la Budapesta, care a dus la divergenţe notabile cu guvernul celui de-al III-lea Reich. Având în vedere situaţia militară, care implica o ameninţare considerabilă a teritoriului ungar, la 8 septembrie Consiliul de coroană de la Budapesta a cerut Berlinului ca în 24 de ore să trimită cinci divizii de blindate în zona de operaţii din Transilvania. Budapesta ameninţa că dacă aliatul german nu dă curs acestui ultimatum, atunci va trece la negocierea unui armistiţiu cu Aliaţii[461]. Înainte de expirarea celor 24 de ore, generalul reprezentant al Wehrmachtului în Ungaria a comunicat guvernului de

---

[459] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 2, p. 13 (07.09.1944); BA-MA, RH 19 V/37, f. 15.

[460] Gruparea era alcătuită din subunităţi de pionieri şi forţe de apărare antitanc aflate sub ordinul comandantului Diviziei 20 Tancuri, generalul-locotenent Kessel.

[461] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 2, p. 23 (08.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 25. Hillgruber, *Deutsch-ungarisches Verhältnis...*, p. 90; Gosztony, *Fremde Heere..*, p. 427 şi urm.; pe aceeaşi temă: *Jurnalul de operaţii, citat*, p. 719 şi urm.

la Budapesta că patru divizii se află deja în marș spre teatrul de operații din Transilvania. Nu a precizat că se îndreptau spre est doar un corp blindat de armată[462] și o divizie de tancuri, pentru a sprijini eforturile Grupului de Armate „Ucraina de Sud", și că, în același timp, la ordinul Înaltului Comandament al Trupelor Terestre, trei divizii de infanterie se aflau în marș spre Budapesta, pentru a se evita, după cum se exprimase Hitler, „cazul România"[463]. În ultima clipă, înaltul eșalon de la Berlin a trimis pe frontul din Transilvania încă două divizii, în cadrul acestei dislocări de forțe, două brigăzi de tancuri, aflate pe un aliniament intermediar în zona Budapestei, păstrându-și, în continuare, pozițiile în apropierea capitalei ungare[464]. Pe lângă întărirea efectivelor, aprobată de către Înaltul Comandament al Trupelor Terestre din considerente politice, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a ordonat evaluarea pozițiilor unei eventuale retrageri pe linia Varasdin–Lacul Balaton–Budapesta–Dobšiná[465]–est Kežmarok[466], aflată în contact cu aliniamentul defensiv „A" al Grupului de Armate „Ucraina de Nord"[467]. Măsura era dictată de faptul că la mijlocul lunii septembrie exista încă pericolul ca operațiile sovietice să-și atingă obiectivele de la pasul Dukla și din sud-estul Transilvaniei, iar revolta națională slovacă să fie încununată de succes.

---

[462] Corpul III Armată Tancuri.

[463] Gosztony, *Fremde Heere...*, p. 428.

[464] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 2, p. 23-69 (08-13.09.1944); BA-MA, RH 19 V/37, f. 25-71.

[465] Localitate în Slovacia.

[466] Localitate în Slovacia.

[467] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 2, p. 94 (16.09.1944); BA-MA, RH 19 V/37, f. 96.

După ce, la 8 septembrie, Armata a 2-a ungară și Gruparea „Transilvania" au trecut, pentru scurt timp, în apărare, în zona dintre Târgu Mureș și Turda, luptele din Ardeal și-au pierdut din intensitate, întrucât Armata a 4-a română, reorganizată de curând, nu-și ocupase încă poziţiile din care urma să treacă la contraofensivă[468]. Acţiunile de luptă au devenit din nou puternice după ce Armata a 6-a Tancuri și Armata 27 sovietice au trecut Carpaţii Meridionali și au ocupat poziţii de atac. Centrul de greutate al operaţiilor s-a situat la sud de Cluj, unde, în sectorul ungar de apărare, de o parte și de alta a orașului Turda, armata blindată a generalului Kravcenko a trecut în ofensivă. Atacul Armatei 27, conjugat cu cel al Armatei a 4-a române și orientat către zona de joncţiune dintre Armata a 2-a ungară și Gruparea „Transilvania", a solicitat din greu capacitatea de apărare a unităţilor maghiare, care, dezavantajate atât de nivelul instrucţiei, cât și de cel al dotării cu tehnică de luptă, nu și-au putut îndeplini misiunea în totalitate. În special prin atacurile de pe Mureș, de lângă Luduș, trupele inamice au izbutit să provoace în linia de apărare ungară mai multe breșe, care n-au putut fi închise nici în urma intervenţiei Diviziei 8 Cavalerie SS, astfel că la 14 septembrie a fost pierdut și acest cap de pod[469].

---

[468] Marele Stat Major român, *Contribuţia operativă a armatei române la războiul împotriva Germaniei și Ungariei 1944-1945*, partea a 2-a, f. 10; Arh. M.Ap.N., fond „Marele Stat Major", Secţia operaţii, dosar 2.756, f. 15.

[469] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 2, p. 80 și urm. (14.09.1944); BA-MA, RH 19 V/37, f. 82 și urm.; Romanescu, Gheorghe, *The 4th Romanian Army in the Transylvanian Plateau*, în *Romania World War II*, p. 246 și urm.; Duţu, Alesandru, *Între Wehrmacht...*, p. 280-284; *România în războiul antihitlerist*, p. 210-225.

În situaţia în care unităţile ungare se dovediseră puţin eficiente în faţa presiunii sovieto-române, fiind constrânse de forţele inamicului să cedeze succesiv poziţii de apărare, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a încercat să influenţeze într-o mai mare măsură deciziile operative ale aliatului său. În consecinţă, generalul Friessner a propus ca Armata a 2-a ungară să fie subordonată Armatei a 6-a germane, pentru a se forma astfel Subgrupul de Armate „Fretter-Pico". Argumentul intervenţiei sale l-a constituit faptul că în ultimul timp forţele germane fuseseră nevoite tot mai des să intervină în susţinerea diviziilor de rezervă ungare, copleşite de superioritatea inamicului. La 15 septembrie, Subgrupul de Armate „Fretter-Pico", deja organizat, a primit misiunea „de a menţine poziţiile ocupate şi de a respinge atacurile dinspre sud ale inamicului, forţându-l să se retragă înspre trecători"[470]. În următoarele zile, îndeplinirea acestui ordin operativ s-a dovedit a fi imposibilă, pentru că atacurile sovietice de pe Mureş au devenit tot mai puternice. Spre sfârşitul celei de a doua decade a lunii septembrie situaţia din sectorul Armatei a 2-a ungare se deteriorase în aşa măsură, încât în zona oraşului Turda începuse a prinde contur o nouă catastrofă militară. Străpungerea liniei de apărare şi încercuirea totală a importantului punct strategic de la Turda au fost evitate doar prin intervenţia rapidă a forţelor blindate germane. Începând cu mijlocul lunii septembrie, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a izbutit să pareze într-o bună măsură atacurile sovieto-române, astfel că „încercarea inamicului de a pătrunde printr-o operaţie rapi-

[470] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 2, p. 88 (15.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 90.

dă, peste Carpaţi, în teritoriul ungar"[471] a eşuat într-o primă etapă. Datorită scăderii intensităţii acţiunilor de luptă, în a doua jumătate a lunii septembrie s-a ajuns la o stabilizare a frontului Subgrupului de Armate „Fretter-Pico", iar unităţile, epuizate de constantele eforturi, şi-au găsit un scurt răgaz[472]. O influenţă deosebită asupra echilibrării situaţiei au avut-o intervenţia Diviziei 23 Tancuri, angajată la 23 septembrie în luptele grele din zona oraşului Turda, şi scurtarea frontului prin evacuarea trupelor din regiunea secuiască[473]. La destinderea frontului de la sud de Cluj a contribuit şi Frontul 2 Ucrainean, care de la mijlocul lunii septembrie şi-a mutat centrul de greutate al operaţiilor spre vest, cu această ocazie retrăgându-şi de pe Mureş o mare parte a trupelor. Măsura generalului Malinovski a fost determinată nu numai de succesul limitat al operaţiei de pe Mureş, ci şi de eşuarea planului de preluare a controlului în regiunea Carpaţilor şi a Beskizilor. În a doua jumătate a lunii septembrie operaţia Frontului 1 Ucrainean din zona pasului Dukla, în Beskizi, părea a fi sortită eşecului în faţa rezistenţei Grupului de Armate „Heinrici". Astfel scă-

---

[471] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 2, f. 88 (15.09.1944); BA-MA, RH 19 V/37, f. 90.

[472] Friessner, p. 115-118; Fretter-Pico, p. 160 şi urm.; Phillipi-Heim, p. 260 şi urm.

[473] De asemenea, de la 20.09.1944 s-a simplificat structura de comandament, după ce cu o zi înainte Obergruppenführerul SS Phleps rugase să fie eliberat din funcţia de comandant al Grupării „Transilvania". Odată cu aceasta, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" l-a retras din dispozitivul operativ. Divizia 8 Cavalerie SS care a fost subordonată Subgrupului de armate „Fretter-Pico". *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 2, p. 116 (19.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 118.

deau șansele fronturilor 1 și 2 ucrainene de a încercui trupele germane și ungare la vest de Beskizi și de Carpați[474]. Schimbarea intențiilor operative ale inamicului a determinat Grupul de Armate „Ucraina de Sud"[475] să-și deplaseze la rându-i spre vest centrul de greutate al apărării, astfel încât să poată opri ofensiva din Banat și din Crișana a armatelor 46 și 53 sovietice și a Armatei 1 române.

Construirea unei linii de apărare neîntrerupte în zona frontierei ungaro-române s-a dovedit a fi extrem de dificilă, îndeosebi în vestul Transilvaniei, întrucât nici Înaltul Comandament al Trupelor Terestre sau Grupul de Armate „Ucraina de Sud", nici Înaltul Comandament al Wehrmachtului, și nici Comandamentul Zonei Sud-Est (Grupul de Armate „F") nu izbutiseră să asigure forțele necesare închiderii brești dintre Bela Crkva și regiunea Aiud–Turda, unde se afla în formare Armata a 2-a ungară. Numai în zona frontierei fixate în 1940 între Ungaria și România, pe linia Seghedin–Oradea, erau dislocate nesemnificative trupe de grăniceri. Statul Major General de la Budapesta intenționa, în aceste condiții, să întărească prezența militară ungară în vestul Transilvaniei și în Banat prin dislocarea în zonă a unor unități de rezervă, pentru a-și asigura în regiunea frontierei o structură de comandă autonomă, respectiv, Armata a 3-a ungară. În acest timp Comandantul Zonei Sud-Est se străduia să disloce Divizia 4 Infanterie Moto Poliție SS, cât mai repede, în zona extrem de amenințată Timișoara–Arad. La începutul lui septembrie

---

[474] Phillipi/Heim, p. 260 și urm.

[475] La 24.09.1944, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a primit denumirea Grupul de Armate „Sud", iar Grupul de Armate „Ucraina de Nord" a devenit Grupul de Armate „A".

situaţia militară din vestul Transilvaniei şi din Banat nu păruse a fi deosebit de problematică pentru puterile Axei, întrucât Frontul 2 Ucrainean nu trecuse Carpaţii Meridionali, iar cele două armate române aflate în sudul Transilvaniei în curs de reorganizare nu păreau a se afla în pragul unei ofensive împotriva inamicului maghiar. Comandamentul grupului de armate, dislocat acum la Satu Mare, ar fi trebuit să constate că se afla în faţa liniştii de dinaintea furtunii şi că nu era vorba decât de o scurtă pauză până când trupele generalului Malinovski aveau să-şi înceapă concentrarea în nordul Carpaţilor Meridionali.

Iniţial, între Seghedin şi Oradea au fost dislocate doar Corpul IV Armată ungar, subordonat direct Statului Major de la Budapesta, şi Corpul VII Armată ungar, aflat în subordinea Armatei a 2-a ungare. Având în vedere capacitatea lor de luptă, aceste unităţi aliate puteau să asigure doar sectorul de frontieră. Întrucât în prima jumătate a lunii septembrie Corpul IV Armată fusese, cu deosebire, completat şi întărit cu unităţi de rezervă, şeful Statului Major General ungar, generalul Vörös, şi-a exprimat intenţia de a porni o ofensivă în direcţia Arad, pentru a asigura o linie de apărare pe Mureş, între Seghedin şi Lipova, până la munţii Zarandului. Începutul acestei operaţii care urma să întărească atât flancul vestic al Grupului de Armate „Ucraina de Sud", cât şi flancul estic al Grupului de Armate „F", ce se desfăşura în acel moment de la Seghedin până la Bela Crkva, pe Dunăre, a fost fixat de către comandamentul ungar pentru ziua de 8 septembrie[476]. Cu toate că factorul timp juca un rol esenţial în aceste circum-

[476] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 2, p. 25 (08.09.1944); BA-MA, RH 19 V/37, f. 27.

stanţe, termenul stabilit pentru începerea operaţiei nu a putut fi respectat şi, spre nemulţumirea comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud", deschiderea ofensivei a fost mult amânată. La 13 septembrie au avut loc, în sfârşit, primele acţiuni, Corpul IV reuşind de la primul atac să-şi asigure un cap de pod la sud de Arad. În acelaşi timp Corpul VII a trecut frontiera ungaro-română şi a înaintat până la versantul de apus al Munţilor Bihorului, la sud de Oradea[477].

Simultan cu acţiunea corpurilor ungare, primele unităţi ale diviziei SS au ajuns în zona frontierei sârbeşti, în Banat, continuându-şi înaintarea spre Timişoara. Întâlnind o slabă rezistenţă a inamicului, divizia germană a reuşit să-şi construiască o sensibilă linie de siguranţă la est de frontiera ungaro-română[478]. Evoluţia încurajatoare a situaţiei militare din vestul Transilvaniei i-a prilejuit lui Hitler emiterea, la 13 septembrie, a unei noi directive, prin care Diviziei 4 Infanterie Moto Poliţie SS şi Corpului IV ungar li se ordona să cucerească neîntârziat oraşele Timişoara şi Arad, pentru ca apoi să-şi continue înaintarea până la Caransebeş şi Deva. Prin acest ordin operativ, Hitler urmărea să blocheze trecătorile din sudul Carpaţilor Meridionali pentru a împiedica astfel pătrunderea trupelor sovietice în Transilvania[479].

La numai o zi după debutul încurajator al ofensivei s-a pus în discuţie problema autorităţii de comandă în sectorul

---

[477] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 2, p. 67 (13.09.1944); BA-MA, RH 19 V/37, f. 69.

[478] Comandamentul Zonei de Sud-Est (Grupul de armate „F"), Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 3, p. 328 (11.09.1944); BA-MA, RH 19XI/14, f. 329. Mehner, *Tagesberichte*, vol. 11, p. 36.

[479] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 2, p. 70 (13.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 72.

sud-vestic al frontierei ungare, ceea ce a dus la grave diferenţe de opinii între cei doi aliaţi. Propunerea generalului Vörös de a se organiza un comandament ungar în zona Seghedin-Arad, care, în cadrul Grupului de Armate „Ucraina de Sud", urma să-şi asume responsabilitatea conducerii operaţiilor în regiunea nord-vestică a teritoriului românesc[480], a fost respinsă categoric atât de comandamentul grupului de armate, cât şi de Înaltul Comandament al Trupelor Terestre. La mijlocul lunii septembrie nici partea germană nu avea o imagine clară a structurii de comandă care urma să conducă operaţiile pe flancul drept al Grupului de Armate „Ucraina de Sud"[481]. În tot cazul, generalul Friessner considera absolut necesară exercitarea în zonă a autorităţii de comandă germane, care trebuia să asigure o conducere severă şi unitară a operaţiilor. În consecinţă, în această controversată problemă comandantul grupului de armate s-a menţinut iniţial ferm pe poziţia sa. Totuşi, câteva zile mai târziu, din considerente ţinând de politica de alianţă, Friessner şi-a schimbat punctul de vedere şi a făcut propunerea ca Armatei a 2-a ungare să i se încredinţeze conducerea operaţiilor pe flancul vestic al grupului de armate. Deşi Hitler s-a declarat de acord cu soluţia lui Friessner, partenerul ungar nu a fost dispus să accepte propunerea germană, astfel că această sensibilă problemă a rămas, în continuare, nerezolvată[482].

---

[480] Gosztony, *Kriegstagebuch*, p. 725.

[481] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 2, p. 79 şi urm. (14.09.1944); BA-MA, RH 19 V/37, f. 81 şi urm.

[482] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 2, p. 106 şi urm. (18.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 108 şi urm.

Întrucât până la 20 septembrie șeful Statului Major General ungar nu a venit cu nicio altă propunere, Hitler a trecut la presiuni, amenințând „că dacă se va menține în această problemă aceeași atitudine reticentă, va fi necesară o revizuire a relațiilor de alianță"[483].

Până în a treia decadă a lunii septembrie, Statul Major ungar a avut o poziție relativ favorabilă în problema „structurii de comandă", pentru că ofensiva din regiunea Seghedin–Arad se desfășura, deocamdată, sub bune auspicii. Situația s-a schimbat brusc când, în fața atacului sovietic, unitățile Corpului IV ungar s-au văzut constrânse să cedeze terenul câștigat, inclusiv Aradul. Noul raport de forțe a fost exploatat de către aliatul german, care acum a găsit momentul prielnic pentru a-și impune punctul de vedere în privința relațiilor de comandă din sectorul Grupului de Armate „Ucraina de Sud". La 20 septembrie, în cadrul unei întrevederi care a avut loc la Budapesta, generalul-locotenent Wenck și generalul-maior von Grolmann au convenit împreună cu generalul-colonel Vörös ca o nouă armată ungară să se formeze pe flancul vestic al grupului de armate german. În cadrul Grupului de Armate „Ucraina de Sud", noua Armată a 3-a ungară urma să conducă operațiile din regiunea Arad-Timișoara[484]. Armata a 2-a ungară, rămasă,

---

[483] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 2, p. 121 (20.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 123; Friessner, p. 127; Hillgruber, *Deutsch-ungarisches Verhältnis*, p. 91.

[484] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 2, p. 120-122, 126, 129 (20-21.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 122-124, 128, 131; Friessner, p. 127 și urm.; Hillgruber, *Deutsch-ungarisches Verhältnis*, p .91; Gosztony, *Kreigstagebuch*, p. 725 și urm.

în continuare, în subordinea Subgrupului „Fretter-Pico", avea de apărat sectorul de front de la sud de Cluj[485].

Cei doi generali germani au respins categoric cererea șefului Statului Major General ungar de a-și forma un grup propriu de armate[486]. Pe baza noii organigrame, Comandamentul de la Satu Mare i-a încredințat Armatei a 3-a ungare misiunea „de a bloca și a înfrânge inamicul aflat în înaintare dinspre vestul teritoriului românesc către apus"[487]. Cu aceasta, după mai mult de o săptămână, a fost rezolvată problema mult disputată a competențelor de comandă de pe flancul vestic al Grupului de Armate „Ucraina de Sud".

Reorganizarea Frontului 2 Ucrainean și extinderea lui înspre vest au generat o detensionare a sectoarelor estic și central de pe frontul grupului de armate, dar a agravat situația pe atât de sensibilul flanc vestic al zonei de operații germano-ungare. Acum Grupul de Armate „Ucraina de Sud" s-a văzut nevoit să-și deplaseze centrul de greutate al apărării, care până la 25 septembrie fusese concentrat în regiunea de la sud de Cluj. Inițial, comandamentul grupului de armate a intenționat să atace către sud, peste Mureș, în zona orașelor Turda și Luduș, către marginea nordică a Carpaților Meridionali, pentru a îm-

---

[485] La mijlocul lunii septembrie comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" luase în calcul posibilitatea ca Armata a 2-a ungară să-și extindă sectorul, în continuare, către vest, caz în care nu ar fi fost exclusă o deplasare a fâșiei de luptă aflate sub autoritatea de comandă ungară. (*Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 1, p. 124 (02.09.1944) și vol. 2, p. 99, 107 (17-18.09.1944); BA-MA, RH 19V/36, f. 126 și RH 19V/37, f. 101, 109.)

[486] *Grupul de Armate „Ucraina de Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 2, p. 129 (21.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 131; Friessner, p. 127.

[487] *Ibidem.*

piedica pătrunderea sovieticilor în centrul Transilvaniei. La sfârșitul lunii s-a constatat însă că un astfel de obiectiv nu mai putea fi atins[488]. Unitățile germano-ungare au reușit totuși să asigure o linie eficientă de apărare pe cursul mijlociu al Mureșului, prin care sperau să blocheze ofensiva sovieto-română spre estul Ungariei.

La mijlocul lunii septembrie, Armata a 3-a ungară, nou formată, a izbutit să înainteze în Crișana și în Banatul românesc și să construiască o nouă linie de apărare între Timișoara, Arad și Oradea. Însă, la sfârșitul lunii septembrie, în apropiere se aflau gata de acțiune armatele 46 și 53 sovietice. Deși comandamentul grupului de armate și Înaltul Comandament al Trupelor Terestre intenționaseră să blocheze trecătorile din nord-vestul Carpaților Meridionali, pentru a împiedica pătrunderea unităților sovietice în Transilvania, curând s-a constatat că o astfel de misiune era mult prea grea pentru unitățile aliatului maghiar. Întrucât armatele 46 și 53 au traversat aproape nestingherite Carpații Meridionali, ajungând în nord-vestul României, situația Armatei a 3-a ungare a devenit problematică. După ce la 21 septembrie a fost pierdut Aradul, iar vârfurile de atac ale Armatei a 6-a Tancuri Gardă împreună cu Divizia „Tudor Vladimirescu" au ajuns în Oradea, grupul de armate a fost constrâns să ia măsuri pentru a împiedica pătrunderea inamicului în Câmpia Panonică. Echilibrarea situației tensionate de la Oradea s-a produs o zi mai târziu, când, la 23 septembrie, Subgrupul de Armate „Fretter-Pico" a angajat Divizia 23 Tancuri într-un atac îndreptat spre centrul orașului[489].

---

[488] Fretter-Pico, p. 160 și urm.

[489] Mehner, *Tagesberichte*, p. 70-79; *România în războiul antihitlerist*, p. 233 și urm.; Friessner, p. 129.

Schimbarea echilibrului de forţe de pe teatrul de operaţii ungaro-român a determinat comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud", dislocat acum în localitatea Zajta, să facă o analiză a situaţiei şi a intenţiilor operative ale sovieticilor. La 27 septembrie, într-o telegramă către Hitler, generalul Friessner evalua situaţia pornind de la ideea potrivit căreia „conducerea rusească ar avea ca obiectiv ocuparea regiunii ungare a Carpaţilor, pentru a izola forţele ungare şi germane aflate în estul teritoriului ungar". După informaţiile grupului de armate, în faţa Armatei a 3-a ungare se aflau două corpuri rapide sovietice şi aproximativ 10-11 divizii, alte patru corpuri rapide şi Armata 46 cu 11 divizii de infanterie aflându-se în marş către acest sector al frontului. „Ca direcţie de atac a acestor forţe poate fi luat în considerare un asalt asupra Budapestei, pentru a se înfrânge rezistenţa Ungariei dintr-o singură lovitură", sau, după cum aprecia generalul Friessner, „un atac înspre nord, de-a lungul Tisei, pentru ca prin conjugarea efectului acestei acţiuni cu cel al operaţiei îndreptate spre frontul din Beskizi să fie izolate şi nimicite toate forţele Grupului de Armate «Sud» şi ale Grupului de Armate «A» aflate în estul Ungariei"[490]. Întrucât în subordinea Armatei a 3-a ungare şi a Subgrupului de Armate „Fretter-Pico" se aflau doar trei divizii blindate, o divizie de infanterie moto, două divizii de infanterie ungare, şapte divizii şi două brigăzi ungare de rezervă şi o grupare de luptă a unei divizii de cavalerie, şi având în vedere superioritatea covârşitoare a inamicului, comandantul grupului de armate a solicitat trimiterea în sprijin a unui corp de

[490] *Grupul de Armate „Sud"*, Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 2, p. 192 şi urm. (27.09.1944); BA-MA, RH 19 V/37, f. 194 şi urm.

blindate. Evaluarea situației făcută de către generalul Friessner a contravenit convingerii lui Hitler, care, la 24 septembrie, credea „că rusul își îndreaptă masa trupelor către Balcani, pentru a rezolva problema Balcanilor în propria lui manieră"[491]. Acest punct de vedere al lui Hitler a fost principala cauză a faptului că grupul de armate nu numai că nu a primit întăriri în ultimele săptămâni, dar, pe deasupra, i-au fost luate și trei grupări de luptă formate din unități de blindate[492].

Abia la 28 septembrie Înaltul Comandament al Trupelor Terestre a fost de acord cu evaluarea situației făcută de generalul Friessner și a ordonat formarea unei grupări de atac în regiunea Debreținului. Această grupare urma să includă patru divizii de blindate și o divizie de infanterie moto[493]. La 30 septembrie, înainte ca unitățile noii structuri să devină apte pentru intrarea în luptă, Înaltul Comandament al Trupelor Terestre le-a ordonat ca, pornind din regiunea Debreținului, să atace inamicul la vest de munți, pentru ca apoi, schimbându-și direcția strâns către sud-est, să forțeze văile Carpaților[494]. Această parte a planului operativ al Înaltului Comandament al Trupelor Terestre trebuie văzută în contex-

---

[491] *Grupul de Armate „Sud"*, Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 2, p. 162 (24.09.1944); BA-MA, RH 19 V/37, f. 164.

[492] *Ibidem*, p. 158 (24.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 160. Study P-114c, partea a VII-a, vol. 1, cap. 2, p. 125; BA-MA, ZA 1/2077, f. 177.

[493] Se intenționase alcătuirea unei grupări de luptă din care să facă parte diviziile 1, 13, 23 și 24 Tancuri, precum și Divizia de Infanterie Moto „Feldherrnhalle". Dintre acestea, două divizii de tancuri și divizia de infanterie moto urmau a fi dislocate în zonă. *Grupul de Armate „Sud"*, *Ofițer I-a Stat Major, Jurnal de operații nr. 4,* vol. 2, p. 158 (24.09.1944); BA-MA, RH 19 V/37, f. 160.

[494] *Ibidem*, p. 220 (30.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 222.

tul general al conducerii acţiunilor din Transilvania, prin care se urmărea ca grupul de armate să se menţină în arcul Carpaţilor pe linia de apărare ocupată şi să pregătească de aici o ofensivă către sud, pentru ca inamicul aflat în marş către vest şi nord-vest să fie oprit şi aruncat înapoi[495]. Comandamentul de la Zajta a folosit prilejul oferit de sosirea acestui ordin pentru a-şi elabora planul următoarelor operaţii şi, de asemenea, pentru reorganizarea compartimentelor din subordine. Cea dintâi preocupare a constituit-o concentrarea într-un timp cât mai scurt a grupării blindate în regiunea Debreţinului, pentru a se putea începe ofensiva planificată. În continuare, Armata a 2-a ungară a fost scoasă din subordinea Armatei a 6-a germane şi trecută în subordinea Armatei a 8-a germane, noua structură primind denumirea de Subgrupul de Armate „Wöhler". Acest subgrup urma să apere sectorul sudic al grupului de armate. Armata a 6-a, repartizată noii grupări de atac, rămânea în continuare în sectorul de la sud de Oradea, având misiunea de a pregăti ofensiva planificată până la cel târziu 10 octombrie[496]. Armata a 3-a ungară a preluat responsabilitatea pentru sectorul dinspre vest al zonei de operaţii, cu misiunea de a apăra acest segment de front cu toate mijloacele[497].

---

[495] *Ibidem*, p. 219 (30.09.1944); BA-MA, RH 19V/37, f. 221.

[496] Printr-un ordin special (Grupul de Armate „Sud", Ofiţer Ia-Stat Major, doc. nr. 153/44 din 01.10.1944) Armata a 6-a a primit misiunea de a pregăti şi executa „Operaţia Zigeunerbaron". (Grupul de Armate „Sud", Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 3a, p. 5 (01.10.1944); BA-MA, RH 19V/38, f. 6.)

[497] Grupul de Armate „Sud", Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii*, nr. 4, vol. 3a, p. 4-9 (01.10.1944); BA-MA, RH 19V/38, f. 5-10. Friessner, p. 129 şi urm.; Muzalenko, p. 98-101; Anescu, *Teilnahme...*, p. 45-62.

Luptele purtate de unitățile germano-ungare în centrul Transilvaniei de la sfârșitul lui august până la începutul lui octombrie au fost încununate de succes, avându-se în vedere că acest efort a fost susținut de trupe epuizate și înfrânte, care cu greu reușiseră să treacă de lanțul Carpaților și să se salveze de la dezastrul din România. Datorită condițiilor geografice, căile de acces către Transilvania au putut fi blocate cu puține mijloace, ceea ce a constituit un avantaj pentru Grupul de Armate „Ucraina de Sud". De asemenea, bariera formată de lanțul Carpaților a încetinit marșul de înaintare al forțelor sovietice și române către platoul transilvănean, astfel că grupul de armate germano-ungar a avut răgazul să-și construiască o linie aproape continuă de apărare, de la pădurile carpatine până la frontiera sârbească de pe Dunăre, înspre estul Belgradului. Deși puterile Axei au fost inferioare din toate punctele de vedere forțelor Frontului 2 Ucrainean, de la sfârșitul lui august ele au reușit totuși să-și construiască în Transilvania un front defensiv, care a rezistat până la începutul lui octombrie. După dezastrul din estul României, grupul de armate a avut totuși resurse pentru a gestiona criza din sudul frontului de răsărit.

c. Pierderea definitivă a Transilvaniei în octombrie 1944

O ușoară detensionare a situației din regiunea Clujului s-a înregistrat către începutul lunii septembrie, când Frontul 2 Ucrainean și-a deplasat centrul de greutate al operațiilor către vest, pentru ca, printr-o nouă ofensivă, să încerce străpungerea

frontului în regiunea Oradea. Ofensiva mareșalului Malinovski[498] a vizat în primul rând Armata a 3-a ungară, care apăra nu numai orașul Oradea, ci și extrema flancului sudic al grupului de armate. Această armată, pe care Statul Major de la Budapesta o formase din unităţi de rezervă în a treia decadă a lunii septembrie, primise misiunea de a apăra un front cu o lungime de 300 km, care începea la vest de Oradea și ajungea la Deta–Zrenjanin, unde se termina și sectorul Grupului de Armate „Sud". Armata a 3-a ungară nu putea stabili niciun contact cu Grupul de Armate „F", întrucât Comandamentul Zonei Sud-Est nu avusese resurse suficiente pentru a disloca unităţi și-n nordul sectorului său operativ, astfel încât să se poată acoperi și segmentul de front până la vest de Porţile de Fier. Breșa reprezenta un pericol enorm, pentru că trupele inamice ar fi putut trece oricând nestingherite prin acest culoar, spre nordul Peninsulei Balcanice. A fost o șansă pentru forţele germano-ungare faptul că nici mareșalul Malinovski și nici Frontul 3 Ucrainean, care lupta în sud, nu au sesizat această oportunitate. La sfârșitul lunii septembrie armatele 46 și 53 sovietice se aflau în faţa Armatei a 3-a ungare, care ocupa poziţii de apărare la est de frontiera ungaro-română fixată în 1940. Înainte de sfârșitul lunii, încă de la primul atac, forţele sovietice au împins diviziile ungare pe aliniamentul Makó–Salonta până la graniţă și au pătruns în Oradea. În ciuda succesului înregistrat de inamic, de la 27 septembrie intensitatea luptelor din sectorul Armatei a 3-a ungare a scăzut, Frontul 2 Ucrainean ordonând dislocarea a patru corpuri blindate la sud-est de Bekéscsaba pentru a apăra noua linie a frontului.

[498] Generalul de armată Malinovski a fost avansat la gradul de mareșal la 13.09.1944.

La 6 octombrie a început marea ofensivă sovietică la nord de Arad, de-a lungul frontierei româno-ungare, între Kikinda și Oradea, care a destabilizat grav frontul Armatei a 3-a ungare. Această situație critică din sudul zonei de operații ungare a determinat comandamentul grupului de armate să-și reorganizeze unitățile de pe flancul drept, pentru a asigura o conducere unitară în zona breșei făcute de către inamic. În aceeași zi a subordonat Armata a 3-a ungară comandamentului Armatei a 6-a germane, formând Subgrupul de Armate „Fretter-Pico", căruia i s-a încredințat întreaga responsabilitate a apărării frontului dintre Oradea și marginea dreaptă a sectorului Grupului de Armate „Sud"[499]. Din cauza lipsei mijloacelor de transmisiuni, Armata a 6-a nu a putut coordona operațiile de pe flancul drept, comandamentului de la Gyöngyös rămânându-i, în continuare, responsabilitatea conducerii acțiunilor de luptă din zona dintre Kikinda și Gyula. Două zile mai târziu grupul de armate și-a anulat ordinul, iar Armata a 3-a ungară a intrat din nou în directa lui subordonare[500]. În acest moment comandamentul Armatei a 3-a ungare trebuia să încerce urgent să readucă ordinea în haosul ce se iscase în sectorul său de comandă în urma ofensivei armatelor 46 și 53 sovietice. Cel mai greu era să-și oprească diviziile aflate în retragere. Cu mari eforturi, până la 10 octombrie aliatul ungur a reușit să construiască o linie de siguranță pe malul vestic al Tisei, între Seghedin și Szolnok[501]. Astfel, Armata a 3-a ungară a ajuns pe

[499] Grupul de Armate „Sud", Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 3a, p. 52 (06.10.1944); BA-MA, RH 19V/38, f. 53.

[500] Grupul de Armate „Sud", Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 3a, p. 74, 87 (08-09.10.1944); BA-MA, RH 19 V/38, f. 75, 88.

[501] Kissel, *Panzerschlacht...*, p. 38-43.

propriul ei teritoriu, în timp ce Armata a 6-a germană se afla încă în zona frontierei ungaro-române într-o încleștată luptă cu Armata a 6-a Tancuri sovietică.

În timp ce Armata a 6-a germană se pregătea pentru „Operaţia Zigeunerbaron", a început ofensiva sovietică de-a lungul frontierei ungaro-române, între Kikinda și Oradea. Întrucât centrul de greutate al atacului inamic era îndreptat împotriva poziţiilor ungare din regiunea Kevermes–Gyula, comandamentul Subgrupului de Armate „Fretter-Pico" a presupus că sovieticii vor să ocupe trecerile peste Tisa, la Szolnok. Curând s-a constatat însă formarea unui al doilea centru de atac, la sud-vest de Oradea. Armata a 6-a Tancuri a atacat cu patru corpuri rapide înspre nord, pe ambele părţi ale localităţii Nagyszalonta. Diviziile Corpului VII ungar aflate pe flancul vestic al Armatei a 6-a germane nu au putut rezista masivei presiuni a sovieticilor, astfel că inamicul a intrat pe teritoriul Ungariei, atacând la vest de linia Oradea-Debreţin. În încercarea de a opri invazia inamicului, comandamentul Armatei a 6-a germane a angajat în contraatac Gruparea „Breith"[502]. Corpul III Tancuri, care urma să fie cooptat în „Operaţia Zigeunerbaron", se afla abia în faza de formare. În consecinţă nu a avut capacitatea necesară de luptă pentru a se opune atacului sovietic și pentru a închide breșa făcută de inamic. Unităţile germane au reușit totuși să încetinească înaintarea Armatei a 6-a Tancuri. Având în vedere ofensiva de la Oradea–Debreţin, s-a presupus că rușii intenţionează să ocupe în cât mai scurt timp punctele de trecere de pe

[502] Gruparea „Breith" a fost formată din Corpul III Tancuri și din Corpul VII Armată ungar. A existat din septembrie până în decembrie 1944. În documente și în literatura de specialitate Corpul III Tancuri este denumit și Gruparea „Breith".

cursul mijlociu al Tisei, pentru ca, în continuare, în cooperare cu fronturile 1 și 4 ucrainene, care atacaseră puternic pozițiile Grupului de Armate „A"[503], să încercuiască unitățile Grupului de Armate „Sud" și ale Grupării „Heinrici" în munții Beskizi și în nordul Carpaților Pădurosi[504].

Chiar dacă la începutul lui octombrie comandamentul grupului de armate anticipase atacuri în forță ale Frontului 2 Ucrainean la vest de Cluj, intensitatea ofensivei de pe flancul stâng al Armatei a 6-a germane depășise așteptările eșalonului german de comandă. Atacul inamic a lovit Gruparea „Breith" în timp ce aceasta își pregătea marșul în vederea executării „Operației Zigeunerbaron". Corpul III Tancuri dispunea de o capacitate de luptă limitată, o parte a diviziilor sale aflându-se încă în marș spre zona de pregătire a „Operației Zigeunerbaron". Comandamentul grupului de armate s-a văzut însă constrâns să angajeze Gruparea „Breith" în acest stadiu de formare pe linia Oradea-Debrețin, încercând, astfel, să asigure sectorul împotriva unui atac inamic către est. Această misiune, decisivă din punct de vedere tactic, au preluat-o Divizia 23 Tancuri, care urma să apere sectorul de la vest de Oradea, inclusiv orașul, și Divizia 1 Tancuri, care trebuia să blocheze vârfurile atacului sovietic la sud-vest de Debrețin. Prin aceste măsuri Armata a 6-a germană a reușit să restrângă culoarul de acțiune al Corpului VI Cavalerie Gardă și al Corpului IX Mecanizat, împiedicând și o eventuală întoarcere a înaintării inamice spre est. Gruparea „Breith" a avut nevoie de aproape

---

[503] Schönherr, *Armádnej skupiny Heinrici.*

[504] Grupul de Armate „Sud", Ofițer Ia-Stat Major, raportul nr. 3723/44 din 27.09.1944 înaintat lui Hitler. *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 2, p. 193 (27.09.1944); BA-MA, RH 19 V/37, f. 195.

patru zile până când unitățile din subordine și-au ocupat pozițiile, când a prins contur și șansa de a se încercui corpurile de armată sovietice. Neținând cont de superioritatea inamicului în privința numărului de blindate angajate în luptă[505], diviziile 1 și 23 tancuri au atacat la 10 octombrie cele trei corpuri[506] inamice din spate, tăindu-le legătura cu celelalte unități sovietice[507]. Pentru a exploata pe deplin succesul operativ și pentru a scoate din luptă definitiv unitățile inamice încercuite, generalul Friessner a adus în sprijin unități de pe flancul stâng. Luând această decizie, comandamentul de la Gyöngyös a avu în vedere și riscul la care expunea Subgrupul de Armate „Wöhler", care cu greu ar fi făcut față unui atac inamic în forță. În afară de concentrarea tuturor efectivelor disponibile în zona Oradea-Debrețin, generalul Friessner s-a străduit să angajeze în această luptă și unitățile SS care sosiseră în Ungaria la începutul lui octombrie[508]. Cu toate că se ivise șansa unui succes remarcabil al unităților germane în confruntarea cu cele sovietice, fapt care de multă vreme nu mai avusese loc, Himmler a respins categoric planul comandantului Grupului de Armate „Sud"[509].

---

[505] La 10.10.1944, Armata a 6-a avea în zona de operații, la sud-vest de Debrețin, 59 de tancuri și 66 de tunuri de asalt; cele trei corpuri de armată sovietice încercuite dispuneau de 170 de tancuri. Armata a 6-a Tancuri sovietică putea să angajeze încă aproximativ 280 de tancuri în afară de cele prinse în încercuire. Study P-114c, partea a VII-a, vol. 2, p. 375; BA-MA, ZA 1/2078, f. 376.

[506] Corpurile IV și VI Cavalerie Gardă și Corpul IX Mecanizat Gardă.

[507] Rebentisch, *Divizia 23 Tancuri*, p. 411-416.

[508] OKW, *Jurnal de operații*, vol. IV/1, p. 842 și urm.

[509] Himmler și-a întemeiat refuzul invocând situația politică instabilă de la Budapesta – Telegrama lui Himmler din 11.10.1944 adresată gene-

De la 10 până la 14 octombrie s-a desfășurat prima fază a bătăliei de la Oradea, în cursul căreia Armata a 6-a a angajat toate forțele disponibile pentru a zădărnici efortul inamicului de a ieși din încercuire. În ciuda susținerii acestei lupte cu trupe de infanterie trimise de Armata a 8-a, succesul deplin dorit de unitățile germane nu a putut fi atins. La 12 octombrie Armata a 6-a Tancuri sovietică a restabilit legătura cu corpurile de armată încercuite. Atacând de la nord și de la sud, trupele inamice au reușit să străpungă inelul strâns în jurul celor trei corpuri de armată, făcând o breșă adâncă de o parte și de alta a orașului Oradea[510]. Forța celor două divizii de tancuri și a Diviziei 76 Infanterie trimise în sprijin nu a fost suficientă pentru a neutraliza asaltul sovietic[511]. În aceste circumstanțe, comandamentul Armatei a 6-a a ajuns într-o situație dificilă, neputând realiza dacă armata sovietică își elibera unitățile din încercuire sau dacă își sporea numărul efectivelor concentrate la sud de Debreţin. Fără a ține cont de insuccesul vremelnic, sovieticii și-au continuat ofensiva împotriva Grupului de Armate „Sud". Odată cu străpungerea frontului Diviziei 13 Tancuri, Armata a 6-a Tancuri Gardă sovietică a refăcut legătura cu unitățile încercuite între Oradea și Debreţin. Totodată, armata inamică a atacat diviziile 23 și 1 tancuri, precum și Divizia 76 Infanterie prin învăluire, din spate, nimicind flancul drept al Armatei a 6-a germane,

---

ralului Friessner. Study P-114c, partea a VII-a, vol. 2 anexe, anexa 97, p. 196; BA-MA, ZY 1/2078, f. 199. Friessner, p. 136.

[510] Grupul de Armate „Sud", Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 3a (12.10.1944), 1; BA-MA, RH 19V/39, f. 116; OKW, *Jurnal de operații*, vol. IV/1, p. 843.

[511] Löser, *Divizia 76 Infanterie*, p. 407-410.

lângă Oradea. În acest fel, între Corpul III Tancuri și Corpul LXXII s-a creat o breșă, prin care trupele sovietice au pătruns continuu[512]. Întrucât grupul de armate nu a mai avut resurse pentru a închide această breșă, la 14 octombrie se lua în considerare posibilitatea retragerii unităților „în cazul în care situația din regiunea Szolnok–Debreţin, precum și din regiunea dintre Dunăre și Tisa nu va putea fi redresată [...], într-o primă etapă, dincolo de Tisa, hotărâre care, după cum se pare, va trebui luată în foarte scurt timp"[513]. Cererea de a se ameliora situația de pe flancul vestic al Grupului de Armate „Sud" era total nerealistă, presiunea inamicului asupra liniei de apărare germano-ungare rămânând constant puternică. Conducerea militară sovietică părea a fi decisă să zdrobească grupul de armate, atacând concentrat dinspre sud și dinspre sud-vest și peste creasta Carpaților Păduroși[514].

În timp ce pe câmpul de luptă de lângă Oradea situația se schimbase în defavoarea forțelor germano-ungare, la Budapesta au avut loc evenimente ce au schimbat fundamental relațiile politice din Ungaria și au îngrădit definitiv libertatea de acțiune a țării. Tocmai transformările din România, care cauzaseră ieșirea Regatului din alianța cu cel de-al III-lea Reich, au determinat guvernul lui Horthy să caute modalități

---

[512] Kissel, *Panzerschlacht*, p. 95; Rebentisch, *Divizia 23 Tancuri*, p. 418-424; Hake, *Divizia 13 Tancuri*, p. 201; Mehner, *Tagesberichte*, vol. 11, p. 106, 109, 112, 115, 118, 121, 124.

[513] Grupul de Armate „Sud", Ofițer Ia-Stat Major, raport nr. 4009/44 din 14.10.1944 către Secția operații a Statului Major al Trupelor Terestre; *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 3a (14.10.1944), p. 7; BA-MA, RH 19V/39, f. 143.

[514] Friessner, p. 135 și urm.; Amittrow, p. 502 și urm.; Gosztony, *Endkampf*, p. 38 și urm.

prin care Ungaria să poată ieși din război. Acest proces s-a accelerat la sfârșitul lui septembrie, ca urmare a evoluției situației militare din Transilvania. După ce a devenit previzibil faptul că în scurt timp teatrul de luptă avea să ajungă pe teritoriul Ungariei, Horthy a reluat contactele cu Aliații, pentru ca printr-un armistițiu să-și salveze țara de urgia războiului. Aliații occidentali au refuzat însă negocierile cu guvernul ungar, trimițându-l la aliatul lor sovietic. În primele zile ale lui octombrie o delegație ungară a început negocierile cu guvernul de la Moscova. Încă de la 9 octombrie, Molotov, ministrul de externe sovietic, făcuse cunoscute condițiile preliminare pentru încheierea armistițiului. Horthy le-a acceptat și, în ziua următoare, și-a trimis un reprezentant care a semnat tratatul. Neluând în considerare situația critică din zona de operații din Transilvania, ce impunea o acțiune imediată a conducerii de stat de la Budapesta, Horthy a crezut că, după încheierea tuturor pregătirilor necesare, va stabili el însuși intrarea în vigoare a acordului. Deși ideea de a scoate Ungaria din război preocupase de multă vreme guvernul de la Budapesta, nu se luaseră măsurile potrivite la timp. Horthy nu pregătise niciun eventual atac prin surprindere pentru scoaterea din funcțiune a serviciilor germane din Budapesta și nu-și instruise nici comandanții în perspectiva unei acțiuni menite să neutralizeze la momentul potrivit unitățile Wehrmachtului. În schimb, reprezentanții Germaniei la Budapesta avuseseră din timp informații amănunțite despre demersurile aliatului maghiar și luaseră contramăsurile necesare. Pentru că Horthy nu se grăbise să ratifice și să anunțe tratatul de armistițiu, guvernul sovietic i-a prezentat un ultimatum, prin care cerea ca până la 15 octombrie Ungaria să înceteze acțiunile de luptă și să pără-

seasca Pactul Tripartit. După ce l-a informat pe Veesenmayer, ministrul Germaniei la Budapesta, Horthy a dispus ca printr-o declarație radiodifuzată armistițiul să fie anunțat oficial. Această acțiune politică nu a luat prin surprindere partea germană, astfel că reprezentanții Berlinului în capitala Ungariei au reacționat cu promptitudine. Ca răspuns la „nesupunerea Ungariei", exponenții Germaniei național-socialiste l-au somat pe amiralul Horthy să predea puterea de stat lui Ferenc Szálasi. „Conducătorul națiunii" a cerut poporului ungar, printr-o proclamație, să continue războiul alături de puterile Axei. Pierzând definitiv încrederea Germaniei național-socialiste, Horthy a fost constrâns de către Hitler să demisioneze. Nemulțumit doar cu această măsură, Führerul a ordonat arestarea și internarea într-un loc de detenție în Germania atât a amiralului, cât și a familiei sale. Astfel, încercarea lui Horthy de a-și scoate țara din război a eșuat încă de la început[515].

Spre deosebire de teatrul de război românesc, unde cu câteva săptămâni înainte decizia politică a regelui Mihai declanșase o catastrofă militară pentru Germania național-socialistă, zona de operații din Transilvania a fost mai puțin afectată de evenimentele de la Budapesta. În timp ce comandantul Armatei a 3-a, feldmareșalul Heszlényi, care nici nu avusese informații despre acțiunea lui Horthy, era decis să continue lupta alături de Germania, comandantul Armatei 1 ungare, generalul Miklos-Dalnoki, a trecut de partea sovieticilor. Indecisă a fost atitudinea generalului-colonel Veress, comandantul Armatei a 2-a. După proclamația lui Horthy, generalul nu a lăsat

[515] OKW, *Jurnal de operații*, vol. IV/1,p. 842-850; Hillgruber, *Deutsch-ungarisches Verhältnis*, p. 94-99; Silagi,p. 898-899; Friessner, p. 139-148; Gosztony, *Endkampf*, p. 42-56; Andony-Naredy, p. 150-162.

să se vadă că ar da curs apelului făcut de către Horthy, dar nici că ar fi dispus să urmeze, în continuare, ordinele Grupului de Armate „Sud". După ce s-a răspândit zvonul că generalul Veress a depus „sub presiune"[516] jurământul de credință și că intenționa să retragă unitățile Corpului 2 Armată ungar pe linia Tisei, generalul Wöhler a ordonat arestarea comandantului maghiar[517]. Deși unele unități au dat curs apelului lansat de Horthy și au încetat lupta, marea majoritate a trupelor ungare a rămas pe poziții, astfel că zona de operații a Grupului de Armate „Sud" a fost ferită de un fiasco[518]. În timpul acestor schimbări politice, noii deținători ai puterii au ordonat și arestarea generalului Vörös, șeful Statului Major General ungar. Pentru un timp, armata ungară a rămas fără un statmajor propriu. Întrucât în perioada imediat următoare nu se putea conta pe sosirea unor instrucțiuni corespunzătoare de la Berlin, generalul von Greiffenberg, reprezentantul Wehrmachtului în Ungaria, a preluat controlul situației[519].

În timp ce serviciile germane aflate la Budapesta și guvernul Szálasi se străduiau să reinstaleze liniștea pe scena politică ungară, Grupul de Armate „Sud" a primit ordinul lui Hitler cu privire la continuarea operațiilor, prin care se preciza că

---

[516] Grupul de Armate „Sud", Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 3a (15.10.1944), p. 7; BA-MA, RH 19 V/39, f. 154.

[517] A se vedea și scrisoarea din 16.10.1944 a generalului Friessner către „domnul Veress"; BA-MA, RH 19 V/1, f. 53.

[518] Grupul de Armate „Sud", Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 3a, (15.10.1944), p. 5-9, (16.10.1944); BA-MA, RH 19V/39, f. 152-156, 167; OKW, *Jurnal de operații*, vol. IV/1, p. 849; Friessner, p. 146; Mehner, *Tagesberichte*, vol. 11, p. 130.

[519] Grupul de aArmate „Sud", Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 3a, (16.10.1944); BA-MA, RH 19V/39, f. 166.

principala misiune este aceea „de a zădărnici planul dușmanului de a zdrobi grupul de armate prin atacuri concentrice dinspre sud, sud-est și dinspre Carpați, iar în acest scop se vor depune toate eforturile pentru a învinge în bătălia de la sud de Debreţin"[520]. Conform acestui ordin, Subgrupul de Armate „Wöhler" urma să ocupe poziții pe aliniamentul Marghita–Satu Mare–Hust, în timp ce comandamentul Armatei a 8-a urma să ia măsuri pentru o retragere pe linia Tisa–Bodrog. Cea mai importantă misiune ce îi revenea Grupului de Armate „Sud" era aceea de a împiedica prin toate mijloacele înaintarea inamicului spre Budapesta[521].

Succesul local al Armatei a 6-a germane nu determinase o destindere semnificativă pe frontul din zona graniței ungaro-române. După o scurtă perioadă de reorganizare, începând cu 8 octombrie, mareșalul Malinovski a folosit „libertatea de mișcare din nou câștigată, pentru ca printr-un asalt concentrat al forțelor rapide"[522] să atace la nord de Oradea, în direcția Nyíregyháza, cu Armata a 7-a Tancuri Gardă, de curând sosită în zona de operații. Lipsită de resurse, Armata a 6-a germană a opus acestei lovituri o slabă rezistență. Dominată de superioritatea inamicului, a fost constrânsă să se retragă înspre nord, purtând lupte grele de apărare împotriva atacurilor frontale și prin învăluire ale trupelor sovietice. În încercarea de a menține Debreţinul, punct strategic important, generalul Fretter-Pico

---

[520] *Ibidem*, f. 169.

[521] Grupul de Armate „Sud", Ofițer Ia-Stat Major, *Jurnal de operații*, nr. 4, vol. 3a (16.10.1944); BA-MA, RH 19V/39, f. 169 și urm.; Friessner, p. 146 și urm.

[522] Evaluarea situației inamicului făcută la 20.10.1944 de Înaltul Comandament al Trupelor Terestre; citat după Study P - 114c, partea a VII-a, vol. 2, anexa 99; BA-MA, ZA 1/2078, f. 202.

a concentrat Corpul III Tancuri în sudul oraşului. În ciuda acestei măsuri tactice, unităţi ale corpurilor IV şi V cavalerie gardă au pătruns prin breşele deja existente ale apărării germane, atacând localitatea pe ambele flancuri. Mareşalul Malinovski urmărea să ocupe punctele de traversare de pe râul Tisa în zona localităţii Tokaj, pentru a tăia retragerea Subgrupului de Armate „Wöhler" şi a Armatei 1 ungare. Atacul Armatei a 7-a Tancuri Gardă a pus în primejdie căile de aprovizionare ale Subgrupului de Armate „Wöhler", care se afla încă în cursul operaţiei de retragere pe aliniamentul Marghita–Satu Mare–Hust. Evoluţia evenimentelor a constrâns Grupul de Armate „Sud" să-şi reorganizeze flancul stâng. Ofensiva armatei sovietice ameninţa nu numai Subgrupul de Armate „Wöhler", ci şi Armata 1 ungară, care făcea parte din structura Subgrupului de Armate „Heinrici". Pentru a asigura coordonarea acţiunilor de pe flancul estic al Grupului de Armate „Sud", la 21 octombrie Înaltul Comandament al Trupelor Terestre a subordonat Armata 1 ungară Subgrupului de Armate „Wöhler". Se spera ca prin astfel de măsuri să se evite un dezastru militar la sud-est de linia Tokaj-Hust[523].

Concentrarea de forţe sovietice între Oradea şi Debreţin, care, în a doua decadă a lunii octombrie, conform planurilor lui Malinovski, trebuia să decidă soarta trupelor inamice din estul Ungariei, a dus la o a doua bătălie a unităţilor de tancuri în regiunea dintre Debreţin şi Nyíregyháza. În timp ce Armata a 6-a Tancuri Gardă şi-a schimbat direcţia înaintării, din faţa Debreţinului îndreptându-se spre vest, cu intenţia de a ataca poziţiile germano-ungare de la Szolnok, Armata 53 a înaintat

[523] Mehner, *Tagesberichte*, vol. 11, p. 130, 136, 142, 145; Kissel, *Panzerschlacht*, p. 96-126.

către zona Polgár–Debreţin, la sud de Tisa, pentru a ajunge dinspre vest în spatele Subgrupului de Armate „Wöhler". Cu mult mai periculoasă s-a dovedit a fi pentru apărătorii germani şi unguri ofensiva unei puternice grupări a Armatei a 7-a Gardă[524], care a atacat la est de oraş pentru a ocupa punctele de traversare a Tisei dintre Tokaj şi Csap. Obiectivul acestui asalt era Košice, unde urmau să facă joncţiunea trupele mareşalului Malinovski cu cele ale Frontului 1 Ucrainean. Pentru cazul în care ofensiva ar fi avut nevoie de întăriri, comandantul rus îşi pregătise Armata 27, dislocată ca rezervă la nord de Oradea.

Din cauza puternicei presiuni a Frontului 2 Ucrainean, la 19 octombrie Armata a 6-a a fost constrânsă să evacueze Debreţinul. Corpul III Armată Tancuri a rămas în continuare pe poziţii, în următoarele două zile încercând să împiedice înaintarea inamicului spre nord. În ciuda eforturilor, potenţialul Armatei a 6-a s-a dovedit a fi mult prea limitat pentru a rezista atacului Grupării Pliev. La 21 octombrie, mai devreme decât se aşteptase, vârfurile de atac ale sovieticilor se aflau deja în regiunea localităţii Nyíregyháza, apropiindu-se ameninţător de punctele de traversare a Tisei, de la Tokaj.

Odată cu pătrunderea Armatei a 7-a Gardă în poziţiile germane de la nord de Debreţin, Subgrupul de Armate „Wöhler" s-a văzut expus pericolului de a fi încercuit în zona oraşului Satu Mare şi în Maramureş de către inamicul ajuns în spatele poziţiilor sale. În această situaţie critică, generalul Friessner a schimbat direcţia de atac a flancului drept al Subgrupului de Armate „Wöhler" înspre vest, renunţând la planul iniţial de

[524] Armata a 7-a Gardă formase o grupare alcătuită din trei corpuri rapide (Corpul XXIII Tancuri şi corpurile IV şi V gardă), aflată sub comanda generalului-locotenent I.A. Pliev.

retragere dincolo de Tisa. Corpul III Tancuri urma să susţină eforturile unităţilor generalului Wöhler în încercarea de a învălui forţele sovietice de la nord de Debreţin şi de a le încercui în zona Nyíregyháza. Deşi în cazul eşuării acestei operaţii exista riscul prăbuşirii întregului sector de front dintre sudul Beskizilor şi Szolnok, generalul Friessner a văzut în acţiunea concertată a celor două armate germane singura şansă de a bloca atacul Frontului 2 Ucrainean şi de a-l împiedica să facă joncţiunea cu Frontul 1 Ucrainean în regiunea de la Košice[525].

Această modificare a planului operativ a implicat la 21 octombrie şi diviziile 23 şi 1 tancuri, care au primit ordinul de a ataca de la nord de Debreţin în direcţia nord-est, pentru a închide breşa ce se întindea către Armata a 2-a ungară. Ofensiva Corpului III Tancuri a decurs încurajator, în ziua următoare trupele germane reuşind să cucerească localitatea Nagykalló. Asaltul Subgrupului de Armate „Wöhler", căruia în această acţiune de despresurare îi stăteau la dispoziţie numai unităţi de infanterie, a fost mai puţin eficient. În faza iniţială ofensiva Armatei a 6-a a fost încununată totuşi de succes. Divizia 23 Tancuri reuşise, la rându-i, să intercepteze la Nagykalló calea de aprovizionare a trei corpuri inamice de armată, ale căror vârfuri de atac atinseseră Tisa, la Tokaj şi la Csap. În regiunea localităţii Nagykalló situaţia a rămas totuşi tensionată, întrucât, în ciuda eforturilor sale, Corpul III Tancuri nu a reuşit să stabilească legătura cu Subgrupul de Armate „Wöhler". Abia două zile mai târziu avangarda Diviziei 3 Munte a atins liniile înaintate ale Diviziei 23 Tancuri. Astfel trei corpuri rapide

[525] Friessner, p. 151 şi urm.; Kissel, *Panzerschlacht*, p. 128 şi urm.

ale Frontului 2 Ucrainean au fost încercuite la Nyíregyháza. Acest succes s-a datorat cu deosebire diviziilor 1 și 23 tancuri, care au rezistat hotărât încercărilor disperate ale unităţilor sovietice de a ieși din încercuire, și au creat Subgrupului de Armate „Wöhler" posibilitatea de a-și reinstala flancul drept în poziţiile de pe aliniamentul Nyíregyháza-Kisyárda. După ce a fost închis cercul în jurul celor trei corpuri de armată sovietice (Corpul XXIII Tancuri și corpurile IV și V gardă) a devenit problematică situaţia unităţilor germane din sudul zonei asediate, prinse între presiunea unităţilor ce forţau ieșirea din încercuire și asaltul Armatei 27. Cu eforturi susţinute, cele două armate germane au reușit să-și îndeplinească misiunea. La 26 octombrie orașul Nyíregyháza fusese recucerit și o zi mai târziu bătălia se apropia de sfârșit. În ciuda tuturor încercărilor, unităţile mareșalului Malinovski nu au reușit să iasă din încercuirea germano-ungară, astfel că, abandonându-și materialul greu de luptă, resturile celor trei corpuri de armată sovietice s-au retras spre sud[526].

La 26 octombrie, sub impresia succesului înregistrat, generalul-colonel Guderian a emis o directivă prin care stabilea Grupului de Armate „Sud" misiunile următoare. În aceeași zi, Înaltul Comandament al Trupelor Terestre a ordonat scoaterea Armatei a 2-a ungare din subordinea Subgrupului de Armate „Wöhler", încredinţându-i o nouă misiune în apărarea

[526] Study P-114c, partea a VII-a, vol. 1, p. 125-134; BA-MA, ZA 1/2077, f. 177-186; Mehner, *Tagesberichte*, vol. 11, p. 139, 142, 145, 148, 151, 154, 157, 160, 163, 166; *Deutschland Zweiten Weltkrieg*, vol. 6, p. 100 și urm.; Philippi/Heim, p. 262-264; Kissel, *Panzerschlacht*, p. 130-140; Amittrow, p. 502-506; Hinze, *Mut...*, p. 328-342; Klatt, *Divizia 3 Munte*, p. 305 și urm.; Rebentisch, *Divizia 23 Tancuri*, p. 425-433.

Dunării, la Mohacs. La dispoziţia generalului-colonel Guderian, Grupul de Armate „Sud" şi-a dislocat poziţiile pe linia Tisei, având misiunea de a apăra acest front cu toate mijloacele. În ciuda succesului de la Debreţin şi de la Nyíregyháza, şeful Statului Major al Trupelor Terestre a dispus dislocarea liniei frontului de la Tokaj-Csap pe malul nordic al râului, cu intenţia de a disponibiliza unităţi de tancuri necesare în alte zone fierbinţi ale sectorului apărării germane. Deja la sfârşitul lunii octombrie 1944 a ordonat includerea Corpului III Armată Tancuri în structura Armatei a 3-a ungare „pentru a înfrânge duşmanul în regiunea dintre Dunăre şi Tisa şi pentru a realiza o legătură stabilă cu Grupul de Armate «F»"[527]. Odată cu sfârşitul bătăliei de la Nyíregyháza, teatrul de război s-a deplasat spre vest, în Câmpia Panonică, ameninţând capitala ungară. Înaintarea unităţilor sovietice către Tisa, pe la nord de Debreţin, a avut ca urmare faptul că până la sfârşitul lui octombrie 1944, odată cu retragerea Armatei a 8-a, ultimele unităţi germane au părăsit teritoriul Transilvaniei.

După ce în septembrie 1944 războiul a ajuns în Transilvania, către sfârşitul aceleiaşi luni Frontul 2 Ucrainean avea posibilitatea ca de pe linia Timişoara–Arad–Oradea să atace spre nord-vest, pentru a cuceri capitala Ungariei, sau spre nord, pentru ca împreună cu Frontul 4 Ucrainean să încercuiască şi să zdrobească marea masă a Grupului de Armate „Ucraina de Sud", precum şi unităţi ale Subgrupului de Armate „Heinrici", la est de linia Oradea–Košice–Prešov–pasul Dukla şi versan-

[527] Grupul de Armate" Sud", Ofiţer Ia-Stat Major, *Jurnal de operaţii* nr. 4, vol. 3b (27.10.1944), p. 6 şi urm.; BA-MA, RH 19V/40, f. 39 şi urm.

ţii munţilor Beskizi şi ai Carpaţilor Păduroşi. În ultima clipă, conducerea militară de la Moscova a decis direcţionarea ofensivei către Košice, astfel că mareşalul Malinovski şi-a concentrat masa unităţilor blindate la nord de Oradea, pentru ca din această poziţie să fie declanşat atacul spre nord[528]. Pentru a evita încercuirea, îndeosebi a Subgrupului de Armate „Wöhler", comandantul Grupului de Armate „Sud" a dislocat în zona Oradea–Debreţin toate forţele disponibile. Cu această măsură, generalul-colonel Friessner a acceptat deliberat riscul de a-şi fi descoperit alte sectoare ale frontului. Reacţia Grupului de Armate „Sud" în zona Oradea–Debreţin–Nyíregyháza a demonstrat că, în ciuda tuturor insuccesele din ultimele săptămâni şi luni de zile, puterile Axei mai aveau resurse pentru a se apăra în faţa masivelor atacuri sovietice. Grupul de Armate „Sud" a reuşit, pe de o parte, să salveze Subgrupul de Armate „Wöhler" de încercuirea sovieticilor şi, pe de altă parte, a izbutit să stabilizeze situaţia de pe flancul drept. Succesele operative înregistrate de trupele germano-ungare în Transilvania şi, mai ales, la Oradea, Debreţin şi Nyíregyháza au zădărnicit planul sovieticilor de a încercui unităţile Grupului de Armate

[528] Planul operativ al conducerii militare de la Moscova prevedea ca, în septembrie-octombrie 1944, fronturile 1 şi 2 ucrainene să încercuiască Subgrupul de Armate „Heinrici" şi marea majoritate a unităţilor Grupului de Armate „Sud" în regiunea de la est de linia pasul Dukla–Prešov–Košice–Oradea şi marginea vestică a munţilor Beskizi şi a Carpaţilor Păduroşi. Planul de operaţii se baza pe trei factori: ofensiva Frontului 1 Ucrainean de pe linia Sanok–Krasno, peste pasul Dukla, către regiunea Prešov, pentru a se face legătura cu răsculaţii din Slovacia; succesul revoltei naţionale slovace; ofensiva Frontului 2 Ucrainean de la frontiera ungaro-română, prin Transilvania, către Košice, pentru a stabili contactul cu răsculaţii slovaci. (Schönherr, *Slowakischer Nationalaufstand*, p. 54-60, „Armádnej skupiny Heinrici".)

„Sud" la vest de munţii Beskizi și de Carpaţii Pădurоși. Odată cu eșecul înregistrat de revolta slovacă, sovieticii au pierdut un element esenţial din structura planului lor operativ: factorul de amenințare din spatele sistemului de apărare german. În ciuda dezastrului din România, unităţile Wehrmachtului au reușit să stabilizeze situaţia și chiar să atingă succese parţiale în faţa unui inamic net superior. Până la sfârșitul lui octombrie însă, trupele germano-ungare au fost constrânse să părăsească Transilvania, retrăgându-se pe malul drept al Tisei.

CONSIDERAŢII FINALE

După ce în primăvara anului 1944 războiul ajunsese în nord-estul României, iar frontul se oprise, în est, pe Nistru, trupele germano-române au avut un răgaz de mai multe luni de zile, timp în care s-au depus eforturi pentru construirea unei linii eficiente de apărare a teritoriului român. În situaţia din vara anului 1944, în care era ameninţată însăşi existenţa Regatului român, evoluţia evenimentelor a fost influenţată de factorii militari, dar, mai ales, de cei de sorginte politică. În timp ce aliatul german a perseverat în ideea continuării războiului, în România s-a accentuat tendinţa de a se ieşi din conflictul armat. Făcând abstracţie de uzura provocată, pe de o parte, de îndelungatul război şi de înfrângerile suferite de puterile Axei, începând cu cea de la Stalingrad, iar, pe de altă parte, de greaua povară economică, o cauză notabilă a acestei stări de spirit din România a constituit-o şi pericolul ocupării ţării de către Armata Roşie. Noua stare de spirit, remarcată mai ales în atitudinea organelor oficiale faţă de trupele germane aflate pe teritoriul român, în special faţă de Grupul de Armate „Ucraina de Sud", ar fi trebuit să trezească neîncrederea părţii germane. Cu excepţia unor nesemnificative semnale, aliatul român, mai ales la nivelul structurilor conducerii de stat, a reuşit să camufleze schimbările climatului politic din România.

Nu trebuie trecut cu vederea faptul că, deși au sesizat nuanțele stării de spirit din Regat, atât Hitler, cât și conducerea politică și militară a celui de-al III-lea Reich au ignorat și nu au vrut să acorde credibilitate semnalelor primite. În consecință, planul operativ al Grupului de Armate „Ucraina de Sud" a fost conceput luându-se în calcul faptul că armata română va lupta până în ultima clipă alături de armata germană pentru apărarea Moldovei și Basarabiei.

Chiar dacă inamicul sovietic își încetase la sfârșitul lunii aprilie acțiunile ofensive în sectorul sudic al frontului de răsărit, era de la sine înțeles că până la deschiderea unei noi ofensive era doar o problemă de timp. În această perspectivă grupul de armate german a elaborat un plan operativ care trebuia să asigure apărarea împotriva ofensivei sovietice și evitarea pierderilor mari de efective. Planul a implicat trei factori, care urmau să garanteze în bună parte succesul operației defensive. Cel mai important și cu cel mai înalt grad de risc a fost cel al configurației frontului Grupului de Armate „Ucraina de Sud". Sectoarele care în desfășurarea liniei de apărare mușcau adânc din zonele ocupate de inamic au fost o reală provocare pentru Armata Roșie, dându-i prilejul să atace Subgrupul de Armate „Wöhler" în Moldova, pentru a ajunge în spatele pozițiilor unităților germano-române de pe Nistru. Un alt factor important în elaborarea planului de operații l-au constituit caracteristicile geografice ale teritoriului, care favorizau deplasarea pe axa nord-sud, ceea ce a împiedicat retragerea Subgrupului de Armate „Dumitrescu" spre vest. În strânsă legătură cu caracteristicile geofizice ale regiunii și ale configurației frontului intră în discuție „formarea și pregătirea unor rezerve suficiente de blindate", pentru că numai existența acestui material de luptă

putea să asigure mobilitatea și rapiditatea reacției față de pătrunderea inamicului în sectorul de apărare.

Deși au cunoscut punctele vulnerabile ale sectorului sudic al frontului de răsărit, generalul-colonel Friessner și Comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud" nu au luat măsurile impuse de situație, fapt care ulterior a fost scump plătit. Retragerea frontului de pe Nistru pe Prut sau pe aliniamentul Carpați–Dunăre, care din punct de vedere operativ se recomanda înaintea deschiderii ofensivei de către sovietici și care devenise absolut necesară după începerea atacului, a eșuat în fața hotărârii lui Hitler de a nu se ceda de bunăvoie nicio palmă de pământ. Însuși mareșalul Antonescu adusese în discuție necesitatea măsurii. Hitler a rămas, în continuare, inflexibil în această privință. În asemenea condiții, grupul de armate ar fi trebuit să-și asume el însuși responsabilitatea planificării și pregătirii unei retrageri a Armatei a 6-a din sectorul înaintat pe Nistru, pentru cazul în care ofensiva sovietică ar fi suprasolicitat forțele marii unități germane. De asemenea, ar fi trebuit să se asigure apărarea punctelor de traversare a Prutului înainte ca vârfurile atacului inamic să ajungă în aceste importante zone strategice. Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a scăpat din vedere faptul că în momentul declanșării „Operației Iași–Chișinău" nu avea niciun plan viabil în acest sens.

Dacă până la mijlocul lunii iunie factorul „rezerve" a corespuns exigențelor operative, odată cu începutul ofensivei sovietice și în această privință s-a iscat un dezechilibru periculos. Ca urmare a lipsei efectivelor, care începuse să afecteze profund Wehrmachtul în cel de-al cincilea an de război, se recursese la singura posibilitate de înfruntare a inamicului, în special în cazul prăbușirii unor sectoare de front, respectiv, la

transferarea de unităţi de rezervă, mai cu seamă de tancuri, din zonele mai liniştite către punctele de criză, pentru „a se salva" astfel situaţia militară. Un alt factor de nesiguranţă a fost armata română, care nu doar din cauza uzurii, ci şi din cauza dotării şi nivelului instrucţiei nu era aptă decât într-o măsură limitată să facă faţă atacurilor masive ale trupelor sovietice. Dar, având în vedere lungimea frontului şi insuficienţa forţelor germane, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a trebuit să rezolve gravele dificultăţi în colaborare cu aliatul român. În contextul general al relaţiilor din zona de operaţii română, aşa cum evoluaseră ele până la mijlocul lunii august, generalul-colonel Friessner nu a avut de ales decât evitarea confruntării directe cu inamicul sovietic, superior din toate punctele de vedere. Luându-i-se rezervele necesare, neavând un plan eficient pentru o retragere în ordine a Subgrupului de Armate „Dumitrescu" şi, nu în ultimul rând, dezavantajat de configuraţia terenului, Grupul de Armate „Ucraina de Sud" a fost constrâns să se retragă din faţa inamicului prin lupte de temporizare, încercând în felul acesta să evite un dezastru militar.

Pentru că la începutul „Operaţiei Iaşi–Chişinău" elementele care, în fapt, urmau să decidă soarta războiului nu au fost luate în considerare sau li s-a acordat o atenţie limitată, şi pentru că atât grupul de armate, cât şi Înaltul Comandament al Trupelor Terestre nu au realizat că forţele sovietice intenţionează să încercuiască Armata a 6-a germană în nordul Basarabiei, lângă Chişinău, s-a ajuns în doar trei zile la catastrofa militară din zona de operaţii română. La evoluţia dramatică a situaţiei au contribuit însă schimbările politice care au avut loc în România în această perioadă. Chiar dacă ieşirea Regatului român din alianţă nu a fost cauza înfrângerii germane

în sectorul sudic al frontului de răsărit, evenimentul a accelerat, în tot cazul, procesul care începuse la 20 august, odată cu ofensiva fronturilor 2 și 3 ucrainene. În vara anului 1944 grupul de armate nu mai avea potențialul necesar pentru a opune rezistență de durată inamicului sovietic.

Reacția față de „lovitura de stat" de la București demonstrează în ce mare măsură conducerea politică și militară de la Berlin pierduse contactul cu realitatea. Fenomenul nu s-a limitat doar la Hitler și la persoanele din imediata lui apropiere, ci a afectat, fapt greu de înțeles, și atitudinea reprezentanților celui de-al III-lea Reich în România, care erau aproape la fel de puțin informați în privința relațiilor și tendințelor politice din regat. În loc să adopte o atitudine corespunzătoare exigențelor situației, atât Hitler, cât și persoane din cercul decizional al național-socialismului au pornit în urmărirea himerei potrivit căreia intervenția armată urma să neutralizeze schimbările politice fără dificultate, pentru ca, în continuare, prin instalarea unui guvern progerman să se ajungă din nou la acel *status quo ante*. Și de data aceasta iluziile politice și militare ale lui Hitler au fost plătite cu enorme pierderi de vieți omenești și de materiale.

În mod surprinzător, resturile Grupului de Armate „Ucraina de Sud" au reușit să asigure într-un timp relativ scurt o linie provizorie de siguranță. Trupele germane au profitat de avantajul barierei munților Carpați, care a făcut posibilă apărarea cu puține forțe împotriva inamicului. Tot în avantajul resturilor unităților germane a fost faptul că ambele fronturi ucrainene s-au îndreptat mai întâi spre Muntenia și spre Bulgaria, abia apoi schimbându-și direcția înaintării spre nord. Astfel, trupele germane și ungare au câștigat răgazul

pentru a se reorganiza în regiunea frontierei fixate în 1940 între România și Ungaria. În timpul acțiunilor din Transilvania generalul-colonel Friessner a reacționat cu mult mai multă flexibilitate în fața ofensivei sovieto-române. Datorită acestui mod de abordare a situației, trupele mareșalului Malinovski au avut nevoie de două luni de zile pentru a forța trupele germano-ungare să părăsească Transilvania.

IZVOARE DOCUMENTARE ŞI BIBLIOGRAFIE

SURSE DOCUMENTARE

Arhivele Naţionale ale Germaniei, Berlin-Koblenz (BA)

Fond R 63	Europa de Sud-Est – Societate

Arhiva Militară, Freiburg (BA-MA)

Fond RW 6	OKW/Serviciul general al armatei
Fond RH 19 V	Grupul de Armate „A"/Ucraina de Sud/Sud
Fond RH 19 IX	Comandamentul Zonei Sud-Est/Grupul de Armate „F"
Fond RH 20-6	Armata a 6-a
Fond RH 20-8	Armata a 8-a
Fond RH 20-17	Armata a 17-a

Arhivele Naţionale ale României – Bucureşti (Arh. N.R.)

Fond: Preşedinţia Consiliului de Miniştri
Fond: Ministerul Propagandei Naţionale

Arhivele Ministerului Apărării Naţionale, Bucureşti-Piteşti (Arh. M.Ap.N.)

Fond: Marele Stat Major, Secţia a 7-a
Fond: Marele Stat Major, Secţia operaţii
Fond: Armata a 3-a

Fond: Armata a 4-a
Fond: Corpul 3 Armată
Fond: Corpul 5 Teritorial
Fond 948
Fond 1 676
Fond 1 795
Fond 5 418

Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, București (Arh. M.A.E.)

Fond: Germania

BIBLIOGRAFIE*

Andony-Naredy, Franz v., *Ungarns Armee im Zweiten Weltkrieg*, Neckargemünd, 1971 [Andony-Naredy].

Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918 – 1945, din Arhiva Ministerului de Externe, Seria E, 1941-1945, 8 volume, Göttingen 1969-1979 [ADAP].

Alexandrescu, Ion, *Romania's Economy during the War*, manuscris, 1995 [Alexandrescu].

Amittrow, A.S., *Die Zerschlagung des Südflügels des faschistischen Heeres*, în Shilin, P.A., „Die wichtigsten Operationen des Grossen Vaterländischen Kriegs 1941-1945", Berlin, 1958, p. 498-514 [Amittrow].

Ancel, Jean, *Stalingrad und Rumänien*, în „Stalingrad. Ereignis-Wirkung-Symbol", edit. de Jürgen Förster, München-Zürich, 1922, p. 189-214 [Ancel].

Anescu, Vasile; Bantea, Eugen; Cupșa, Ion, *Participarea armatei române la războiul antihitlerist*, București, 1966 [*Contribuție Anescu*].

Ardeleanu, Eftimie; Beldiman, Dana; Dobre, Dumitru; Dobre, Florica; Nicolaescu, Gheorghe; Oroian, Teofil; Oșca, Alexandru; Pandea, Adrian, *Șefii Marelui Stat Major Român 1941-1945. Destine la răscruce*, București, 1995 [Ardeleanu, *Șefii*...].

Armata română în al doilea război mondial. Romanian Army in World War II, Muzeul Militar Național, Institutul de Studii Operativ-Strategice și de Istorie Militară, Secția Arhive a Statului Major General, București, 1995 [*Armata română*...].

L'armée Roumaine dans la Deuxieme Guerre Mondiale (1941-1945), Institutul de Studii Politice, de Apărare și de Istorie Militară, București, 1999 [*Armée Roumaine*...].

* Prescurtările folosite în text sunt redate între paranteze drepte.

Beer, Klaus, *Vorbereitung und Durchführung des Umsturzes vom 23. August 1944 in Rumänien*, în „Südostforschungen", 38 (1979), p. 88-138 [Beer].

Benary, Albert, *Die Berliner Bären-Division. Geschichte der 257. Infanterie-Division 1939-1945*, Bad Nauheim, 1955 [Benary, *Divizia 257 Infanterie*].

Boltin, J.A., *Die Zerschlagung der deutsch – faschistischen Truppen in der Moldau, in Rumänien und Bulgarien*, în Shilin, P.A., „Die wichtigsten Operationen des Grossen Vaterländischen Krieges 1941-1945, Berlin, 1958, p. 461-483 [Boltin].

Brügel, Johann Wolfgang, *Das sowjetische Ultimatum an Rumänien im Juni 1940*, în „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte" 11 (1963), p. 403-417 [Brügel].

Buchner, Alex., *Ostfront 1944. Tscherkassy, Tarnopol, Krim, Witebsk, Bobruisk, Brody, Jassy, Kischinew*, Eggolsheim (2003) [Buchner].

Bulei, Ion, *Kurze Geschichte Rumäniens*, București, 1998 [Bulei].

Buzatu, Gheorghe, *România și Războiul Mondial din 1939-1945*, Iași, 1995 [Buzatu, *„România Războiul..."*].

Buzatu, Gheorghe, *România cu și fără Antonescu. Documente, studii, relatări și comentarii*, Iași, 1991 [Buzatu, *Antonescu*].

Csima, János, *Magyarország katonai részvétele a második világháborúban* (Ungarns militärische Teilnahme am Zweiten Welktrieg), în „Hadtorténelmi közlemények", nr.3, 1966, p. 635-665 [Csima].

Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg, edit. de Serviciul de Cercetare a Istoriei Militare, Potsdam (Militärgeschichtliches Forschungsamt):

vol. 4 – *Der Angriff auf die Sowjetunion*, Stuttgart, 1983;

vol. 5/2 – *Organisation und Mobilisierung des deutschen Machtbereiches*, Stuttgart, 1999;

vol. 6 – *Der Globale Kreig*, Stuttgart, 1990;

vol. 7 – *Das Deutsche Reich in der Defensive*, Stuttgart 2001 [Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg].

Deutschland im Zweiten Weltkrieg, vol. 6: „Die Zerschlagung des Hitlerfaschismus und die Befreiung des deutschen Volkes" (Juni 1944 bis zum 8. Mai 1945), colectiv de autori coordonat de Wolfgang Schumann, Köln, 1985 [*Deutschland Zweiter Weltkrieg*].

Dobre, Florica, *Memoriul generalului Potopeanu. Administrația militară a Transnistriei*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române", nr. 2-3, I/1998, p. 79-82 [Dobre].

Dobrinescu, Valeriu; Hlihor, Constantin, *23 august: act favorabil Aliaților sau României?* în „Revista de istorie militară", vol. 6, 1994, p. 4-11 [Dobrinescu, *23 august*].

Dobrinescu, Valeriu, *Der Waffenstillstand zwischen Rumänien und den Vereinten Nationen (Moskau – 12.09.1944)*, în „Südostforschungen", nr. 45 (1985), p. 139-166 [Dobrinescu, *Waffenstillstand*].

Drăgan, Iosif C., *Antonescu. Marshal and Ruler of Romania (1940-1944)*, București, 1995 [Drăgan].

Duțu, Alesandru, *Relații de comandament româno-germane și româno-sovietice (1941-1947)*, în „Anuar 1996. Studii de politică de apărare, teorie, doctrină, artă și istorie militară", p. 117-129 [Duțu, *Relații 1941-1947*].

Duțu, Alesandru, *Relații de comandament româno-germane în primăvara anului 1944*, în „Anuar 1997", p. 261-271 [Duțu, *Relații 1944*].

Duțu, Alesandru; Dobre, Florica; Loghin, Leonida, *Armata română în al Doilea Război Mondial 1941-1945*, București, 1999 [Duțu, *Armata română*].

Duțu, Alesandru, *Între Wehrmacht și Armata Roșie. Relații de comandament româno-germane și româno-sovietice (1941-1945)*, București, 2000 [Duțu, *Între Wehrmacht*].

Eliseev, V.T.; Michalev, S.N., *Osvoboždenie Pravoberežnoj Ukrainy i Kryma* [Die Befreiung der wetlichen Ukraine und der Krim], în „Velikaja V četyrech knigach" [Der Große Vaterländische Krieg 1941-1945. Militärhistorischer Abriß în 4 volume], vol. 3 „Die Befreiung", Moscova 1999, p. 33-52 [Eliseev].

Förster, Gerhard, *Die Operation von Iași-Kischinjow und ihre Bedeutung für die Befreiung der Völker Südosteurpoas*, în „Militärgeschichte" nr. 19, p. 517-529 [Förster, *Operația Iași–Chișinău*].

Förster, Jürgen, *Stalingrad. Risse im Bündnis 1942-43*, Freiburg, 1975 [Förster, „Stalingrad"].

Fretter-Pico, Maximilian, *„...verlassen von des Sieges Göttern"* (Mißbrauchte Infanterie), Wiesbaden, 1969 [Fretter-Pico].

Friessner, Hans, *Verratene Schlachten*, Hamburg, 1965 [Friessner].

Geschichte des Zweiten Weltkrieges 1939-1945, în 12 volume, vol. 9: „Die Befreiung des Territoriums der UdSSR und der europäischen Länder. Der Krieg auf dem Stillen Ozean und in Asien", editat de un colectiv de autori coordonat de Heinz Hoffmann, Berlin, 1981 [*Geschichte Zweiter Weltkrieg*].

Gosztony, Peter, *Der Krieg zwischen Bulgarien und Deutschland 1944/45*, în „WWR", nr. 17 (1967), p. 22-38, 89-99, 163-176 [Gosztony, *Bulgarien - Deutschland*].

Gosztony, Peter, *Das private Kriegstagebuch des Chefs des ungarischen Generalstabes vom Jahre 1944*, în „Wehrwissenschaftliche Rundschau" nr. 20 (1970), p. 634-659, 703-732 [Gosztony, Kriegstagebuch].

Gosztony, Peter, *Hitlers Fremde Heere. Das Schicksal der nichtdeutschen Armeen im Ostfeldzug*, Düsseldorf-Wien, 1976 [Gosztony, *Fremde Heere*].

Gosztony, Peter, *Endkampf an der Donau 1944/45*, Wien-München-Zürich, 1969 [Gosztony, *Endkampf*].

Grif sekretnosti snjati. Poteri vooružennych sil SSR v vojnach, boevych dejstvijach i voennych konfliktach (Nicht mehr geheim. Verluste der sowjetischen Streitkräfte in Kriegen, Kampfhandlungen und militärischen Konflikten), edit. de un colectiv de autori coordonat de G.F. Krivošeev, Moskau, 1993 [Grif].

Gruchmann, Lothar, *Der Zweite Weltkrieg*, în „Deutsche Geschichte seit dem Ersten Weltkrieg", vol. 2, Stuttgart, 1973, p. 8-383 [Gruchmann].

Grylew, A.N., *Die Zerschlagung der faschistischen Truppen in der Ukraine westlich des Dnepr*, în „Die wichtigsten Operationen des Grossen Vaterländischen Krieges 1941-1945, edit. de P.A. Shilin, Berlin, 1958, p. 349-377 [Grylew].

Hake, Friederich v., *„Das waren wir! Das erlebten wir! Schicksalsweg der 13. Panzer-Division"*, München, 1971 [Hake, *Divizia 13 Tancuri*].

Hildebrand, Klaus, *Deutsche Außenpolitik 1918-1945. Kalkul oder Dogma?*, ediția a 4-a, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz, 1980 [Hildebrand].

Hillgruber, Andreas, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938-1944)*, ediție și studiu biobibliografic de Stelian Neagoe, București, 1994 [Hillgruber, *Hitler*].

Hillgruber, Andreas, *Die letzen Monate der deutsch-rumänischen Waffenbrüderschaft*, în „Wehrwissenschaftliche Rundschau", nr. 7 (1957), p. 377-397 [Hillgruber, *Waffenbrüderschaft*].

Hillgruber, Andreas, *Das deutsch-ungarische Verhältnis im letzten Kriegsjahr*, în „Wehrwissenschaftliche Rundschau", nr. 10 (1960), p. 78-104 [Hillgruber, *Deutsch-ungarisches Verhältnis*].

Hillgruber, Andreas, *Die Räumung der Krim 1944. Eine Studie zur Entstehung der deutschen Führungsentschlüsse*, în „Wehrwissenschaftliche Rundschau", nr. 9, Frankfurt/Main, 1959 [Hillgruber, *Krim*].

Hinze, Rolf, *Hitze, Frost und Pulverdampf. Der Schicksalsweg der 20. Panzer Division*, Bochum, 1981 [Hinze, Divizia 20 Tancuri].

Hinze, Rolf, *Mit dem Mut der Verzweiflung. Das Schickal der Heeresgruppen Nordukraine, Südukraine, Süd-Ostmark 1944/45*, [Hinze, *Mut*].

Hoppe, Hans-Joachim, *Bulgarien-Hitlers eigenwilliger Verbündeter. Eine Fallstudie zur nationalsozialistischen Südosteuropapolitik*, Stuttgart, 1979 [Hoppe].

Hubastch, Walter, *Hitlers Weisungen für die Kriegführung 1939-1945. Dokumente des Oberkommandos der Wehrmacht*, Koblenz, 1983 [Hitlers, Weisungen].

Die Geschichte der 8. (oberschlesisch-sudetendeutschen) Infanterie/Jäger Division 1935-1945, Wiesbaden, 1979 [Divizia 8 Infanterie].

Die 62 Infanterie-Division 1938-1944. Die 62. Volks-Grenadier-Division 1944-1945, edit. de Kameradenhilfswerk der ehemaligen 62. Divisi-on, Fulda, 1968 [*Divizia 62 Infanterie*].

Ionescu, Mihail, *The Romanian Revolution of August 1944 – the Crowning of the Romanian People's Struggle for Social and National Liberation*, în „Revue Internationale d'Histoire Militaire", edit. de Commission Internationale dHistoire Militaire, nr. 66, București, 1987, p. 135-144 [Ionescu].

Istoria Statului Major General Român. Documente 1859-1947, edit. de Comisia Română de Istorie Militară; Arhivele Militare, Institutul de Istorie și Teorie Militară, București, 1994 [*Istoria Statului Major General*].

Kaltenegger, Roland, *Schörner, Feldmarschall der letzten Stunde*, München-Berlin 1994 [Kaltenegger, *Schörner*].

Kissel, Hans, *Die Katastrophe in Rumänien*, Darmstadt, 1964 [Kissel, *Rumänien*].

Kissel, Hans, *Die Panzerschlacht in der Puszta im Oktober 1944*, Neckargemünd, 1960 [Kissel, *Panzerschlacht*].

Klatt, Paul, *Die 3 Gebirgs-Division 1939-1945*, Bad Nauheim, 1958 [Klatt, *Divizia 3 Munte*].

Kriegstagebuchen des Oberkommandos der Wehrmacht (Wehrmachtsführungsstab), edit. de P.E. Schramm, vol. IV: 1 ianuarie 1944- 22 mai 1945, Frankfurt/Main 1961 [KTB OKW].

Kriegstagebuch der Seekriegsleitung 1939-1945, edit. de Werner Rahn și Gerhard Schreiber, Fasc. Ed., T.A., vol. 60, Bonn, 1995 [KTB SKL].

Koltunow, G.A., *Die Befreiung der Krim und Odessa,* în „Die wichtigsten Operationen des Grossen Vaterländischen Kriegs 1941-1945", edit. de P.A. Shilin, Berlin, 1958, p. 378-394 [Koltunow].

Krikunov, V.P., *Razgrom gruppy armij „Juznaja Ukraine"* (Zerschlagung der Heeresgruppe Südukraine), în „Voenno-istoriceskij zurnal (VIZ)", nr. 10/1989, p. 7-19 [Krikunov].

Lang, Karl, *Geschichte der 384 Infanterie-Division 1942-1944*, 1965 [Lang, *Divizia 384 Infanterie*].

Löser, Jochen, *Bittere Pflicht. Kampf und Untergang der 76. Berlin-Brandenburgischen Infanterie-Division*, Osnabrück, 1986 [Löser, *Divizia 76 Infanterie*].

Mazulenko, W.A., *Die Zerschlagung der Heeresgruppe Südukraine, August-September 1944*, Berlin, 1959 [Mazulenko].

Mehner, Kurt (edit.), *Die geheimen Tagesberichte der deutschen Wehrmachtführung im Zweiten Weltkrieg 1939-1945*:
vol. 10: „1 März 1944-31. August 1944", Osnabrück, 1985;
vol. 11: „1 September 1944-31 Dezember 1944", Osnabrück, 1984. [Mehner, *Tagesberichte*]

Militärgeographischer Überblick über Südost-Europa (Donauraum und Balkanhalbinsel), edit. de Statul Major General al Trupelor Terestre, Berlin, 1940 [*Militärgeographischer Überblick Südosteuropa*].

Nikolov, Rumen, *Balgarsko-germanskite voenno-ikonomitscheski otnoscheni-ja 1941-1944* (Die bulgarisch-deutschen wehrwirtschaftlichen Beziehungen), Sofia, 1991 [Nikolov].

Overy, Richard, *Russlands Krieg 1941-1945*, Reinbeck bei Hamburg, 2003 [Overy].

Pavelescu, Șerban; Moldovean, Cerasela, *Generalul Gheorghe Avramescu*, în „Revista de istorie militară" 3 (31)/1995, p. 35-37 [Pavelescu].

Philippi, Alfred; Heim, Ferdinand, *Der Feldzug gegen Sowjetrussland. Ein operativer Überblick*, Stuttgart, 1962 [Phillipi/Heim].

1. *Panzer-Division 1935-1945. Chronik einer der drei Stamm-Divisionen der deutschen Panzerwaffe*, edit. de Rolf Stoves, Bad Nauheim, 1961 [Stoves, *Divizia 1 Tancuri*].

Die vergessene Pilz-Division (282 InfDiv), 4 volume, Völklingen-Wehrden, 1985 [*Divizia 282 Infanterie*].

Poldman, Hartwig (edit.), *Geschichte der 96 Infanterie-Division*, Bad Nauheim, 1959 [Poldman, *Divizia 96 Infanterie*].

Procesul Mareșalului Antonescu. Documente, edit. de Marcel-Dumitru Ciucă, 2 volume, București, 1995 [*Procesul*].

Ravsz, István, *Az Erdélyi hadmveletek 1944 kés nyarán koraszén* (Die Kampfhandlungen in Siebenbürgen vom Spätsommer bis zum Herbstanfang 1944), în „Hadtörténelmi Közlemények", 111(1998), nr. 2, p. 384-423 [Ravsz].

Rebentisch, Ernst, *Zum Kaukasus und den Tauern. Die Geschichte der 23 Panzer Division 1941-1945*, Esslingen a.N., 1963 [Rebentisch, *Divizia 23 Tancuri*].

Rehm, Walter, *Jassy. Schickal einer Division oder einer Armee?*, Neckargemünd, 1959 [Rehm, Jassy].

Rhode, Gotthold, *Bulgarien 1918-1968*, în „Handbuch der Europäischen Geschichte", edit. de Th. Schieder, vol. 7, Stuttgart 1979, p. 1241-1268 [Rhode, *Bulgarien*].

Rhode, Gotthold, *Rumänien 1918-1968*, în „Handbuch der Europäischen Geschichte", edit. de Th. Schieder, vol. 7, Stuttgart 1979, p. 1134-1168, [Rhode, *Rumänien*].

Roman, Viorel, *Rumänien im Spannungsfeld der Grossmächte 1938-1944*, Offenbach, 1989 [Roman].

România în anii celui de-al Doilea Război Mondial, vol. 2, edit. de Comisia Română pentru Istorie Militară și de Centrul pentru Studii și Cercetare a Istoriei și Teoriei Militare, București, 1989 [*România al Doilea Război*].

România în Războiul Antihitlerist. 23 August 1944-9 Mai 1945, edit. de Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R., București, 1967 [*România războiul antihitlerist*].

Romania in World War II 1941-1945, edit. de Institutul pentru Studii Operativ-Strategice și Istorie Militară, București, 1997 [*Romania World War II*].

Sänger, Hans, *Die 79 Infanterie-Division*, Friedberg, 1979 [Sänger, *Divizia 79 Infanterie*].

Schiebold, Kurt, *Opfergang in Rumänien*, Tübingen, 1952 [Schiebold].

Schmidt, August, *Geschichte der 10 Division. 10 Infanterie-Division (mot). 10. Panzer-Grenadier-Division. 1933-1945*, Bad Nauheim, 1963 [Schmidt, *Divizia 10 Infanterie*].

Schönherr, Klaus, *Feldmarschall Ferdinand Schörner – Der idealtypische Nazi-General*, în „Die Militärelite des Dritten Reiches", edit. de R. Smelser și E. Syring, Berlin-Frankfurt/Main 1995, p. 497-509, [Schönherr, *Schörner*].

Schönherr, Klaus, *Relații româno-germane. 23 august 1944, ultima zi de alianță – prima zi de război*, în „Magazin Istoric", vol. 8/1997, p. 9-14 [Schönherr, *23 august 1944*].

Schönherr, Klaus, *The Relations between the German Reich and the Kingdom of Romania from 1890 to 1944*, în „Geopolitics and History at the Crossroad between Millennia", edit. de Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, București, 2000, p. 226-240 („Relații germano-române 1890-1944", în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române", nr. 3 (11)/2000, p. 9-15) [Schönherr, *Relations*].

Schönherr, Klaus, *Problema bilaterală a aprovizionării Grupului de Armate „Ucraina de Sud", aprilie-august 1944*, în „Revista istorică", tom X(1999), nr. 3-4, p. 333-346 [Schönherr, *Problema aprovizionării*].

Schönherr, Klaus, *Die Niederschlagung des Slowakischen Nationalaufstandes im Kontext der deutschen militärischen Operationen, Herbst 1944*, în „Bohemia", nr. 42 (2001), p. 39-61 [Schönherr, *Slowakischer Aufstand*].

Schönherr, Klaus, *Obranné operácie armádnej skupiny Heinrici v Duklianskom priesmyku a v Beskydách na jesen 1944* (Die Kämpfe der Armeegruppe „Heinrici" am Duklapaß und in den Beskiden, Herbst 1944), în „Vojenská História", 2/2001, p. 85-93 [Schönherr, *Armádnej skupiny Heinrici*].

Schönherr, Klaus, *Die Auswirkungen der militärischen Situation 1944 auf die deutsch-rumänischen Beziehungen*, în „Revue Roumaine d'Histoire", XXXVIII (1999), nr. 1-4, p. 151-181 [Schönherr, *Militärische Situation*].

Schönherr, Klaus, *Influența Wehrmachtului asupra politicii interne a României în ianuarie 1941* (Der Einluß der Wehrmacht auf die inneren Verhältnisse in Rumänien im Januar 1941), în „Document. Buleti-

nul Arhivelor Militare Române", nr. 2-4 (14-16), IV/2001, p. 46-53 [Schönherr, *Wehrmachtul*].

Senger und Etterlin, Ferdinand M.v., *Die 24 Panzer-Division vormals 1. Kavallerie-Division 1939-1945*, Neckargemünd, 1962, [Senger-Etterlin, *Divizia 24 Tancuri*].

Silagi, Denis, *Ungarn seit 1918: Vom Ende des 1. Weltkrieg bis zur Ara Kádár*, în „Handbuch der europäischen Geschichte", edit. de Th. Schieder, vol. 7, Stuttgart, 1979, p. 882-919 [Silagi].

Stoves, Rolf O.G., *Die 1 Panzerdivision 1939-1945*, Dorheim/H., 1975 [Stoves, *1. PzDiv*].

Stoves, Rolf, *Die gepanzerten und motorisierten deutschen Grossverbände* (Divisionen und selbständige Brigaden), Friedberg/H, 1986 [Stoves, *Großverbände*].

Traktujew, M.I., *Die Zerschlagung der deutschen-faschistischen Truppen in der Westukraine*, în „Die wichtigsten Operationen des Grossen Vaterländischen Krieges 1941-1945", edit. de P.A. Shilin, Berlin, 1958, p. 445-483 [Traktujew].

Vasurin, P.S., *Brosok v Karpaty* (Die schnelle Verlegung in die Karpaten), în „Voenno-istoriceskij zurnal", nr. 3/1995 [Vasurin].

Völkl, Ekkenhard, *Rumänien. Vom 19. Jahrhundert bis in die Gegenwart*, Regensburg, 1995 [Völkl, *Rumänien*].

Völkl, Ekkehard, *Transnistrien und Odessa (1941-1944)*, Regensburg, 1996, [Völkl, *Transnistrien*].

Willemer, Wilhelm, *Die 15 Infanterie-Division im Zweiten Weltkrieg*, Wiesbaden, 1968 [Willemer, *Divizia 15 Infanterie*].

HĂRŢI

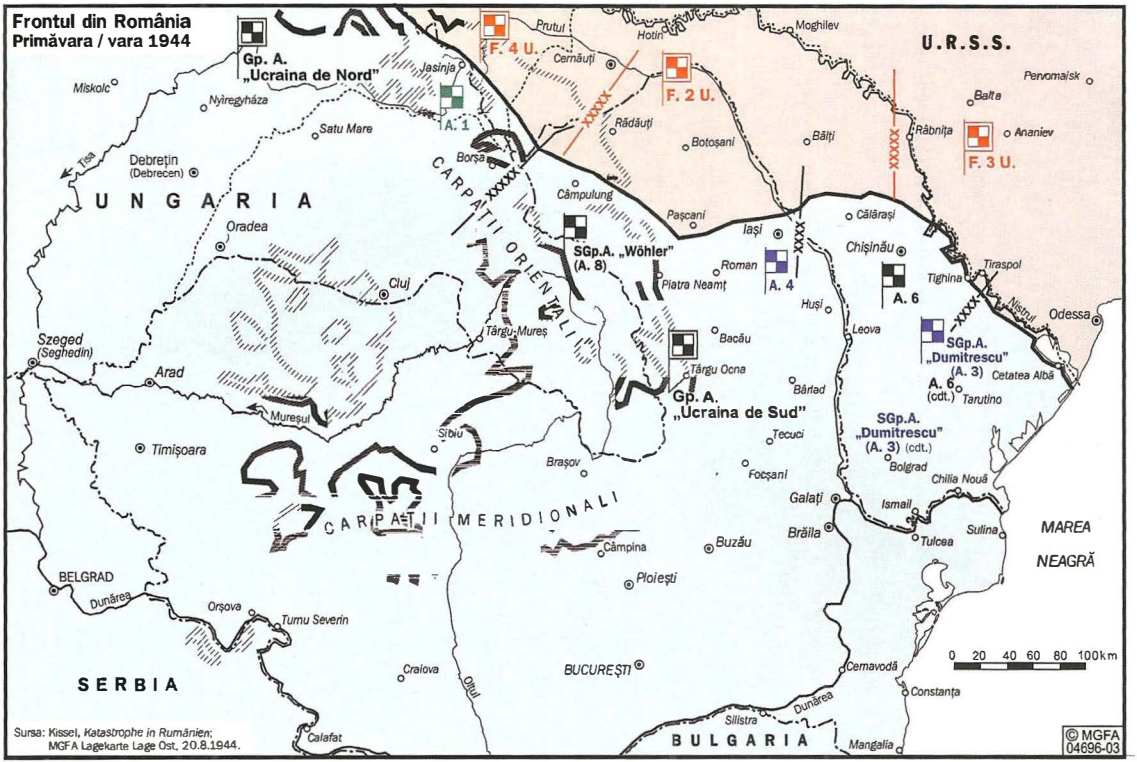
Frontul din România
Primăvara / vara 1944
Gp. A. „Ucraina de Nord"
F. 4 U.
F. 2 U.
F. 3 U.
A. 1
SGp.A. „Wöhler" (A. 8)
A. 4
A. 6
SGp.A. „Dumitrescu" (A. 3)
A. 6 (cdt.)
SGp.A. „Dumitrescu" (A. 3) (cdt.)
Gp. A. „Ucraina de Sud"
U.R.S.S.
U N G A R I A
S E R B I A
B U L G A R I A
CARPAȚII ORIENTALI
CARPAȚII MERIDIONALI
MAREA NEAGRĂ
Miskolc
Nyíregyháza
Satu Mare
Debrețin (Debrecen)
Tisa
Oradea
Cluj
Szeged (Seghedin)
Arad
Mureșul
Timișoara
BELGRAD
Dunărea
Orșova
Turnu Severin
Craiova
Oltul
Calafat
Sibiu
Brașov
Târgu-Mureș
Târgu Ocna
Bacău
Piatra Neamț
Roman
Borșa
Jasinja
Prutul
Cernăuți
Hotin
Rădăuți
Botoșani
Câmpulung
Pașcani
Iași
Huși
Bălți
Moghilev
Pervomaisk
Balta
Ananiev
Râbnița
Călărași
Chișinău
Tighina
Tiraspol
Nistrul
Odessa
Leova
Cetatea Albă
Tarutino
Bârlad
Tecuci
Focșani
Galați
Brăila
Buzău
Câmpina
Ploiești
BUCUREȘTI
Bolgrad
Chilia Nouă
Ismail
Tulcea
Sulina
Cernavodă
Constanța
Silistra
Dunărea
Mangalia
0 20 40 60 80 100 km
Sursa: Kissel, Katastrophe in Rumänien; MGFA Lagekarte Lage Ost, 20.8.1944.
© MGFA 04696-03

Operațiunile din Moldova (20-23 august 1944)

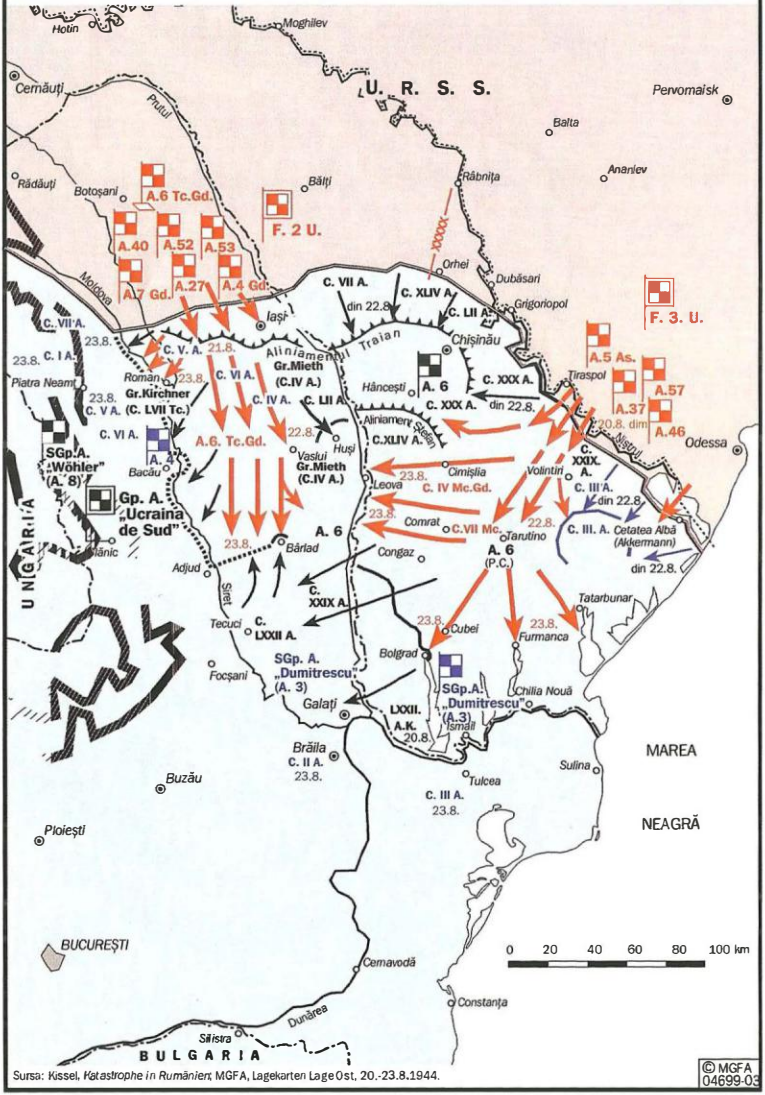

Sursa: Kissel, *Katastrophe in Rumänien*; MGFA, Lagekarten Lage Ost, 20.-23.8.1944.

© MGFA 04699-03

Dislocarea trupelor române din interior la 20.08.1944

C.I T.	1 = D. 2 I.Instr. 2 = D. 11 I.Instr. 3 = D. 3 I.Instr. 4 = D. 6 I.Instr.	C. V T.	1 = D. 1 Mt. 2 = D. 8 Cv. 3 = D. 13 I.Instr. 4 = Dt. 18 Pz. 5 = D. 1 Bld.Instr. 6 = D. 5 I.Instr.
C.II T.	1 = D. 4 I.Instr. 2 = D. 1 Gd.Instr. 3 = D. 9 I.Instr. 4 = D. 9 I.	C. VI T.	1 = D. 2 Mt. 2 = D. 20 I.Instr. 3 = D. 18 I.Instr.
C.III T.	1 = D. 21 I.Instr. 2 = D. 15 I.Instr.	C. VII T.	1 = D. 1 Cv.Instr. 2 = D. 1 I.Instr. 3 = D. 9 Cv. 4 = D.19 I.Instr.
C. IV T.	1 = D. 14 I.Instr. 2 = D. 8 I.Instr. 3 = D. 7 I.Instr.		

Cu gri sunt marcate zonele de staționare ale unităților germane

Sursa: Arh.M.Ap.N. București, Fond MStM, Sec. 7, dosar 383.

© MGFA 04700-06

Înaintarea fronturilor 2 şi 3 ucrainene în România (20-31 august 1944)

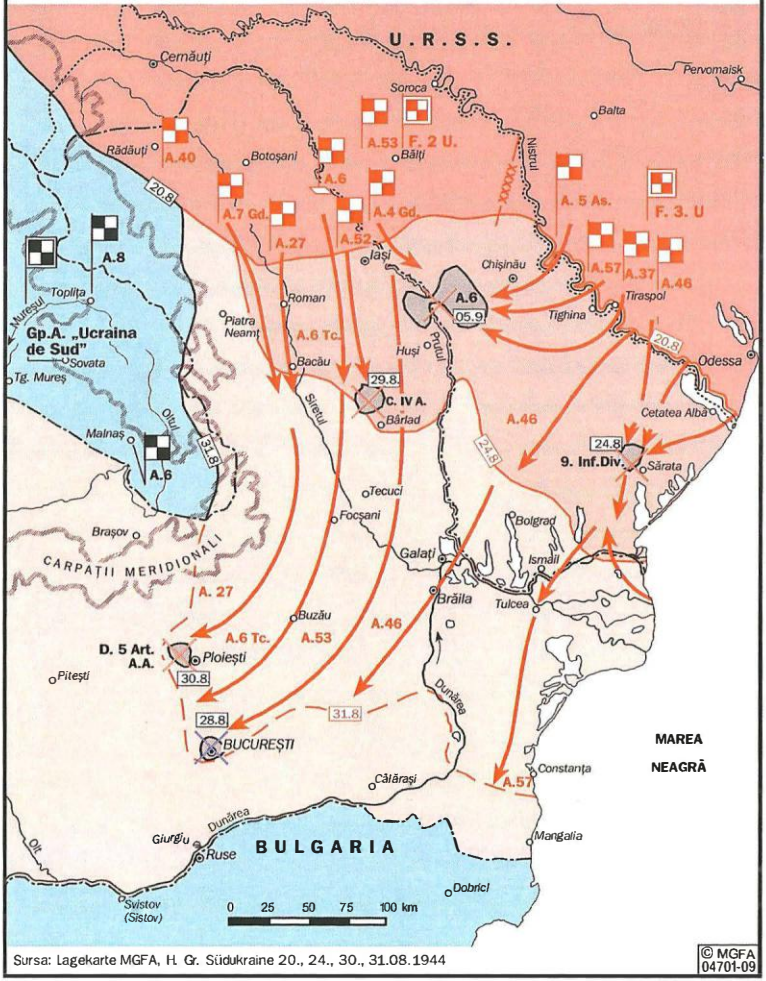

Sursa: Lagekarte MGFA, H. Gr. Südukraine 20., 24., 30., 31.08.1944

© MGFA 04701-09

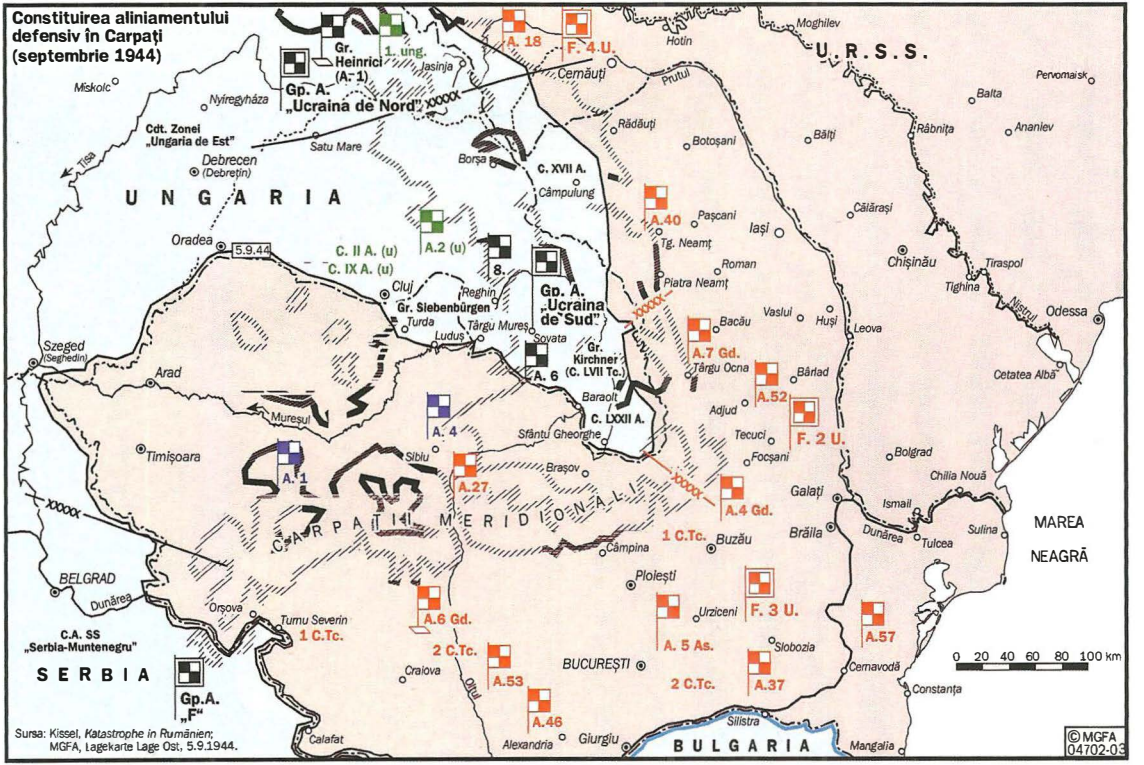
Constituirea aliniamentului defensiv în Carpați (septembrie 1944)
U.R.S.S.
U N G A R I A
S E R B I A
BULGARIA
CARPAȚII MERIDIONALI
Gr. Heinrici (A. 1)
1. ung.
Gp. A. „Ucraina de Nord"
Cdt. Zonei „Ungaria de Est"
C. XVII A.
C. II A. (u)
C. IX A. (u)
A.2 (u)
8.
Gd. A. „Ucraina de Sud"
Gr. Siebenbürgen
Gr. Kirchner (C. LVII Tc.)
A. 6
A. 18
F. 4 U.
A.40
A.7 Gd.
A.52
F. 2 U.
A. 4
A. 1
A.27.
A.4 Gd.
1 C.Tc.
A. 5 As.
F. 3 U.
A.57
A.6 Gd.
1 C.Tc.
2 C.Tc.
A.53
A.46
2 C.Tc.
A.37
Gp.A. „F"
C.A. SS „Serbia-Muntenegru"
Moghilev
Hotin
Cernăuți
Prutul
Pervomaisk
Balta
Ananiev
Râbnița
Miskolc
Nyíregyháza
Satu Mare
Tisa
Debrecen (Debrețin)
Borșa
Rădăuți
Botoșani
Bălți
Călărași
Iași
Pașcani
Tg. Neamț
Roman
Piatra Neamț
Chișinău
Tiraspol
Tighina
Nistru
Odessa
Oradea
5.9.44
Cluj
Reghin
Turda
Târgu Mureș
Ludus
Sovata
Bacău
Vaslui
Huși
Leova
Szeged (Seghedin)
Arad
Baraolt
Adjud
Tecuci
Focșani
Bârlad
Târgu Ocna
Cetatea Albă
Bolgrad
Chilia Nouă
Ismail
Galați
Brăila
Dunărea
Tulcea
Sulina
MAREA NEAGRĂ
Mureșul
Timișoara
Sibiu
Brașov
Sfântu Gheorghe
Câmpina
Buzău
Ploiești
Urziceni
Slobozia
BUCUREȘTI
Cernavodă
Constanța
BELGRAD
Dunărea
Orșova
Turnu Severin
Oraiova
Olt
Calafat
Alexandria
Giurgiu
Silistra
Mangalia
0 20 40 60 80 100 km
Sursa: Kissel, Katastrophe in Rumänien; MGFA, Lagekarte Lage Ost, 5.9.1944.
© MGFA 04702-03

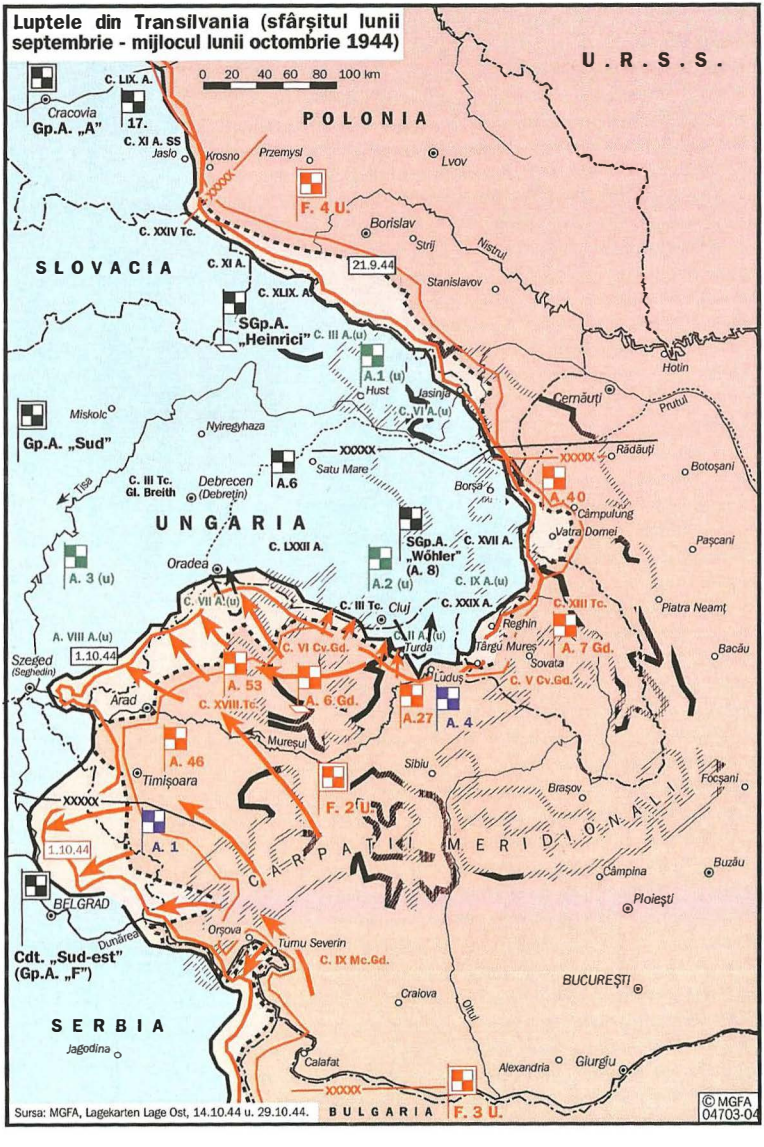
Luptele din Transilvania (sfârșitul lunii septembrie - mijlocul lunii octombrie 1944)
0 20 40 60 80 100 km
U.R.S.S.
POLONIA
SLOVACIA
UNGARIA
SERBIA
BULGARIA
C. LIX. A.
Cracovia
Gp.A. „A"
17.
C. XI A. SS
Jaslo
Krosno
Przemysl
Lvov
XXXXX
F. 4 U.
C. XXIV Tc.
Borislav
Stryj
Nistrul
C. XI A.
21.9.44
Stanislavov
C. XLIX. A.
SGp.A. „Heinrici"
C. III A.(u)
A.1 (u)
Hust
Iasinja
C. VI A.(u)
Cernăuți
Prutul
Hotin
Miskolc
Gp.A. „Sud"
Nyiregyhaza
XXXXX
Satu Mare
A.6
C. III Tc.
Gl. Breith
Debrecen
(Debrețin)
Tisa
Borșa
Rădăuți
Botoșani
A. 40
Câmpulung
Vatra Dornei
Pașcani
SGp.A. „Wöhler" (A. 8)
C. XVII A.
C. LXXII A.
Oradea
A. 3 (u)
A.2 (u)
C. IX A.(u)
C. VII A.(u)
C. III Tc.
Cluj
C. XXIX A.
C. XIII Tc.
Reghin
Piatra Neamț
A. VIII A.(u)
1.10.44
Szeged
(Seghedin)
C. VI Cv.Gd.
C. II A.(u)
Turda
Târgu Mureș
Sovata
A. 7 Gd.
Bacău
A. 53
C. XVIII.Tc.
A. 6.Gd.
Arad
Lugoș
C. V Cv.Gd.
A.27
A. 4
Mureșul
A. 46
Timișoara
Sibiu
Brașov
Focșani
XXXXX
F. 2 U.
1.10.44
A. 1
CARPAȚII MERIDIONALI
Câmpina
Buzău
BELGRAD
Ploiești
Dunărea
Orșova
Turnu Severin
C. IX Mc.Gd.
Cdt. „Sud-est"
(Gp.A. „F")
BUCUREȘTI
Craiova
Olt
Jagodina
Calafat
Alexandria
Giurgiu
XXXXX
F. 3 U.
Sursa: MGFA, Lagekarten Lage Ost, 14.10.44 u. 29.10.44.
© MGFA
04703-04

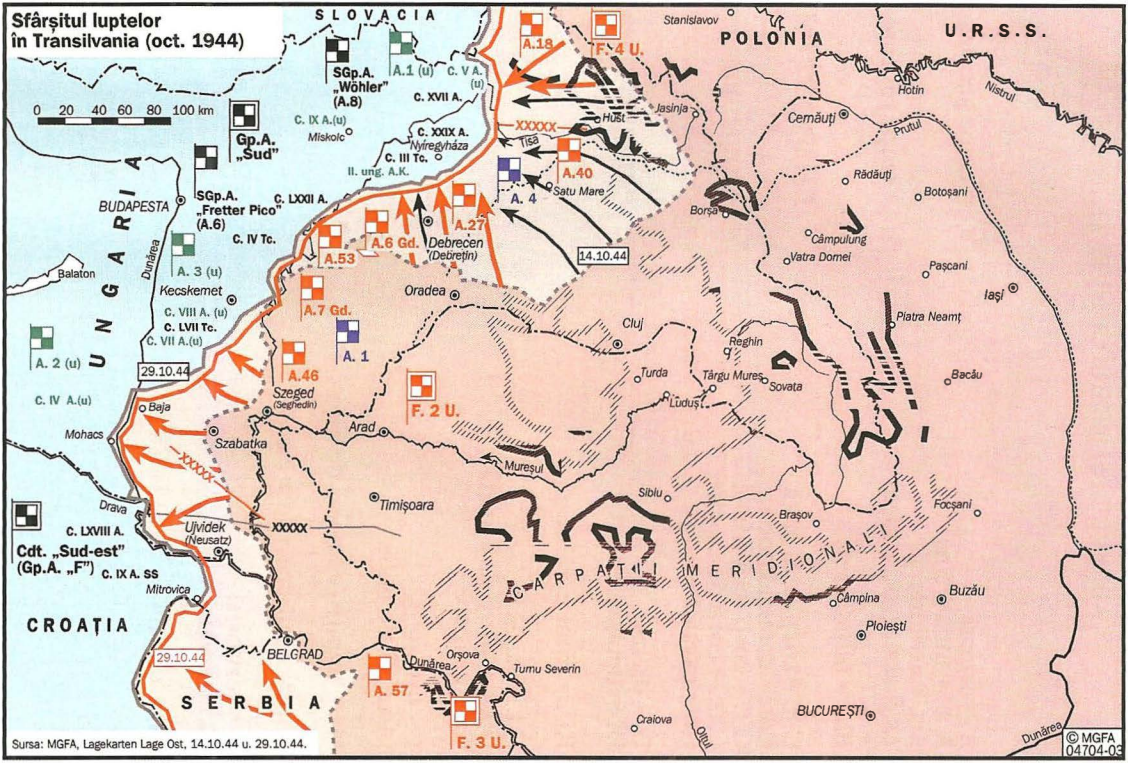
Sfârșitul luptelor
în Transilvania (oct. 1944)
SLOVACIA
POLONIA
U.R.S.S.
UNGARIA
SERBIA
CROAȚIA
CARPAȚII MERIDIONALI
0 20 40 60 80 100 km
SGp.A. „Wöhler" (A.8)
Gp.A. „Sud"
SGp.A. „Fretter Pico" (A.6)
Cdt. „Sud-est" (Gp.A. „F")
A.18
F. 4 U.
A.1 (u)
C. V A. (u)
C. XVII A.
C. IX A.(u)
C. XXIX A.
C. III Tc.
II. ung. A.K.
C. LXXII A.
C. IV Tc.
A.40
A. 4
A.27
A.6 Gd.
A.53
A. 3 (u)
A.7 Gd.
A. 1
A. 2 (u)
C. VIII A. (u)
C. LVII Tc.
C. VII A.(u)
C. IV A.(u)
A.46
F. 2 U.
C. LXVIII A.
C. IX A. SS
A. 57
F. 3 U.
14.10.44
29.10.44
29.10.44
XXXXX
XXXXX
XXXXX
Miskolc
Nyíregyháza
Satu Mare
Debrecen (Debrețin)
BUDAPESTA
Balaton
Kecskemet
Oradea
Cluj
Szeged (Segnedin)
Baja
Mohacs
Szabatka
Arad
Mureșul
Timișoara
Drava
Ujvidek (Neusatz)
Mitrovica
BELGRAD
Orșova
Turnu Severin
Dunărea
Craiova
Olt
BUCUREȘTI
Stanislavov
Jasinja
Hust
Tisa
Cernăuți
Prutul
Nistrul
Hotin
Rădăuți
Botoșani
Borșa
Câmpulung
Vatra Dornei
Pașcani
Iași
Piatra Neamț
Reghin
Turda
Târgu Mureș
Sovata
Bacău
Luduș
Sibiu
Brașov
Focșani
Câmpina
Buzău
Ploiești
Dunărea
Sursa: MGFA, Lagekarten Lage Ost, 14.10.44 u. 29.10.44.
© MGFA 04704-03

ABREVIERI ŞI SEMNE CONVENȚIONALE

A. = armată
A.A. = antiaeriană
Art. = artilerie
As. = asalt (şoc, izbire)

Bld. = blindată

C.A. = corp de armată
Cdt. = comandament
C.T. = corp teritorial
C.Tc. = corp de tancuri
Cv. = cavalerie

D. = divizie
Dt. = detaşament

F.U. = front ucrainean

Gd. = gardă
Gp.A. = grup de armată
Gr. = grupare

I. = infanterie
Instr. = instrucție

Mt. = munte (vânători de munte)

SGp.A. = subgrup de armate

T. = teritorial
Tc. = tancuri

(u) = ungară

= trupe germane

= trupe române

= trupe sovietice

= trupe ungare

= grup de armate (front)